กรณีเงื่อนงำ พระพุทธเจ้าปรินิพพาน.. ...ด้วยโรคอะไร

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)

กรณีเงื่อนงำ: พระพุทธเจ้า ปรินิพพานด้วยโรคอะไร?

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต)

ชุด เรียนพระพุทธศาสนา

จากเหตุการณ์–ปัญหา

ชุด เรียนพระพุทธศาสนา จากเหตุการณ์-ปัญหา:

กรณีเงื่อนงำ: พระพุทธเจ้าปรินิพพานด้วยโรคอะไร?

ISBN : 974-344-070-4

พิมพ์ครั้งที่ ๓ — กรกฎาคม ๒๕๔๔ ๒,๐๐๐ เล่ม

- ทุนพิมพ์หนังสือเป็นธรรมทาน ๒,๐๐๐ เล่ม

ภาพปก: พระอภิวัฒน์ นาถวโร

พิมพ์ที่ บริษัท พิมพ์สวย จำกัด
๒๓/๙-๑๐ ถ.ดำรงรักษ์ แขวงคลองมหานาค
เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ ๑๐๑๐๐
โทร. ๒๘๐-๒๐๗๔-๖ โทรสาร ๖๒๘-๒๒๒๖-๗

คำชี้แจง

เรื่องที่พูดที่เขียน ซึ่งได้พิมพ์ในหนังสือนี้ ถือว่าเกิดขึ้นด้วยความจำเป็น โดยมิได้ปรารถนา

ที่ว่าจำเป็น เพราะบทความของพระเมตฺตานนฺโท เรื่อง *"พระพุทธเจ้าปรินิพพานด้วยโรคอะไร"* ที่มีผู้วิพากษ์วิจารณ์และได้อ่านได้ฟังกันอย่างกว้างขวางนั้น มีเนื้อหาที่ก่อให้เกิดความสับสนสงสัยเคลือบแคลงและความเข้าใจคลาดเคลื่อน ต่อพระพุทธเจ้าและพระพุทธศาสนา ซึ่งส่งผลกระทบต่อประโยชน์ทางจิตใจ และทางปัญญา ของพุทธศาสนิกชนและสังคมส่วนรวม จะละเลยทิ้งไว้มิได้ แม้ไม่ปรารถนาก็จำเป็นต้องชี้แจงอธิบายทำความเข้าใจให้แจ่มแจ้งชัดเจนเท่าที่จะทำได้ เพื่อมิให้ความสับสนสงสัยเข้าใจคลาดเคลื่อนเป็นต้นนั้นติดค้างอยู่ กลายเป็นความข้องใจฝังอยู่ในพุทธศาสนิกชน และเป็นความมัวหมองห่อหุ้มคลุมบังพระพุทธศาสนา อันจะบั่นทอนกุศลธรรมอย่างยืดเยื้อยาวนานสืบไป

ที่ว่ามิได้ปรารถนา เพราะเมื่อชี้แจงไขข้อข้องใจต่างๆ ก็ต้องอ้างอิงหรือพาดพิงถึงตัวบุคคล ซึ่งถ้าไม่จำเป็นก็ไม่ประสงค์จะทำ

ดังนั้น ในการชี้แจงอธิบายทั้งหมดนี้ ถ้ามีข้อความหรือถ้อยคำใด ทำให้เกิดความรู้สึกกระทบกระเทือนต่อท่านผู้เขียนบทความก็ตาม ต่อท่านผู้อื่นผู้หนึ่งผู้ใดก็ดี ก็ขออภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย ขอให้ถือว่าการที่ทำทั้งหมดนี้ มุ่งเพื่อความเจริญมั่นคงของพระพุทธศาสนา และเพื่อประโยชน์สุข โดยเฉพาะความเจริญปัญญาแก่ประชาชน

ซึ่งทุกท่านควรยอมสละตนช่วยกันส่งเสริม

อนึ่ง ได้พยายามหลีกเลี่ยงการกล่าวนามของท่านผู้เขียนบทความต้นเรื่อง จึงออกนามเพียงเป็นที่อ้างอิงเต็มชื่อฉายาของท่านตามคำภาษาบาลี เพียงครั้งสองครั้งในเบื้องต้นเท่านั้น ต่อจากนั้นจะสะกดเป็นภาษาไทย และส่วนใหญ่หรือแทบทั้งหมด จะใช้คำสื่อเพียงว่าท่านเมตตาฯ เพื่อหลีกเลี่ยงการเจาะจงบ่งชัด และช่วยให้ความรู้สึกนุ่มนวลลง หากหาคำอื่นสื่อแทนได้ ก็จะเปลี่ยนไปใช้คำสื่อที่ไม่ต้องออกชื่อเลยต่อไป

ขอทำความเข้าใจไว้ด้วย เนื่องจากเรื่องที่พิมพ์นี้ เกิดจากการตอบคำถามด้วยปากเปล่า ข้อพิจารณาต่างๆ จึงมิได้ดำเนินไปตามลำดับของการวิเคราะห์ในบทความเดิม เรื่องใดเด่น หรือนึกได้ก่อน ก็ยกขึ้นเป็นประเด็นพูดเรื่อยไปตามที่นึกได้นั้น

นอกจากนั้น มีการตอบคำถามหลายครั้ง ทั้งครั้งใหญ่และครั้งย่อย จึงมีเนื้อความบางส่วนที่พูดซ้ำไปซ้ำมาบ้าง ซึ่งก็ขออภัยไว้ด้วยเช่นกัน

หากคำชี้แจงอธิบายนี้เป็นประโยชน์ ก็ขอให้เป็นกุศลร่วมกันของปวงพุทธศาสนิกชน ที่มีน้ำใจห่วงใยต่อพระพุทธศาสนา และใฝ่ในคุณค่าความดีงามของชีวิตและสังคม ขอให้ทุกท่าน มีกำลังกาย กำลังใจ กำลังปัญญา และกำลังความสามัคคี ที่จะบำเพ็ญกุศลกรณีย์ให้สำเร็จยิ่งขึ้นไป

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต)

๑๐ ตุลาคม ๒๕๔๓

สารบัญ

กรณีเงื่อนงำ: พระพุทธเจ้าปรินิพพานด้วยโรคอะไร?*

คำอาราธนา

ขออาราธนาพระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก ได้เมตตาให้ธรรมโอวาทแก่ชาวธรรมะร่วมสมัย

ในเบื้องต้นนี้ เกล้ากระผมขอนมัสการเรียนถามเรื่องพระมโน เมตฺตานนฺโท ได้เขียนวิพากษ์วิจารณ์พระพุทธเจ้าลงในหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์และในหนังสือวารสารศิลปวัฒนธรรมว่า พระเดชพระคุณมองเห็นการกระทำนี้เป็นอย่างไร ขอกราบอาราธนาถามในคราวเดียวกันเลย

ขอเจริญพรชาวธรรมะร่วมสมัยทุกท่าน

อาตมภาพในนามของวัด ขออนุโมทนาที่ชาวธรรมะร่วมสมัยมีใจเป็นบุญเป็นกุศล เดินทางมาเยี่ยมเยียนที่วัดนี้ และมาทำบุญ เข้าใจว่าจะเป็นรายการที่จัดเป็นของชาวธรรมะร่วมสมัยเองนี้เป็นครั้งแรก

---

* ธรรมกถา ตามคำอาราธนาในวันที่ชาวธรรมะร่วมสมัยไปทำบุญที่วัดญาณเวศกวัน ๒๐ ก.ค. ๒๕๔๓ (พ.อ.ทองขาว พ่วงรอดพันธุ์ ได้ถามเพิ่มเติมในแง่เป็นพระภิกษุเถรวาท ณ ๒๗ ก.ค. ๒๕๔๓)

การทำบุญอุปถัมภ์บำรุงพระศาสนา ถือว่าเป็นหน้าที่ของศาสนิกชน เป็นความสามัคคีของพุทธบริษัทตามหลักที่เราถือว่าพระพุทธศาสนาจะดำรงอยู่ได้ด้วยบริษัท ๔ และบริษัท ๔ ที่จะช่วยดำรงพระพุทธศาสนา ก็คือปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ถูกต้อง การมาที่วัดวันนี้ เป็นการแสดงน้ำใจของชาวธรรมะร่วมสมัย ในฐานะอุบาสกอุบาสิกา ซึ่งเป็นบริษัทฝ่ายคฤหัสถ์ ที่มาแสดงออกต่อพระสงฆ์และต่อพระพุทธศาสนา แต่เนื่องจากวันนี้มีเวลาจำกัด ก็จะไม่พูดยืดยาว ได้แต่กล่าวอนุโมทนาไว้ และพอดี อาตมภาพบอกตรงๆ ว่าไม่ค่อยสบาย เมื่อคืนก็อยู่ในขั้นหนัก ความจริงก็ได้ขอกับ พ.อ.ทองขาว ว่าขอเลื่อนเป็นตอนบ่ายได้ไหม จะได้มีเวลาพักผ่อนเสียหน่อย ใจสั่นมาก พ.อ.ทองขาว ก็บอกว่า รถมานี่มีกำหนดว่าจะต้องเดินทางต่อไป และจะต้องส่งรถ จะเลื่อนต่อไปก็ไม่ได้ จำเป็นต้องพูดตอนเช้า ก็เลยบอกว่าต้องรีบละ เวลาน้อย

เมื่อกี้นี้ พ.อ.ทองขาว ได้ตั้งคำถามเกี่ยวกับเหตุการณ์ปัจจุบันที่เป็นปัญหา ซึ่งถือว่ามีผลกระทบต่อความเจริญมั่นคงของพระพุทธศาสนา และประโยชน์สุขของส่วนรวม โดยเฉพาะประโยชน์ทางธรรมทางปัญญาของประชาชน คือ เรื่องที่มีพระภิกษุ ได้แก่ท่านเมตตานันโท เขียนวิจารณ์การปรินิพพานของพระพุทธเจ้า ในมหาปรินิพพานสูตร

บทความที่ลงพิมพ์ครั้งแรก ตามที่ทราบ พระเมตฺตานนฺโท เขียนลงใน นสพ. *Bangkok Post* ฉบับวันที่ 17 พฤษภาคม 2000 เป็นภาษาอังกฤษ ชื่อเรื่องว่า “How the Buddha Died”

ต่อมา บทความของผู้เขียนรูปเดียวกันนั้น เป็นภาษาไทย ลง

พิมพ์ในนิตยสาร*ศิลปวัฒนธรรม* ฉบับเดือนกรกฎาคม ๒๕๔๓ ชื่อเรื่องว่า "พระพุทธเจ้าปรินิพพานด้วยโรคอะไร?"*

คำสรุป-สันนิษฐาน-วินิจฉัย ของท่านเมตตาฯ ในบทความนี้มากแห่ง เป็นของแปลกแก่ชาวพุทธ แต่ข้อสำคัญอยู่ที่ว่ามีความถูกต้อง รวมทั้ง "เป็นวิชาการ" หรือไม่ เช่น ท่านเมตตาฯ กล่าวว่า

> ♦ความทั้งหมดของปาฏิหาริย์ที่ต้นสาละคู่นี้อาจเป็นเรื่องราวที่ต่อเติมในภายหลัง แต่อาจยืนยันได้ว่าเมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานใหม่ๆ นั้น ชาวพุทธยังจดจำได้ดีว่าเป็นฤดูหนาว หรือฤดูใบไม้ร่วงตอนปลาย ซึ่งต้นสาละในป่าสลัดใบร่วงหล่นไปหมดแล้ว
>
> ♦ความหลายตอนในมหาปรินิพพานสูตรนี้สนับสนุนตรงกันว่าสถานที่ที่ปรินิพพานจริงนั้นน่าจะเป็นห้องพักเล็กๆ แห่งหนึ่งในเมืองกุสินารามากกว่าที่จะเป็นป่าไม้สาละนอกเมืองนั้น"
>
> ♦ความเป็นจริงที่น่าจะเกิดขึ้นก็คือ ทรงประคองพระองค์ไม่ไหว พระภิกษุผู้ติดตามต้องนำพระองค์ไปรักษาอาการประชวรซึ่งเกิดขึ้นแบบกะทันหัน โดยช่วยกันทำแคร่หามพระองค์ไปหาแพทย์ให้รักษาในเมืองที่ใกล้ที่สุด

ความจริง เรื่องนี้อาตมาก็ได้ยินมาตั้งแต่มีบทความลงใหม่ ๆ เพราะมีผู้หวังดีเอาหนังสือพิมพ์มาถวายบ้าง ถ่ายเอกสารมาให้บ้าง พิมพ์จากอินเทอร์เนตมาก็มี ทั้งที่ลงใน *ศิลปวัฒนธรรม* และ

---

* ด้านหลังปกใน ใช้คำแนะนำเรื่องว่า "เงื่อนงำปรินิพพาน พระพุทธเจ้าดับขันธ์ด้วยโรคอะไร?"

ที่มีการกล่าวอ้างใน นสพ.*มติชน* อาตมาบอกตรง ๆ ว่าไม่ค่อยได้เอาใจใส่ อ่านคร่าว ๆ แต่ต่อมาก็ได้ยินว่าเป็นเรื่องที่เอาไปพูดกันมากทางวิทยุและวงการต่าง ๆ จึงกลายเป็นเรื่องที่ว่า ถ้าไม่ทำให้กระจ่างแจ่มแจ้ง ก็จะเกิดผลเสีย ประชาชนโดยเฉพาะชาวพุทธก็จะเกิดความคลางแคลงสับสน จึงนับว่าเป็นปัญหาขึ้นมา

ว่าที่จริง เรื่องการวิพากษ์วิจารณ์นี่ พระพุทธศาสนาเปิดกว้างอยู่แล้ว เรียกว่าชาวพุทธน่ะใจกว้าง บางทีใจกว้างจนกระทั่งว่าไม่เอาเรื่องเลย คือปล่อยปละละเลย ที่จริงใจกว้างนี่คนละอย่างกับไม่เอาเรื่อง ถ้าไม่เอาเรื่องเอาราว ปล่อยปละละเลย ก็กลายเป็นประมาท พระพุทธเจ้าก็ตรัสไว้แล้วว่า เมื่อมีการเห็นผิดเข้าใจผิดมีการกล่าววาทะที่ทำให้เข้าใจผิดพลาด ก็ต้องชี้แจงให้รู้เข้าใจตามเป็นจริง เมื่อมีเรื่องอย่างนี้ และกำลังแพร่ขยายกลายเป็นเรื่องของสังคมส่วนรวม ต้องทำความเข้าใจกัน เพราะฉะนั้นในที่นี้ก็จะพูดชี้แจงพอให้เห็นแนวทาง

การพิจารณาเรื่องข้อเขียนนี้ เพื่อความสะดวกอาจจะพูดใน ๒ แง่ คือ

๑. ในแง่ที่ผู้เขียนเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท จะพิจารณาอย่างไร

๒. ในแง่ที่ผู้เขียนแสดงตนเป็นนักวิชาการ หรือในฐานะเป็นนักวิชาการ จะพิจารณาอย่างไร

เบื้องต้น ในแง่ที่เป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาท จะเว้นไว้ก่อน จะขอพูดเฉพาะในแง่ที่ท่านแสดงตนเป็นนักวิชาการ

๑. ว่าด้วยความเป็นนักวิชาการ

ในแง่เป็นนักวิชาการนั้น เราถือว่านักวิชาการเป็นผู้ทำหน้าที่ให้ปัญญาแก่ผู้อื่น และแก่สังคม อย่างน้อยก็แสวงหาความรู้ความเข้าใจให้เจริญปัญญาแก่ตนเอง จึงจะต้องมีความรับผิดชอบ ยิ่งเป็นบุคคลในวงการพุทธศาสนาเอง ก็ต้องมีความรับผิดชอบอย่างมาก เช่น ในเรื่องของความถูกต้องและความจริง เพราะถ้าทำให้เกิดความหลงผิดเข้าใจผิด ก็กลายเป็นโทษเป็นบาป มีผลเป็นการทำลาย แต่ในแง่นี้จะยังไม่แจกแจงละ เอาเป็นว่าโยมรู้กันว่าต้องมีความรับผิดชอบก็แล้วกัน ทีนี้ลงไปถึงความเป็นนักวิชาการเลย

ถ้าข้อมูลผิด ก็ตีความ วิจารณ์ สันนิษฐานพลาดไปหมด

ในแง่ที่เป็นนักวิชาการนั้น ดูง่าย ๆ พิจารณาได้ ๒ ส่วน คือ

๑. ในขั้นข้อมูล

๒. ในขั้นตีความ วิเคราะห์ วิจัย สันนิษฐาน วินิจฉัย เป็นต้น

ขั้นที่ ๒ คือการวิเคราะห์ วิจัย ตีความ สันนิษฐานต่างๆ นั้น สืบเนื่องไปจากข้อที่ ๑. คือเราต้องมีข้อมูลก่อน ข้อมูลนั้นเป็นฐานสำคัญ ข้อมูลจะต้องถูกต้องแม่นยำชัดเจนเพียงพอ ถ้าข้อมูลผิดพลาดเสียแล้ว การวิเคราะห์ วิจารณ์ ตีความ สันนิษฐานก็ผิดหมดเหลวเลย ไม่มีความหมาย

ยกตัวอย่างง่าย ๆ เช่น เราพูดขึ้นมาประโยคหนึ่ง หรือมีข่าว

ขึ้นมาว่า "มีคนต่างประเทศเดินทางมาซื้อเสื้อห้าร้อยตัว" ที่นี้เกิดตกไม้โทขึ้นมา ก็กลายเป็นว่าคนต่างประเทศเดินทางมาซื้อเสือห้าร้อยตัว ลองคิดดูซิว่าความหมายจะผิดกันอย่างไร ถ้าได้ข้อมูลนี้ไปผิด การตีความ วิเคราะห์ วิจารณ์ สันนิษฐาน วินิจฉัย ที่สืบเนื่องต่อจากนั้นไปก็จะผิดหมด เช่น กลายเป็นว่าเมืองไทยนี้มีเสือมากมาย ป่าใหญ่เยอะแยะเหลือเกิน และคนนั้นจะซื้อเสือไปทำไมตั้งห้าร้อยตัว เกิดเป็นข่าวแปลกใหม่ คนคงวิจารณ์กันกว้างขวางยกใหญ่ แต่ในที่สุดก็ไม่มีอะไร ว่างเปล่า นี่ก็หมายความว่า การวิจารณ์บนฐานของข้อมูลที่ผิดพลาดจะเหลวไหลหมด

อีกตัวอย่างหนึ่ง ถ้าจะพูดขึ้นมาว่า ปีนี้ชาวนาไทยขายข้าวได้เกวียนละสี่พัน พูดอย่างนี้คนไทยก็รู้กันว่าสี่พันนี้ คือ สี่พันบาท เกิดฝรั่งมาฟังเข้าใจว่าสี่พันดอลลาร์ เอาไปเขียนว่า ปีนี้ ชาวนาไทยขายข้าวได้เกวียนละสี่พันเหรียญ อย่างนี้ความหมายเปลี่ยนไปเยอะ เมื่อวิเคราะห์วิจารณ์ก็จะกลายเป็นว่า คราวนี้ชาวนาไทยคงจะรวยกันใหญ่ แต่ถ้าขายได้สี่พันบาทก็รวยยากแน่ ฉะนั้น การวิจัยวิจารณ์จึงต้องตั้งอยู่บนฐานข้อมูลที่ถูกต้อง นี่เป็นเรื่องใหญ่

ทีนี้ปัญหาเรื่องข้อมูลผิดพลาดนี้ ก็มีทางเกิดขึ้นได้หลายอย่าง

๑. อาจจะได้ข้อมูลที่ผิดพลาด

๒. ข้อมูลไม่ผิดพลาด แต่ตัวคนจับเอาไปผิด เช่น แปลภาษาไม่เป็น เข้าใจภาษาไม่ถูกต้อง หรือฟังผิดจับความผิด

เรื่องนี้ก็คล้าย ๆ เมื่อกี้เหมือนกัน อย่างเมื่อ ๖-๗ วันก่อนนี้ อาตมาไปพักกันที่ภูเขา ก็พอดีถ่าน คือแบตเตอรี่ของเครื่องบันทึกเสียงที่เรียกง่าย ๆ ว่าเทปหมด ไม่รู้จะไปเอาที่ไหน จึงเดินไปถาม

หลวงลุงว่า "หลวงลุงมีถ่านใส่เทปไหมครับ" หลวงลุงก็เงียบ ท่านหันไปเดี๋ยวก็ถือถาดมาให้ใบหนึ่ง ก็สงสัยว่าอะไรกัน ได้ความว่า ที่อาตมาพูดว่าถ่านใส่เทปมีไหมนั้น หลวงลุงอายุ ๘๗ แล้ว หูท่านชักจะหนัก ได้ยินเป็นว่า มีถาดใส่เทปไหม ท่านนึกว่าอาตมามีม้วนเทปมากแล้ว จะหาถาดไปใส่ ก็เลยหยิบถาดมาให้ นี่ก็เพราะได้ยินไม่ถนัด ท่านจึงเข้าใจเป็นถาด ถ่านกับถาดเสียงใกล้กัน แต่ความหมายไปคนละอย่าง นี้ก็เรียกว่าจับข้อมูลไปผิดพลาด

ขอยกตัวอย่างอีกหน่อย ในเรื่องภาษาอังกฤษ เพราะบทความนี้เขียนเป็นภาษาอังกฤษ แม้แต่เมื่อตัวศัพท์เองถูกต้อง คนก็ยังเข้าใจผิดได้ เมื่อเข้าใจความหมายผิด ก็แปลผิด เลยกลายเป็นคนละเรื่องไป เช่นคำว่า fall เมื่อใช้เป็น noun ก็มีความหมายเยอะแยะ ความหมายพื้นที่สุดก็คือการตกหรือการหล่น แต่บางทีก็แปลว่าปริมาณของที่ตกลงมา เช่นปริมาณน้ำฝนที่ตกลงมา

อีกความหมายหนึ่ง fall ในเมืองอเมริกาเขาหมายถึงฤดูใบไม้ร่วง ที่ในอังกฤษเรียกว่า autumn แต่แปลว่าน้ำตกก็มี ซึ่งนิยมใช้รูปพหูพจน์เป็น falls หรือในทางเทววิทยาของคริสต์ การที่อาดัมและอีวาถูกซาตานแปลงเป็นงูมาหลอกให้กินลูกแอปเปิ้ล ก็เลยสูญเสียความเป็นทิพย์ สูญเสียความโปรดปรานจากพระผู้เป็นเจ้า และถูกขับออกไปจากสวนเอเดน อันนี้เขาเรียกว่า the Fall

การล่มสลายหรือสูญเสียอำนาจความยิ่งใหญ่ของอารยธรรมต่างๆ อย่างเรื่องกรุงอยุธยาล่ม กรุงแตก ก็พูดว่า the fall of Ayudhya (หรือ Ayutthaya) กรุงเอเธนส์ล่ม ว่า the fall of Athens กรุงโรมล่มสลาย ว่า the fall of Rome อย่างนี้เป็นต้น

นี้เป็นตัวอย่างที่ศัพท์เดียวกัน แต่มีความหมายหลายนัย การที่ยกตัวอย่างมาให้ดู ก็เพราะเป็นปัญหาที่ตรงกับกรณีนี้

เป็นอันว่า ปัญหาในขั้นข้อมูลมีได้หลายอย่าง เช่น

- ข้อมูลที่ได้ไปผิดพลาด
- จับข้อมูลผิดพลาดเอง
- เอาข้อมูลไปนำเสนอผิดพลาด

ทุกแง่นี้เป็นเรื่องใหญ่ทั้งนั้น ในกรณีนี้ข้อมูลเขาถูกแล้วตัวเองสรุปผิดไป หรือฟังความที่ผู้อื่นกล่าวแล้วนำไปพูดด้วยสำนวนภาษาของตนเอง แล้วก็พูดให้คนสับสนเข้าใจผิดไป เวลานี้เป็นปัญหาทางวิชาการมากเหมือนกัน บทความทางวิชาการหลายเรื่องหลายกรณี นำเอาข้อมูลไปเสนอผิดพลาด เรื่องนี้ก็เช่นเดียวกัน

บางคนเวลาเอาข้อความที่คนอื่นพูดไว้ จะบอกว่าเขาพูดอย่างนั้น ก็ใส่เครื่องหมาย อัญประกาศ ("...") หรือเครื่องหมายคำพูดเข้าไป อย่างที่ฝรั่งเรียกว่า quote แต่ข้อความภายในเครื่องหมายนั้นกลายเป็นคำพูดที่ตัวเองสรุปเอา หรือพูดไปตามสำนวนของตัวเอง ซึ่งที่จริงจะทำอย่างนั้นไม่ได้ เพราะถ้าจะใส่เครื่องหมายนี้ ต้องเป็นข้อความเดิมแท้ๆ ที่เขาพูด คือเป็นคำพูดของเขาจริงๆ ไม่ใช่ตัวเองไปฟังเขาแล้วมาพูดเอาด้วยถ้อยคำสำนวนของตัวเอง แล้วบอกว่าเขาพูดอย่างนี้โดยใส่เครื่องหมายคำพูดเข้าไป เรื่องนี้ควรระวังกันให้มาก เป็นเรื่องวิชาการที่ไม่น่าจะพลาดกันเลย

เรื่องข้อมูลนี้ เป็นฐานของการที่จะไปตีความ วิเคราะห์วิจารณ์ สันนิษฐานทั้งหมด ถ้าข้อมูลเสียอย่างที่ว่ามา ก็เป็นอันว่าการวิเคราะห์วิจารณ์นั้นใช้ไม่ได้ หรือหมดความหมายไปเลย

ฝรั่งแม้จะเน้นข้อมูลที่แม่นยำ ก็ยังพลาดเยอะ

ตอนนี้มีการพูดกันถึงเรื่องที่ว่า ท่านผู้ที่เขียนเรื่องนี้เป็นผู้มีการศึกษา จบจากเมืองฝรั่ง ซึ่งบางทีคนไทยเราก็มองไปในแง่ว่า ถ้าจบการศึกษาจากเมืองฝรั่งละก็น่าเชื่อน่าฟัง จนกระทั่งกลายเป็นว่า เวลานี้ก็ชอบอวดดีกรีกัน ได้ดีกรีนั้นดีกรีนี้มา ถ้าได้ดีกรีจากเมืองฝรั่ง พูดแล้วน่าเชื่อเป็นหลักเป็นฐาน

ที่จริงนั้นเราก็ยอมรับอยู่ว่า ฝรั่งเขามีวัฒนธรรมทางวิชาการมาค่อนข้างแน่นแฟ้น และเรามองได้ทั้งสองขั้น คือในขั้นข้อมูลและขั้นของการวิเคราะห์วิจารณ์

คนไทยเรามักจะมองข้ามขั้นข้อมูลไปเสีย แล้วตื่นนิยมในแง่การตีความ วิเคราะห์ วิจัย วิจารณ์ ว่าเขาเก่ง ก็เลยมักจะนึกว่าถ้าเราทำการวิเคราะห์ วิจัย วิจารณ์ และตีความ เริ่มด้วยการมีเสรีภาพในการวิจารณ์และตีความนี่ เราจะเหมือนฝรั่ง ชักจะโก้

แต่ที่จริงฝรั่งเขาเน้นข้อมูลก่อน ต้องหาข้อมูลให้แม่นยำ และพร้อมที่สุดก่อน เราจะเห็นว่าฝรั่งนี่อุตสาห์ข้ามน้ำข้ามทะเลเดินทางไปสุดขั้วโลกเพื่อจะหาข้อมูลนิดเดียวให้รู้จริงเกี่ยวกับนกชนิดหนึ่ง ว่ามันมีชีวิตอยู่อย่างไร เป็นพันธุ์ไหนกันแน่ ต้องเดินทางบุกป่าฝ่าดงฝ่าอันตรายเพื่อไปหาข้อมูลนิดเดียว เกี่ยวกับพืช เกี่ยวกับดินฟ้าอากาศ เมื่อได้ข้อมูลเรียบร้อยจนกระทั่งแน่ใจแล้ว เขาจึงจะลงข้อสรุปเพื่อการวิจารณ์ สันนิษฐาน หรือตีความ อันนี้เป็นเรื่องสำคัญ อย่างที่บอกว่า ถ้าข้อมูลผิดพลาดแล้วมันเสียหมด

แม้แต่ฝรั่ง ที่ว่ามีวัฒนธรรมทางวิชาการที่เอาจริงเอาจังตั้งแต่เรื่องข้อมูลอย่างนี้ ก็ยังพลาดเยอะ โดยเฉพาะฝรั่งเขียนเรื่องเกี่ยว

กับตะวันออก เช่นเรื่องเมืองไทยนี่ ผิดพลาดเยอะ เรื่องพระพุทธศาสนาก็ผิดเยอะ ถ้าเราไปเชื่อฝรั่งเขียนเรื่องเมืองไทยและพุทธศาสนาโดยไม่ตรวจสอบให้ดี ก็จะยุ่ง จะยกตัวอย่างให้ฟัง

อย่าง *World Book Encyclopedia* ที่ลงใน CD-ROM ของฝรั่งขายไปทั่วโลก มีชื่อเสียงมาก เอาฉบับล่าสุดปี ๒๐๐๐ เลย เขียนเรื่องเมืองไทยในหัวข้อ Thailand แกก็พูดไปๆ จนถึงเรื่องเครื่องแต่งกาย ตอนหนึ่งลงภาพให้ดูเสียด้วย บอกว่าเป็น traditional Thai clothing คือเสื้อผ้าเครื่องแต่งตัวตามประเพณีของคนไทย หรือเป็น costume of Thailand เลยทีเดียว แต่ดูแล้วถ้าเป็นคนในเมืองไทย ก็คงเป็นชาวเขา

อีกรายหนึ่ง *Infopedia* ฉบับ ค.ศ. ๑๙๙๔ ตอนนี้อาจจะเลิกทำขายแล้ว เป็น CD-ROM จำพวก Encyclopedia เหมือนกัน เขียนเรื่องเมืองไทย และเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ก็ลงภาพประกอบภาพหนึ่ง บอกว่า Thailand Buddhist Temple ว่าเป็นวัดพุทธศาสนาของไทย แต่ดูแล้วเป็นศาลพระภูมิ นี่เป็นอย่างนี้

Encyclopedia อีกชุดหนึ่ง ตอนนี้นึกไม่ออกว่าชุดไหน ลงภาพวัดแจ้ง แต่บรรยายภาพว่า วัดโพธิ์ จะต้องขอเวลาตรวจสอบย้อนหลังหลายปี ว่าเป็นฉบับใด

ฝรั่งเขียนเรื่องเมืองไทย และเรื่องตะวันออก แกผิดพลาดเยอะ คนไทยควรแจ้งให้แกทราบ ขนาดคนที่เขาพยายามแสวงหาข้อมูลให้ชัดเจน ก็ยังพลาดบ่อย ๆ ที่บอกมานี้โยมไปดูเองเถิด

ทีนี้ถ้าข้อมูลผิดพลาดอย่างนี้ เวลาไปตีความสันนิษฐานจะเป็นอย่างไร พูดถึงเสื้อผ้าเครื่องแต่งตัวคนไทยตามประเพณี แต่

กลายเป็นรูปชาวเขาอย่างนั้น คนผู้ชายนอกจากใส่กางเกงแบบชาวเขาแล้วยังแถมสะพายย่ามอีกด้วย ทีนี้ถ้ามีการสันนิษฐานตีความวิจารณ์ว่าคนไทยมีวัฒนธรรมเป็นอย่างไร มีความเจริญระดับไหน เมื่อข้อมูลผิดอย่างนั้นแล้ว พอตีความสันนิษฐาน ก็ย่อมจะพลาดไปหมดใช่ไหม มันไม่เป็นความจริงไปได้เลย

ในการมองหรือสัมพันธ์กับฝรั่ง น่าสังเกตว่า พวกเราจำนวนมาก แทนที่จะเรียนรู้วัฒนธรรมทางวิชาการของเขา แล้วเอามาใช้ประโยชน์ให้ได้ เพื่อเพิ่มพูนความเจริญปัญญาให้แก่ตนเอง และร่วมสร้างเสริมภูมิปัญญาให้แก่โลก กลับจะคอยรอรับจากฝรั่ง และเชื่อตามฝรั่งไปง่ายๆ อะไรที่ฝรั่งพูด ก็ตื่นเต้นยอมรับยกย่องถือตาม ถ้าอย่างนี้ ในกรณีที่เล่าให้ฟังเมื่อกี้ว่า เคยมี encyclopedia ฉบับหนึ่งลงรูปวัดแจ้ง แล้วเขียนบรรยายภาพว่าวัดโพธิ์ ถ้าวันหนึ่งคนไปกันที่วัดแจ้ง พอมีคนพูดว่าเรามาถึงวัดแจ้ง คนที่อ่าน encyclopedia นั้นมา ก็เถียงว่าไม่ใช่ ที่นี่ไม่ใช่วัดแจ้ง เอนไซโคลปีเดียของฝรั่งบอกว่าวัดโพธิ์ ถ้าขืนเชื่อฝรั่งกันง่ายๆ ต่อไปคงต้องเปลี่ยนชื่อวัดแจ้ง เป็นวัดโพธิ์

ฉะนั้น สองอย่างนี้ต้องสัมพันธ์กัน ข้อมูลต้องถูกต้องแม่นยำชัดเจนและเพียงพอ การวิจัย วิจารณ์ และสันนิษฐาน ตีความตลอดจนวินิจฉัย จึงจะฟังได้ ก็เลยจะขอนำเข้าสู่เรื่องนี้

จะขอยกตัวอย่างเรื่องข้อมูล การเข้าใจข้อมูล และการนำเสนอข้อมูลที่ผิดพลาด

๒. ว่าด้วยมหาปรินิพพานสูตร

การปรินิพพานของพระพุทธเจ้า ท่านเล่าไว้ในพระไตรปิฎกมากมายหลายแห่ง

พอเริ่มเรื่อง ท่านเมตตาฯก็เขียนบอกแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับพุทธปรินิพพานอย่างหนักแน่น เหมือนกับมีความมั่นใจเต็มที่ ท่านว่า

> รายละเอียดที่โลกได้รับทราบเกี่ยวกับการปรินิพพานของพระพุทธเจ้าทั้งหมดนั้นมาจากเอกสารในพระไตรปิฎกเพียงตอนเดียวเท่านั้น คือ มหาปรินิพพานสูตร ซึ่งเป็นพระสูตรที่ยาวที่สุดสูตรหนึ่งในพระไตรปิฎก ซึ่งนอกจากจะมีลีลาการพรรณนาแตกต่างไปจากพระสูตรอื่นๆ ทั่วไปแล้ว ยังมี...ปาฏิหาริย์ที่น่าอัศจรรย์ยิ่งกว่าตอนใดๆ ในพระไตรปิฎกรวมกันทั้งหมด

*แต่ปรากฏว่าคำกล่าวของท่านเมตตาฯ ข้างบนนี้ ผิดพลาดตรงข้ามกับความเป็นจริงเลยทีเดียว เพราะที่แท้นั้น เหตุการณ์สำคัญ**ทั้งหมด**เกี่ยวกับพุทธปรินิพพาน ที่เล่าไว้ในมหาปรินิพพานสูตรนั้นปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก เล่มอื่น ตอนอื่น แห่งอื่นด้วย เพียงแต่กระจายอยู่หลายแห่ง และหลายตอนก็มีซ้ำๆกันหลายเล่มหลายที่*

เรื่องที่พูดตรงนี้ ญาติโยมจะเข้าใจชัดเจนมากขึ้น เมื่อรู้เรื่อง

พระไตรปิฎกว่าท่านจัดแบ่งแยกประเภทอย่างไร ในที่นี้จึงจะพูดเพิ่มเติมเสริมความรู้เกี่ยวกับพระไตรปิฎกเล็กน้อย แต่จะเน้นเฉพาะพระสุตตันตปิฎก

พระไตรปิฎก (ปิฎก ๓) นั้น ชาวพุทธทราบและต้องทราบกันดีว่า ได้แก่ คัมภีร์ที่ประมวลพุทธพจน์ คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า พร้อมทั้งเรื่องราวเกี่ยวข้อง ที่ถือเป็นหลักเป็นมาตรฐานของพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งเป็นพุทธศาสนาแบบดั้งเดิมที่ยังคงอยู่ มีพระไตรปิฎกภาษาบาลีเป็นฐานและเป็นมาตรฐาน

พระไตรปิฎกบาลีของเรา แบ่งเป็น ๔๕ เล่ม จัดเป็น ๓ ปิฎก คือ

๑. พระวินัยปิฎก (เล่ม๑-๘ = ๘ เล่ม)

๒. พระสุตตันตปิฎก (เล่ม๙-๓๓ = ๒๕ เล่ม) และ

๓. พระอภิธรรมปิฎก (เล่ม๓๔-๔๕ = ๑๒ เล่ม)

เรียกแบบรู้กันสั้นๆ ว่า พระวินัย พระสูตร พระอภิธรรม

มหาปรินิพพานสูตรที่กำลังพูดถึงกันอยู่นี้ เป็นพระสูตรหนึ่ง (จึงอยู่ในพระสุตตันตปิฎก) อยู่ในพระไตรปิฎก เล่ม ๑๐ มีความยาว ๑๑๑ หน้า (ในจำนวน ๓๙๖ หน้าของเล่ม ๑๐ และในจำนวน ๒๒,๓๗๙ หน้าของทั้งหมด ๔๕ เล่ม)

พระสูตร คือ พระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า และพระมหาสาวกบางท่าน ตลอดจนเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า และคำสั่งสอนที่เป็นหลักฐานชั้นต้นของพระพุทธศาสนา

พูดอย่างง่ายๆ ว่า พระสูตรหนึ่งๆ ก็คือ พระธรรมเทศนาเรื่อง

หนึ่งๆ ของพระพุทธเจ้า ส่วนความหมายอื่นๆ เป็นความหมายรอง ละไว้ฐานเข้าใจ

เนื่องจากพระสูตรเป็นพระธรรมเทศนา หรือเรื่องที่พระพุทธเจ้าทรงสอน แกนหรือจุดสำคัญของเรื่อง จึงได้แก่พุทธพจน์ คือคำตรัสของพระพุทธเจ้า

ด้วยเหตุนี้ การรวบรวมเก็บรักษาพระสูตรทั้งหลาย จึงมุ่งไปที่ธรรมคือคำสอนว่า พระสูตรนั้นว่าด้วยหลักธรรมอะไร มีเนื้อหาสาระคำสอนว่าอย่างไร ส่วนเรื่องราวเกี่ยวข้องบอกเพียงว่า คำสอนนั้นตรัสแก่ใคร เมื่อประทับอยู่ที่ไหน เมื่อการตรัสสอนครั้งนั้นจบแล้ว ก็เป็นอันจบพระสูตร ส่วนเรื่องราวเหตุการณ์ต่างๆ ที่เป็นมาก่อนนั้น หรือที่เป็นไปหลังจากนั้น ท่านไม่เล่าไว้หรือไม่พูดถึง

ดังนั้น พระสูตรต่างๆ ที่เราเห็นเรียงอยู่ต่อๆ กันในพระสุตตันตปิฎกนั้น เราไปอ่านจะไม่อาจรู้ได้ว่า พระสูตรที่จัดเรียงไว้ต่อลำดับกันนั้น ตรัสในเวลาห่างกันเท่าไร มีเรื่องราวเหตุการณ์ในระหว่างอย่างไรบ้าง

ยิ่งกว่านั้น พระสูตรต่างๆ ทั้งหลายนั้น ท่านยังมีหลักเกณฑ์ในการจัดหมวดหมู่แยกประเภทไว้ด้วย คือ*

๑. *พระสูตรที่มีขนาดยาว* จัดไว้เป็นหมวดหนึ่ง เรียกว่าทีฆนิกาย (มี ๓๔ สูตร พิมพ์เป็น ๓ เล่ม = พระไตรปิฎกเล่ม ๙–๑๐–๑๑)

๒. *พระสูตรที่มีขนาดปานกลาง* จัดไว้เป็นหมวดหนึ่ง เรียกว่ามัชฌิมนิกาย (มี ๑๕๒ สูตร พิมพ์เป็น ๓ เล่ม = เล่ม ๑๒–๑๓–๑๔)

---

* การนับเล่มในฉบับพิมพ์เป็นหนังสือ ในที่นี้ถือตามแบบของไทย

๓. *พระสูตรอย่างสั้น* ที่จัดรวมกลุ่ม โดยยึดเอาหลักธรรม บุคคล สถานที่ เป็นต้น อันใดอันหนึ่งเป็นจุดร่วม เช่น เกี่ยวกับขันธ์ ๕ (เรียก ขันธสังยุตต์) เกี่ยวกับโพชฌงค์ (เรียก โพชฌังคสังยุตต์) เกี่ยวกับภิกษุณี (เรียก ภิกขุนีสังยุตต์) เกี่ยวกับพรหม (เรียก พรหมสังยุตต์) เกี่ยวกับป่า (เรียก วนสังยุตต์) ฯลฯ จัดไว้เป็นหมวดหนึ่ง เรียกว่า สังยุตตนิกาย (มี ๗,๗๖๒ สูตร พิมพ์เป็น ๕ เล่ม = พระไตรปิฎก เล่ม ๑๕–๑๖–๑๗–๑๘–๑๙)

๔. *พระสูตรอย่างสั้น* ที่จัดรวมกลุ่มโดยยึดเอาตัวเลขจำนวนข้อธรรมเป็นจุดร่วม เช่น ธรรมข้อเดียว รวมไว้เป็นหมวด ๑ (เรียก เอกนิบาต) ธรรม ๒ ข้อ รวมไว้เป็นหมวด ๒ (เรียก ทุกนิบาต) ธรรม ๓ ข้อ รวมไว้เป็นหมวด ๓ (เรียก ติกนิบาต) ฯลฯ ทั้งหมดนี้จัดไว้เป็นหมวดหนึ่งเรียกว่า อังคุตตรนิกาย (มี ๙,๕๕๗ สูตร มี ๕ เล่ม = พระไตรปิฎก เล่ม ๒๐–๒๑–๒๒–๒๓–๒๔)

๕. *พระสูตรปลีกย่อย* หรือเรื่องราวเบ็ดเตล็ด ซึ่งมีลักษณะต่างๆ กันหลากหลาย เช่น คาถาธรรมบท คาถาชาดก พระอุทาน ของพระพุทธเจ้า ฯลฯ) นอกเหนือจาก ๔ นิกายแรกนั้น มี ๑๕ คัมภีร์ย่อย จัดไว้เป็นหมวดหนึ่ง เรียกว่า ขุททกนิกาย (พิมพ์เป็น ๙ เล่ม = พระไตรปิฎก เล่ม ๒๕ ถึง ๓๓)*

---

* ๑. **พระวินัยปิฎก** คือ คัมภีร์รวบรวมพุทธบัญญัติ ที่เป็นพระวินัย คือ ระเบียบแบบแผนสำหรับภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ มี ๘ เล่ม (พระไตรปิฎก เล่ม ๑-๘)

๒. **พระสุตตันตปิฎก** คือ คัมภีร์รวบรวมพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า ที่ตรัสตามความเหมาะกับบุคคล เหตุการณ์ และสถานที่ มี ๒๕ เล่ม (พระไตรปิฎก เล่ม ๙–๓๓)

๓. **พระอภิธรรมปิฎก** คือ คัมภีร์ประมวลคำอธิบายธรรมทั้งหลาย ตามเนื้อหาสาระหรือตามหลักวิชาล้วนๆ ไม่เกี่ยวกับบุคคล สถานที่ เหตุการณ์ มี ๑๒ เล่ม (พระไตรปิฎก เล่ม ๓๔–๔๕)

เท่าที่อธิบายมาตอนนี้ ญาติโยมจะได้ข้อสังเกตที่ควรทราบ ๓ อย่าง คือ

ก. พระสูตรหลายสูตรที่จัดเรียงไว้ในลำดับต่อกัน เหมือนติดกันนั้น อาจตรัสในเวลาห่างกันหลายเดือน หรือหลายปี

ข. พระสูตรหลายสูตร ซึ่งในเหตุการณ์จริง ตรัสในเวลาใกล้ๆ กัน หรือต่อกัน (เช่น ที่เกี่ยวกับการปรินิพพานนี้) อาจแยกกระจายกันไปอยู่ในพระไตรปิฎกต่างหมวดต่างเล่มห่างไกลกัน เช่น

- พระสูตรหนึ่งหรือเรื่องหนึ่งแสดงสติปัฏฐาน ๔ ก็ไปอยู่ในพระไตรปิฎก เล่ม ๑๙ (ที่รวมพระสูตรเกี่ยวกับโพธิปักขิยธรรม)
- อีกพระสูตรหนึ่ง ซึ่งก็ตรัสในเหตุการณ์ต่อกันนั้น แต่ทรงแสดงเรื่องบริษัท คือชุมชน ๘ ประเภท ก็ไปอยู่ในพระไตรปิฎก เล่ม ๒๓ (รวมพระสูตร หมวด ๗-๘)
- และอีกพระสูตรหนึ่ง ซึ่งก็ตรัสในเวลาใกล้กันหรือต่อกันนั้นแหละ แต่มีพระอุทานของพระพุทธเจ้า ก็ไปอยู่ในพระไตรปิฎก เล่ม ๒๕ (ตอนหนึ่งในเล่มนี้รวบรวมพุทธอุทานไว้) ฯลฯ

ค. พระสูตรหนึ่งสูตรเดียวกัน แต่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกับจุดกำหนดหลายอย่างที่ท่านตั้งไว้เป็นเกณฑ์ในการจัดหมวดหมู่ของพระไตรปิฎก ก็เลยไปปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกต่างหมวดต่างเล่มหลายแห่ง กลายเป็นว่าพระสูตรเดียวกัน แต่ไปพบที่โน่นบ้าง ที่นี่บ้าง เหมือนซ้ำกัน เช่น

เหตุการณ์เฉพาะตอนพระพุทธเจ้าปรินิพพานแท้ๆ ตั้งแต่ตรัสปัจฉิมวาจา จนกระทั่งขณะที่ปรินิพพาน มีบุคคลสำคัญ ๔ ท่าน กล่าวคาถาแสดงธรรมสังเวช แน่นอนว่า เนื้อความตอนนี้ มีอยู่ในมหาปรินิพพานสูตรที่เรากำลังพูดถึง

แต่พร้อมกันนี้ เหตุการณ์เฉพาะช่วงตรงนี้ ก็ไปอยู่ในพระไตรปิฎกเล่ม ๑๕ ด้วย เพราะอะไร เพราะในบุคคล ๔ ท่านที่กล่าวคาถาธรรมสังเวชนั้น มีสหัมบดีพรหมอยู่ด้วย ก็เลยเข้าเกณฑ์เป็นพระสูตรที่เกี่ยวเนื่องกับพรหม จึงจัดเข้าในพรหมสังยุตต์ ในสังยุตตนิกาย

ตัวอย่างที่ง่ายกว่านี้ เช่น สูจิโลมสูตร ซึ่งเล่าว่าสูจิโลมยักษ์เข้ามาขู่พระพุทธเจ้า แล้วถามปัญหาสำทับว่าถ้าพระองค์ไม่ตอบจะทำร้าย มีซ้ำกันทั้งในพระไตรปิฎกเล่ม ๑๕ (สคาถวรรค สังยุตตนิกาย) และเล่ม ๒๕ (ตอนสุตตนิบาต ขุททกนิกาย)

- เหตุที่จัดไว้ในเล่ม ๑๕ เพราะเป็นคาถาที่ตรัสกับยักษ์ จึงเข้าในยักขสังยุตต์
- เหตุที่จัดเข้าในสุตตนิบาต เล่ม ๒๕ เพราะเป็นพระสูตรประเภทที่มีเนื้อความเป็นคาถาอธิบายค่อนข้างยาว (ในสคาถวรรค สังยุตตนิกาย คาถาโดยมากจะสั้นเพียงตอบเท่าที่ถาม)

นอกจากนั้น บางพระสูตรที่สั้นอยู่แห่งหนึ่ง อาจจะไปเป็นส่วนหนึ่งของพระสูตรที่ยาวกว่าอีกแห่งหนึ่ง ดัง

> เช่นเนื้อความหลายตอนในมหาปรินิพพานสูตรนี้ ที่ไปอยู่เป็นสูตรสั้นๆ ในที่อื่นๆ หลายแห่ง ตามลักษณะการจัดหมวดหมู่ที่อธิบายไปแล้ว*

ที่พูดนี้ ยังไม่รวมถึงพระสูตรอีกไม่น้อย ที่มีเนื้อความตรงกัน เป็นเรื่องเดียวกันกับหลายแห่งของพระวินัยปิฎก และกล่าวซ้ำในพระสุตตันตปิฎก

รู้จักพระไตรปิฎกไว้ จะแก้ความเข้าใจผิดที่เกิดขึ้นได้ทันที

เมื่อมีความรู้เป็นพื้นอย่างนี้แล้ว ก็มาทำความเข้าใจเกี่ยวกับมหาปรินิพพานสูตรได้ง่ายขึ้น ย้อนกลับไปดูบทความของท่านเมตตาฯ อีกที ท่านเมตตาฯเขียนไว้ในตอนเริ่มเรื่องของท่านว่า

> **รายละเอียดที่โลกได้รับทราบเกี่ยวกับการปรินิพพานของพระพุทธเจ้าทั้งหมดนั้นมาจากเอกสารในพระไตรปิฎกเพียงตอนเดียวเท่านั้น คือ มหาปรินิพพานสูตร ซึ่งเป็นพระสูตรที่**

---

* ที่พูดนี้ เฉพาะที่เนื้อความทั้งหมดตรงเป็นเรื่องเดียวกัน ยังไม่ได้พูดถึงในแง่ที่หลักธรรมเดียวกัน แต่ตรัสต่างโอกาส ซึ่งท่านจัดไว้ในพระไตรปิฎก ต่างแห่งต่างที่กัน เช่น นิวรณ์ ๕ มีอยู่ในพระไตรปิฎกเล่ม ๒๒ ตามปกติ เพราะเป็นธรรมหมวด ๕ แต่ไปปรากฏในเล่ม ๒๔ (ประมวลธรรมหมวด ๑๐–๑๑) ด้วย เพราะตรัสในเรื่องการเป็นอาหารแก่กันของอกุศลธรรมต่างๆ ๑๐ ขั้น พร้อมกันนั้นก็มีในพระไตรปิฎก เล่ม ๑๙ (ที่รวมโพธิปักขิยธรรม)ด้วย เพราะในที่นั้น พระพุทธเจ้าตรัสนิวรณ์ ๕ ไว้คู่กับโพชฌงค์ ๗ ซึ่งเป็นธรรมฝ่ายตรงข้ามกัน แล้วในพระไตรปิฎกเล่ม ๙ ก็ตรัสเพราะทรงสนทนากับวาเสฏฐภารัทวาช และตอนหนึ่งเรื่องโยงมาถึงการที่พราหมณ์ทรงไตรเพท อยากจะไปรวมกับพรหมก็ไปไม่ได้ เพราะถูกนิวรณ์ ๕ กั้นขวางรั้งไว้ และยังไปมีปรากฏในที่อื่นๆ เล่มอื่นๆ อีก ด้วยเหตุผลเกี่ยวเนื่องที่ต่างกัน ขอยกมาให้เห็นตัวอย่างเท่านี้ก่อน

ยาวที่สุดสูตรหนึ่งในพระไตรปิฎก ซึ่งนอกจากจะมีลีลาการพรรณนาแตกต่างไปจากพระสูตรอื่นๆ ทั่วไปแล้ว ยังมี .. ปาฏิหาริย์ที่น่าอัศจรรย์ยิ่งกว่าตอนใดๆ ในพระไตรปิฎกรวมกันทั้งหมด

ตามคำของท่านเมตตาฯ ข้างบนนี้ ขอยกเอามาตั้งเป็นประเด็นที่จะพิจารณาพร้อมไปด้วยกัน รวมเป็น ๓ ข้อ คือ

๑. *รายละเอียดทั้งหมดเกี่ยวกับการปรินิพพานของพระพุทธเจ้ามาในพระไตรปิฎกตอนเดียว คือ มหาปรินิพพานสูตรนี้เท่านั้น จริงหรือ?*

๒. *มหาปรินิพพานสูตรมีปาฏิหาริย์ที่น่าอัศจรรย์ ยิ่งกว่าตอนใดๆ ในพระไตรปิฎกทั้งหมดรวมกัน จริงหรือ?*

๓. *มหาปรินิพพานสูตรมีลีลาการพรรณนาแตกต่างไปจากพระสูตรอื่นๆ ทั่วไป จริงหรือ?*

ในการพิจารณาประเด็นทั้ง ๓ นี้ เมื่อญาติโยมมีความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะของการจัดหมวดหมู่พระสูตรต่างๆ อย่างที่ว่าไปแล้ว ก็จะเข้าใจเรื่องที่จะพูดต่อไปนี้ได้ง่ายขึ้น

ตอนนี้ขอให้ทำความรู้จักกับมหาปรินิพพานสูตรให้ชัดมากขึ้น

มหาปรินิพพานสูตรไม่ใช่เป็นเพียงพระสูตรที่ยาวที่สุดสูตรหนึ่ง แต่เป็นพระสูตรที่ยาวที่สุดในบรรดาพระสูตรทั้งหมดเลยทีเดียว คือ (นับตามพระไตรปิฎกบาลีฉบับสยามรัฐ) ยาวถึง ๑๑๑ หน้า *(ที.ม.๑๐/๖๗-๑๖๒/๘๕-๑๙๕)*

เนื่องจากมีความยาวมาก ท่านจึงจัดแบ่งเป็นตอนๆ เพื่อสะดวกในการสวดท่องทรงจำ เรียกว่า "*ภาณวาร*" แปลว่า วาระ

แห่งการสวด ใช้สาธยายเป็นตอนๆ หรือเป็นคราวๆ

มหาปรินิพพานสูตรที่ยาว ๑๑๑ หน้า *(ที.ม.๑๐/๖๗-๑๖๒/๘๕-๑๙๕)* นั้น จัดแบ่งเป็น ๖ ภาณวาร เฉลี่ยภาณวารละ ๑๘ หน้า (ภาณวารที่สั้นที่สุด ๑๓ หน้า ยาวที่สุด ๒๓ หน้า) ขอให้ดูเนื้อหาสาระในแต่ละภาณวาร หรือแต่ละตอน ดังนี้

***ภาณวารที่ ๑* จุดเริ่มเสด็จไปจำพรรษาสุดท้าย (ราชคฤห์–วัชชี)** (๒๑ หน้า)

- วัสสการพราหมณ์เข้าเฝ้าที่เมืองราชคฤห์ กราบทูลเรื่องที่พระเจ้าอชาตศัตรูจะยกทัพไปย่ำยีแคว้นวัชชี
- เสด็จจากราชคฤห์แคว้นมคธ ไปข้ามแม่น้ำคงคาเข้าสู่แคว้นวัชชี โดยผ่านที่สำคัญ คือ
  - แวะประทับที่อุทยานอัมพลัฏฐิกา จากนั้นเสด็จแวะนาลันทา ทรงพบพระสารีบุตร
  - แวะประทับที่ปาฏลิคาม ทรงพบสุนีธะและวัสสการพราหมณ์ที่กำลังดำเนินการสร้างเมืองปาฏลีบุตร (ปัจจุบันเรียก Patna) จากนั้นข้ามแม่น้ำคงคา เข้าสู่แคว้นวัชชี

***ภาณวารที่ ๒* ทางเสด็จในแคว้นวัชชี สู่ที่จำพรรษาที่เวสาลี** (๑๓ หน้า)

- เส้นทางเสด็จในแคว้นวัชชี สู่ที่จำพรรษา ณ เวสาลี
  - แวะประทับที่โกฏิคาม แล้วต่อไปยังนาติกหรือญาติกคาม ถึงเมืองเวสาลีประทับที่อัมพปาลีวันของนางอัมพปาลีคณิกา แล้วเสด็จสู่เวฬุวคาม
- จำพรรษาที่เวฬุวคาม ประชวรหนัก (เป็นเหตุการณ์เดียวที่เล่าไว้ในการจำพรรษา ตลอด ๓ เดือน)

***ภาณวารที่ ๓* การปลงพระชนมายุสังขาร** (๒๓ หน้า)

- หลังจากเสด็จเข้าไปบิณฑบาตในเมืองเวสาลีแล้ว เสด็จไปทรงพักกลางวันที่ปาวาลเจดีย์ และได้ทรงปลงพระชนมายุสังขาร
- พระอานนท์ทูลขอให้ดำรงพระชนม์อยู่ตลอดกัปป์ ตรัสเล่าถึงการที่ได้ตรัสให้โอกาสแก่พระอานนท์หลายครั้งก่อนหน้านั้นแล้ว และให้ประชุมภิกษุทั้งหลายในเมืองเวสาลี ทรงแจ้งการที่จะปรินิพพานในเวลา ๓ เดือนข้างหน้า

ภาณวารที่ ๔ **เส้นทางเสด็จจากเวสาลี สู่สถานที่ปรินิพพาน** (๑๗ หน้า)

- ทอดพระเนตรเมืองเวสาลีครั้งสุดท้ายแล้ว เสด็จเดินทางผ่านภัณฑคาม หัตถิคาม อัมพคาม ชัมพุคาม โภคนคร
- เสด็จเข้าเขตเมืองปาวา แคว้นมัลละ ประทับที่อัมพวันของนายจุนทะ กัมมารบุตร ซึ่งได้ถวายสูกรมัททวะ
- เสด็จออกเดินทางต่อ ประชวรหนักลงพระโลหิต ตรัสแก่พระอานนท์ว่าจะเสด็จสู่เมืองกุสินารา และเมื่อหยุดประทับพักใกล้ฝั่งแม่น้ำกกุธานที ตรัสสั่งพระอานนท์ให้ไปปลอบใจนายจุนทะ

ภาณวารที่ ๕ **ใต้ร่มสาละคู่ที่ปรินิพพาน** (๑๙ หน้า)

- ข้ามแม่น้ำหิรัญวดี เสด็จเข้าสู่สาลวโนทยาน บรรทมอนุฏฐานไสยา ตรัสตอบคำถามและชี้แจงเรื่องควรทราบก่อนปรินิพพาน
- โปรดสุภัททปริพาชก เป็นปัจฉิมสักขิสาวก

ภาณวารที่ ๖ **การปรินิพพาน และแจกพระบรมสารีริกธาตุ** (๑๗ หน้า)

- พุทธดำรัสสำคัญก่อนปรินิพพาน ตั้งแต่ให้ถือพระธรรม

วินัยเป็นศาสดา จนถึงปัจฉิมวาจา

- เสด็จดับขันธปรินิพพาน และบุคคลสำคัญ ๔ ท่านกล่าวคาถาธรรมสังเวช
- เจ้ามัลละแห่งกุสินารา กระทำพุทธสรีรบูชา และจัดเตรียมพิธีถวายพระเพลิงพุทธสรีระ
- พระมหากัสสปเถระพร้อมด้วยหมู่สงฆ์ที่ติดตามทราบข่าวพุทธปรินิพพาน ขณะเดินทาง
- สุภัททะวุฒบรรพชิต กล่าวจ้วงจาบพระธรรมวินัย
- ถวายพระเพลิงพุทธสรีระ
- แบ่งแจกพระบรมสารีริกธาตุ สร้างและฉลองพระสถูป

เนื้อความและเรื่องราวในมหาปรินิพพานสูตร รวม ๑๑๑ หน้า ในพระไตรปิฎกเล่ม ๑๐ นี้ มิใช่มีอยู่เฉพาะในมหาปรินิพพานสูตรเท่านั้น แต่ปรากฏอยู่ในหลายที่หลายแห่งในพระไตรปิฎกเล่มต่างๆ โดยแยกเป็นพระสูตรย่อยๆ จำนวนมาก และหลายพระสูตรก็พบได้หลายแห่งหรือในหลายเล่ม ขอให้ดูตัวอย่างดังนี้

๑. เรื่องพระเจ้าอชาตศัตรูส่งวัสสการพราหมณ์มาเฝ้าพระพุทธเจ้า เพื่อกราบทูลให้ทราบว่าจะกรีฑาทัพไปย่ำยีวัชชีให้พินาศขาดสูญ มีในพระไตรปิฎก เล่ม ๒๓ ด้วย *(อง.สตฺตก.๒๓/๒๐-๒๕/๑๗-๒๔)*

๒. เรื่องทรงแวะประทับที่เมืองนาลันทา และพระสารีบุตรเข้าเฝ้า มีในพระไตรปิฎก เล่ม ๑๙ ด้วย *(สํ.ม.๑๙/๗๒๖/๒๑๑)*

๓. เรื่องทรงแวะปาฏลิคาม ตรัสแสดงโทษของสีลวิบัติและอานิสงส์ของสีลสัมปทา จนถึงทรงพบกับสุนีธะและวัสสการพราหมณ์ ซึ่งกำลังสร้างเมืองปาฏลีบุตร กระทั่งปาฏิหาริย์ข้ามแม่

น้ำคงคา เข้าในเขตแคว้นวัชชี มีในพระไตรปิฎก เล่ม ๕ และเล่ม ๒๕ ด้วย *(วินย.๕/๖๗-๗๔/๘๖-๙๓; ขุ.อุ.๒๕/๑๖๙-๑๗๔/๒๑๕-๒๒๒)*

๔. เรื่องทรงแวะประทับในเมืองนาติก (สะกดเป็น นาทิก หรือ ญาติก ก็มี) ตรัสธัมมาทาสปริยาย คือแว่นส่องธรรม สำหรับสำรวจตนว่าได้บรรลุมรรคผลหรือไม่ มีในพระไตรปิฎก เล่ม ๑๙ ด้วย *(สํ.ม.๑๙/๑๔๖๙-๑๔๗๗/๔๔๖-๔๕๐)*

๕. เรื่องเสด็จเข้าจำพรรษาที่เวฬุวคาม และในพรรษานั้นประชวรหนัก มีในพระไตรปิฎก เล่ม ๑๙ ด้วย *(สํ.ม.๑๙/๗๐๘-๗๑๓/๒๐๓-๒๐๕)*

๖. เรื่องทรงปลงพระชนมายุสังขารที่ปาวาลเจดีย์ มีในพระไตรปิฎก เล่ม ๑๙ เล่ม ๒๓ และเล่ม ๒๕ ด้วย *(สํ.ม.๑๙/๑๑๒๓-๑๑๓๕/๓๓๒-๓๓๗; องฺ.อฏฺฐก.๒๓/๑๖๗/๓๑๘-๓๒๓; ขุ.อุ.๒๕/๑๒๗-๑๓๑/๑๖๙-๑๗๖)*

๗. เรื่องทรงแสดงมหาปเทส ๔ มีในพระไตรปิฎก เล่ม ๒๑ ด้วย *(องฺ.จตุกฺก.๒๑/๑๘๐/๒๒๗-๒๓๑)*

๘. เรื่องที่เมืองปาวา นายจุนทะ กัมมารบุตร ถวายสูกรมัททวะ เมื่อเสวยแล้วประชวรหนัก จนถึงลงสรงในแม่น้ำกกุธานที และทรงส่งพระอานนท์ไปปลอบใจนายจุนทะ มีในพระไตรปิฎก เล่ม ๒๕ ด้วย *(ขุ.อุ.๒๕/๑๖๖-๑๖๘/๒๑๒-๒๑๔)*

๙. เรื่องประทับในสาลวัน ระหว่างสาละคู่ ณ เมืองกุสินารา ตรัสปัจฉิมวาจา เสด็จดับขันธปรินิพพาน จนถึงบุคคลสำคัญ ๔ ท่านกล่าวคาถาธรรมสังเวช มีในพระไตรปิฎก เล่ม ๑๕ ด้วย *(สํ.ส.๑๕/๖๒๐-๖๒๕/๒๓๑-๒๓๓)*

๑๐. เรื่องพระมหากัสสปเถระ พร้อมด้วยสงฆ์ติดตาม ระหว่าง

เดินทาง ได้ข่าวพุทธปรินิพพานจากอาชีวกคนหนึ่ง และสุภัททะวุฒบรรพชิต กล่าวคำจ้วงจาบพระธรรมวินัย มีในพระไตรปิฎกเล่ม ๗ ด้วย *(วินย.๗/๖๑๔/๓๗๙)*

นอกจากนี้ ยังมีเรื่องราวและการตรัสแสดงธรรมในมหาปรินิพพานสูตรนี้อีกบางแห่ง ที่พบได้ในพระไตรปิฎกเล่มอื่น แต่ขอถือเป็นเรื่องปลีกย่อย ถ้านำมาระบุไว้ก็จะทำให้ฟั่นเฝือ จึงขอไม่กล่าวไว้ในที่นี้ แต่ถ้ามีโอกาสเหมาะควร ก็อาจจะทำบัญชีแสดงไว้

จากที่ยกมาให้ดูนี้ จะเห็นชัดว่า เหตุการณ์สำคัญทุกตอนเกี่ยวกับการปรินิพพานของพระพุทธเจ้า ที่เล่าไว้ในมหาปรินิพพานสูตรนี้ มีในพระไตรปิฎกเล่มอื่นด้วย แต่แยกกระจายอยู่มากมายหลายแห่ง และบางเรื่องบางตอนก็พบได้หลายแห่งด้วย

ความผิดพลาดแค่จุดนี้ ก็ทำให้สิ่งที่ท่านเมตตาฯเขียนหมดความหมายไปแทบทั้งหมดในทันที เพราะแสดงว่าสิ่งที่ท่านเขียนมานั้น เหมือนกับว่าท่านไม่ได้ศึกษาไม่ได้ตรวจสอบไม่ได้รู้จริงเลย หรือรู้ผิวเผินเกินไป ความบกพร่องนี้ ทำให้สิ่งที่ท่านเมตตาฯเขียนต่อไปทั้งหมดไม่มีฐานที่จะทำให้น่าเชื่อถือ พูดง่ายๆ ว่าท่านไม่รู้จักหรือไม่มีความรู้ในมหาปริินิพพานสูตรที่ท่านจะวิเคราะห์วิจารณ์นั้นเพียงพอที่จะวิเคราะห์วิจารณ์

ปรินิพพานด้วยโรคอะไร
หลักฐานลงกันยันกลับ ให้ต้องสันนิษฐานใหม่

ญาติโยมและผู้ศึกษาคงอยากถามแทรกว่า เมื่อเป็นเรื่องราวเดียวกัน ทำไมไม่รวมและเรียงไว้ด้วยกันเสียเลย คำถามนี้ที่จริงได้

ตอบล่วงหน้ามาก่อนแล้ว ขอทวนหน่อย เมื่อกี้ได้บอกแล้วว่า

- การจัดหมวดหมู่พระสูตรทั้งหลายนั้น ท่านวางเกณฑ์ไว้ โดยถือหลักธรรมคำสอนหรือเนื้อหาสาระเป็นหลัก เมื่อพุทธพจน์หรือเรื่องราวตอนใด เข้ากับลักษณะของหมวดหมู่ไหน ก็จัดไปรวมไว้ในหมวดหมู่นั้น

ขอยกตัวอย่าง เรื่องวัสสการพราหมณ์เข้าเฝ้ากราบทูลว่ามคธจะไปตีวัชชี ทำไมจึงไปมีในพระไตรปิฎก เล่ม ๒๓ ด้วย ก็ตอบได้ง่ายๆ ว่า เพราะในเรื่องนั้น พระพุทธเจ้าตรัสแสดงอปริหานิยธรรม ๗ ประการ ซึ่งเป็นธรรมหมวด ๗ ตรงกับเกณฑ์ของพระไตรปิฎก เล่ม ๒๓ ซึ่งเป็นที่รวบรวมธรรมหมวด ๗-๘-๙ (สัตตกนิบาต-อัฏฐกนิบาต-นวกนิบาต)

ที่อธิบายและยกตัวอย่างมานี้ เท่ากับตอบคำถามอีกข้อหนึ่งไปด้วยว่า ทำไมพุทธพจน์และเรื่องราวเดียวกัน เนื้อความเหมือนกัน จึงไปอยู่ในพระไตรปิฎกหลายเล่ม หลายแห่ง เดี๋ยวพบที่โน่นเดี๋ยวพบที่นี่ ซ้ำๆ กัน ซึ่งตอบง่ายๆ ว่า เพราะพุทธพจน์เรื่องนั้นเข้าเกณฑ์ที่จะจัดเข้าได้ในหลายหมวด

ยกตัวอย่าง เช่น ข้อที่ ๖ ข้างบนนี้ คือเรื่องการปลงพระชนมายุสังขาร มีในพระไตรปิฎก ทั้งเล่ม ๑๙ เล่ม ๒๓ และเล่ม ๒๕

ที่เป็นอย่างนี้ก็เพราะ

๑. ในเรื่องปลงพระชนมายุสังขารนั้น ตรัสแสดงอิทธิบาท ๔ ไว้ ก็จึงเข้าในเล่ม ๑๙ ซึ่งว่าด้วยโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ที่มีอิทธิบาท ๔ อยู่ด้วย

๒. ในเรื่องปลงพระชนมายุสังขารนั้น มีเรื่องเหตุปัจจัย ๘

ประการ ของการที่แผ่นดินไหว รวมอยู่ด้วย เข้าเกณฑ์ของธรรมหมวด ๘ คือ อัฏฐกนิบาต ซึ่งอยู่ในพระไตรปิฎก เล่ม ๒๓

๓. ในเรื่องปลงพระชนมายุสังขารนั้น มีพระอุทานของพระพุทธเจ้า รวมอยู่ด้วย ก็เลยต้องจัดเข้าในหมวดอุทาน* อันเป็นที่ประมวลพุทธอุทาน ๘๐ เรื่อง ซึ่งอยู่ในพระไตรปิฎก เล่ม ๒๕

ส่วนในที่นี้ก็ชัดอยู่แล้ว เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการปรินิพพานของพระพุทธเจ้า จึงอยู่ในมหาปรินิพพานสูตร ทำไมอยู่ในพระไตรปิฎก เล่ม ๑๐ ก็เพราะเป็นพระสูตรที่ยาว ดังนั้นรวมแล้ว เรื่องการปลงพระชนมายุสังขาร ก็มาในพระไตรปิฎก ซ้ำกันถึง ๔ แห่ง ๔ เล่ม

ตามที่ได้อธิบายมานี้ ทุกท่านก็คงมองเห็นได้ด้วยตนเองว่า คำวินิจฉัยหรือมติของท่านเมตตาฯ ที่ยกขึ้นตั้งไว้เป็นประเด็นให้พิจารณา ๔ ข้อนั้น ถูกต้องเป็นจริงหรือไม่ เริ่มแต่ข้อว่า

๑. ท่านเมตตาฯ บอกว่า

> รายละเอียดที่โลกได้รับทราบเกี่ยวกับการปรินิพพานของพระพุทธเจ้าทั้งหมดนั้น มาจากเอกสารในพระไตรปิฎกเพียงตอนเดียวเท่านั้น คือ มหาปรินิพพานสูตร ..

จะเห็นว่าแท้ที่จริง เหตุการณ์สำคัญทั้งหมดเกี่ยวกับพุทธปรินิพพาน ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก เล่มอื่น ตอนอื่น แห่งอื่นด้วย เพียงแต่ว่ากระจายอยู่หลายแห่ง ทั้งนี้เพราะท่านนำไปจัดเข้าหมวดหมู่ตามเกณฑ์ที่ชี้แจงแล้วข้างต้น

เราก็สันนิษฐานบ้างว่า พระเถระผู้รวบรวมพระธรรมวินัย คง

---

* *อุทาน* คือ คติธรรมที่ตรัสเป็นคาถา โดยทรงปรารภเรื่องราวหรือเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วเปล่งพระวาจาออกมาด้วยพระทัยเบิกบาน โดยไม่ต้องมีผู้ใดทูลถาม

พิจารณาเห็นว่า เรื่องราวเกี่ยวกับพุทธปรินิพพานเป็นเรื่องสำคัญมาก แม้ว่าเนื้อความทั้งหมดจะได้ถูกตัดแบ่งไปจัดเข้าหมวดหมู่ที่โน่นที่นี่ ตามเกณฑ์ทั่วไปตามปกติแล้ว แต่ก็ให้สำเร็จประโยชน์จริงจังเฉพาะในแง่สาระทางธรรม เหตุการณ์ปรินิพพานขององค์พระบรมศาสดาเป็นเรื่องสำคัญที่พุทธบริษัทควรจะมีแหล่งศึกษาให้สะดวก ท่านจึงเก็บรักษาเหตุการณ์ส่วนนี้ไว้ให้เป็นเรื่องราวต่อเนื่องอีกส่วนหนึ่งด้วย ดังที่ปรากฏเป็นมหาปรินิพพานสูตรนี้

การเก็บรวมเรื่องราวไว้แบบลำดับเหตุการณ์ หรือเชิงประวัติอย่างนี้ ได้ประโยชน์เพิ่มขึ้นอีกอย่างหนึ่งด้วย คือ ในพระไตรปิฎกส่วนอื่น ท่านยึดเอาหลักธรรมหรือพุทธพจน์เป็นหลัก ดังนั้นเรื่องปลีกย่อย หรือเหตุการณ์ที่ไม่มีพุทธพจน์หรือคำกล่าวแสดงธรรมจึงถูกตัดทิ้งหรือข้ามไป แต่เมื่อเล่าเรื่องแบบมหาปรินิพพานสูตรนี้ เหตุการณ์ใดถูกยกขึ้นมาเล่า ก็อาจมีรายละเอียดบางอย่างเพิ่มขึ้น จึงมีเหตุการณ์บางตอนในมหาปรินิพพานสูตรนี้ ที่ไม่ปรากฏซ้ำในที่แห่งอื่นในพระไตรปิฎก เช่น

- พระไตรปิฎกเล่มอื่นอีก ๓ แห่ง ที่เล่าเรื่องการปลงพระชนมายุสังขาร เล่ามาจบเพียงแค่ที่ทรงแจ้งให้พระอานนท์ทราบว่าได้ทรงปลงพระชนมายุสังขารแล้ว ไม่มีเรื่องที่พระอานนท์กราบทูลขอให้ทรงอยู่ต่อไป
- เมื่อเสด็จออกจากเมืองเวสาลีทรงทอดพระเนตรครั้งสุดท้ายโดยหันทั้งพระองค์ที่เรียกว่า นาคาวโลก หรือนาคาปโลกิต ก็ไม่มีกล่าวในพระไตรปิฎกเล่มอื่น

เรื่องที่นับว่าเป็นส่วนเฉพาะของมหาปรินิพพานสูตร ก็คือเหตุ

การณ์ในภาณวารที่ ๕ (เสด็จเข้าสู่สาลวโนทยาน จนถึงโปรดสุภัททปริพาชก) ยกเว้นเหตุการณ์หนึ่งที่กล่าวถึงที่นี่เพียงสั้นๆ แต่ไปปรากฏเป็นพระสูตรยาวต่างหากที่อื่นอีกพระสูตรหนึ่ง คือเรื่องอดีตของเมืองกุสินารา ที่แยกความพิสดารไปกล่าวไว้ในมหาสุทัสสนสูตร *(ที.ม.๑๐/๑๖๓/๑๙๕)* และคุณสมบัติพิเศษของพระอานนท์ซึ่งมีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎก เล่ม ๒๑ ด้วย

เหตุการณ์ช่วงนี้ทั้งหมด จนถึงปรินิพพานในภาณวารที่ ๖ มีอยู่ที่อื่นบ้าง คือ ตอนหนึ่งอยู่ในกุสินาราสูตร (พระไตรปิฎก เล่ม ๒๑) และอีกตอนหนึ่ง อยู่ในปรินิพพานสูตร (พระไตรปิฎก เล่ม ๑๕) ว่า

พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับในปรินิพพานสมัย ระหว่างต้นสาละคู่ ในสาลวัน สวนหลวงของเจ้ามัลละ ในเมืองกุสินารา

ปรินิพพานสูตร (ในเล่ม ๑๕) เล่าถึงการตรัสปัจฉิมวาจา ลำดับการทรงเข้าฌานต่างๆ จนถึงปรินิพพาน และการกล่าวคาถาธรรมสังเวชของบุคคลสำคัญ ๔ ท่าน

เหตุการณ์หลังปรินิพพานแล้ว คือการกระทำพุทธสรีรบูชา การถวายพระเพลิงพุทธสรีระ และการแจกพระบรมสารีริกธาตุ มีเฉพาะในมหาปรินิพพานสูตร เรื่องที่กล่าวถึงที่อื่นด้วย มีเฉพาะตอนที่พระมหากัสสปเถระทราบข่าวพุทธปรินิพพาน สุภัททะวุฒบรรพชิต กล่าวจ้วงจาบพระธรรมวินัย และพระมหากัสสปเถระยกเป็นข้อปรารภในการเชิญชวนทำสังคายนา ซึ่งเล่าไว้ในเรื่องปฐมสังคายนา ในพระไตรปิฎก เล่ม ๗

โดยเฉพาะสถานที่ปรินิพพานของพระพุทธเจ้า คือสาลวันของเจ้ามัลละนั้น นอกจากมหาปรินิพพานสูตรแล้ว เรายังรู้ได้จากพระ

ไตรปิฎก เล่ม ๑๕ ที่กล่าวข้างต้นนี้ และมิใช่เท่านั้น ยังมีกล่าวถึงในพระไตรปิฎก เล่ม ๒๑ และเล่ม ๓๒ อีกด้วย เพราะฉะนั้น หลักฐานจึงแน่นแฟ้น ถึงแม้ไม่มีมหาปรินิพพานสูตร ชาวพุทธก็ยังทราบได้ อีกทั้งหลักฐานที่ต่างแห่ง ก็ไม่ขัดแย้งกันเลย มีแต่ยืนยันกัน

การที่ท่านเมตตาฯ ลงความเห็นว่า **พระพุทธเจ้าไม่ได้ปรินิพพานในป่าไม้สาละ แต่ปรินิพพานในเมืองกุสินารา และ** กล่าวย้ำถึง ๕ ครั้ง เช่นว่า **"ปรินิพพานไปในห้องพักเล็ก ในอาคารแห่งหนึ่งในเมืองกุสินารา"** ดังนี้นั้น ความจริงท่านน่าจะยกเอาหลักฐานว่าพระพุทธเจ้าปรินิพพานในสวนหลวงสาลวันนี้เป็นหลัก แล้ววินิจฉัยกลับในทางตรงข้ามว่า พระพุทธเจ้าไม่อาจจะปรินิพพานด้วยโรคที่ท่านสันนิษฐาน แต่เพราะปรินิพพานในสาลวัน จึงเป็นไปได้ที่จะปรินิพพานด้วยโรคอื่นชื่อนั้นๆ ดังที่แพทย์ผู้เชี่ยวชาญก็เห็นว่าตามข้อมูลที่ท่านเมตตาฯพิจารณา มีโรคที่จะเป็นได้หลายอย่าง คุณหมอสมพนธ์ บุณยคุปต์ ได้เขียนไว้ว่า

> **...ยังมีสาเหตุของโรคที่ทำให้เกิดอาการเช่นนี้อีกหลายโรค และพบได้บ่อยกว่า แต่ที่สำคัญคือแพทย์คงจะไม่กล้าวินิจฉัยโรคอย่างมั่นใจด้วยข้อมูลเท่าที่มี แพทย์จะต้องการข้อมูลเพิ่มเติมอีกมาก...**[*]

---

* "อันสืบเนื่องมาจากบทความเรื่อง 'พระพุทธเจ้าปรินิพพานด้วยโรคอะไร' ธรรมรักษา และการรักษาพระปฏิบัติ" โดย น.พ.สมพนธ์ บุณยคุปต์ ใน*วิชัยยุทธจุลสาร* ของโรงพยาบาลวิชัยยุทธ ฉบับที่ ๑๗ ประจำเดือนกันยายน-ธันวาคม ๒๕๔๓ หน้า ๖๔

มหาปรินิพพานสูตรมีลักษณะพิเศษแท้อยู่ที่ไหน

ข้อที่จะพิจารณา เนื่องจากคำกล่าวของท่านเมตตาฯ ข้อต่อไปมีว่า

๒. มหาปรินิพพานสูตร มีปาฏิหาริย์ที่น่าอัศจรรย์ยิ่งกว่าตอนใดๆ ในพระไตรปิฎกทั้งหมดรวมกัน จริงหรือ?

ความที่ได้อธิบายมา เท่ากับได้ตอบชี้แจงคำกล่าวนี้ไปแล้ว เพราะเรื่องราวในมหาปรินิพพานสูตรส่วนมากก็แยกย้ายไปอยู่ในพระไตรปิฎกเล่มต่างๆ ปาฏิหาริย์ที่กล่าวถึงในเรื่องราวนั้นๆ ก็ไปอยู่ในพระไตรปิฎกเล่มนั้นๆ ด้วย เช่น

- การหายตัวข้ามแม่น้ำคงคาพร้อมด้วยหมู่สงฆ์ที่ติดตาม ไปอยู่ในพระไตรปิฎก เล่ม ๒๕ ด้วย พร้อมกับพุทธอุทานครั้งนั้น (สาระที่ท่านมุ่งหมาย ไม่ใช่ให้ติดอยู่กับฤทธิ์ปาฏิหาริย์ แต่อยู่ที่ธรรมในพุทธอุทานที่ว่า ขณะที่คนทั้งหลายสาละวนอยู่กับการผูกหาเรือแพเพื่อจะข้ามน้ำข้ามทะเล เมธีชนได้ข้ามไปแล้ว ซึ่งหมายถึงข้ามฝั่งสังสารสาคร เมื่อตรัสพุทธอุทานคือธรรมจบ เรื่องจึงจบ ไม่ใช่จบที่ฤทธิ์ปาฏิหาริย์)
- การเห็นเหล่าเทพยดาที่ลงมาตั้งถิ่นฐานในเมืองปาฏลีบุตร ก็ไปอยู่ในพระไตรปิฎก เล่ม ๒๕ ด้วยเช่นเดียวกัน เนื่องจากพุทธอุทานข้อเดียวกันนั้นแหละ
- เรื่องสามารถมีอายุยืนได้ตลอดกัปป์ ก็ได้อธิบายแล้วว่าหมายถึงอายุกัปป์ ไม่ใช่มหากัปป์ที่จะอยู่ถึงสิ้นโลก และเป็นเรื่องที่มีในพระไตรปิฎกมากแห่ง ทั้งเล่ม ๑๙ เล่ม ๒๓ เล่ม ๒๕ และเล่ม ๑๐ นี้

ฯลฯ

พูดสั้นๆ ว่า เมื่อเรื่องทั้งหลายในมหาปรินิพพานสูตร มีอยู่ในที่อื่นๆ ในพระไตรปิฎก ปาฏิหาริย์ทั้งหลายในมหาปรินิพพานสูตรก็มีในที่อื่นๆ ของพระไตรปิฎกด้วย เพราะฉะนั้น *มหาปรินิพพานสูตรจึง**ไม่อาจจะมีปาฏิหาริย์ที่น่าอัศจรรย์ยิ่งกว่าตอนใดๆ*** *ในพระไตรปิฎกทั้งหมดรวมกัน*

ตรงนี้ควรท้วงท่านเมตตาฯแทรกเข้ามาอีก ที่ท่านว่าพระพุทธเจ้า **"จำต้องปลงอายุสังขารของพระองค์เอง เพราะความผิดพลาดลืมสติของพระอานนท์"** นั้น เป็นการพูดรวบรัดที่ทำให้เกิดทั้งความเข้าใจผิดและความรู้สึกไม่ดี จะถือว่าเป็นการใส่ความก็ได้ เพราะการที่ปลงพระชนมายุสังขารนั้น อยู่ที่ทรงเห็นด้วยตามที่มารกราบทูลว่าเวลานั้นพุทธบริษัท ๔ มีความรู้ความสามารถเพียงพอ(ที่จะอยู่กันเองหรือที่จะรักษาพระศาสนาไว้ได้)แล้ว มิใช่เพราะจำฝืนพระทัย

เรื่องตอนนี้มีในพระไตรปิฎก ๔ เล่ม ถ้าเทียบความตรงนี้ในมหาปรินิพพานสูตร กับในพระไตรปิฎกเล่มอื่น จะเข้าใจชัดขึ้น

มหาปรินิพพานสูตรเป็นแหล่งเดียว ที่กล่าวถึงการปลงพระชนมายุสังขารแล้วยังเล่าต่อไปอีก ถึงตอนที่พระอานนท์กราบทูลอาราธนาให้ทรงอยู่ตลอด(อายุ)กัปป์ และพระพุทธเจ้าได้ทรงอธิบายว่าได้เคยทรงให้โอกาสหลายครั้งแล้ว แต่พระอานนท์พลาดไปเอง พระองค์จะยอมตามพระอานนท์ไม่ได้

ส่วนพระไตรปิฎก เล่มอื่นอีก ๓ เล่ม เล่าเรื่องมาถึงตอนที่ปลงพระชนมายุสังขารแล้ว เมื่อทรงแจ้งให้พระอานนท์ทราบ และทรงอธิบายเหตุการณ์นั้นแล้ว ก็จบ ไม่มีเรื่องพระอานนท์ทูลขอให้ทรงพระชนม์อยู่ต่อ

ดังนั้นจึงชัดเจนว่า พระพุทธเจ้าทรงปลงพระชนมายุสังขาร โดยเหตุผลเกี่ยวกับคุณสมบัติของพุทธบริษัท ไม่ได้ขึ้นต่อการทูลขอของพระอานนท์ ซึ่งเป็นเรื่องพิเศษต่างหากที่ท่านจะได้ตามประสงค์หรือไม่ มิใช่เรื่องที่จะมาพูดว่าพระพุทธเจ้าจำใจอะไร

คำกล่าวของท่านเมตตาฯเป็นการตีความหรือสันนิษฐานแบบคาดเดาและโดยไม่รู้ไม่ดูข้อมูลให้เพียงพอ พูดรวบรัดแค่นึกเอา

ส่วนปาฏิหาริย์เรื่องอื่นๆ ในมหาปรินิพพานสูตร จะไปมีในพระไตรปิฎกเล่มอื่นหรือไม่ ก็แล้วแต่ว่าในพระไตรปิฎกเล่มอื่นนั้นๆ เก็บเรื่องราวตอนนั้นๆ ด้วยหรือไม่

อย่างเรื่องปาฏิหาริย์ตอนหลังปรินิพพาน ก็ย่อมไม่มีในพระไตรปิฎกเล่มอื่น เพราะอย่างที่บอกแล้วว่า โดยทั่วไปพระไตรปิฎกมุ่งเก็บพุทธพจน์ คือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ไม่เล่าเหตุการณ์ที่ไม่มีพุทธพจน์ ท่านจึงไม่ได้เก็บเรื่องราวตอนนั้นด้วย

แต่ในทำนองเดียวกัน ปาฏิหาริย์หลายเรื่องที่เนื่องอยู่กับเรื่องราวตอนอื่น ที่ไม่เกี่ยวกับการปรินิพพาน ก็มีในพระไตรปิฎกเล่มอื่น แต่ไม่มีในมหาปรินิพพานสูตร เช่น ปาฏิหาริย์ตอนประสูติ และตอนทรมานชฎิล (คือสอนชฎิลโดยฝึกจนเข้าใจและเปลี่ยนใจ)

จึงไม่ใช่เรื่องที่จะมาพูดว่า มหาปรินิพพานสูตรมีปาฏิหาริย์ที่น่าอัศจรรย์ยิ่งกว่าตอนใดๆ ในพระไตรปิฎกรวมกันทั้งหมด เดี๋ยวก็จะมีผู้อื่นมาเถียงว่า ปาฏิหาริย์ในพระสูตรอื่น เช่น มหาปทาน-สูตร น่าอัศจรรย์กว่าในมหาปรินิพพานสูตร

ที่จริง น่าจะมองเป็นเรื่องปกติธรรมดา ที่จะมีเรื่องเกี่ยวกับปาฏิหาริย์เด่นพิเศษในบางเรื่องบางเหตุการณ์ แต่รวมแล้วในที่สุด

เป้าหมายก็อยู่ที่ธรรมเป็นสูงสุด ทุกอย่างไปจบที่ธรรม

อีกข้อหนึ่งที่จะพิจารณา เนื่องด้วยคำกล่าวของท่านเมตตาฯ ก็คือ

๓. มหาปรินิพพานสูตร มีลีลาการพรรณนาแตกต่างไปจากพระสูตรอื่นๆ ทั่วไป จริงหรือ?

คำกล่าวนี้มีส่วนถูกอยู่บ้าง แต่เป็นความแตกต่างธรรมดา ที่ไม่น่าตื่นเต้นหรือแปลกใจ ที่จริงพระสูตรแต่ละสูตรก็มีลีลาของตนตามเนื้อหาสาระ และขึ้นต่อวิธีแสดงธรรมของพระพุทธเจ้าในคราวนั้นๆ แต่ดังได้กล่าวแล้วว่า

- พระสูตรทั่วๆ ไป เป็นไปตามหลักเกณฑ์ในการจัดหมู่แยกประเภท ที่ถือธรรมหรือเนื้อหาสาระเป็นหลัก ดังนั้น เรื่องราวที่อยู่ในเหตุการณ์เดียวกันหรือใกล้ๆ กัน จึงถูกจัดแยกไปรวมไว้ในพระไตรปิฎกต่างแห่งต่างที่กระจัดกระจายไกลกัน
- ส่วนมหาปรินิพพานสูตรนี้ ชื่อก็บอกอยู่แล้วว่ายึดเอาการปรินิพพานเป็นหลัก คือยึดเอาเหตุการณ์เป็นหลัก จึงทำให้เรื่องราวที่เกี่ยวกับการปรินิพพานมาเรียงรวมอยู่ด้วยกัน และที่ถือได้ว่าแปลกจากพระสูตรทั่วๆ ไป ก็คือในแง่นี้

พูดง่ายๆ ว่า พระสูตรทั่วๆ ไปมีหลักธรรมหรือเนื้อหาสาระเป็นแกนร้อยให้มารวมกัน แต่มหาปรินิพพานสูตรมีเหตุการณ์เป็นแกนร้อยเรื่องราวให้มารวมและเรียงกัน (ที่เรียกว่าพระสูตรก็เพราะเป็นเหมือนแกนหรือด้ายร้อยนี่แหละ)

แม้จะใช้แกนร้อยคนละอย่าง แต่เนื้อความเรื่องราวส่วนมากก็อันเดียวกัน คือเหมือนกัน เพียงแต่จับมาใส่คนละที่โดยเรียงลำดับ

คนละอย่าง เพราะฉะนั้น พอลงไปถึงตัวเนื้อความก็กลายเป็นลีลาเดียวกัน จึงว่าไม่ได้น่าแปลกใจหรือตื่นเต้นอะไร

แม้จะตรวจดูอย่างละเอียด ก็พบส่วนเพิ่มพิเศษบ้างเฉพาะข้อความประกอบปลีกย่อย เช่น ในมหาปรินิพพานสูตร เมื่อเล่าถึงการที่พระพุทธเจ้าเสด็จพุทธดำเนินระหว่างทาง ทรงแวะประทับในที่ต่างๆ นอกจากเนื้อหาหลักซึ่งเหมือนกับที่อื่นแล้ว ก็มักจะมีข้อความปิดท้ายการประทับแต่ละแห่งว่า "พระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อประทับที่...ทรงกระทำธรรมีกถาแก่ภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้แลเป็นอันมาก คือ ศีลเป็นดังนี้ สมาธิเป็นดังนี้ ปัญญาเป็นดังนี้ ..." ที่เรียกกันว่าพหุลธรรมีกถา หรือพหุลานุศาสนี ได้แก่ศีล สมาธิ ปัญญา

รวมความว่า ในเมื่อเนื้อความเรื่องราวแทบทั้งหมดในมหาปรินิพพานสูตร ก็อันเดียวกันกับในส่วนอื่นของพระไตรปิฎก มหาปรินิพพานสูตรจึงไม่อาจมีลีลาการพรรณนาที่แตกต่างออกไปจากพระสูตรอื่นๆ ทั่วไป

รู้แล้วยิ่งมั่นใจและยิ่งเลื่อมใสว่า ท่านรักษาพระธรรมวินัยไว้กับพระไตรปิฎกได้อย่างอัศจรรย์

ขอแถมอีก ที่ได้พูดไปว่า มหาปรินิพพานสูตรมีลักษณะต่างจากพระสูตรทั่วๆ ไป ในแง่ที่ว่า เอาเหตุการณ์มาเป็นแกนร้อยเนื้อความนั้น ที่จริง มิใช่เฉพาะมหาปรินิพพานสูตรเท่านั้น ที่มีลักษณะนี้ ยังมีพระไตรปิฎกส่วนอื่นอีก ที่เล่าเรื่องราวในแนวนี้ โดยเฉพาะหลายส่วนของพระวินัยปิฎก ทั้งนี้ก็ขึ้นต่อวัตถุประสงค์ที่ทำให้ต้องมีการเล่าเรื่องในกรณีนั้นๆ

ตัวอย่างที่เห็นง่ายที่สุดคือ ในพระวินัยปิฎก เล่ม ๔ ซึ่งหมวดแรกได้แก่ มหาขันธกะ ว่าด้วยการบรรพชาอุปสมบท

การบรรพชาอุปสมบทนั้น เกี่ยวข้องกับการเกิดขึ้นของสงฆ์และการประดิษฐานพระพุทธศาสนา จึงเป็นเหตุให้ในมหาขันธกะนี้ ท่านเล่าเรื่องมาเป็นลำดับ ตั้งแต่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ และเมื่อตกลงพระทัยว่าจะประกาศพระศาสนา ได้เสด็จไปโปรดเบญจวัคคีย์ ทรงแสดงปฐมเทศนา ได้ปฐมสาวก มีผู้บวชเป็นพระภิกษุรูปแรก เกิดการอุปสมบทแบบเอหิภิกขุ เมื่อมีผู้บวชเพิ่มมากขึ้น ทรงส่งพระสาวกไปประกาศพระศาสนา ต่อมาทรงอนุญาตการอุปสมบทด้วยไตรสรณาคมน์ ได้เสด็จจาริกเรื่อยมาจนถึงเมืองราชคฤห์ ระหว่างนั้นก็ได้แสดงธรรมโปรดบุคคลและกลุ่มชนต่างๆ ตามลำดับ จนได้อัครสาวก ต่อมาสงฆ์เจริญเติบโตขยายใหญ่ขึ้น ให้สงฆ์อุปสมบทด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจา ระหว่างนั้นมีพุทธบัญญัติเรื่องอุปัชฌาย์ เรื่องวัตรระหว่างอุปัชฌาย์และสัทธิวิหาริก ฯลฯ

เนื้อความในพระวินัยปิฎกที่เล่าเรื่องแบบนี้ ก็คล้ายมหาปรินิพพานสูตร ที่เอาเหตุการณ์เป็นแกนร้อย คำสอนที่กล่าวถึงจึงปรากฏขึ้นมาตามลำดับเหตุการณ์ เช่น ทรงแสดงธัมมจักกัปปวัตตนสูตรแก่เบญจวัคคีย์ และต่อมาก็แสดงอนัตตลักขณสูตรแก่ทั้ง ๕ ท่านนั้น ครั้นเสด็จไปโปรดชฎิลก็ได้แสดงอาทิตตปริยายสูตร ฯลฯ ทั้งหมดนี้อยู่ในพระไตรปิฎกเล่ม ๔ ตอนแรก ที่เรียกว่ามหาขันธกะ พระสูตรทั้ง ๓ ที่ออกชื่อมานี้ ปรากฏขึ้นตามลำดับเหตุการณ์ และอยู่ใกล้ๆ กัน

พระสูตรทั้ง ๓ นั้น ที่จริงต้องอยู่ในพระสุตตันตปิฎก แต่ที่ไป

ปรากฏในพระวินัยปิฎก ก็เพราะเกี่ยวกับเหตุการณ์ในการประดิษฐานพระศาสนา ซึ่งท่านได้เล่าตามลำดับ

ส่วนในพระสุตตันตปิฎกนั้น แน่นอนว่าพระสูตรทั้ง ๓ นี้ ก็จะต้องถูกนำมารวมเข้าด้วย แต่พอมาอยู่ในพระสุตตันตปิฎก พระสูตรทั้ง ๓ ก็ถูกจัดเข้าหมวดหมู่ตามเกณฑ์ที่ท่านตั้งไว้ จึงปรากฏว่า พระสูตรทั้ง ๓ นั้น กระจายกันไปอยู่ต่างเล่มต่างที่ห่างกัน คือ

ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ไปอยู่ในเล่ม ๑๙ (สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค) เพราะมีเรื่องมรรคมีองค์ ๘ ซึ่งอยู่ในโพธิปักขิยธรรม

อนัตตลักขณสูตร ไปอยู่ในเล่ม ๑๗ (สังยุตตนิกาย ขันธวารวรรค) เพราะว่าด้วยขันธ์ ๕

อาทิตตปริยายสูตร ไปอยู่ในเล่ม ๑๘ (สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค) เพราะว่าด้วยอายตนะ ๖ (ทั้งชุดภายใน-ภายนอก)

ที่ว่ามานี้ เป็นตัวอย่างซึ่งจะช่วยให้รู้จักเข้าใจเกี่ยวกับพระไตรปิฎก นอกจากเป็นประโยชน์เกื้อหนุนการศึกษาพระพุทธศาสนาแล้ว เมื่อเกิดมีปัญหาเช่นเรื่องราวกระทบกระเทือนต่อพระธรรมวินัย ก็จะรู้เท่าทัน ช่วยกันแก้ปัญหาได้ และมีความมั่นใจในคำสอนของพระพุทธเจ้า

เหตุผลหนึ่งที่ทำให้เกิดความมั่นใจอย่างสำคัญ ก็อยู่ตรงนี้ด้วย คือ ตามที่ได้อธิบายมา จะเห็นชัดว่า คำสอนของพระพุทธเจ้า เช่น พระสูตรต่างๆ นั้น เรื่องเดียวกัน ตอนเดียวกัน อาจปรากฏอยู่ในที่หลายแห่ง ในพระไตรปิฎกต่างเล่มกัน และอาจอยู่ไกลกันมากด้วย ซึ่งกลับเป็นข้อดีที่ช่วยให้มั่นใจในการดำรงรักษาได้มากขึ้น

แต่ข้อสำคัญที่สุด ก็คือ พระสูตรเดียวกัน หรือคำสอนเรื่อง

เดียวกัน ที่รักษาไว้ต่างแห่งต่างเล่มกันนั้น ทั้งที่ในอดีตผ่านมาเป็นพันๆ ปี ท่านรักษาไว้ด้วยการทรงจำปากเปล่าโดยมุขปาฐะ และมีผู้รับผิดชอบต่างคณะกัน เมื่อตกมาถึงพวกเราก็ปรากฏว่า พระสูตรหรือคำสอนเรื่องเดียวกัน ที่อยู่ต่างเล่มต่างแห่งกัน แม้แต่ ๓-๔ แห่ง เมื่อนำมาเทียบเคียงกัน ก็มีเนื้อความและถ้อยคำตรงกันเรียบร้อยบริบูรณ์ แม้บางทีมีส่วนที่ต่างกันบ้าง เช่น อุกกเจลา กับอุกกเวลา ในมหาปรินิพพานสูตรของพระไตรปิฎกต่างฉบับ ก็น่าจะเกิดจากความผิดพลาดในยุคที่คัดลอกด้วยตัวหนังสือ

ที่พูดนี้มิได้หมายความว่าจะเต็มบริบูรณ์ร้อยเปอร์เซนต์ ไม่มีอะไรบกพร่องบ้างเลย เพราะว่าข้อมูลขัดกันก็ปรากฏมีอยู่บ้าง แม้ว่าจะไม่กี่แห่ง โดยเฉพาะระหว่างพระวินัยกับพระสูตร ในเรื่องเวลาและสถานที่เกิดเหตุการณ์ ซึ่งเป็นเรื่องประกอบ ไม่ใช่ความขัดแย้งในเนื้อหาสาระของพระธรรมวินัย

เมื่อมองเห็นเช่นนี้ จะรู้สึกว่าเป็นเรื่องที่น่าอัศจรรย์ แสดงถึงการที่ชาวพุทธในอดีตได้ตระหนักยิ่งในความสำคัญของพุทธพจน์ในพระไตรปิฎก และได้เพียรพยายามรักษาสืบทอดกันมา ด้วยความรอบคอบระมัดระวังอย่างดีที่สุด เป็นที่น่าเลื่อมใสศรัทธา และทำให้เกิดความมั่นใจอย่างยิ่งในพระธรรมวินัย ที่จะนำมาศึกษา นำทางการปฏิบัติ และสั่งสอนแนะนำกันต่อๆไป

๓. ว่าด้วยสงครามมคธ–วัชชี

วัสสการพราหมณ์ว่าจะตีวัชชี ทรงเข้าข้างหรือว่าทรงขู่ แต่ที่แน่คือรู้ว่า ทรงพระมหากรุณาต่อประชาทั้งปวง

ผลอย่างหนึ่งจากการที่ยึดเอาเหตุการณ์ปรินิพพานเป็นแกนร้อย ก็คือ ทำให้มหาปรินิพพานสูตรเป็นพระสูตรที่ยาวที่สุด รวมถึง ๑๑๑ หน้า ทั้งที่จับเหตุการณ์เพียงในช่วงเวลา ๑ ปี และกล่าวถึงเฉพาะเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับการปรินิพพานเท่านั้น ดังปรากฏว่า

- ตลอดเวลาจำพรรษานานถึง ๓ เดือนที่เวฬุวคาม กล่าวถึงเหตุการณ์อย่างเดียว คือ*การประชวรหนัก*เท่านั้น
- และหลังพรรษาก่อนเสด็จไปที่ปรินิพพาน ก็กล่าวถึงเหตุการณ์เดียว คือ *การปลงพระชนมายุสังขาร*
- นอกเหนือจากนี้กล่าวเฉพาะ *ทางเสด็จ*จากจุดเริ่มที่ราชคฤห์ไปสู่ที่จำพรรษาสุดท้ายที่ประชวรหนัก กับ*ทางเสด็จ*จากเวสาลีที่ปลงพระชนมายุสังขาร ไปสู่ที่ปรินิพพานในกุสินารา

ถ้าจับจุดสำคัญ จะเห็นว่า มหาปรินิพพานสูตร มีเหตุการณ์สำคัญ ๔ อย่าง ซึ่งแยกได้เป็น ๒ รายการ คือ

รายการที่ ๑ **จุดกำหนดเริ่มเรื่อง** *ถึง* **ประชวรหนักในพรรษาสุดท้าย** ประกอบด้วย

ก. **เหตุการณ์ใหญ่** คือมคธจะตีวัชชี (รวมทั้งสร้างเมืองปาฏลีบุตร)

ข. บนเส้นทางพุทธดำเนิน จากราชคฤห์สู่เวสาลี

ค. **เหตุการณ์ใหญ่** คือการประชวรหนักในพรรษาสุดท้ายที่เวฬุวคาม

***รายการที่ ๒* ปลงพระชนมายุสังขาร** *ถึง* **ปรินิพพาน** ประกอบด้วย

ก. **เหตุการณ์ใหญ่** คือ ปลงพระชนมายุสังขาร ที่ปาวาลเจดีย์ เวสาลี

ข. บนเส้นทางพุทธดำเนิน จากเวสาลี ผ่านปาวา ถึงกุสินารา

ค. **เหตุการณ์ใหญ่** คือ การปรินิพพาน ที่สาลวโนทยาน กุสินารา

ทำไมจึงเริ่มเรื่องมหาปรินิพพานสูตรที่เหตุการณ์ในเมืองราชคฤห์ ก็ตอบง่ายๆ ว่า เพราะเป็นจุดเริ่มต้นของการเดินทางมาสู่ที่จำพรรษาสุดท้าย ซึ่งมีเหตุการณ์สำคัญคือการประชวรหนัก

ทำไมจึงต้องจับจุดเริ่มนั้นที่เรื่องวัสสการพราหมณ์มาเฝ้ากราบทูลเรื่องมคธจะไปตีวัชชี เรื่องนี้ต้องหันกลับไปนึกถึงบรรยากาศสมัยโบราณ คนมักกำหนดจดจำเวลากันด้วยเหตุการณ์บ้านเมืองหรือเรื่องตื่นเต้นใหญ่ๆ ไม่ได้กำหนดกันด้วยศักราชปีที่เท่านั้นเท่านี้ ซึ่งชาวบ้านทั่วไปจะไม่ค่อยรู้เรื่อง เช่น ถามนายดำว่า เกิดเมื่อไร ก็ตอบว่า เกิดเมื่อปีน้ำท่วมใหญ่ ดังนี้เป็นต้น

แน่นอนว่า ความขัดแย้งและสงครามระหว่างมคธกับวัชชีจะเป็นเรื่องที่ประชาชนทุกหมู่เหล่ารู้และจดจำกันได้ดี ฝ่ายแรกคือ***มคธ***นั้น เป็นราชาธิปไตยเก่าแก่ที่กำลังแผ่ขยายอำนาจ ฝ่ายหลังคือ***วัชชี***ก็เป็นแคว้นแบบสาธารณรัฐที่กำลังรุ่งเรืองเข้มแข็งมากขึ้น (ตำราฝรั่งว่า เท่าที่รู้ วัชชีเป็นสาธารณรัฐแห่งแรกในประวัติศาสตร์ — ดู "Bihar," *Encyclopaedia Britannica*, 2000)

ประจวบพอดีว่า ปีที่พระพุทธเจ้าประชวรหนัก และเป็นพรรษาสุดท้ายแห่งพระชนมชีพของพระองค์นั้น เป็นเวลาที่พระเจ้า

อชาตศัตรูแห่งมคธ ซึ่งเคียดแค้นเตรียมจะยกทัพไปตีวัชชีมานานแล้ว เห็นว่าตนพร้อม ถึงเวลาแล้ว จึงจะยกทัพไป สงครามถึงจุดจะระเบิด แต่ในพระทัยลึกๆ พระเจ้าอชาตศัตรูก็คร้ามเกรงอยู่ เพื่อเสริมความมั่นใจ ก็ลองส่งวัสสการพราหมณ์ไปเฝ้าหยั่งพระดำรัสที่เรียกว่าคำพยากรณ์ของพระพุทธเจ้าดู โดยกราบทูลตรงๆ ว่า พระเจ้าอชาตศัตรูจะยกทัพไปถล่มวัชชีให้พินาศขาดสูญ และก็ไม่ได้บอกว่าจะรอความเห็นชอบของพระองค์ คือเพียงเล่าให้ทราบดังราชดำรัสของพระเจ้าอชาตศัตรูว่า

> **พวกเจ้าวัชชี ถึงจะมีความเก่งกล้าเกรียงไกร กอปรด้วยกำลังอานุภาพยิ่งใหญ่ปานนี้ เรานี่แหละจะกำจัดถอนรากมันเสีย จักให้มันพินาศ ให้ถึงความย่อยยับหมดสิ้น**
>
> *(ที.ม.๑๐/๖๗/๘๕)*

ตรงนี้ก็เป็นเรื่องหนึ่งที่ท่านเมตตาฯ ยกขึ้นมาตั้งประเด็นเคลือบแคลงต่อพระพุทธเจ้า ขอให้ดูเรื่องราวที่ดำเนินต่อไป

วัสสการพราหมณ์ได้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า และกราบทูลความตามพระราชดำรัสของพระเจ้าอชาตศัตรูนั้น อย่างที่กล่าวแล้วว่าเป็นการลองหยั่งดูว่าพระพุทธเจ้าจะตรัสว่าอย่างไร

พระพุทธเจ้าทรงสดับแล้ว ได้ทรงผินพระพักตร์ไปถามพระอานนท์ว่า พวกเจ้าลิจฉวียังปฏิบัติวัชชีอปริหานิยธรรม ๗ ประการกันอยู่หรือ เมื่อตรัสกับพระอานนท์จบแล้ว ก็ตรัสแก่วัสสการพราหมณ์ว่า เมื่อครั้งที่พระองค์ประทับที่เมืองเวสาลี ได้ทรงแสดงหลักธรรมหมวดนี้ไว้ ตราบใดที่ชาววัชชียังปฏิบัติตามนั้นอยู่ ก็หวังได้แต่ความเจริญ ไม่มีเสื่อม

ฝ่ายวัสสการพราหมณ์ก็สรุปเอาเองว่า โอ...อย่าว่าแต่ปฏิบัติ

วัชชีอปริหานิยธรรม ๗ ข้อเลย แม้เพียงข้อหนึ่งๆ ก็หวังได้แต่เจริญ ไม่มีเสื่อม แล้วเขาก็ได้ความคิดว่า จะต้องใช้วิธีเกลี้ยกล่อม หรือไม่ก็ทำลายความสามัคคี

ตอนนี้ท่านเมตตาฯเขียนทำนองว่าพระพุทธเจ้าให้ท้ายพระเจ้าอชาตศัตรู ดังที่ท่านเขียนไว้ว่า

> ..น่าประหลาดใจว่า ทรงแนะนำวัสสะการพราหมณ์ทางอ้อมผ่านทางการสนทนากับพระอานนท์ ให้วัสสะการ-พราหมณ์ได้ยิน ..
>
> .. พราหมณ์ผู้นี้เมื่อได้ยินคำสนทนาเข้าแล้ว สามารถนำมาสรุปเป็นกลยุทธ์ได้เลยว่า แคว้นวัชชีจะแตกได้โดยอาศัยการยุยงให้คนในแตกกันก่อน จึงได้ลากลับไป

อันนี้จัดว่าเป็นเรื่องการตีความ แต่ต้องพิจารณาว่ามีเหตุผลหรือไม่ ซึ่งก็มีข้อน่าสังเกตอย่างหนึ่งว่า การตีความของท่านอาจจะตรงข้ามกับคนอื่น ที่บางคนเขาตีความว่าพระพุทธเจ้าเข้าข้างวัชชี นี่ตรงกันข้ามเลยนะ คือท่านไปตีความว่าพระพุทธเจ้าให้ท้ายพระเจ้าอชาตศัตรู

ทีนี้ทำไมจึงมีคนตีความว่าพระพุทธเจ้าเข้าข้างวัชชี ก็แคว้นมคธเป็นมหาอำนาจ เป็นแคว้นใหญ่คู่แค้นกับวัชชี พระเจ้าอชาตศัตรูมคธราชนั้นผูกใจเจ็บต่อพวกเจ้าลิจฉวี และกระเหี้ยนกระหือรือจะกำจัดมานานแล้ว คือไม่ว่าจะอย่างไร วันหนึ่งอชาต-ศัตรูก็ต้องไปตีวัชชีให้ได้

พระพุทธเจ้าตรัสอย่างนี้ก็เป็นการทรงยั้งไว้ก่อน ยังไม่ให้ไปตี เพราะถ้าไปตี มันก็ต้องแหลกลาญไปด้วยกัน จะแพ้หรือชนะก็ต้องสูญเสียเยอะแยะ ทั้งชีวิตคนและทุกสิ่งทุกอย่าง บ้านเมืองก็พินาศ

การไม่ต้องรบกันเลยเป็นดีที่สุด หรือถ้าจะรบก็ยั้งไว้ให้นานที่สุด แล้วพระองค์ก็เสด็จไปแคว้นวัชชี

เมื่อกี้นี้ พอเสด็จจากราชคฤห์ พระพุทธเจ้าก็เสด็จไปจำพรรษาที่เวสาลี เหมือนกับไปเป็นขวัญหรือกำลังใจให้กับพวกลิจฉวี พระองค์แสดงพระหฤทัยเมตตาต่อวัชชีมาก แม้แต่เมื่อเสด็จออกจากเวสาลีในตอนที่จะเสด็จสู่ที่ปรินิพพาน ยังทรงหันกลับมามองเวสาลีทั้งพระองค์เลย ดังที่เรียกว่า นาคาวโลก

เหตุผลอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้ตีความว่าอย่างนั้นก็คือ พระพุทธเจ้าเป็นชาวศากยะ และชาวศากยะนั้นก็เป็นที่รู้กันว่า ปกครองตามแบบที่มีผู้ใช้คำเรียกว่าเป็นระบบสามัคคีธรรม แต่ฝรั่งเรียกว่า republic ระบบนี้เหลืออยู่ตอนนั้นไม่กี่แคว้น และวัชชีเป็นรัฐสามัคคีธรรมใหญ่ที่สุดที่เหลืออยู่ แคว้นศากยะก็ตกไปอยู่ใต้อำนาจของแคว้นโกศลแล้ว นอกจากนั้นก็มีพวกมัลละ ซึ่งก็เสื่อมอำนาจเต็มที

แม้แต่การที่พระพุทธเจ้าเสด็จไปปรินิพพานที่แคว้นมัลละ ก็เป็นการแสดงให้เห็นว่าพระองค์ทรงสนับสนุนการปกครองระบบสามัคคีธรรม (และยังตรัสถึงความยิ่งใหญ่ของกุสินาราแห่งแคว้นมัลละในอดีตไว้ด้วย ซึ่งจัดแยกไว้เป็นพระสูตรใหญ่อีกสูตรหนึ่งทีเดียว คือ มหาสุทัสสนสูตร, *ที.ม.๑๐/๑๖๓/๑๙๖*)

ตอนนั้นราชาธิปไตยกำลังขึ้น เฟื่องมาก ปราบพวกระบบสามัคคีธรรมลงแทบหมด แคว้นโกศลเป็นราชาธิปไตย ก็ไปตีเอาศากยะไว้ใต้อำนาจ มัลละก็สูญเสียอำนาจแย่ไปแล้ว ก็เหลือแต่วัชชียังใหญ่แคว้นเดียว ซึ่งอชาตศัตรูกำลังจ้องจะเอาลงให้ได้ พระ

พุทธเจ้าทรงห่วงพวกวัชชีมาก ดังนั้นเขาก็มองว่าพระพุทธเจ้าทรงเข้าข้างวัชชี พยายามที่จะช่วยวัชชีไว้

อีกเหตุผลหนึ่งคือ พระเจ้าพิมพิสาร ราชบิดาของอชาตศัตรูนั้น เคารพรักพระพุทธเจ้ายิ่งนัก แต่อชาตศัตรูได้สมคบกับพระเทวทัต ปลงพระชนม์พระเจ้าพิมพิสาร และพยายามทำลายพระพุทธเจ้า จึงเป็นไปไม่ได้ที่พระพุทธเจ้าจะเข้าข้างพระเจ้าอชาตศัตรู

ทั้งหมดนี้ก็ว่ากันไป ก็คาดเดากันทั้งนั้น แต่ความจริงก็คือพระพุทธเจ้าเป็นกลาง สิ่งที่มีในพระหฤทัยก็คือ พระมหากรุณาต่อสรรพสัตว์ ไม่ต้องการให้เกิดการรบราฆ่าฟัน ที่จะทำให้ราษฎรชาวบ้านชาวเมืองคนใดเดือดร้อนเลย ไม่ใช่จะเข้าข้างอชาตศัตรู หรือเข้าข้างเจ้าลิจฉวีอะไรทั้งนั้น ฉะนั้น คำตรัสของพระองค์ไปอ่านดูเถิด ก็เป็นกลาง ทรงยั้งสงครามไว้

ไม่ว่าจะอย่างไร อชาตศัตรูก็ต้องหาทางไปล้มล้างทำลายวัชชีให้ได้ และคิดหาช่องอยู่ตลอดเวลา อย่างน้อยสิ่งหนึ่งที่พระพุทธเจ้าทรงพยายามจะทำก็คือ อย่าให้ต้องสูญเสียชีวิตมนุษย์ ฆ่ากันตายมากมาย เพราะไม่ว่าใครจะแพ้จะชนะ มันก็คือความพินาศ

พระพุทธเจ้าตรัสเป็นกลางๆ ว่า ถ้าวัชชียังปฏิบัติตามธรรมะ ๗ ประการนี้ ก็หวังได้แต่ความเจริญ ไม่มีเสื่อม และจะเห็นว่าพระองค์ไม่ได้ซ่อนเร้นความหมายของถ้อยคำที่ตรัส และหลังจากตรัสกับวัสสการพราหมณ์แล้ว พอวัสสการพราหมณ์กลับไป พระพุทธเจ้าก็ทรงมีพุทธบัญชาให้พระอานนท์เรียกประชุมพระทั้งหลายที่อยู่ในเขตพระนครราชคฤห์ทั้งหมด ให้มาประชุมกันที่อุปัฏฐานศาลา แล้วพระองค์ก็ตรัสภิกขุอปริหานิยธรรม ๗ ประการ

การที่ตรัสนั้นก็ชัดอยู่แล้วว่าต้องทรงปรารภเหตุ คือกรณีวัสสการพราหมณ์มาเฝ้า ซึ่งพระองค์ได้ตรัสวัชชีอปริหานิยธรรมไปแล้ว จึงตรัสว่า พระสงฆ์เองก็ต้องมีภิกขุอปริหานิยธรรม ๗ ประการ ถ้าภิกษุทั้งหลายยังดำรงอยู่ในภิกขุอปริหานิยธรรม ๗ นั้น ก็หวังได้แต่ความเจริญ ไม่มีเสื่อม (วุฑฺฒิเยว ปาฏิกงฺขา โน ปริหานิ) เสร็จแล้วก็ตรัสภิกขุอปริหานิยธรรมหมวด ๗ อีกหลายหมวด พร้อมทั้งหมวด ๖ ด้วย

ลองคิดดูซิว่า การประชุมพระสงฆ์ทั้งเมืองอย่างนี้ ข่าวจะไม่ไปถึงฝ่ายวัชชีหรือ พวกวัชชีก็ต้องรู้ว่าพระพุทธเจ้าตรัสเตือนว่าพวกเธอต้องรักษาสามัคคีไว้ให้ดี ใช่ไหม อย่างนี้จึงเป็นกลางที่สุด เป็นการเอาหลักเข้าว่า ก็อยู่ที่คุณจะรักษาธรรมหรือไม่

ก็เหมือนกับเราเดี๋ยวนี้ ถ้าใครมาถามว่าเขาจะตีกัน ใครจะชนะ เราไม่บอกว่าฝ่ายไหนชนะฝ่ายไหนแพ้ แต่เราบอกว่า ถ้าใครมีสติปัญญาไม่ประมาทปฏิบัติดี คนนั้นก็ชนะ ว่ากลาง ๆ อย่างนี้ ก็แล้วแต่ใครจะปฏิบัติได้

แต่พระพุทธเจ้าทรงเป็นกลางยิ่งกว่านี้อีก เพราะไม่ตรัสถึงเรื่องการตีกันหรือการชนะการแพ้เลย ตรัสแต่หลักธรรมว่า ถ้าปฏิบัติตามก็มีแต่เจริญ ไม่มีเสื่อม

ส่วนที่วัสสการพราหมณ์แกมีปัญญาฉลาด แกบอกว่าจะต้องไปทำลายสามัคคี ก็เป็นเรื่องของแก ซึ่งกลับเป็นการดี เพราะยั้งสงครามไว้ได้ อย่างน้อยชั่วคราว (ตามหลักฐานว่า นานถึง ๓ ปี – ดู *ที.อ.๒/๑๖๘*) และก็ยุติธรรมว่า ฝ่ายวัชชีในเวสาลี ทำไมไม่รักษาสามัคคีของตัวไว้ให้ได้ พระพุทธเจ้าก็เตือนแล้ว

ไม่ใช่แค่นั้น ขอให้ดูให้ชัด วัสสการพราหมณ์ฟังพุทธดำรัสแล้ว ก็มิใช่บอกว่าจะต้องทำลายความสามัคคี แต่เขาบอกว่าจะต้อง **"ใช้วิธีเกลี้ยกล่อม หรือไม่ก็ทำลายความสามัคคี"** การที่เขาไม่ใช้วิธีเกลี้ยกล่อม แต่เลือกเอาวิธีทำลายความสามัคคี ก็เป็นเรื่องของเขา และเป็นเรื่องที่ตัดสินใจหลังจากกราบทูลลากลับไปปรึกษากับพระเจ้าอชาตศัตรูใหม่

พระพุทธเจ้าทรงเป็นกลางและทรงพระมหากรุณา ปัญหาว่า ใครแน่ที่น่าเคลือบแคลง

ขอให้ทบทวนอีกครั้งว่า ตอนที่วัสสการพราหมณ์ไปกราบทูลพระพุทธเจ้าว่าพระเจ้าอชาตศัตรูทรงประสงค์จะยกทัพไปย่ำยีถอนรากกำจัดวัชชีให้พินาศขาดสูญ พระพุทธเจ้าทรงสดับวัสสการพราหมณ์แล้ว ทรงมีพระดำรัสถามพระอานนท์ที่ถวายงานพัดวีอยู่เบื้องพระปฤษฎางค์ว่า เจ้าลิจฉวีปฏิบัติตามหลักวัชชีอปริหานิยธรรมกันอยู่หรือไม่ ถ้ายังปฏิบัติกันอยู่ ก็หวังได้แต่ความเจริญอย่างเดียว ไม่มีเสื่อม แล้วพระองค์ก็ตรัสแก่วัสสการพราหมณ์ว่า ครั้งหนึ่งพระองค์ได้ทรงแสดงวัชชีอปริหานิยธรรม ๗ ประการ เหล่านี้ แก่ชาววัชชี ตราบใดที่ธรรมเหล่านี้ยังคงอยู่ในหมู่ชาววัชชี ก็หวังได้แต่ความเจริญ ไม่มีเสื่อม

ท่านเมตตาฯ ตีความว่า พระพุทธเจ้า

> **ทรงแนะนำวัสสะการพราหมณ์ทางอ้อมผ่านทางการสนทนากับพระอานนท์ ให้วัสสะการพราหมณ์ได้ยิน .. พราหมณ์ผู้นี้เมื่อได้ยินคำสนทนาเข้าแล้ว สามารถนำมาสรุปเป็นกลยุทธ์ ..**

ที่จริง พระพุทธเจ้ามิใช่ทรงสนทนากับพระอานนท์ให้พราหมณ์ได้ยิน แต่ทรงถามพระอานนท์ แล้วตรัสกับตัววัสสการพราหมณ์เองว่า พระองค์ได้แสดงหลักธรรมนี้แก่ชาววัชชีไว้ ถ้าชาววัชชียังปฏิบัติตามหลักธรรมนี้อยู่ ก็หวังได้แต่ความเจริญ ไม่มีเสื่อม นี่ตรัสโดยตรงเลย **ไม่ใช่** "แนะนำ..**ทางอ้อม**" ท่านเมตตาฯ ควรให้ข้อมูลให้ถูกต้องและให้ครบ

ในเมื่อพระพุทธเจ้าก็ตรัสความนี้กับพราหมณ์โดยตรงอยู่แล้ว ถ้าท่านเมตตาฯจะตีความ ก็น่าจะพูดกลับเสียใหม่ว่า การที่ตรัสกับพระอานนท์ ก็เพื่อให้เรื่องที่ตรัสกับพราหมณ์นั้นมีผู้อื่นได้ยินไว้ด้วย

มิใช่เพียงให้พระอานนท์เท่านั้นได้ร่วมรับทราบไว้ พอพราหมณ์กลับไป ก็ตรัสสั่งให้พระสงฆ์ทั่วทั้งเมืองราชคฤห์มาประชุม แล้วทรงแสดงอปริหานิยธรรมสำหรับพระภิกษุทำนองเดียวกับที่ตรัสสำหรับวัชชี และตรัสเพิ่มอีกหลายหมวด

ถ้าพระพุทธเจ้าตรัสเฉพาะกับวัสสการพราหมณ์ผู้เดียวไม่ให้ใครอื่นได้ยิน หรือตรัสแบบกระซิบกระซาบ อย่างนั้นสิจึงจะน่าเคลือบแคลง นี่ตรงข้ามเลย พระองค์กลับทรงทำให้ได้ยินได้รู้กันไปให้ทั่วถึงเหตุการณ์ที่พราหมณ์นั้นได้มา

ถ้ายกเรื่องราวข้อมูลมาดูกันให้ครบ ท่านเมตตาฯ น่าจะเปลี่ยนความประหลาดใจเสียใหม่ว่า เอ๊ะ! นี่พระพุทธเจ้าจะทรงเข้าข้างหนุนฝ่ายพระเจ้าอชาตศัตรู แล้วทำไมมาทรงทำเหมือนจะป่าวประกาศแผนของพระเจ้าอชาตศัตรูให้รู้ไปทั่วถึงฝ่ายวัชชีด้วยล่ะ อย่างนี้ก็เข้าข้างวัชชีซิ!

แต่ที่สำคัญมากเพราะตรงกับเรื่องคือ วัสสการพราหมณ์มาเฝ้าพระพุทธเจ้า มิใช่จะมาปรึกษาว่าจะยกไปตีดีหรือไม่ แต่มา

กราบทูลเล่าว่าพระเจ้าอชาตศัตรูจะยกทัพไปตีวัชชี จะทรงกำจัดวัชชีให้สิ้นซาก เพื่อจะฟังว่าพระพุทธเจ้าจะตรัสว่าอย่างไร และตามเรื่องก็ตีความได้ว่า พระเจ้าอชาตศัตรูประสงค์จะฟังพระดำรัสที่เป็นทำนองคำทำนายว่า ใครจะชนะ ใครจะแพ้ ดังที่พระเจ้าอชาตศัตรูได้ตรัสแก่วัสสการพราหมณ์ว่า

พระผู้มีพระภาคทรงพยากรณ์แก่ท่านอย่างไร ท่านพึงจำความนั้นมาบอกเรา พระตถาคตทั้งหลายย่อมตรัสไม่ผิดความจริงเลย *(ที.ม.๑๐/๖๗/๘๕)*

แต่พระพุทธเจ้ามิได้ทรงทำนาย หรือตรัสว่าใครจะชนะ ใครจะแพ้ อย่างที่พระเจ้าอชาตศัตรูหวังและรอฟัง แต่ตรัสว่า ถ้าชาววัชชีปฏิบัติตามหลักธรรมดังกล่าว ก็หวังได้แต่ความเจริญ ไม่มีเสื่อม

ท่านเมตตาฯ ตีความว่า พระพุทธเจ้าให้ท้ายพระเจ้าอชาตศัตรู แต่คนอื่นก็สามารถตีความได้ว่า พระองค์ทรงขู่พระเจ้าอชาตศัตรู ซึ่งเป็นการตีความที่สมเหตุสมผลมากกว่าการตีความของท่านเมตตาฯ ดังที่ได้เกิดผลคือหยุดยั้งทัพมคธไว้ได้ ทำให้พระเจ้าอชาตศัตรูต้องมาคิดวางแผนเตรียมการกันใหม่

นอกจากนั้น คำสรุปความคิดของวัสสการพราหมณ์ ที่จริงบอกว่า **"รบไม่ได้ นอกจากจะเกลี้ยกล่อม หรือทำลายสามัคคี"** (อญฺญตฺร อุปลาปนาย อญฺญตฺร มิถุเภทาย) เขายังคิดทางเลือกระหว่าง ๒ อย่าง ถ้าเขาจะปรึกษา ทำไมไม่ทูลถามพระพุทธเจ้าว่าจะใช้วิธีไหนดี แต่เขากลับไปปรึกษาตกลงกันเองภายหลังว่าจะใช้วิธีทำลายความสามัคคี ตรงนี้ท่านเมตตาฯพูดด้านเดียวว่า

สรุปเป็นกลยุทธ์ได้เลยว่า แคว้นวัชชีจะแตกได้โดยอาศัยการยุยงให้คนในแตกกันก่อน จึงได้ลากลับไป

ท่านเมตตาฯเล่าไม่ครบความที่ยังเป็นทางเลือก ๒ อย่าง ซึ่งพราหมณ์เองก็ยังไม่ได้ตัดสิน แต่ท่านเมตตาฯ ตัดสินให้เสียเองเลย ถ้าอย่างนี้ก็จะทำให้มีผู้ล้อท่านได้ว่า ไยท่านเมตตาฯจึงมาตีจากพระพุทธเจ้า ไปเข้าข้างวัสสการพราหมณ์เสียเล่า

รวมความว่า พระพุทธเจ้าได้ทรงทำหน้าที่ของพระองค์อย่างดีที่สุดแล้ว เมื่อเขามาถามว่าเขาจะรบกัน ใครจะชนะ ใครจะแพ้ พระองค์ไม่ทรงเข้าไปเกี่ยวข้องตัดสิน ได้แต่ตรัสธรรม เขาจะไปคิดกันอย่างไร ก็เป็นเรื่องของเขา พระองค์หยุดแค่นั้น แต่สิ่งที่พระองค์ปฏิบัติ คือ เมื่อเขากลับไป พระองค์ก็ทรงทำสิ่งที่พระองค์ได้ตรัสได้ทำนั้นให้เป็นที่เปิดเผยและรู้กันทั่วไปทั้งหมดโดยไว

นี้ก็เป็นอีกตัวอย่างหนึ่ง เป็นเรื่องของการตีความที่เอียงไปข้างโน้นเอียงไปข้างนี้ บ้างก็ว่าพระพุทธเจ้าเอียงเข้ากับอชาตศัตรู บางคนก็ว่าทรงเอียงเข้าข้างวัชชี แต่ที่จริงคนที่ตีความนั่นแหละเอียง ถ้าตีความง่ายๆ โดยไม่มีเหตุผล ก็กลายเป็นตีขลุมไป

ส่วนที่เห็นได้ชัดก็คือ ที่จริงพระพุทธเจ้าทรงเป็นกลาง ทรงถือธรรมเป็นประมาณ และได้ทรงแสดงพระมหากรุณาอย่างมากที่สุดเท่าที่จะพึงเป็นไปได้แล้ว

แต่เหนืออื่นใด ในที่สุดก็มาเป็นปัญหาที่ตัวหลักพื้นฐานว่า การตีความต้องตั้งอยู่บนฐานของข้อมูลที่ครบถ้วนถูกต้องแม่นยำ การที่ท่านเมตตาฯ แสดงความเคลือบแคลงใจต่อพระพุทธเจ้าโดยให้ข้อมูลที่บกพร่องไม่เที่ยงตรงนั้น กลับทำให้คนอื่นเกิดความเคลือบแคลงใจต่อท่านเมตตาฯ ว่า ทำไม หรือท่านจงใจอย่างไรจึงตีความโดยไม่แสดงข้อมูลให้ครบถ้วนและให้ถูกต้องแม่นยำ

ยั้งสงครามไว้ไม่ดีหรือ จะให้เขารบกันให้แหลกหรืออย่างไร

มีจุดที่ขอย้อนไปย้ำอีกครั้งหนึ่ง คือตรงที่พระพุทธเจ้าไม่ตรัสว่าใครจะแพ้ใครจะชนะ และไม่ได้ตรัสอะไรเกี่ยวกับการรบทั้งนั้น แต่ตรัสว่า พระองค์เคยตรัสสอนให้ชาววัชชีปฏิบัติตามหลักอปริหานิยธรรม ๗ ประการ ถ้าชาววัชชียังปฏิบัติมั่นในหลักการนั้น ก็หวังได้แต่ความเจริญ ไม่มีเสื่อม

วัสสการพราหมณ์ฟังแล้วได้ข้อสรุปกับตนเองว่า **"รบไม่ได้นอกจากเกลี้ยกล่อม หรือทำลายสามัคคี"**

ท่านเมตตาฯ บอกว่า พระพุทธเจ้าทรงแนะนำโดยอ้อมให้วัสสการพราหมณ์ได้ข้อสรุปกลยุทธ์ ว่าจะต้องยุคนในให้แตกกัน ทั้งที่ข้อสรุปของวัสสการพราหมณ์ยังแยกเป็น ๒ ว่าจะเลือกเอาใจผูกไมตรีหรือจะทำลายสามัคคี แต่ที่แน่คือคิดว่ายังไม่รบ

ดังนั้น ผลที่แน่จากการที่วัสสการพราหมณ์ไปเฝ้าพระพุทธเจ้าครั้งนั้น ก็คือหยุดยั้งทัพมคธไว้ได้ก่อน

ที่จริง เวลานั้นมคธเตรียมตัวพร้อมเต็มที่แล้ว จึงตกลงจะยกไปตีวัชชี อรรถกถาบอกว่า ถ้ามคธยกไปตีจริงๆ ตอนนั้น วัชชีก็ต้องแหลกลาญและถูกยึดครอง แต่พระพุทธเจ้าตรัสคราวนั้น เท่ากับยืดอายุให้วัชชีได้อีก ๓ ปี *(องฺ.อ.๓/๑๗๒)*

พุทธดำรัสนั้น จะตีความว่าทรงขู่ให้เลิกคิดไปรบ หรือทรงแนะนำไม่ให้ไปรบ และให้หยุดให้จบแค่นั้น ก็ได้ แต่คนกำลังร้อนแรงไม่ได้ทางนี้ก็ย่อมคิดให้ได้ทางอื่น เป็นเรื่องของเขา แต่จะอย่างไรก็ตาม การที่ทรงทำให้เขาชะงักไว้ได้ขั้นหนึ่งก่อน ก็ดีอย่างยิ่งแล้ว

ถ้าพระพุทธเจ้าจะให้ท้ายฝ่ายมคธจริง ก็ต้องตรัสอะไรที่เป็น

การให้ช่อง ซึ่งเมื่อฝ่ายมคธรู้แล้ว วัชชีจะอยู่ในฐานะลำบาก แต่นี่พระองค์ตรัสเงื่อนไขที่ขึ้นต่อฝ่ายวัชชีเอง

ถึงตอนนี้คนอื่นก็จะล้อท่านเมตตาฯได้ว่า ท่านจะให้พระพุทธเจ้าตรัสว่าอย่างไร ถ้าตรัสห้ามว่าอย่าไปรบ เขาก็ต้องหาว่าพระองค์เข้าข้างวัชชี เขาไม่ได้ไปเฝ้าเพื่อฟังคำสั่งหรือแม้แต่คำสอน ถ้าจะไม่ให้พระพุทธเจ้าทรงยั้งเขาไว้บ้าง น้ำใจท่านเมตตาฯจะอยากเห็นเขารบกันให้แหลกลาญ แพ้ชนะกันไปข้างหนึ่งให้รู้แล้วรู้รอดไปเลย ไม่ต้องคำนึงถึงชาวบ้านจะเดือดร้อนล้มตายเชียวหรือ

เรื่องนี้เคยอธิบายไปแล้วยืดยาว ขอสรุปอีกครั้งหนึ่งว่า

๑. พระพุทธเจ้าไม่ทรงพาดพิงการรบราฆ่าฟันของเขา ตรัสแต่ธรรมเป็นกลางๆ ใครทำใครได้ และเขาจะหยุดหรือจะหาทางต่อไปก็เป็นเรื่องของเขา

๒. พระดำรัสที่ตรัสนั้นมีผลอย่างน้อยเฉพาะหน้า คือหยุดยั้งทัพมคธไว้ ทำให้ไม่เคลื่อนออกไป เท่ากับหยุดยั้งความพินาศเดือดร้อนของมหาชนไว้ได้ก่อน

๓. วัสสการพราหมณ์กลับไปแล้ว ตรัสสั่งให้ประชุมสงฆ์ทั้งนครราชคฤห์ และตรัสอปริหานิยธรรม

ก) เพื่อทำสิ่งที่ตรัสให้เป็นเรื่องเปิดเผยรู้กันทั่วไปไม่มีเงื่อนงำ และให้ทั้งมคธและวัชชีตั้งอยู่บนเงื่อนไขที่เป็นธรรมแก่ทั้งสองฝ่าย

ข) เพื่อย้ำเตือนสงฆ์ให้ดำรงอยู่ในธรรมที่จะรักษาความเจริญมั่นคง

จุดที่ควรจะถือเป็นสำคัญที่สุดของเหตุการณ์นี้ น่าจะมองไปที่พระทัยของพระพุทธเจ้า ที่พูดอย่างภาษาชาวบ้านว่า ทรงห่วงใยและทรงพยายามย้ำเตือนให้ดำรงรักษาระบบสามัคคีธรรม ทั้งของ

วัชชี และของภิกษุสงฆ์ ไว้ให้ยั่งยืนที่สุด เรื่องที่เด่นในเหตุการณ์นี้จึงอยู่ที่การตรัสแสดงอปริหานิยธรรม

โดยเฉพาะทรงมุ่งที่ความมั่นคงยั่งยืนของภิกษุสงฆ์เป็นพิเศษ เพราะวัชชีนั้น ถึงจะเป็นระบบสามัคคีธรรม ก็ยังอยู่ในขั้นคณาธิปไตย และเป็นเรื่องของอำนาจการเมืองของยุคสมัย ถึงจะพยายามยึดไว้ ก็จะต้องจบสิ้นลงไม่ช้าก็เร็ว ส่วนภิกษุสงฆ์นั้นได้ทรงตั้งขึ้นเพื่อมวลมนุษย์เป็นสากล เพื่อประโยชน์สุขที่แท้แก่ชาวโลก ควรจะต้องคงอยู่อย่างยืนนานที่สุด เมื่อเกิดเหตุการณ์บ้านเมืองตื่นเต้นครั้งใหญ่นี้ขึ้น จึงทรงใช้เป็นโอกาสที่จะประชุมสงฆ์และทรงย้ำเตือนให้ภิกษุสงฆ์รักษาหลักการและอุดมการณ์ไว้ให้ได้

หลังจากนั้น เสด็จไปจำพรรษาที่เมืองเวสาลี แคว้นวัชชี ถ้าชาววัชชีเห็นว่าที่พระองค์ตรัสแก่วัสสการพราหมณ์อย่างนั้น เป็นการเข้าข้างหรือให้ท้ายฝ่ายมคธ เขาคงไม่พอใจ ไม่ต้อนรับ หรืออาจจะแสดงออกอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่นี่พวกเจ้าลิจฉวีก็มาเฝ้าด้วยความยินดีตามเคย ถึงกับเจรจาขอซื้อการเป็นเจ้าภาพถวายภัตตาหาร จากนางอัมพปาลี แม้ว่าจะไม่สำเร็จ

ก็อย่างที่ว่าแล้ว ฝ่ายมคธนั้นหมายมั่นจะต้องเอาวัชชีลงให้ได้ไม่ว่าจะด้วยวิธีใดก็ตาม ดังนั้น งานเตรียมการศึกก็ไม่ได้หยุด ดังปรากฏว่า เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จจากราชคฤห์ไปยังปาฏลิคาม เพื่อข้ามแม่น้ำคงคาเข้าสู่แคว้นวัชชี ก็ทรงพบสุนีธ-วัสสการพราหมณ์กำลังสร้างปาฏลิคามขึ้นเป็นเมืองหน้าด่านต้านวัชชี ชื่อว่าเมือง ***ปาฏลีบุตร*** การสร้างเมืองปาฏลีบุตรนี้ย่อมเป็นเหตุการณ์ใหญ่ซึ่งเป็นจุดกำหนดจดจำเวลาของคนทั่วไปได้แม่นยำชัดเจน

๔. ว่าด้วยอยู่ตลอดกัปป์

อ่านไม่ดีได้บาปกรรม อ่านให้ดีจะได้ธรรม

บทความของท่านเมตตาฯ ตอนหนึ่ง อ้างข้อความในมหาปริ-นิพพานสูตรที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า พระองค์เจริญอิทธิบาทแล้ว ถ้าทรงต้องการก็จะอยู่ได้ตลอดกัปป์

เรื่องนี้ถ้าท่านเมตตาฯ เข้าใจความหมายของคำว่า “กัปป์” ถูกต้อง ก็ไม่มีอะไรเป็นปัญหา แต่ปัญหาเกิดขึ้นมาเมื่อท่านเมตตาฯ ไปเขียนคำแปล “กัปป์” นั้นเป็นภาษาอังกฤษว่า

"...could live until the end of the world"

คือบอกว่า พระพุทธเจ้าจะทรงดำรงพระชนมชีพอยู่ไปได้จนกระทั่งโลกแตกหรือสิ้นโลก

ความเข้าใจผิดเกี่ยวกับข้อมูล ก็เลยเป็นสาเหตุทำให้การสันนิษฐานเตลิดไปไกล แล้วก็กลายปัญหาขึ้นมา

แท้จริงนั้น เรื่องนี้ในคัมภีร์ท่านอธิบายไว้ชัดเจนแล้ว คือท่านชี้แจงว่า “กัปป์” มีความหมายหลายอย่าง และกัปป์ในที่นี้หมายถึง *อายุกัปป์* ไม่ใช่ **มหากัปป์** ของศาสนาพราหมณ์ ที่เป็นอายุของโลก

อายุกัปป์ ก็คือ ช่วงอายุของคนที่จะมีชีวิตอยู่ได้ในยุคนั้นๆ ซึ่งตามความหมายของยุคสมัยนั้น คนก็มีอายุอยู่ได้ประมาณร้อยปี หมายความว่า ถ้าพระพุทธเจ้าทรงต้องการจะอยู่ให้ตลอดร้อยปี

เมื่อพระองค์เจริญอิทธิบาทดีแล้วก็อยู่ได้

แต่ท่านเมตตาฯ คงไม่ได้ตรวจสอบข้อมูลก่อน ไม่ได้ศึกษาความหมายให้ชัด ก็จับเอาเป็น มหากัปป์ คือกัลป์แบบของพราหมณ์

ในเมื่อไปเข้าใจอย่างนี้ ก็ทำให้มองพระพุทธเจ้าว่าทรงอวดอ้างพระองค์เป็นผู้วิเศษ มีฤทธิ์เก่งกาจเหลือเกิน จะแสดงปาฏิหาริย์อยู่เรื่อย พอคิดอย่างนี้แล้วก็ตีความไปกันใหญ่ อันนี้ก็เป็นตัวอย่างเพื่อชี้ให้เห็นว่า พอจับข้อมูลผิดแล้วก็เตลิดไปไกล

การที่ท่านเมตตาฯ แปลคำว่า กัป/กัปป์/กัลป์ (เขียนอย่างไหนก็ได้) เป็นภาษาอังกฤษว่า "until the end of the world" นั้น ก็ตรงกับหนังสือบางเล่มของฝรั่ง

ลองไปค้นดูใน *Oxford Dictionary of World Religions*[*] ที่คำว่า MahÔparinibbÔna-sutta คือ มหาปรินิพฺพานสุตฺต เขาเขียนว่า พระพุทธเจ้าตรัสว่า ถ้าพระองค์ต้องการ พระองค์ก็อยู่ได้ถึง the end of the aeon คำ "aeon" นี้แปลว่า กัปป์ ในความหมายว่ากาลเวลายาวนานไม่รู้จบสิ้น เช่น พันล้านปี คือพระพุทธเจ้าจะอยู่ไปถึงโลกสลาย หรือโลกพินาศ

อย่างไรก็ตาม บางคนอาจจะเถียงว่า "aeon" หรือ "eon" นี้ถ้าแปลตามรากศัพท์เดิม ในภาษากรีก-ละติน ก็หมายถึงอายุมนุษย์ได้ นี่ก็เลี่ยงไป ความหมายนี้ที่จริงไม่ใช้แล้ว แต่ไม่เป็นไร

คราวนี้ไปดูในสารานุกรมฝรั่ง ชุดที่ใหญ่เกือบที่สุดเลย คือ

---

[*] John Bowker, ed., *Oxford Dictionary of World Religions* (Oxford: Oxford University Press, 1997), p.600

The Encyclopedia Americana ฉบับปี ๑๙๖๙ คำ "Buddha" (vol. 4, p.690) เขียนว่า "...he will extend his life to the end of the cosmic period..." (พระองค์จะยืดพระชนมายุไปจนถึงสิ้นมหากัปป์) คราวนี้ไม่ต้องเถียง ยาวนานแน่

นี่แหละเป็นตัวอย่างของการที่ฝรั่งเกิดความผิดพลาดทางวิชาการ เพราะไม่ได้ตรวจสอบข้อมูลให้ชัดเจนเพียงพอ จึงจับความหมายผิดพลาดไป

กรณีนี้ก็คล้ายกับไปเจอข้อความภาษาอังกฤษว่า "...he died in the fall." แล้วอ่านผ่านๆ ลวกๆ ไม่ได้ดูข้อความแวดล้อมให้ดี และไม่เข้าใจชัดในความหมายของถ้อยคำ เลยแปลคำว่า fall ผิดไปคนละความหมาย (หล่นลงมาตาย-ตายในฤดูใบไม้ร่วง-ตายในน้ำตก-ตายตอนกรุงแตก)

คำว่า "กัปป์" นี้เป็นคำเดิมที่สังคมอินเดียเขาใช้มา เราก็รู้กันดีว่า สังคมอินเดียแต่เดิมมาอยู่ใต้อำนาจครอบงำทางความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ ซึ่งมีเรื่องกัปป์ของพระพรหม และกัปป์ของพระพรหมนั้นก็คืออายุของโลก หมายถึงระยะเวลาตั้งแต่โลกเกิดจนกระทั่งสลาย พินาศไป ด้วยไฟด้วยลมด้วยน้ำ เรียกว่ากัปป์หรือกัลป์หนึ่ง เท่ากับวันหนึ่งคืนหนึ่งของพระพรหม

เมื่อคำว่า "กัปป์" ถูกนำมาใช้ในพระพุทธศาสนา เวลาพูดถึงความคิดเดิมของพราหมณ์ท่านก็พูดในความหมายของพราหมณ์ แต่ท่านใช้กัปป์ในความหมายอื่นด้วยหลายอย่าง เช่น ตอนสังคายนา ครั้งที่ ๒ สิงฺคิโลณกปฺโป นั้นเป็นเรื่องของการถือว่าสิ่งนี้ควรสิ่งนี้ไม่ควร

สำหรับ "กัปป์" ที่หมายถึงอายุของโลก ที่เป็น aeon หรือ world cycle ในพุทธศาสนาท่านให้แยกความหมายออกไป เรียกเต็มว่า **มหากัปป์**

อีกความหมายหนึ่ง ท่านหมายถึง *อายุกัปป์* คือกำหนดอายุหรือช่วงอายุของคน คือเป็น life span หรือ life period ได้แก่ช่วงอายุที่คนจะมีชีวิตอยู่ได้โดยประมาณในยุคสมัยนั้นๆ อย่างในสมัยพุทธกาลก็ถือว่า กัปป์หนึ่ง ซึ่งหมายถึงอายุกัปป์ คืออายุประมาณ หรือประมาณอายุของคน ได้แก่ ประมาณ ๑๐๐ ปี เรื่องนี้ท่านอธิบายไว้ชัดเจน

ยิ่งกว่านั้น ในตัวข้อมูลเองก็เหมือนกับว่าท่านเมตตาฯ อ่านผ่านๆ ลวกๆ ไม่ได้ดูให้ถ่องแท้ จุดสำคัญคือ พระพุทธเจ้าไม่ได้ตรัสว่าพระองค์เองเท่านั้น แต่พระองค์ตรัสว่า **"ยสฺส กสฺสจิ"** คือตรัสว่า **"ผู้ใดผู้หนึ่ง"** หรือผู้ใดก็ตาม ไม่ใช่เฉพาะพระองค์ หมายความว่าผู้ใดก็ตามเมื่อได้เจริญอิทธิบาท ๔ ดีแล้ว ถ้าประสงค์ก็จะอยู่ได้ตลอดกัปป์ ดังข้อความบาลีว่า

> **ยสฺส กสฺสจิ อานนฺท จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา ... สุสมารทฺธา โส อากงฺขมาโน กปฺปํ วา ติฏฺเฐยฺย กปฺปาวเสสํ วา ฯ**
>
> **ตถาคตสฺส โข อานนฺท จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา ... สุสมารทฺธา ฯ โส อากงฺขมาโน อานนฺท ตถาคโต กปฺปํ วา ติฏฺเฐยฺย กปฺปาวเสสํ วาติ ฯ**

แปลรวมควา า มือ พระองค์ตรัสกับพระอานนท์ว่า ดูก่อนอานนท์ อิทธิบาทสี่ประการนี้ บุคคลใดก็ตาม เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว...หากปรารถนาก็อยู่ได้ตลอดกัปป์ หรือเกินไปบ้างก็ได้ ซึ่ง

หมายถึงอายุกัปป์

เพราะฉะนั้น ในคำที่พระพุทธเจ้าตรัสถึงการจะอยู่ได้ตลอดกัปป์นี้ ท่านเมตตาฯ จึงมีความผิดพลาดในแง่ข้อมูล ๒ ประการ ซึ่งเป็นจุดสำคัญที่ทำให้ท่านมองผิดไปกันใหญ่ กระทั่งตีความไปจนถึงว่าพระพุทธเจ้ามี ๒ บุคลิกลักษณะ ว่าเป็นคนแก่ธรรมดาอย่างหนึ่ง และเป็นผู้วิเศษอย่างหนึ่ง

รวมความว่า ท่านเมตตาฯ พลาด ๒ อย่าง คือ

๑. คำที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า ถ้าพระองค์ต้องการก็จะอยู่ได้ตลอดกัปป์ ท่านเมตตานันโทว่าหมายถึงอยู่จนสิ้นโลกเลย แต่ในพุทธศาสนา ท่านหมายถึงแค่อายุกัปป์ คือประมาณ ๑๐๐ ปี

๒. ข้อความนั้นพระพุทธเจ้าตรัสเป็นกลางๆ ไม่ได้หมายเฉพาะพระองค์

พระองค์เองได้เจริญอิทธิบาท ๔ ไว้อย่างดีแล้ว หากประสงค์ก็จะอยู่ได้ตลอดกัปป์ คืออายุกัปป์นั้น หรือเกินไปบ้าง

อิทธิบาท ไม่ว่าใครปฏิบัติ ก็ยืดอายุได้

พุทธพจน์ที่ตรัสคราวนี้เป็นประโยชน์แก่พวกเรามาก หมายความว่า ถ้าโยมอยากจะอายุยืน อยู่ให้ตลอดช่วงชีวิตของมนุษย์ในยุคนี้ ก็สามารถอยู่ได้ด้วยวิธีเจริญอิทธิบาท ๔ อย่างนี้ ซึ่งควรจะเห็นเป็นเรื่องธรรมดา ที่เอามาใช้ปฏิบัติได้ เพราะพระพุทธเจ้าตรัสเป็นกลางๆ ว่า ใครก็ตามเจริญอิทธิบาทดีแล้วก็ได้ผลอย่างนั้น

หลักที่พระพุทธเจ้าตรัสดังนี้ อาตมาก็เอามาใช้อธิบายกับญาติโยมบ่อย โดยเฉพาะคนแก่ ซึ่งจะมีปัญหาเรื่องที่ว่าจะทำ

อย่างไรให้อายุยืน การที่จะทำให้อายุยืนด้วยการเจริญอิทธิบาทเป็นอย่างไร คือ

การที่จะให้อายุยืนเราก็ต้องมีกำลังใจ แล้วการที่จะมีกำลังใจก็ต้องมีความใฝ่ปรารถนาอะไรสักอย่าง โดยเฉพาะสิ่งที่จะทำ เมื่อเรามองเห็นอะไรสักอย่างที่ดีงามเป็นจุดมุ่งหมายที่เราต้องการจะทำให้สำเร็จ ใจเราไปใฝ่ปรารถนาในสิ่งนั้น ท่านเรียกว่ามี**ฉันทะ**เกิดขึ้นแล้ว เป็นอิทธิบาทข้อที่ ๑ คือการที่จะมีชีวิตอยู่นั้นมีเป้าหมายโดยมีสิ่งที่ใจรักอยากจะทำ

พอมีสิ่งที่ใจใฝ่ปรารถนาจะทำแล้ว ต่อไปมีวิริยะเกิด คือ มีความเพียร มีความเข้มแข็ง แกล้วกล้า ใจสู้ ฮึดขึ้นมา มีกำลังใจอาจจะถึงกับพูดหรือตั้งใจว่า เรื่องนี้ถ้าไม่เสร็จฉันตายไม่ได้ อย่างนี้เป็นต้น พอเกิด**วิริยะ** คือ อิทธิบาทข้อที่ ๒ ขึ้นมาแล้ว ตอนนี้ใจเข้มแข็งเลย

ต่อไป พอมีสิ่งที่อยากจะทำ และมีกำลังใจจะทำแล้ว คราวนี้ใจก็แน่วแน่มุ่งอุทิศตัวอุทิศใจให้กับสิ่งนั้น โยมผู้สูงอายุต้องระวังถ้าไม่มีเป้าหมาย ใจไม่อยู่กับสิ่งที่จะทำ ใจก็จะเคว้งคว้างฟุ้งซ่านไปในเรื่องอดีตที่ผ่านไปแล้ว ก็หงอยเหงาว้าเหว่ หรือบางทีก็เที่ยวรับกระทบจุกจิกไป ลูกหลานคนโน้นคนนี้ทำโน่นทำนี่หรือพูดไม่ถูกใจ ก็เก็บเอามาคิด ใจคอหม่นหมองไม่สบายใจ อย่างนี้ลำบากทอนอายุของตัวเอง ทีนี้พอมี**จิตตะ**ซึ่งเป็นอิทธิบาทข้อที่ ๓ นี้ขึ้นมา ใจก็อยู่กับสิ่งที่ทำ คราวนี้ใครจะพูดอะไรไม่เอาใจใส่แล้ว ใจมีจุดดึงดูดที่ดีก็ดึงกลับ ได้ยินอะไรอื่นปั๊บเดี๋ยวลืมแล้ว กลับไปนึกแต่เรื่องที่จะทำ

ต่อจากนี้ก็มาถึงข้อที่ ๔ **วิมังสา** คือใช้ความคิดใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองว่าจะทำอย่างไรให้สำเร็จ พิจารณาข้อบกพร่องข้อยิ่งข้อหย่อนในสิ่งนั้น พิจารณาแก้ไขปรับปรุง ง่วนอยู่กับสิ่งนั้นแหละ ก็เลยอายุยืนด้วยอิทธิบาท ๔ อย่างนี้

ถ้าไม่มีอิทธิบาทอย่างนี้ อย่างคนที่เกษียณอายุราชการ เคยใหญ่โต เป็นนายพลเอก เป็นผู้ว่าราชการจังหวัด มีคนแวดล้อมมากมาย พอเกษียณปั๊บ ๒ วันเท่านั้น สถานการณ์เปลี่ยนเลย ไม่มีคนมาแวดล้อม ไม่มีคนมากุลีกุจอยกเก้าอี้ให้นั่ง

เคยเล่าหลายครั้งแล้ว มีผู้ว่าราชการจังหวัดท่านหนึ่ง ตอนที่อยู่ในตำแหน่ง มีคนติดสอยห้อยตามคอยเอาอกเอาใจมากมาย ต่อมาก็เกษียณ หลังจากเกษียณไม่นาน วันหนึ่งมีงานที่ศาลากลางจังหวัด ที่ตัวเองเคยเป็นใหญ่นั่นแหละ ก็เลยไปร่วมงานกับเขา เมื่อเดินเข้าไปใจก็คงหวังว่า คงจะมีคนนั้นคนนี้มายกเก้าอี้ให้มาทักทาย เขาก็ทักทายนิดๆ หน่อยๆ แล้วเขาก็ไม่เอาใจใส่ ท่านผิดหวังมาก หงอยเลย ด้วยความหงอยเหงาว้าเหว่ใจเหี่ยวแห้งนั้นไม่ช้าก็เลยเสียชีวิต

คนเรานี้อยู่ที่กำลังใจ แม้แต่คนเจ็บคนไข้ ถ้ากำลังใจดีก็หายเร็ว หรืออยู่ไปได้นาน อย่างเกษียณแล้วนี่ถ้าเกิดมีสิ่งที่ใฝ่ปรารถนาจะทำขึ้นมา ก็กลับดีใจว่า เรามีโอกาสจะทำสิ่งนั้น ก่อนเกษียณยังใจหายจะเหี่ยวแห้ง แต่พอมีอะไรที่คิดได้ว่าน่าทำนอกราชการ สถานการณ์เลยพลิกกลับเป็นดีใจ

บางท่านก็มีเรื่องธรรมะ มองเห็นว่าตอนเราทำงานอยู่ไม่มีเวลา พอเกษียณแล้วมีเวลา เราจะศึกษาธรรมะ จะค้นคว้า

ปฏิบัติธรรมะให้เต็มที่ ใจมีเป้าหมายแล้ว มีสิ่งที่อยากจะทำ เกิดฉันทะขึ้นมา วิริยะเรี่ยวแรงกำลังมา จิตตะอุทิศตัวอุทิศใจ ใจมุ่งสู่สิ่งเดียว ไม่เอาใจใส่เรื่องหยุมหยิม ไม่รับกระทบสิ่งอื่นแล้ว ใช้ปัญญาพิจารณาให้สมองมันไม่ฝ่อ คราวนี้ก็เลยอยู่อายุยืน

อิทธิบาทก็เป็นเรื่องอย่างนี้ คือเป็นหลักธรรมข้อปฏิบัติสำหรับคนทุกคน ฉะนั้นจึงใช้กับญาติโยมได้ทั่วไป อาตมาก็เอามาพูดบ่อยๆ ไม่ใช่อะไรที่จะเอาไปตีความให้เป็นเรื่องผู้วิเศษ วุ่นวาย

พระพุทธเจ้าตรัสไว้แล้วว่า "บุคคลใดบุคคลหนึ่ง" หรือ "บุคคลใดก็ตาม" = *"ยสฺส กสฺสจิ"* พระองค์ไม่ได้ตรัสว่าฉันเท่านั้นนะ แต่ตรัสว่าบุคคลใดก็ตาม ได้เจริญอิทธิบาท ๔ เต็มที่แล้ว *อากงฺขมาโน* เมื่อหวังหรือปรารถนา ก็สามารถจะอยู่ได้ตลอดกัปป์ และพระองค์ก็ได้ตรัสว่า ตถาคตได้เจริญอิทธิบาท ๔ แล้ว ถ้าหากหวังก็จะอยู่ได้ตลอดกัปป์

การที่พระองค์จะหวังก็เมื่อทรงพระดำริว่ายังมีภารกิจที่จะต้องทำ เรื่องก็ชัดว่า ตอนที่มารมาอาราธนาก็ได้ตกลงกันว่า พระศาสนาเจริญมั่นคงแล้ว ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา คือพุทธบริษัท ๔ มีความสามารถที่จะรับภาระในการรักษาพระศาสนาได้ จึงตกลงพระทัยปลงพระชนมายุสังขาร

สาระสำคัญอยู่ที่นี่ ให้ไปอ่านดูเถอะ ตรงนี้ชัดเจน ที่พระพุทธเจ้าทรงปลงพระชนมายุสังขารไม่อยู่ต่ออีก ๒๐ ปีนั้น คือ ไม่ปรุงแต่งกำลังชีวิตที่จะดำรงพระชนม์อยู่ต่อไป ก็ปล่อยวางเสียที คำว่า ปลงพระชนมายุสังขาร ก็คือ ปล่อยวางการที่จะมีชีวิตอยู่นั่นเอง เรื่องก็เป็นอย่างนี้

เป็นอันว่า ท่านเมตตาฯ

หนึ่ง จับข้อมูลไปผิด คำว่ากัปป์ ที่หมายถึงอายุของมนุษย์ ท่านนึกว่าเป็นอายุของโลก

สอง ไม่ตรวจดูข้อมูลให้ดี พระพุทธเจ้าตรัสเป็นกลางๆ ว่า ผู้ใดก็ตามเจริญอิทธิบาทดีแล้ว ถ้าต้องการก็อยู่เต็มกัปป์ได้ ท่านจับไปว่าพระพุทธเจ้าทรงอวดว่าฉันนี้เก่งนะ จะอยู่ตลอดกัปป์เลยก็ได้

นี้ก็เป็นตัวอย่างหนึ่งของความผิดพลาดในเรื่องข้อมูล ที่เกิดจากความละเลยไม่รอบคอบ ที่ทำให้จับข้อมูลผิด แล้วก็ตีความผิด เลยพาให้สันนิษฐานผิด

สองบุคลิกจะแปลกอะไร คนทั่วไปก็มีคนละหลายบุคลิก

ที่จริงความเข้าใจผิดอย่างนี้ ไม่ใช่มีเฉพาะในยุคนี้ หรือที่ฝรั่งเอามาเขียน ท่านเล่าไว้แล้วในคัมภีร์ตั้งพันกว่าปีก่อนโน้นว่า มีความคิดเห็นของพวกที่แตกแยกออกไป คือพวกมหาสังฆิกะมีลัทธิอย่างนี้ มหาสังฆิกะก็คือต้นกำเนิดของมหายาน คือพวกมหาสังฆิกะต้นกำเนิดของมหายานเข้าใจผิดไปว่า ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า ถ้าพระองค์เจริญอิทธิบาทแล้วอยู่ได้ตลอดกัปป์นั้น หมายถึงมหากัปป์คืออายุของโลก พระองค์จะอยู่จนโลกพินาศเหมือนอย่างที่ฝรั่งและท่านเมตตาฯเอามาเขียน

การที่มหายานจะเห็นอย่างนั้นก็เป็นธรรมดา เพราะเขาต้องการให้พระพุทธเจ้าเป็นเหมือนอย่างเทพเจ้า ต่อมาก็จึงมีหลักคำสอนอะไรอีกต่างๆ ที่ไม่มีในพระไตรปิฎกเดิม มีพระสูตรที่เรียบเรียงขึ้นใหม่ ที่ปราชญ์มหายานพูดเองว่าแต่งใส่พระโอษฐ์ แต่ตัว

มหาปรินิพพานสูตรเดิมในพระไตรปิฎกบาลีนี้ ของมหายานหายไป แล้วเกิดมีมหาปรินิรวาณสูตรขึ้นมาแทน เป็นภาษาสันสกฤต เนื้อความในมหาปรินิรวาณสูตรนี้เปลี่ยนไปเป็นคนละเรื่อง ไม่เกี่ยวข้องกันเลย กลายเป็นพูดถึงพุทธภาวะอะไรไปโน่น ส่วนในเรื่องของเหตุการณ์ปรินิพพาน ทางมหายานก็มาเอาจากของเราที่อยู่ในมหาปรินิพพานสูตร ที่เป็นภาษาบาลี

แต่ก็เห็นชัดว่า ในระยะแรกเมื่อ ๒๐๐-๓๐๐ ปี หลังพุทธปรินิพพานนั้น มหาสังฆิกะ ที่เป็นต้นกำเนิดของมหายานเอง ยังรู้จักมหาปรินิพพานสูตรดีอยู่ จึงมีหลักฐานของฝ่ายเถรวาทพูดไว้ว่า ทางมหาสังฆิกะเข้าใจคำว่ากัปป์ เป็นมหากัปป์ที่เป็นอายุของโลก คือเป็นวันหนึ่งคืนหนึ่งของพระพรหม ตีความไปเข้ากับศาสนาเก่าคือพราหมณ์ไปเสีย เพราะฉะนั้น ความเข้าใจผิดอย่างนี้ก็มีมาแต่โบราณ แต่ของเรานี้ชัดเจนอยู่แล้ว

ควรจะต้องย้ำไว้ว่า ในทางพุทธศาสนาเถรวาทนี้ ท่านมุ่งเจาะจงตั้งใจเลยที่จะบอกให้รู้ว่าพระพุทธเจ้าทรงเป็นมนุษย์ แต่เป็นมนุษย์ที่ได้ฝึกฝนพัฒนาพระองค์ดีแล้ว ทั้งทางจิตใจและทางปัญญา จนกระทั่งตรัสรู้ แต่พระสรีระของพระองค์ก็ยังเป็นสังขารตามธรรมดาที่เป็นไปตามกฎธรรมชาติ อันนี้เป็นหลักการที่ชัดเจนมากในพุทธศาสนาเถรวาท ท่านจะย้ำทุกแห่งไป ไม่เฉพาะในมหาปรินิพพานสูตรเท่านั้น เพราะฉะนั้นในมหาปรินิพพานสูตรท่านจึงจงใจเน้นให้เห็นอย่างนั้น

ถ้าดูให้ดี ท่านจงใจจะพูดให้เห็นความเป็นมนุษย์ในแง่พระสรีระของพระพุทธเจ้า เพื่อเน้นถึงความประเสริฐซึ่งอยู่ที่พระ

พุทธคุณ อันเกิดจากการฝึกฝนพัฒนาตนของพระองค์ และย้ำเตือนให้พวกเราตั้งมั่นในอัปปมาทธรรม

ท่านเมตตาฯเขียนในบทความภาษาอังกฤษของท่านว่า

> The sutta, or discourse, paints two conflicting personalities of the Buddha, one overriding the other.
>
> The first personality was that of a miracle worker...
>
> The other personality was that of an old man, ...
>
> These two personalities take turns emerging in different parts of the narrative.

ในพากย์ภาษาไทย ท่านเมตตาฯเขียนว่า

> **พระพุทธเจ้ามี ๒ บุคลิกในมหาปรินิพพานสูตร**
>
> บุคลิกแรกนั้น เป็นบุคลิกของผู้วิเศษ ซึ่งแสดงปาฏิหาริย์จำนวนมาก...
>
> **บุคลิกที่สองนั้น** เป็นบุคลิกของชายชราธรรมดาคนหนึ่ง ซึ่งปรินิพพานด้วยสาเหตุการเจ็บป่วยทางธรรมชาติ...
>
> หากถามว่าความจริงที่เกิดขึ้นคืออะไร?
>
> คำตอบคือ บุคลิกที่สอง ซึ่งถูกบุคลิกแรกนั้นบดบังด้วยอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์เกือบทั้งหมด โดยผุดขึ้นมาเป็นปริศนา ทำให้เกิดความฉงนของคนรุ่นหลัง
>
> **แต่ทำไมจึงเกิดบุคลิกและความขัดแย้งของพระพุทธเจ้าพระองค์เดียวขึ้นได้ภายในพระสูตรเดียวกัน สิ่งนี้ยังเป็นปริศนาสำหรับนักค้นคว้าทั้งหลายในอนาคต**

ที่ท่านเมตตาฯเขียนไว้ว่า มหาปรินิพพานสูตรเขียนให้พระพุทธเจ้าด้านหนึ่งเป็นมนุษย์ที่แก่ชรา และอีกด้านหนึ่งเป็นผู้วิเศษมี

ฤทธิ์ ที่ท่านว่าเป็นสองบุคลิกอะไรนั้น ก็เป็นอย่างที่ว่านี้แหละ ไม่เห็นจะเป็นสองบุคลิกอะไรเลย เป็นเรื่องธรรมดาสามัญ พระสาวกอย่างพระมหาโมคคัลลานะก็ตาม พระสารีบุตรก็ตาม ท่านก็มีฤทธิ์ทั้งนั้น ทั้งเป็นพระอรหันต์ผู้สิ้นกิเลส และเป็นผู้วิเศษมีฤทธิ์ แล้วก็มีสรีระร่างกายของมนุษย์ธรรมดา

ที่จริง ถ้านับให้ถูกแท้ ต้องเป็น ๓ บุคลิกด้วยซ้ำ ท่านเมตตาฯ นับได้แค่ ๒ บุคลิก ต้องถือว่าผิดหรือบกพร่อง เพราะมองข้ามบุคลิกที่สำคัญที่สุด คือความเป็นพระพุทธเจ้า และพระอรหันต์

หมายความว่า ถ้ามองแบบท่านเมตตาฯ พระพุทธเจ้าและพระโมคคัลลาน์-สารีบุตร ต้องมี ๓ บุคลิก คือ บุคลิกของท่านผู้ชราที่มีสรีระของมนุษย์ บุคลิกของผู้วิเศษมีฤทธิ์ และบุคลิกของพระพุทธเจ้าและพระอรหันต์

แต่รวมแล้ว ที่จริงไม่มีอะไรแปลกเลย เพราะตามหลักพุทธศาสนาเราถือว่า มนุษย์เรานี้แหละ ถ้าพัฒนาดีแล้ว จะให้มีฤทธิ์ก็ได้ จะให้เหนือกว่ามีฤทธิ์ เป็นมนุษย์ผู้ประเสริฐ จนกระทั่งเทวดาพระพรหมมากราบไหว้บูชาก็ได้ และตรงนี้แหละเป็นจุดที่พุทธศาสนาเถรวาทต้องการเน้น เพราะฉะนั้นเราจึงมีคาถาภาษิตเช่นที่ว่า

มนุสฺสภูตํ สมฺพุทฺธํ อตฺตทนฺตํ สมาหิตํ
อิริยมานํ พฺรหฺมปเถ จิตฺตสฺสูปสเม รตํ
ยํ มนุสฺสา นมสฺสนฺติ สพฺพธมฺมานปารคุํ
เทวาปิ ตํ นมสฺสนฺติ อิติ เม อรหโต สุตํ ฯ
(องฺ.ฉกฺก.๒๒/๓๑๔/๓๘๖)

สาระสำคัญบอกว่า "**พระสัมพุทธเจ้านี้ ทั้งที่เป็นมนุษย์นี่**แหละ แต่ได้อบรมพระหฤทัยตั้งมั่นถึงที่ **เป็นผู้ฝึกพระองค์ดีแล้ว**..."

ลงท้ายว่า "แม้เทพทั้งหลายก็น้อมนมัสการ" จุดสำคัญอยู่ที่นี่

จึงควรจำย้ำกันไว้ว่า พระพุทธศาสนาเถรวาทของเรานี้ต้องการให้เห็นพระพุทธเจ้าเป็นมนุษย์ แต่เป็นมนุษย์ผู้ประเสริฐ ที่ได้ฝึกฝนพระองค์อย่างดีแล้ว สูงโดยธรรมเหนือกว่าหมู่เทพมวลพรหม ส่วนพระสรีระก็เป็นไปตามกฎธรรมชาติ มนุษย์เราจะได้ไม่หลงละเลิงมัวเมา ท้ายสุดคำบรรยายจะมาลงที่พวกเรานี่แหละ ว่าเมื่อเป็นเช่นนี้ท่านทั้งหลายจงอย่าได้ประมาท จงเป็นอยู่ให้ดี เร่งปฏิบัติธรรมข้อนี้ๆ ไป แนวคิดที่เป็น theme หรือแก่นร้อยเนื้อความทั้งหมด ของมหาปรินิพพานสูตรก็ตาม พระสูตรอื่นก็ตาม ก็จะเป็นอย่างนี้ จะเห็นลักษณะคู่กันเป็นธรรมดาทั่วไป

ไม่ต้องดูอื่น แม้แต่ในพุทธวงส์ ซึ่งเป็นคัมภีร์สรรเสริญพุทธคุณมุ่งเจริญศรัทธา ก็เห็นแนวนี้ชัด

พุทธวงส์เป็นคาถาเล่าพุทธประวัติแบบรวบรัดแต่ต้นจนจบ บอกว่าเมืองของพระองค์คือกบิลพัสดุ์ ทรงเป็นโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะ และพระนางมหามายา เสด็จออกบรรพชาเมื่อนั้น มีพระอัครสาวกชื่อนั้น มีพระฉัพพรรณรังสี มีพระพยามัปปภา คือพระรังสีหนึ่งวารอบพระองค์ เป็นต้น บรรยายให้เห็นความประเสริฐของพระพุทธเจ้าและพระคุณานุภาพต่างๆ เสร็จแล้วก็จบลงบอกว่า อีกไม่ช้า พระองค์ก็จะปรินิพพานไป สังขารทั้งปวงล้วนว่างเปล่า จักอันตรธานลับหายไปหมด สาระอยู่ที่นี่

ฉะนั้นการบรรยายพระสูตรจะให้เห็นลักษณะสองอย่างนี้คู่กันไป เพื่อให้เห็นว่ามนุษย์เรานี่นะ ทั้งที่เป็นมนุษย์นี่แหละ แต่เราสามารถฝึกตนให้พิเศษ ให้ประเสริฐจนกระทั่งแม้แต่เทพยดาทั้ง

หลาย ตลอดจนมารพรหม ก็ยังต้องมาน้อมนมัสการ แต่กระนั้นก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นใคร จะมีฤทธิ์มีปาฏิหาริย์ต่าง ๆ แค่ไหน ในที่สุดร่างกายก็ต้องตกอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ล้วนจะต้องแตกสลายลับล่วงจากไป เพราะฉะนั้นเธอทั้งหลายจงอย่าได้ประมาท เร่งฝึกศึกษา จะมาลงที่นี่ ฉะนั้นสาระสำคัญอยู่ที่คำสอนที่จะให้ชาวพุทธนำมาใช้ปฏิบัติ ท่านไม่ได้สอนเลื่อนลอย ท่านไม่ได้ยกย่องเรื่องอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์อะไร ท่านมุ่งที่ประโยชน์แก่พวกเรานี่แหละ ที่ว่าจะเป็นอยู่รู้เข้าใจอย่างไรให้ถูกให้ดี

เราก็รู้อยู่แล้วว่าอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์นี้พระพุทธเจ้าไม่ทรงสรรเสริญ แต่เมื่อเราอยู่ในบรรยากาศของศาสนาพราหมณ์ พุทธศาสนาในอินเดียสมัยนั้นก็ต้องมีฤทธิ์ แต่มีฤทธิ์เพื่อจะได้ไปประกาศพระศาสนา เสร็จแล้วก็เป็นการบอกในตัวว่าฤทธิ์นั้นไม่ชนะความแก่เจ็บตายนะ ท่านสอนไปในตัวเสร็จ รวมความว่าสาระสำคัญของพระสูตรนั้น มันชัดไปหมดเลยในเรื่องเหล่านี้

เราจะบอกว่าเป็น ๒ บุคลิกก็ได้ พระสาวก เช่น พระสารีบุตรก็สองบุคลิก พระมหาโมคคัลลานก็สองบุคลิก พ่อแม่เราก็สองบุคลิก อ้าว ก็พ่อแม่ของเรานั้นเรานับถือ แต่พ่อแม่ของเราก็เป็นคนแก่ธรรมดาคนหนึ่ง นี่หนึ่งบุคลิก แล้วสอง ท่านก็เป็นพ่อแม่ผู้มีพระคุณที่เรานับถือ นี่ก็อีกบุคลิกหนึ่ง

บางคนก็มีสามบุคลิก เป็นคนแก่ธรรมดาบุคลิกหนึ่ง เป็นพ่อแม่ของคนโน้นคนนี้ก็อีกบุคลิกหนึ่ง สองแล้ว เป็นครูบาอาจารย์มหาวิทยาลัยด้วย สามบุคลิกเข้าไปแล้ว เกิดไปได้ตำแหน่งเป็น

สว. คือสมาชิกวุฒิสภา ก็สี่บุคลิกเข้าไป

โยมที่นั่งกันอยู่นี่ ก็มีกันคนละ ๒-๓-๔-๕ บุคลิก หรือ personalities แล้วแต่จะอยู่ในสถานะอะไร หลายท่านอาจจะมี ๖ บุคลิกครบตามฐานะในทิศ ๖ เลยก็ได้ ซึ่งเป็นเรื่องธรรมดา

ถ้าจะว่าให้ถูก ท่านเมตตาฯก็ผิด และผิดหลายแง่ ที่แยกพระพุทธเจ้าเป็น ๒ บุคลิก ก็ผิด ที่ว่า ๒ บุคลิกนั้นขัดแย้งกัน ก็ผิด แท้จริงมีบุคลิกเดียว คือเริ่มด้วยเป็นมนุษย์ แล้วมนุษย์นั้นฝึกอบรมบำเพ็ญฌานสมาบัติจนได้อภิญญา เป็นผู้มีฤทธิ์ปาฏิหาริย์มากมาย ก็เป็นคุณสมบัติพิเศษขึ้นในตัวมนุษย์คนเดียวกันนั้น

เหนือกว่านั้นไปอีก มนุษย์นั้นบำเพ็ญบารมี จนกระทั่งในที่สุดเป็นพระอรหันต์ เป็นพระพุทธเจ้า ที่ทั้งมนุษย์และเทพพรหมเคารพบูชา ก็คือพัฒนาบุคลิกยิ่งขึ้นไป ก็บุคลิกเดียวกันเดิมนั้นแหละ แต่พัฒนาให้มีคุณสมบัติเพิ่มขึ้น

ขนาดความเป็นพระพุทธเจ้า ที่สูงประเสริฐกว่าความเป็นผู้วิเศษ เหนือกว่าการมีฤทธิ์ปาฏิหาริย์อย่างไม่อาจเทียบกันได้ ก็ยังอยู่ในบุคลิกเดียวกันได้ และไม่มีอะไรขัดกัน แล้วทำไมความเป็นผู้มีฤทธิ์ที่เป็นเรื่องเสริมประกอบ จะต้องไปแยกเป็นบุคลิกต่างหาก

ความจริงก็มีแค่ว่า ความเป็นผู้มีฤทธิ์ปาฏิหาริย์เป็นเพียงคุณสมบัติอย่างหนึ่ง ที่พระพุทธเจ้าและพระสาวกบางท่านได้มีประกอบไว้ด้วย

รวมแล้วไม่มีอะไรเป็นเรื่องที่จะต้องมาแยก ไม่มีอะไรเป็นปริศนา เป็นแค่เรื่องสามัญที่เข้าใจได้ตามลำดับขั้นตอน เพราะฉะนั้นจึงว่า เป็นการจับข้อมูลผิดพลาดแล้วก็เลยตีความเตลิดไป

อย่างที่เห็นนั่นแหละ

เอาแค่เรื่องอายุกัปป์อย่างเดียว พอจับพลาดก็คิดไปต่างๆ นานาจนวุ่นแล้วใช่ไหม เรื่องก็เสียไปหมด แล้วพุทธพจน์ก็ไม่จับให้ชัด นี่แหละความไม่แม่นยำในข้อมูล ทำให้ตีความผิด คล้าย ๆ กับว่าพระพุทธเจ้ามายกย่องเทิดทูนพระองค์เองว่าเป็นผู้มีฤทธิ์ปาฏิหาริย์พิเศษ และชาวพุทธก็มามัวเอาใจใส่ให้ความสำคัญกับเรื่องฤทธิ์ปาฏิหาริย์ จนมองข้ามความสำคัญของพระธรรม

แต่ความจริงไม่ใช่อย่างนั้น ต้องจับให้ได้ว่าอะไรเป็นหลักใหญ่ อะไรเป็นเครื่องประกอบ พอรู้ว่าท่านเอาฤทธิ์ปาฏิหาริย์มาเป็นเครื่องประกอบ ก็จะยิ่งเห็นความสำคัญของตัวเป้าหมายที่แท้ คือธรรม แล้วโน้มมาสู่ตัวเองของพวกเรา คือการที่จะต้องถือธรรมเป็นใหญ่ และนำไปใช้ปฏิบัติให้เป็นหลักนำทางชีวิตและสังคมให้เข้มแข็งมั่นคงและดำรงอยู่ด้วยธรรมด้วยปัญญากันสืบไป

ในที่สุด เรื่องนี้ต้องลงท้ายว่า ถึงแม้ถ้าท่านเมตตาฯ จะอ้างสิทธิตีความให้ "กัปป์" เป็นมหากัป/มหากัลป์แบบมหาสังฆิกะ แต่เมื่อท่านกำลังพูดเรื่องมหาปรินิพพานสูตรของเถรวาท ท่านก็ต้องบอกด้วยว่าเถรวาทว่าอย่างไร แล้วท่านไม่เห็นด้วยอย่างไร และท่านจะเอาแบบมหายานด้วยเหตุผลอย่างใด เมื่อท่านไม่พูดให้ชัด ก็กลายเป็นว่าท่านขาดความรู้ หรือรู้แต่เจตนาทำให้คนเข้าใจผิด

๕. ว่าด้วยคำกล่าวหาคัมภีร์ฟั่นเฟือน

พระสารีบุตรปรินิพพาน ก่อนหรือหลังเมื่อใด

ต่อจากนี้ก็มีเรื่องพระสารีบุตร ในมหาปรินิพพานสูตรนั้นท่านเล่าว่า พระพุทธเจ้าตอนจะปรินิพพาน เสด็จเดินทางจากเมืองราชคฤห์ และได้ทรงแวะที่เมืองนาลันทา ทรงพบพระสารีบุตรที่นาลันทา ก่อนจะเสด็จต่อไปยังเมืองเวสาลี

พระสารีบุตรนี่เรารู้กันดีว่าเป็นอัครสาวกเบื้องขวา ท่านมีภารกิจในการบริหารพระศาสนา บริหารคณะสงฆ์มาก เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จผ่านนาลันทาก็ทรงพบพระสารีบุตร ต่อจากนั้นพระองค์ก็เสด็จไปที่เวสาลี แล้วไปจำพรรษาที่เวฬุวคาม ที่เมืองเวสาลีนั้น

การทรงพบกับพระสารีบุตรที่นาลันทานี้แหละที่ท่านเมตตาฯ ไปเขียนบอกว่า

> ..เป็นข้อความที่ซ้ำซ้อนกับพระสูตรอีกตอนหนึ่ง และน่าเชื่อได้ว่าเป็นส่วนที่ผู้เรียบเรียงพระสูตรนี้เกิดฟั่นเฟือน เพราะพระสูตรอีกตอนหนึ่งระบุว่า พระสารีบุตรได้นิพพานไปก่อนล่วงหน้านี้แล้ว (ขีดเส้นใต้ ทำขึ้นไว้เพื่อให้เป็นที่สังเกต)

ท่านเมตตาฯบอกว่าผู้เรียบเรียงพระสูตรนี้ฟั่นเฟือน แต่ที่จริงก็เป็นอีกปัญหาหนึ่งซึ่งเกิดจากท่านเมตตาฯเองนั้นแหละสับสนในเรื่องข้อมูล

คำของท่านเมตตาฯนี้ พอเริ่มต้นก็เป็นการนำเสนอที่คลุมเครือ ในการนำเสนอข้อมูล นักวิชาการจะต้องมีความชัดเจน และพยายามทำให้ชัดเจน ถ้าบอกว่า "**พระสูตรอีกตอนหนึ่ง**" พระสูตรอีกตอนหนึ่งนั้นคือที่ไหน ท่านควรระบุให้ชัด เมื่อคำพูดไม่ชัด ก็ทำให้เข้าใจสับสนได้ คนที่อ่านอาจจะนึกว่า อ้อ มหาปรินิพพานสูตรนี้แหละ แต่เป็นตอนอื่นหรืออีกตอนหนึ่ง

ยิ่งกว่านั้น คำว่า "**พระสูตรอีกตอนหนึ่ง**" นี้ ท่านเขียนไว้ ๒ ครั้ง ก็ยิ่งทำให้ผู้อ่านสับสนมากขึ้นไปอีกว่า เป็น ***อีกตอนเดียวกัน*** หรือ ***อีกคนละตอน***

คนอ่านก็อาจจะเข้าใจว่า อ๋อ พระสูตรที่ชื่อว่ามหาปรินิพพานสูตรนี่เอง มีอีกบางตอนที่เล่าเรื่องซ้ำซ้อนกับตอนนี้ และอีกบางตอนระบุว่าพระสารีบุตรปรินิพพานไปแล้ว

แต่ที่จริงไม่ใช่ทั้งนั้น เพราะมหาปรินิพพานสูตรกล่าวถึงพระสารีบุตรครั้งเดียวที่เล่าข้างต้นนี้เท่านั้น

เพื่อแก้ปัญหาความสับสนและความเข้าใจผิด ที่จะเกิดขึ้นแก่ผู้อ่านเนื่องจากการนำเสนอข้อมูลที่คลุมเครือ ซึ่งไม่เป็นไปตามวิธีระบุหลักฐานที่จะยอมรับได้นี้ จึงขอเวลาทำความเข้าใจกันให้ชัดเจนก่อน

คำว่า "**พระสูตรอีกตอนหนึ่ง**" ของท่านเมตตาฯ นี้ เราก็ต้องไปตีความช่วยท่าน ว่าท่านหมายถึงพระสูตรอื่น ในที่อื่นแห่งอื่นเล่มอื่น ของพระสุตตันตปิฎก ๒๕ เล่ม (คำว่า "**พระสูตร**" ของท่านเมตตาฯ หมายถึงพระสุตตันตปิฎก และ "**อีกตอนหนึ่ง**" หมายถึงพระสูตรอื่น ในตอนอื่นหรือเล่มอื่นของพระสุตตันตปิฎกนั้น)

ถ้าจะให้ชัดเจน และเป็นไปตามโวหารนิยม ข้อความที่ท่านเมตตาฯกล่าว ก็นำมาพูดใหม่ได้ความว่า ในพระสุตตันตปิฎก ยังมี**พระสูตรอื่นแห่งหนึ่ง** เล่าเรื่องพระพุทธเจ้าพบกับพระสารีบุตรที่นาลันทา ซ้ำกันกับในมหาปรินิพพานสูตรนี้ และมี**อีกพระสูตรหนึ่ง**ระบุว่า พระสารีบุตรปรินิพพานไปแล้วก่อนเหตุการณ์ทรงพบพระสารีบุตรที่นาลันทา ที่เล่าไว้ในมหาปรินิพพานสูตรนี้

แต่เมื่อดู**พระสูตร** คือพระสุตตันตปิฎกหมดทั้ง ๒๕ เล่ม ก็ไม่มี**อีกตอนหนึ่ง** คือพระสูตรอื่นในเล่มอื่นตรงไหน ที่ระบุว่าพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้วก่อนเหตุการณ์ในมหาปรินิพพานสูตรตรงนี้ มีแต่บอกว่าปรินิพพานแล้ว โดยไม่ได้ระบุเวลาชัดลงไป

พระสูตรอื่น ในพระสุตตันตปิฎกเล่มอื่น ที่เล่าเรื่องพระพุทธเจ้าทรงพบกับพระสารีบุตรที่นาลันทา ก็มีจริง แต่ไม่ถือเป็นการซ้ำซ้อน หากเป็นไปตามวิธีจัดหมวดหมู่คำสอนในพระไตรปิฎก ที่เคยอธิบายไว้ข้างต้นแล้ว และกลับช่วยให้เชื่อมโยงลำดับเหตุการณ์ตอนที่จะปรินิพพานได้สะดวกยิ่งขึ้น

พร้อมนั้น อีกพระสูตรหนึ่ง ในที่อื่นแห่งอื่นในพระสุตตันตปิฎก ๒๕ เล่ม ที่กล่าวถึงการปรินิพพานของพระสารีบุตร ก็มีจริง แต่แค่บอกว่าปรินิพพานแล้ว ไม่ได้มีเครื่องบ่งบอกที่จะให้วินิจฉัยว่าท่านปรินิพพานไปแล้วก่อนเหตุการณ์ในมหาปรินิพพานสูตรนี้

(ที่จริง เดี๋ยวเล่าให้ฟังต่อไปก็จะทราบว่า ตอนอื่นแห่งอื่นในพระสุตตันตปิฎกที่พูดถึงการปรินิพพานของพระสารีบุตรนั้น เป็นเรื่องภายหลังเหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้าทรงพบกับพระสารีบุตรที่นาลันทาในมหาปรินิพพานสูตรนี้)

เพื่อรวบรัด ขอพูดย้ำให้เข้าใจง่ายขึ้นว่า **พระสูตรอีกตอนหนึ่ง** ที่ท่านเมตตาฯว่ามีข้อความเกี่ยวกับการทรงพบกับพระสารีบุตรที่นาลันทา ซ้ำกับที่นี่ ก็เป็นพระสูตรต่างหากอีกพระสูตรหนึ่ง

ส่วน**พระสูตรอีกตอนหนึ่ง** ที่ท่านเมตตาฯว่าระบุว่าพระสารีบุตรได้นิพพานไปก่อนล่วงหน้านี้แล้ว (ที่จริงไม่ได้ระบุว่าก่อน) ก็เป็นพระสูตรต่างหากอีกพระสูตรหนึ่ง เป็นคนละสูตรกัน แต่เรียงลำดับไว้ต่อกัน

แต่ยังก่อน ยังไม่ใช่เท่านั้น ท่านเมตตาฯเล่ายังไม่ละเอียด ขอเล่าเพิ่มให้ครบว่า ต่อจากพระสูตรที่กล่าวถึงการปรินิพพานของพระสารีบุตรแล้ว ยังมีอีกพระสูตรหนึ่ง เรียงไว้ต่อจากนั้น เล่าเรื่องที่พระพุทธเจ้าตรัสกับภิกษุทั้งหลาย โดยทรงปรารภการปรินิพพานของพระสารีบุตร พร้อมทั้งเพิ่มการปรินิพพานของพระมหาโมคคัลลานะเข้ามาด้วย

รวมแล้ว ที่ท่านเมตตาฯว่า "**พระสูตรอีกตอนหนึ่ง**" นั้น เมื่อพูดให้ชัดก็คือพระสูตร ๓ สูตร ที่เรียงอยู่ต่อกันในพระสุตตันตปิฎกเล่มอื่น ซึ่งได้แก่ พระไตรปิฎกเล่ม ๑๙ (ถ้านับเฉพาะพระสุตตันตปิฎก ก็เป็นพระสุตตันตปิฎกเล่ม ๑๑ ส่วนมหาปรินิพพานสูตรนี้ อยู่ในพระไตรปิฎกเล่ม ๑๐ ซึ่งเป็นพระสุตตันตปิฎกเล่ม ๒)

พูดมาถึงตอนนี้ ญาติโยมคงจะรู้สึกว่าเรื่องราวซับซ้อน เข้าใจยาก ถึงเอาตัวพระไตรปิฎกของจริงมาพลิกเปิดให้ดูก็คงยังยาก นี่ว่าให้ฟังปากเปล่าอย่างเดียว ยิ่งเห็นภาพได้ยาก แต่ก็ขอให้อดทนพยายามทำความเข้าใจ

ขอสรุปให้ฟังง่ายขึ้นว่า เรื่องเกี่ยวกับพระสารีบุตร ที่เกี่ยวโยง

กับเหตุการณ์ตอนที่พระพุทธเจ้าจวนจะปรินิพพานนั้น นอกจากที่กล่าวถึงในมหาปรินิพพานสูตรนี้ครั้งเดียว ตอนที่ท่านเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าเมื่อทรงแวะที่นาลันทา (ระหว่างทางจากราชคฤห์ไปเวสาลี) แล้ว ยังมีกล่าวถึงใน พระไตรปิฎกเล่ม ๑๙ ต่อกัน ๓ สูตร คือ

สูตรที่ ๑ เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแวะประทับที่นาลันทา แคว้นมคธ พระสารีบุตรเข้าเฝ้า (ข้อความซ้ำตรงกันกับที่กล่าวถึงพระสารีบุตรครั้งเดียวในมหาปรินิพพานสูตรนี้)

สูตรที่ ๒ พระพุทธเจ้าประทับที่พระเชตวัน เมืองสาวัตถี แคว้นโกศล ทรงรับแจ้งข่าวการปรินิพพานของพระสารีบุตร (ซึ่งได้ไปปรินิพพานที่นาลกคามในแคว้นมคธ)

สูตรที่ ๓ พระพุทธเจ้าประทับที่ริมฝั่งแม่น้ำคงคา เมืองอุกก-เจลา แคว้นวัชชี ทรงปรารภการปรินิพพานของพระสารีบุตรและการปรินิพพานของพระมหาโมคคัลลานะ

"พระสูตรอีกตอนหนึ่ง" ตามคำของท่านเมตตาฯ ก็อยู่ใน ๓ พระสูตรนี้ ซึ่ง ไม่มีที่ใด **"ระบุว่าพระสารีบุตรได้นิพพานไปแล้วก่อนหน้านี้"** ถ้าให้ดี ท่านเมตตาฯ ควรจะกล่าวว่า ตามความเห็นของท่าน หรือท่านสันนิษฐานว่าอย่างนั้น มิฉะนั้นการพูดทึกทักของท่านจะกลายเป็นการตู่ข้อมูล

ขอขยายความหน่อยว่า ใน พระไตรปิฎกเล่ม ๑๙ ที่มี ๓ พระสูตรข้างต้นเรียงกันตามลำดับนั้น ใน ๓ พระสูตรนี้ สองพระสูตรหลังที่กล่าวถึงการปรินิพพานของพระสารีบุตร ไม่ได้ระบุเลยว่าเป็นเหตุการณ์ก่อนเรื่องในมหาปรินิพพานสูตรตอนนี้

แต่ตรงข้าม เพราะท่านเรียงสองพระสูตรนี้ไว้ ต่อจากพระสูตร

ที่เล่าเรื่องพระพุทธเจ้าทรงพบกับพระสารีบุตรที่นาลันทาซ้ำกับในมหาปรินิพพานสูตรนี้ จึงเท่ากับว่าพระสูตรทั้งสองนี้บอกให้ทราบว่าพระสารีบุตรปรินิพพานหลังจากเฝ้าพระพุทธเจ้าที่นาลันทาแล้ว เพียงแต่ไม่ได้ระบุช่วงเวลาว่าแต่ละสูตรตรัสในเวลาห่างกันเท่าใด

เรื่องนี้ก็ทำนองเดียวกับที่ได้พูดไปแล้วในการอธิบายเรื่องพระไตรปิฎกว่า พระสูตรนั้นเป็นเรื่องที่แล้วแต่ว่าพระพุทธเจ้าจะทรงแสดงธรรมแก่ใคร ปรารภเหตุใด ท่านก็ยกขึ้นมาเล่าเฉพาะตอนนั้น ซึ่งบางทีเรามองไม่ออกว่าสูตรไหนก่อนสูตรไหน เวลาห่างกันเท่าใด

ย้ำอีกที เพื่อตั้งข้อสังเกตไว้ก่อน (เพื่อค้นหาให้แจ่มแจ้งต่อไป) ว่า เหตุการณ์แรก (ทรงพบพระสารีบุตรที่นาลันทา) ในพระสูตรที่ ๑ มีทั้งในมหาปรินิพพานสูตร และพระไตรปิฎกเล่ม ๑๙ ตรงกัน แต่ต่อจากนั้นมหาปรินิพพานสูตรไม่กล่าวถึงพระสารีบุตรอีกเลย ส่วนในพระไตรปิฎกเล่ม ๑๙ ยังกล่าวถึงต่อไปอีก โดยมีเรื่องปรากฏในอีก ๒ พระสูตรต่อไป

พระสูตรทั้งสองในเล่ม ๑๙ นี้เท่ากับช่วยให้ความกระจ่างเกี่ยวกับเหตุการณ์บางตอนที่ไม่ได้กล่าวไว้ในมหาปรินิพพานสูตร

เมื่อถือลำดับเหตุการณ์ตามพระสูตรที่เรียงไว้ในพระไตรปิฎกเล่ม ๑๙ นี้ ก็พูดได้ว่า

- พระพุทธเจ้าทรงรับแจ้งข่าวปรินิพพานของพระสารีบุตร และทรงปรารภการปรินิพพานของพระสารีบุตรและพระมหาโมคคัลลานะ หลังจากที่ได้ทรงพบพระสารีบุตรที่นาลันทาแล้ว ดังนั้น เรื่องที่เล่าในมหาปรินิพพานสูตรจึงถูกต้องตามลำดับเหตุการณ์ (พระเถระผู้รวบรวมพระสูตร

ไม่ได้ฟื้นเฟือน)

- เหตุการณ์ ๓ คราว ในพระสูตร ๓ สูตร ในเล่ม ๑๙ นี้ เกิดขึ้นต่างเมืองต่างแคว้นกัน ในเวลาก่อนหลังกันตามลำดับ เพียงแต่ไม่ทราบว่าช่วงเวลาห่างกันนานเท่าใด

ถึงตอนนี้เรื่องก็ชัดเกือบหมดแล้ว เหลือข้อที่จะต้องอธิบายอีกอย่างเดียว คือ

♦ มหาปรินิพพานสูตรเล่าเหตุการณ์ที่ทรงพบกับพระสารีบุตร ซึ่งตรงกับพระสูตรที่ ๑ ข้างบนนี้แล้ว เหตุใดจึงไม่เล่าเหตุการณ์ที่กล่าวถึงในพระสูตรที่ ๒ และ ๓ ด้วย และในขณะเดียวกัน

♦ ทำไมพระไตรปิฎกเล่ม ๑๙ จึงเล่าไว้ทั้ง ๓ พระสูตร ครบ ๓ เหตุการณ์

ก่อนจะชี้แจงต่อไป ขอพูดถึงบทความของท่านเมตตาฯ ตอนนี้หน่อย จะไม่วิจารณ์ท่านว่ารู้เข้าใจหรือไม่ หรือเข้าใจผิดถูกอย่างไร แต่สิ่งที่ท่านเขียนก่อปัญหา เพราะ

- คำว่า **"พระสูตรอีกตอนหนึ่ง"** ทำให้เกิดความเข้าใจสับสน อย่างน้อยก็คลุมเครือ อย่างที่กล่าวแล้ว
- น่าจะทำให้เข้าใจผิดว่า เหตุการณ์ในพระสูตรทั้ง ๓ ในเล่ม ๑๙ นั้น อยู่ในตอนเดียวกัน หรือเป็นเหตุการณ์เดียวกัน หรือรวบเอาทั้ง ๓ พระสูตรเป็นสูตรเดียวกัน ซึ่งที่จริงเป็นคนละสูตร ต่างหาก ต่างตอน ต่างเหตุการณ์กัน
- ไม่เข้าใจระบบการจัดหมวดหมู่คำสอนในพระไตรปิฎก ทำให้เกิดความสับสน เช่นเข้าใจว่า ซ้ำซ้อนกัน (พระสูตรเรื่องเดียวกัน แต่ปรากฏอยู่ในเล่ม หรือในที่ต่างกัน เหมือนซ้ำ

กัน มีเป็นอันมาก)

ควรจะได้ทำความเข้าใจเรื่องนี้ จึงจะขอพูดเรื่องแทรก เพื่อเสริมความเข้าใจเรื่องนี้ ก่อนจะอธิบายเรื่องการปรินิพพานต่อไป

พระสูตรใดจะอยู่ที่ไหน แล้วแต่มีเนื้อหายาวสั้น หรือว่าด้วยเรื่องอย่างใด

อย่าลืมว่า พระสูตรทั้งหลายนั้น ก็คือเรื่องการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้า เป้าหมายอยู่ที่จะทรงแสดงธรรม คือทรงปรารภบุคคลและเหตุการณ์เพื่อแสดงธรรม เมื่อเอาธรรมะเป็นหลัก เรื่องเกี่ยวกับบุคคล เหตุการณ์ และสถานที่ ก็เลยกระจัดกระจาย พระสูตรที่ตรัสกับคนเดียวกัน ไปโผล่ที่โน่น ไปโผล่ที่นี่ และก็ไม่ได้บอกว่าอันไหนก่อนอันไหนหลัง คนที่ไม่เข้าใจหลัก ไปจับเรียงก็สับสน

จะขอยกตัวอย่าง เช่นเรื่องวาเสฏฐะ และภารัทวาชะ มาณพสองคนนี้เป็นพราหมณ์หนุ่มชั้นสูง วันหนึ่งเขาเกิดสงสัยว่าจะเป็นพราหมณ์แท้ได้อย่างไร ก็เลยมาเฝ้าทูลถามพระพุทธเจ้า ตอนนั้นเขายังไม่ได้เลื่อมใส คล้ายๆ ว่าจะมาถกเถียงดูซิว่าพระพุทธเจ้ามีทรรศนะอย่างไร อาจจะมาลองเทียบคำสอนของพุทธกับของพราหมณ์ คือ ฝ่ายพราหมณ์นั้นถือว่า ต้องมีพ่อมีแม่เป็นพราหมณ์ จึงจะเป็นพราหมณ์ได้ และต้องเกิดดีทั้งสองฝ่าย คือทั้งฝ่ายพ่อฝ่ายแม่ ไม่มีวรรณะอื่นปะปน บริสุทธิ์ตลอดเจ็ดชั่วโคตร จึงจะดี แต่พระพุทธเจ้าตรัสว่า

น ชจฺจา วสโล โหติ น ชจฺจา โหติ พฺราหฺมโณ
กมฺมุนา วสโล โหติ กมฺมุนา โหติ พฺราหฺมโณ ฯ

แปลว่า ใครจะเป็นคนถ่อยคนทรามเพราะชาติกำเนิด ก็หาไม่ จะเป็นคนประเสริฐเป็นพราหมณ์เพราะชาติกำเนิด ก็หาไม่ จะเป็นคนถ่อยคนทราม ก็เพราะการกระทำ จะเป็นคนประเสริฐเป็นพราหมณ์ ก็เพราะการกระทำ และตรัสอะไรๆ อีกมาก เรื่องนี้อยู่ใน ***วาเสฏฐสูตร*** ซึ่งท่านจัดไว้ในพระไตรปิฎกเล่ม ๑๓ มัชฌิมนิกาย พร้อมทั้งในขุททกนิกาย สุตตนิบาต ในเล่ม ๒๕

ต่อมามีอีกเหตุการณ์หนึ่ง วาเสฏฐภารัทวาช สองมาณพนี้ไปสนทนากับพระพุทธเจ้า เรื่องว่าจะเข้าถึงพรหมได้อย่างไร เพราะพวกพราหมณ์เขาถือว่าจุดหมายของเขาคือไปเข้ารวมกับพระพรหม เขาเรียกว่า "พรหมสหัพยตา" เขาบอกว่า ตามหลักของศาสนาพราหมณ์นั้น ต้องรู้ไตรเพทจึงจะไปถึงพรหมได้

พระพุทธเจ้าก็ตรัสถามว่า ไตรเพทนี้สืบทอดกันมาอย่างไรก็ไม่มีใครรู้ ใครเป็นคนต้นเรื่องที่รับเอามาจากพระพรหม ก็ไม่รู้ สืบไปถามว่าอาจารย์ของคุณ อาจารย์ของพราหมณ์ และอาจารย์ของอาจารย์ของพราหมณ์ ได้เห็นพระพรหมประจักษ์กับตาไหม ก็ไม่มีใครเห็นสักคนหนึ่ง พร้อมกันนั้น ชีวิตความเป็นอยู่ของคุณพวกพราหมณ์ทั้งหลายที่อยากจะเข้าไปรวมอยู่กับพระพรหมนั้น มีความเป็นอยู่เหมือนพระพรหมไหม พรหมมีความบริสุทธิ์อย่างนั้นๆ มีจิตใจอย่างนั้นๆ พวกพราหมณ์นี้บริสุทธิ์อย่างนั้นไหม ก็บอกว่าไม่เหมือน อ้าว ก็ตั้งแต่ยังมีชีวิตอยู่บัดนี้ก็มีวิถีชีวิตจิตใจคุณสมบัติไม่เหมือนพรหม ตายไปจะไปรวมกับพระพรหมได้อย่างไร แล้วพระองค์ก็ตรัสว่า ถ้าอยากไปอยู่รวมกับพระพรหม เมื่อพระพรหมมีคุณสมบัติอย่างไร เราก็ทำตัวให้มีคุณสมบัติอย่างนั้นให้ได้

ตั้งแต่บัดนี้ พระองค์ก็จึงตรัสหลักพรหมวิหาร ๔ บอกว่าจะไปเป็นพรหมก็ต้องมีชีวิตจิตใจและปฏิบัติให้เหมือนพรหม โดยทำตามหลักพรหมวิหาร ๔ แค่นี้ก็ไปเกิดเป็นพระพรหมได้แล้ว

จากนั้น พระองค์ก็ตรัสต่อไปอีกว่า ไตรเพทของพราหมณ์นั้นจะให้ไปเข้าอยู่รวมกับพระพรหมก็ไม่ได้ แต่ถ้าปฏิบัติตามหลักวิชชา ๓ จะไปได้ไกลเลยพรหมไปอีก

วิชชา ๓ (เตวิชชา) คือไตรวิชชา หรือไตรเพทของพุทธ (เรียกตามภาษาบาลีเป็นเตวิชชา/วิชชา ๓ ถ้าเรียกตามภาษาสันสกฤตเป็นไตรเพท/พระเวท ๓) การที่เรามีเตวิชชา/วิชชา ๓ ก็เหมือนเทียบกับพราหมณ์ที่เขามี**ไตรเพท/พระเวท** ๓ คือ

๑. *ฤคเวท* (ภาษาบาลีเรียก อิรุพฺเพท) ประมวลบทสวดสรรเสริญเทพเจ้า ๑,๐๒๘ บท

๒. *ยชุรเวท* (บาลีเรียก ยชุพฺเพท) ประมวลบทสวดอ้อน ในพิธีบูชายัญต่างๆ และ

๓. *สามเวท* (บาลีก็เรียก สามเวท) ประมวลบทเพลงขับที่จะสวดหรือร้องเป็นทำนองในพิธีบูชายัญ

ส่วน **วิชชา ๓** ของพุทธ คือ

๑. *ปุพเพนิวาสานุสติญาณ* รู้ระลึกขันธ์ที่เคยอยู่ในก่อน ว่าโดยสาระ คือรู้เข้าใจตัวเอง มองเห็นชีวิตของตน อันเป็นเพียงขันธ์ ๕ นี้ที่ได้เปลี่ยนแปลงเป็นไปต่างๆ หมุนเวียนผ่านภาวะหลากหลายต่ำล้ำสูงทรามมาแล้วทุกอย่างทุกประการ (พอที่จะหายหลงใหลยึดติดมัวเมา)

๒. *จุตูปปาตญาณ* รู้จุติอุบัติ ว่าโดยสาระ คือรู้เข้าใจความเป็น

ไปของโลกมนุษย์ ว่ามนุษย์สัตว์ทั้งหลายเป็นไปตามกรรม คือเป็นไปตามการกระทำทางกายวาจาใจ เป็นไปตามเจตจำนง โลกนี้หมุนไปตามกรรมคือเจตจำนง อารยธรรมของมนุษย์ก็เป็นไปตามเจตจำนงของมนุษย์ที่สร้างสรรค์ต่างๆ แล้วจะไปเกิดดีเกิดชั่วก็เป็นไปตามกรรม คือ การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา (มองเห็นชีวิตและสังคมมนุษย์ ที่เป็นไปตามอำนาจกรรมดีอันพึงทำ และกรรมชั่วอันพึงเว้น) และในที่สุด

๓. *อาสวักขยญาณ* รู้ถึงขั้นทำให้สิ้นอาสวะ ญาณสุดท้ายที่เป็นโลกุตระ คือเข้าใจความเป็นจริงของธรรมชาติทั้งหมด มองเห็นปฏิจจสมุปบาท เห็นความเป็นไปตามเหตุปัจจัยของสิ่งทั้งหลายทั้งปวง จนกระทั่งจิตใจเป็นอิสระ หลุดพ้นจากกิเลส หมดสิ้นอาสวะ บรรลุภาวะไร้ทุกข์เกษมศานต์

อย่างนี้จึงจะเลยเป็นพรหมไปอีก เมื่อกี้จะไปรวมกับพรหมแค่พรหมวิหาร ๔ ยังยึดถืออัตตาอยู่ก็ไปได้แล้ว ทีนี้ให้เลยไปกว่านั้นอีก ก็หมดความยึดถือ รู้สภาวะจริง เป็นอิสระหลุดพ้นไปเลย หลุดพ้นเลยพรหมไปด้วย เรื่องไตรวิชชานี้ก็ตรัสกับ วาเสฏฐภารัท-วาช เรียกว่า ***เตวิชชสูตร*** ซึ่งกลับมาอยู่ในพระไตรปิฎกเล่ม ๙ ในทีฆนิกาย

นี่เห็นไหม เมื่อกี้ วาเสฏฐสูตร ที่สองมาณพไปพบกับพระพุทธเจ้าครั้งแรก อยู่เล่มที่ ๒๕ แล้วต่อมาครั้งที่สองก็คือ เตวิชชสูตร ที่มาณพทั้งสองนั้นทูลถามเรื่องทางไปเข้ารวมกับพรหม ซึ่งอยู่ในพระไตรปิฎกเล่ม ๙ แต่ยังมีอีก คือ อัคคัญญสูตร ในพระไตรปิฎกเล่ม ๑๑

เรื่องมีว่า วาเสฏฐภารัทวาช พอเลื่อมใสพระพุทธเจ้าแล้วขอบวช ก็บวชเป็นเณรก่อน ตอนที่บวชเป็นเณรอยู่นี่แหละ วันหนึ่งก็ได้เห็นพระพุทธเจ้าเสด็จจงกรมอยู่ใกล้ ๆ ก็เลยเดินเข้าไป พระพุทธเจ้าก็ได้ตรัสถามว่า เธอมาบวชนี่ พวกพราหมณ์เขาว่าอย่างไรบ้างหรือเปล่า วาเสฏฐภารัทวาช ตอนนั้นเป็นเณร ก็กราบทูลว่า โอ.....พวกพราหมณ์เขาด่าว่าเกล้ากระหม่อมอย่างหนักและรุนแรงที่สุดเลย เขาว่าพวกแกสองคนนี้เกิดมาดีในวรรณะสูงประเสริฐ เกิดจากพระโอษฐ์ของพระพรหม แต่แล้วกลับละทิ้งวรรณะอันสูงประเสริฐนี้เสีย ไปบวชเป็นสมณะ เป็นพวกหยากเยื่อ เป็นพวกวรรณะชั้นต่ำ เกิดจากบาทของพระพรหม

พระพุทธเจ้าทรงสดับแล้ว ก็ตรัสเล่าถึงความเป็นพราหมณ์เป็นวรรณะต่างๆ นั้นว่า แท้จริง เป็นมาอย่างไร พระองค์ได้ตรัสเล่าให้เห็นว่า การเกิดขึ้นของวรรณะทั้ง ๔ เป็นเรื่องของความเป็นไปในสังคมมนุษย์[๑] อันเป็นวิวัฒนาการในการเป็นอยู่และการดำเนินชีวิต ตลอดจนการหาเลี้ยงชีพของมนุษย์ โดยสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมแห่งกาลเทศะ เท่านั้นเอง ไม่ใช่ว่าพระพรหมเทพเจ้าจะมาสร้างสรรค์ดลบันดาลอะไร

พระสูตรนี้ชื่อว่า ***อัคคัญญสูตร*** พระพุทธเจ้าตรัสว่า ธรรมสูงสุด ไม่ใช่พรหมสูงสุด ธรรมเป็นมาตรฐานวินิจฉัย พราหมณ์ว่าเขาเป็นพรหมทายาท เกิดจากโอษฐ์ของพระพรหม เธอทั้งหลายก็พูดได้ว่า พวกเธอเกิดจากพระโอษฐ์ของตถาคตผู้เป็นธรรมกาย เพราะฉะนั้นเธอทั้งหลายเป็นธรรมทายาท

พระสูตรนี้แหละเป็นที่มาของธรรมกาย ธรรมกายก็คือที่อยู่ที่

ประมวลของธรรม พระธรรมหลั่งไหลออกจากพระโอษฐ์ของพระพุทธเจ้า มาณพสองคนนี้ก็มาฟังและปฏิบัติตามพระธรรมที่ออกจากโอษฐ์ของพระองค์ ก็จึงเป็นธรรมทายาท คือเป็นผู้เกิดจากธรรม เกิดจากพระพุทธเจ้า เป็นผู้รับทอดสืบต่อธรรม นี่แหละพรหมที่แท้ พระพุทธเจ้าตรัสว่าอย่างนั้น

นี้เป็นเรื่องของความเป็นเส้นคู่ขนานกันระหว่างศาสนาพราหมณ์กับพุทธศาสนา เพราะสองมาณพนี้เป็นพราหมณ์ เพราะฉะนั้นเขาจะต้องถูกพวกพราหมณ์ทั้งหลายด่าว่า พระพุทธเจ้าจึงทรงชี้แจงให้เข้าใจชัดเจนให้เขามีความมั่นใจในตัวเอง สองคนนี้ต่อมาก็บวช วาเสฏฐภารัทวาชก็ได้เป็นพระอรหันต์ แต่อัคคัญญสูตรนี้กลับมาอยู่ในพระไตรปิฎกเล่ม ๑๑ พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค

เห็นไหมว่า พระสูตรที่เกี่ยวกับวาเสฏฐภารัทวาช ที่เล่ามา ๓ สูตรนี้ แยกกระจายกันไปอยู่ที่โน่นบ้าง ที่นี่บ้าง ในพระไตรปิฎก เราต้องศึกษาให้ดีจึงจะรู้ว่าเรื่องไหนก่อน เรื่องไหนหลัง ลำดับเป็นอย่างไร

การลำดับเหตุการณ์นี้ก็เป็นงานของอรรถกถา ดังที่ท่านได้อธิบายให้รู้ว่า

เรื่องใน***วาเสฏฐสูตร*** พระไตรปิฎกเล่ม ๑๓ กับ ๒๕ *(ม.ม.๑๓/๗๐๔-๗๐๘/๖๔๑-๖๔๙; ขุ.สุ.๒๕/๓๘๑-๓๘๓/๔๕๐-๔๕๗)* เป็นเหตุการณ์แรก

ต่อมา เมื่อสองมาณพสนทนากับพระพุทธเจ้าใน***เตวิชชสูตร*** พระไตรปิฎกเล่ม ๙ *(ที.สี.๙/๓๖๕-๓๘๕/๒๙๕-๓๑๒)* เป็นเหตุการณ์ที่สอง

ส่วนเรื่องที่สองมาณพบวชเณรแล้วสนทนากับพระพุทธเจ้า

ใน***อัคคัญญสูตร*** พระไตรปิฎกเล่ม ๑๑ *(ที.ปา.๑๑/๕๑-๗๒/๘๗-๑๐๗)* เป็นเหตุการณ์ที่สาม

เหตุผลที่จัดพระสูตร ๓ นี้ แยกไปไว้ในที่ต่างๆ ในพระไตรปิฎกคนละเล่ม ไม่เรียงลำดับต่อกันไว้ในที่เดียวกัน พูดโดยรวบรัดก็คือ *เตวิชชสูตร* เป็นพระสูตรขนาดยาว จึงจัดเข้าไว้ในทีฆนิกาย *วาเสฏฐสูตร* เป็นพระสูตรขนาดกลาง จึงจัดเข้าไว้ในมัชฌิมนิกาย และเพราะเป็นพระสูตรแบบที่มีเนื้อหาเป็นคาถา จึงจัดเข้าในสุตตนิบาต ในขุททกนิกายด้วย ส่วน*อัคคัญญสูตร* เป็นพระสูตรขนาดยาวอีกสูตรหนึ่ง ก็จัดเข้าไว้ในทีฆนิกาย

ลำดับเหตุการณ์ได้ ก็จะไม่ฟั่นเฟือน

ย้อนกลับมาที่มหาปรินิพพานสูตร ซึ่งเป็นพระสูตรที่ยาว แต่ถ้าเทียบกับระยะเวลาที่นานก็ไม่ยาวเท่าไร ควรทราบว่า ข้อความในมหาปรินิพพานสูตรนี้ทั้งหมดกินเวลาครอบคลุมประมาณ ๑ ปี ในเวลา ๑ ปีนี้ พระพุทธเจ้าตรัสมากกว่านั้นเยอะ ถ้าขืนเล่าหมดเนื้อที่แค่นั้นไม่พอหรอก ต้องเป็นเล่มๆ เลย มหาปรินิพพานสูตรแค่ ๑๑๐ หน้า จะบรรจุทั้งหมดได้อย่างไร ท่านก็ต้องเล่าจับจำเพาะจุด ๆ ไป จุดที่จับก็คือที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ปรินิพพาน

ถ้าเริ่มด้วยเรื่องที่เกี่ยวกับเหตุการณ์ใหญ่ของบ้านเมือง คนจะกำหนดง่ายที่สุด ท่านก็เริ่มที่เหตุการณ์คืบหน้าในการเป็นปฏิปักษ์กันระหว่างมคธกับวัชชี แล้วก็จับเป็นตอนๆ ว่า พระพุทธเจ้าเสด็จเดินทางจากไหน แล้วจึงมาจำพรรษาที่ไหนในปีสุดท้าย เหตุที่พูดถึงการจำพรรษาก็เพราะว่า ในพรรษานั้นพระพุทธเจ้าทรง

ประชวรอย่างหนัก "ขราพาธ" แปลว่าอาพาธหนัก มีเวทนาแรงกล้า "มรณันติกา" หมายความว่า แทบจะสิ้นพระชนมชีพ

พระพุทธเจ้าทรงอาพาธหนักในพรรษานั้น เมื่อจำพรรษาที่เวฬุวคามในแขวงเมืองเวสาลี แต่พระองค์ตรัสว่าเราจะปรินิพพานตอนนี้ไม่สมควร ควรจะได้ลาสงฆ์ก่อน เพราะฉะนั้นจึงทรงระงับอาพาธไว้ หลังจากนั้นก็ทรงแข็งแรง เสด็จเดินทางได้ตามปกติ

การเล่าเหตุการณ์นี้เป็นการแสดงธรรมไปในตัว คือให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงมีสรีระร่างกายของมนุษย์ แต่ด้วยการที่ได้ทรงพัฒนาอบรมจิตใจมาเป็นอย่างดี ก็ทรงสามารถระงับข่มเวทนาและอาพาธนั้นไว้ก่อน ว่าเราจะต้องลาสงฆ์ก่อน แล้วพระอานนท์มา พระองค์ก็ตรัสบอกให้ทราบ พระอานนท์ก็ไม่สบายใจที่พระพุทธเจ้าประชวรหนัก พระพุทธเจ้าก็ทรงปลอบว่า ร่างกายของเรานี้เหมือนเกวียนเก่าคร่ำคร่า ใช้งานมานานแล้ว มันชักจะผุจะพังต้องเอาไม้โน่นเอาไม้นี่มาซ่อมตรงนั้นตรงนี้ปะติดปะต่อไว้ เพราะฉะนั้นก็เป็นเรื่องธรรมดาของสังขาร

การเล่าเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับการปรินิพพานนั้น ทั้งหมดมีจุดสำคัญคือต้องการสอนธรรมะ เวลาปรารภเหตุการณ์ตรงจุดไหนจะต้องมีเรื่องสอนธรรมะทุกที เพื่อประโยชน์แก่พุทธบริษัท เป้าหมายอยู่ที่นี่ เพราะฉะนั้น ที่ท่านเล่าพระสูตรนี้ไว้ก็เห็นชัด คือสาระสำคัญท่านต้องการเน้นความเป็นมนุษย์ของพระพุทธเจ้า แต่เป็นมนุษย์ผู้ประเสริฐ ที่ได้ฝึกฝนอบรมพระหฤทัยและพระปัญญาของพระองค์มาอย่างดี เป็นมนุษย์ประเสริฐ ที่แม้แต่เทพและพรหม ก็มากราบไหว้บูชา

ในพระสูตรนี้ เรื่องที่เล่ารวมกันแล้วก็เป็นการบอกไว้ในตัวโดยสอดคล้องกับหลักการใหญ่ที่ว่า พระพุทธศาสนาไม่ส่งเสริมไม่ยกย่องเชิดชูเรื่องฤทธิ์ปาฏิหาริย์ แต่เป็นเรื่องประกอบเพราะอยู่ในบรรยากาศของศาสนาพราหมณ์ ในบรรยากาศของสังคมสมัยนั้น วิธีเล่าเรื่องก็จะเป็นอย่างนี้ ทั่วไปหมด ไม่ใช่เป็นพิเศษเฉพาะในมหาปรินิพพานสูตร ท่านเมตตาฯบอกว่า มหาปรินิพพานสูตรมีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์มากพิเศษ เป็นลักษณะที่ต่างกับพระสูตรอื่น ๆ ในพระไตรปิฎก แต่ท่านไปพลาดที่มองเรื่องกัปกัลป์เป็นจุดเด่น ที่จริงฤทธิ์ปาฏิหาริย์ในมหาปรินิพพานสูตรก็เรื่องธรรมดา มีทั่วไปกระจายอยู่ในพระไตรปิฎก

ถ้าจะดูอิทธิฤทธิ์ของพระพุทธเจ้ามากๆ ก็ไปดูได้ในพระไตรปิฎกเล่ม ๔ ตอนปราบชฎิล เริ่มต้นประกาศพระศาสนา ต้องผจญกับพวกผู้วิเศษมีฤทธิ์มาก ก็ต้องใช้ฤทธิ์ปราบฤทธิ์ จบลงด้วยให้เห็นว่าฤทธิ์ไม่สำคัญ สู้เป็นพระอรหันต์หมดกิเลสไม่ได้

การที่จะพูดถึงฤทธิ์ก็แล้วแต่เรื่องในกรณีนั้นจะเกี่ยวข้องหรือไม่ ก็เป็นไปอย่างนี้เป็นธรรมดา แต่ที่สำคัญคือต้องการสอนธรรมะ และถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับการปรินิพพานก็จะเน้นเรื่องความไม่ประมาท ให้เกิดธรรมสังเวช ให้เห็นความจริงของสิ่งทั้งหลายอย่างที่ว่าแล้วในพุทธวงส์ ซึ่งสรุปว่าพระพุทธเจ้าที่มีความประเสริฐ รวมทั้งมีฤทธิ์ปาฏิหาริย์อย่างนี้ แต่พระองค์ก็จากเราไป นี่แหละสิ่งทั้งหลาย "นนุ ริตฺตา สพฺพสงฺขารา" สังขารทั้งปวงล้วนว่างเปล่าไร้แก่นสาร มิใช่หรือ เพราะฉะนั้นจึงให้ทุกคนขวนขวายปฏิบัติ อย่าไปมัวหวังพึ่งพระองค์อยู่

ตอนปรารภพระสารีบุตรก็ตรัสอย่างนี้ใช่ไหม เมื่อกี้เล่าให้ฟังแล้วว่าลงท้ายก็ตรัสสอนให้เอาตนเป็นที่พึ่ง เอาธรรมเป็นที่พึ่ง ต่อมาปรารภพระองค์เองซึ่งประชวรหนัก ก็ตรัสอย่างนี้แหละว่า ท่านทั้งหลายจงมีตนเป็นที่พึ่ง มีธรรมเป็นที่พึ่ง อย่ามามัวหวังพึ่งเราอยู่ จงปฏิบัติตามหลักสติปัฏฐาน ถ้าอยู่อย่างนี้แล้วก็จะเป็นการปฏิบัติที่ถูกต้อง จะเป็นผู้เข้าถึงจุดหมายสูงสุดได้อย่างแท้จริง จุดเน้นอยู่ที่การสอนธรรม และให้มองการปรินิพพานจากไปในแง่ที่จะเกิดธรรมสังเวช เห็นความไม่เที่ยงแล้วไม่ประมาท คือเป็นตัวกระตุ้นไปสู่การปฏิบัติธรรมทั้งสิ้น

สำหรับเรื่องพระสารีบุตรนี้ ที่กล่าวถึงครั้งเดียวในมหาปรินิพพานสูตร ในพระไตรปิฎกเล่ม ๑๐ คือที่อาตมาบอกเมื่อกี้แล้วว่า พระพุทธเจ้าทรงพบที่นาลันทาแล้วก็เสด็จต่อไปที่เวสาลี และเหตุการณ์ตอนเดียวกันนี้ มีเล่าไว้ด้วยตรงกัน อยู่ในพระไตรปิฎกเล่ม ๑๙ จัดไว้เป็นพระสูตรหนึ่ง

ทีนี้ ในพระไตรปิฎกเล่ม ๑๙ นั้น ก็มีเหตุการณ์ที่กล่าวถึงพระสารีบุตร ตอนท่านปรินิพพานแล้ว อยู่ในพระสูตรต่อไป อีก ๒ สูตร

ใน ๒ พระสูตรหลังนี้ พระสูตรแรก กล่าวถึงข่าวการปรินิพพานของพระสารีบุตร แต่ในพระสูตรหลัง พระพุทธเจ้าทรงปรารภการปรินิพพานทั้งของพระสารีบุตรและพระมหาโมคคัลลานะ

แต่เหตุการณ์ที่กล่าวใน ๒ พระสูตรหลังนี้ ไม่ได้กล่าวไว้ในมหาปรินิพพานสูตร เพราะถ้าขืนเอาเหตุการณ์ทุกเรื่องระหว่างนี้มารวมอยู่ในนี้หมด ก็ยาวกันใหญ่ เพราะฉะนั้นก็จับเอาเฉพาะเหตุการณ์สำคัญที่เกี่ยวกับการปรินิพพาน เป็นจุดๆ

ได้บอกเมื่อกี้แล้วว่า มหาปรินิพพานสูตรครอบคลุมเวลาตั้งประมาณหนึ่งปี เหตุที่ตรัสถึงการจำพรรษาที่เวสาลีก็เพราะต้องการจะให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าประชวรหนักแล้ว พอออกพรรษาแล้ว เรื่องเกี่ยวกับกาลเวลาก็เป็นปัญหาแก่ท่านเมตตาฯอีก

ท่านเมตตาฯบอกว่า เห็นได้ชัดเจนว่าพระพุทธเจ้าปรินิพพานหลังออกพรรษาไม่นาน ออกพรรษากลางเดือน ๑๑ เพราะฉะนั้นที่ปรินิพพานจะเป็นเดือน ๖ ไม่ได้

ก็อย่างที่บอกเมื่อกี้ว่า มหาปรินิพพานสูตรนั้นท่านเล่าเฉพาะจุดสำคัญๆ เล่าถึงการจำพรรษาก็เพราะมีการอาพาธหนักของพระพุทธเจ้า เหตุการณ์อื่นนอกจากการประชวรแล้ว ตลอด ๓ เดือนในพรรษา มีอะไรบ้าง ท่านไม่เล่าเลย มาเล่าถึงเวสาลีอีกทีเมื่อพระพุทธเจ้าปลงพระชนมายุสังขารว่าอีก ๓ เดือนจะปรินิพพาน

หลังปลงพระชนมายุสังขารแล้ว ๓ เดือนระหว่างนั้นถึงปรินิพพาน มีเหตุการณ์อะไรท่านก็ไม่ได้เล่าไว้ มาเล่าอีกทีตอนเสด็จออกเดินทางไปยังสถานที่ปรินิพพาน

ถ้าปลงพระชนมายุสังขารทันทีหลังจากออกพรรษา ก็ต้องปรินิพพานกลางเดือน ๒ ก็ไม่ตรงกับที่ท่านเมตตาฯคิดว่าต้องเป็นแถว ๆ เดือน ๑๑–๑๒ หรืออย่างช้าเดือน ๑ แต่ที่จริงไม่จำเป็นจะต้องออกพรรษาแล้วเสด็จทันที การที่ทรงปลงพระชนมายุสังขารว่าอีกสามเดือนจะปรินิพพาน ก็ชัดอยู่แล้วว่ายังประทับที่เวสาลีอีกตั้งสามเดือน และยังไม่ได้บอกเลยว่า ก่อนปลงพระชนมายุสังขารประทับที่ไหน อีกนานเท่าไร

ขอย้อนไปพูดถึงพระสูตรในพระไตรปิฎกเล่ม ๑๙ (มหา-

ปรินิพพานสูตรอยู่ในพระไตรปิฎกเล่ม ๑๐) ที่กล่าวถึงการปรินิพพานของพระสารีบุตรอีกครั้งหนึ่ง

ได้บอกแล้วว่า เริ่มด้วยมีพระสูตรหนึ่งในเล่ม ๑๙ นั้น ที่กล่าวถึงการที่พระพุทธเจ้าทรงพบกับพระสารีบุตรที่นาลันทา พระสูตรนั้นมีชื่อว่า ***นาฬันทสูตร*** *(ขุ.ม.๑๙/๗๒๖/๑๗๖)* มีเนื้อความตรงกับที่กล่าวในมหาปรินิพพานสูตรนี้

ต่อจากนั้นก็มีอีก ๒ สูตรติดกัน ที่พระพุทธเจ้าทรงปรารภการปรินิพพานของพระสารีบุตร คือ

พระสูตรถัดไป *(ขุ.ม.๑๙/๗๓๓/๒๑๕)* ชื่อ ***จุนทสูตร*** พระพุทธเจ้าประทับที่พระเชตวัน สาวัตถี ทรงรับแจ้งข่าวจากพระจุนทะ น้องชายของพระสารีบุตร ซึ่งเดินทางจากนาลกคามในแคว้นมคธ ที่พระสารีบุตรปรินิพพาน มากราบทูลข่าวให้ทรงทราบ พระอานนท์เศร้าโศกมาก พระพุทธเจ้าจึงตรัสให้สติว่า พระสารีบุตรปรินิพพานก็ไม่ได้เอา ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นต้นไปด้วย พระองค์ได้ตรัสสอนไว้แล้วว่า การพลัดพรากจากบุคคลและของรัก จะต้องมีขึ้นตามกฎธรรมดา เพราะสังขารทั้งหลายล้วนต้องดับสลาย พระสารีบุตรนั้นเหมือนกิ่งโต ของต้นไม้ใหญ่คือสงฆ์ที่มีแก่นสารตั้งมั่นคงแล้ว กิ่งนั้นมาหักไปเสีย ก็ต้องยอมรับความจริงของความแตกดับอันเป็นธรรมดาของสังขาร ขอให้เอาตนเองเป็นที่พึ่ง และเอาธรรมเป็นที่พึ่ง โดยเป็นอยู่ด้วยสติปัฏฐานทั้ง ๔

พระสูตรหลัง *(ขุ.ม.๑๙/๗๔๑/๒๑๗)* ชื่อ ***เจลสูตร*** พระพุทธเจ้าประทับที่ริมฝั่งแม่น้ำคงคา ณ เมืองอุกกเจลา (พระไตรปิฎกบางฉบับเป็นอุกกเวลา เพี้ยนอักษรกันนิดหนึ่ง) ซึ่งอยู่ใต้เมืองเวสาลี ใน

แคว้นวัชชี หลังพระสารีบุตรและพระมหาโมคคัลลานะปรินิพพานแล้วไม่นาน พระองค์ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า ที่ประชุมนี้เหมือนกับว่างเปล่า เมื่อครั้งพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะยังไม่ปรินิพพาน ท่านทั้งสองอยู่ในแถบทิศใด แถบทิศนั้นไม่ว่างเปล่า ไม่ต้องสอดส่องดูแล แล้วในที่สุดก็ตรัสว่า เป็นธรรมดาของสังขารทั้งหลายที่จะต้องเสื่อมสลายไป เพราะฉะนั้นภิกษุทั้งหลายอย่ามัวเศร้าโศกอาลัยอยู่เลย ให้ตั้งใจเจริญไตรสิกขา อตฺตทีปา ธมฺมทีปา อตฺตสรณา ธมฺมสรณา ให้มีตนเป็นที่พึ่ง มีธรรมเป็นที่พึ่ง โดยเป็นอยู่ด้วยสติปัฏฐาน ๔

จากพระสูตรทั้งสองนี้ จะเห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงทราบข่าวการปรินิพพานของพระสารีบุตรเมื่อประทับที่เมืองสาวัตถี และที่นั่นมีแต่เรื่องการปรินิพพานของพระสารีบุตร ไม่กล่าวถึงพระมหาโมคคัลลานะ เรื่องการปรินิพพานของพระมหาโมคคัลลานะมีเล่าไว้ที่อื่นว่า ท่านปรินิพพานที่เมืองราชคฤห์ ส่วนในพระสูตรหลังพระพุทธเจ้าตรัสปรารภการปรินิพพานของพระสารีบุตรและพระมหาโมคคัลลานะ สถานที่ตรัสอยู่ในแคว้นวัชชี ซึ่งเป็นแคว้นที่พระพุทธเจ้าทรงจำพรรษาสุดท้าย และปลงพระชนมายุสังขาร

ผู้อ่านเมื่อพบเหตุการณ์ที่นั่นบ้างที่นี่บ้างอย่างนี้ ก็อาจจะงงหรือสับสน ลำดับไม่ถูก แต่ที่ชัดก็คือ เมื่อพิจารณาตามพระสูตรทั้ง ๓ ที่เรียงไว้ต่อกันในพระไตรปิฎกเล่ม ๑๙ นั้น ก็ได้ความว่า หลังจากทรงพบพระสารีบุตรที่นาลันทาแล้ว ต่อมาอีกนานเท่าไรไม่ทราบ ก็มีเหตุการณ์เรื่องประทับที่พระเชตวัน เมืองสาวัตถี และหลังจากประทับที่พระเชตวัน เมืองสาวัตถีแล้ว ต่อมาอีกนานเท่าไร

ไม่ทราบ ก็ได้เสด็จมาที่วัชชี และ ณ วัชชีที่ประทับครั้งนั้น ก็มีคำบอกชัดว่าพระอัครสาวกทั้งสองท่านเพิ่งปรินิพพานไม่นาน (อจิรปรินิพฺพุเตสุ)

พระสูตร ๓ สูตร ที่เรียงลำดับต่อกันนั้น ช่วยให้รู้ลำดับก่อนหลัง แต่ช่วงเวลาระหว่างแต่ละสูตรนั้น เราไม่รู้ว่านานเท่าไร

พระไตรปิฎกกล่าวถึงเหตุการณ์ข้ามไปเป็นจุดๆ เพราะมุ่งที่เนื้อหาธรรมะที่ตรัส ไม่ลำดับเหตุการณ์ในระหว่างไว้ แต่ถ้าถือความเป็นไปตามลำดับของ ๓ สูตรที่ท่านแสดงไว้ แล้วไปโยงกับเรื่องในมหาปรินิพพานสูตร เราจะได้ความเข้าใจว่าอย่างไร นี่แหละคือการที่จะต้องค้นคว้า

ได้บอกแล้วว่า การลำดับเหตุการณ์ให้ชัดลงไป เป็นงานของอรรถกถา และเรื่องนี้เราก็สามารถหาความชัดเจนได้จากอรรถกถา ซึ่งเล่าไว้ตลอดว่า:

พระพุทธเจ้าเสด็จจากราชคฤห์ ผ่านนาลันทา มายัง เวสาลี ทรงจำพรรษาที่เวฬุวคาม และระหว่างพรรษา ก่อนปรินิพพาน ๑๐ เดือน ประชวรหนัก

ครั้นออกพรรษาที่เวสาลีแล้ว (ถ้านับถึงปรินิพพานก็อีก ๗ เดือน ถ้านับถึงปลงพระชนมายุสังขารก็ยังอีก ๔ เดือน) เสด็จเดินทางไปสาวัตถี และที่เชตวันเมืองสาวัตถีนั้น พระสารีบุตรซึ่งทรงพบที่นาลันทาได้ไปปรินิพพานที่บ้านเดิมของท่าน พระจุนทะซึ่งเป็นน้อง ได้นำพระสารีริกธาตุของพระสารีบุตรมา พระพุทธเจ้าก็ให้ก่อเจดีย์ไว้เป็นที่เคารพบูชา

จากนั้น เสด็จสู่แคว้นมคธ (นาลกคาม ที่พระสารีบุตรปริ-

นิพพาน อยู่ในแคว้นนี้) ไปยังราชคฤห์ มีเหตุการณ์เรื่องพระมหาโมคคัลลานะปรินิพพาน ก็ทรงให้ก่อเจดีย์บรรจุพระสารีริกธาตุของท่านไว้

ในที่สุด พระพุทธองค์ก็เสด็จต่อกลับมาที่เวสาลี และก่อนจะถึงเวสาลี ทรงแวะที่อุกกเจลา ที่ได้ทรงปรารภถึงการปรินิพพานของพระอัครสาวกทั้งสอง เมื่อเสด็จถึงเวสาลีแล้ว ได้ประทับที่กูฏาคารศาลา ในป่ามหาวัน ต่อมาจึงได้ปลงพระชนมายุสังขาร แล้ว (ภายในช่วงเวลา ๓ เดือนต่อจากนั้น) จึงเสด็จต่อไปยังที่ปรินิพพาน

เรื่องกาลเวลาและลำดับเหตุการณ์นี้ ก็ต้องไปอ่านที่โน่นที่นี่รวมเอามาให้ชัด ไม่ใช่ไปดูปุ๊บปั๊บแล้วก็สรุปเอาเองทันที

เพราะฉะนั้นจึงเป็นการง่ายเกินไปที่ท่านเมตตาฯจะมาบอกว่าพระสูตรอีกตอนหนึ่งระบุว่าพระสารีบุตรนิพพานไปก่อนหน้านี้แล้ว ท่านไม่ตรวจสอบหลักฐานให้ละเอียดก่อน เลยหาว่า พระเถระที่รวบรวมพระไตรปิฎกนี้ฟั่นเฟือน ท่านเขียนอย่างนั้น ก็เลยกลายเป็นว่าท่านเองสับสนไป

อย่างไรก็ตาม ท่านเมตตาฯ มีสิทธิที่จะไม่เห็นด้วยกับอรรถกถา ท่านก็เถียงกับอรรถกถาได้ แต่ควรให้โอกาสอรรถกถาพูดแล้วก็ยกเหตุผลมาเถียงเอา ไม่ใช่ข้ามไปเสียเฉยๆ หรือไม่ค้นดูก่อน

ว่าที่จริง ในแง่หนึ่งก็น่าเห็นใจท่านเมตตาฯ เพราะจะเห็นความเป็นไปตลอดก็ต้องค้นกันไม่น้อย แต่ท่านก็ไม่ควรจะด่วนลงความเห็นว่าพระเถระปางก่อนฟั่นเฟือน ควรจะพูดเพียงว่า เท่าที่ตัวท่านเองได้อ่านพบน่าจะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ แต่ความที่ท่าน

สรุปเอาง่ายๆ ก็จะกลายเป็นว่าตัวท่านสับสน แล้วก็จะทำให้ผู้อื่นพลอยสับสนฟั่นเฟือนไปด้วย

อันนี้เป็นกรณีเรื่องพระสารีบุตร ซึ่งเกี่ยวกับกาลเวลา

เรื่องทรงพบพระสารีบุตรที่นาลันทา ยกมาว่ากันอีกครั้ง

ย้อนกลับไปสู่เรื่องเหตุการณ์ใหญ่ในมหาปรินิพพานสูตร ที่ว่ารวมแล้วมี ๒ รายการ คือ

รายการที่ ๑ จุดเริ่มเรื่องที่*ราชคฤห์* ถึงประชวรหนักในพรรษาสุดท้าย ที่*เวฬุวคาม*

รายการที่ ๒ ปลงพระชนมายุสังขารที่*เวสาลี* ถึงปรินิพพานที่*กุสินารา*

พูดเรื่องนี้อีกครั้ง เพื่อโยงไปหาเหตุการณ์ที่ทรงพบกับพระสารีบุตรที่นาลันทา ซึ่งได้เคยอธิบายไปก่อนแล้วครั้งหนึ่ง เพราะถึงตอนนี้ ญาติโยมจะเข้าใจเรื่องได้ง่ายขึ้น

ได้บอกแล้วว่า ในมหาปรินิพพานสูตร กล่าวถึงเฉพาะเหตุการณ์ใหญ่เพียง ๒ รายการ แยกเป็น ๔ เหตุการณ์สำคัญ คือ

๑. *ที่ราชคฤห์*ข่าวมคธจะไปตีวัชชี – *ที่เวสาลี*ประชวรหนักในพรรษา

๒. *ที่เวสาลี*ปลงพระชนมายุสังขาร – *ที่กุสินารา*ปรินิพพาน

นอกนั้นเป็นการบรรยาย *ทางเสด็จ* ระหว่างเหตุการณ์ใหญ่ที่ ๑-๒ ใน**รายการที่ ๑** และระหว่างเหตุการณ์ใหญ่ที่ ๓-๔ ใน**รายการที่ ๒**

ตลอดเวลา ๓ เดือนในพรรษาสุดท้ายที่เวฬุวคาม เวสาลี เล่าไว้เหตุการณ์เดียว คือการประชวรหนัก

อีกช่วงหนึ่งที่สำคัญ คือ เมื่อออกพรรษาที่เวฬุวคามแล้ว อีกนานเท่าใดจึงปลงพระชนมายุสังขาร

ปลงพระชนมายุสังขารว่าอีก ๓ เดือนจะปรินิพพาน แต่ระหว่างเวลา ๓ เดือนนั้นไม่ได้เล่าว่ามีอะไรเกิดขึ้นอีก จนกระทั่งออกเดินทางสู่ที่ปรินิพพาน

เมื่ออ่านเพียงผ่านๆ เผินๆ ตามเรื่องว่าพระพุทธเจ้าจำพรรษาสุดท้ายที่เวฬุวคาม ก็เมืองเวสาลี แล้วปลงพระชนมายุสังขารที่ปาวาลเจดีย์ ก็เมืองเวสาลี หลายท่านก็เลยเข้าใจว่า หรือสรุปลงไปเลยว่า พอออกพรรษาแล้ว ก็ปลงพระชนมายุสังขารเลย (บางคนถึงกับเข้าใจว่าทรงปลงพระชนมายุสังขารในพรรษานั้นเลย)

มีอะไรที่จะช่วยให้กำหนดช่วงเวลาระหว่างเหตุการณ์ใหญ่ทั้งสองนี้ได้

ขอให้สังเกตว่า ที่เมืองเวสาลีนี้ พระพุทธเจ้าจำพรรษาที่เวฬุวคาม แต่เมื่อปลงพระชนมายุสังขารแล้ว ตรัสสั่งพระอานนท์ให้ประชุมพระสงฆ์ทั้งเวสาลี ที่กูฏาคารศาลา ในป่ามหาวัน แสดงว่าขณะนั้นไม่ได้ประทับที่เวฬุวคามแล้ว (ผ่านพรรษาไปแล้ว) แต่เปลี่ยนที่มาประทับที่ป่ามหาวัน

ได้บอกแล้วว่า เหตุการณ์ตอนปลงพระชนมายุสังขารนี้ มีเล่าไว้ในพระไตรปิฎกหลายแห่งหลายเล่ม และมีเนื้อความเหมือนกัน แต่เพราะเรื่องที่เล่าในเล่มอื่น ท่านจัดแยกเป็นพระสูตรหนึ่งๆ ต่างหาก ในตอนเริ่มพระสูตรก็จะระบุชัดว่า เวลานั้นประทับที่ไหน ก็ปรากฏว่าเนื้อความตอนนี้ที่จัดเป็นพระสูตร ในพระไตรปิฎกเล่ม ๑๙ ก็ดี เล่ม ๒๓ ก็ดี เล่ม ๒๕ ก็ดี ขึ้นต้นก็บอกเลยว่า

> **ดังได้สดับมา สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ที่กูฏาคารศาลา ในป่ามหาวัน เมืองเวสาลี...** *(ขุ.ม.๑๙/๑๑๒๓/๓๓๒; องฺ.อฏฺฐก.๒๓/๑๖๗/๓๑๘; ขุ.อุ.๒๕/๑๒๗/๑๖๙)*

สรุปก็คือ ***ทรงจำพรรษาที่เวฬุวคาม*** แต่***ทรงปลงพระชนมายุสังขารขณะประทับในป่ามหาวัน***

ก็เป็นอันว่า การประชวรหนักในพรรษา กับการปลงพระชนมายุสังขาร เป็นเหตุการณ์ต่างที่ ต่างเวลา ที่ว่าต่างที่นั้นชัดเจนว่าที่ไหนกับที่ไหน แต่ต่างเวลาไม่แน่ว่านานเท่าใด

ได้พูดไปก่อนหน้านี้แล้วว่า เหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้าทรงแวะที่นาลันทา ระหว่างทางจากราชคฤห์มาเวสาลี และพระสารีบุตรได้เข้าเฝ้าที่นาลันทานั้น เรื่องในมหาปรินิพพานสูตรตอนนี้ ไปมีเป็นพระสูตรหนึ่งอยู่ในพระไตรปิฎกเล่ม ๑๙ ด้วย

เรื่องเกี่ยวกับพระสารีบุตรในมหาปรินิพพานสูตร มีกล่าวถึงครั้งเดียวตรงนี้เท่านั้น

แต่ในพระไตรปิฎก เล่ม ๑๙ ต่อจากพระสูตรที่ว่าพระพุทธเจ้าทรงพบกับพระสารีบุตรที่นาลันทาแล้ว ยังมีพระสูตรที่กล่าวถึงพระสารีบุตรต่อไปอีก ๒ สูตร ดังที่เคยพูดไปแล้ว แต่นำมาย้ำอีกครั้งหนึ่ง เป็นอันว่ามี ๓ พระสูตรเรียงต่อกัน คือ

พระสูตรที่ ๑ พระพุทธเจ้าทรงพบพระสารีบุตรที่นาลันทา

" ๒ พระพุทธเจ้าทรงรับแจ้งข่าวพระสารีบุตรปรินิพพาน ขณะประทับที่เชตวัน เมืองสาวัตถี

" ๓ พระพุทธเจ้าทรงปรารภการปรินิพพานของพระสารีบุตร และพระมหาโมคคัลลานะ ขณะประทับที่ริมฝั่งแม่น้ำคงคา ณ เมืองอุกกเจลา แคว้นวัชชี

มหาปรินิพพานสูตร กล่าวถึงเฉพาะเหตุการณ์ใหญ่ ๔ อย่าง

แต่กล่าวถึงการทรงพบพระสารีบุตรที่นาลันทา เพราะอยู่บนทางเสด็จในรายการที่ ๑

พระสูตรในพระไตรปิฎก เล่ม ๑๙ เป็นพระสูตรแบบทั่วๆ ไป ที่ยึดเอาหลักธรรมที่ตรัสหรือเนื้อหาสาระเป็นเกณฑ์ จบธรรมที่ตรัสก็จบพระสูตร ไม่ทราบว่าแต่ละสูตรตรัสในเวลาห่างกันเท่าใด แต่ก็รู้คร่าวๆ ว่า ตรัสเกี่ยวกับการปรินิพพานของพระสารีบุตรหลังจากทรงพบท่านที่นาลันทา และหลังจากนั้นไปยังเพิ่มการปรินิพพานของพระมหาโมคคัลลานะด้วย ส่วนสถานที่นั้น ระบุไว้ชัดแล้วในแต่ละสูตร

พอจับเรื่องราวเหตุการณ์ในมหาปรินิพพานสูตร กับพระสูตรทั้ง ๓ ในพระไตรปิฎกเล่ม ๑๙ มาประสานกัน ก็ลำดับเหตุการณ์ได้ ตามที่พระอรรถกถาจารย์เล่าไว้ คือ หลังจากประชวรหนักในพรรษาสุดท้ายที่เวฬุวคาม เมืองเวสาลี ต่อมาออกพรรษาแล้ว เสด็จจาริกไปจนถึงสาวัตถี ทรงทราบการปรินิพพานของพระสารี-บุตรที่นั่น จากนั้นเสด็จลงมาราชคฤห์ ที่พระมหาโมคคัลลานะปรินิพพานแล้วเสด็จต่อขึ้นไปเวสาลี แต่ระหว่างทางเมื่อทรงแวะที่เมืองอุกกเจลา ณ ริมฝั่งแม่น้ำคงคา ได้ตรัสปรารภการปรินิพพานของพระสารีบุตรและพระมหาโมคคัลลานะ ครั้นถึงเวสาลีแล้ว คราวนี้ประทับที่กูฏาคารศาลา ป่ามหาวัน และเมื่อประทับ ณ ที่นี้ได้ทรงปลงพระชนมายุสังขาร

รวมเวลาตั้งแต่ออกพรรษาสุดท้ายที่เวฬุวคาม จนถึงเสด็จมาประทับที่ป่ามหาวัน และปลงพระชนมายุสังขาร รวมเป็น ๔ เดือน และอีก ๓ เดือนต่อจากนี้จึงเสด็จมาถึงกุสินารา ที่ปรินิพพาน

ขอถือโอกาสเติมนิดหนึ่งเป็นข้อสังเกตว่า ตอนที่พระพุทธเจ้าประชวรหนักในพรรษาสุดท้ายนั้น ความในพระสูตรบอกว่า พระองค์ทรงดำริว่า การที่พระองค์จะปรินิพพานโดยยังมิได้ตรัสอะไรกับพระอุปัฏฐากทั้งหลาย และยังมิได้ลาภิกษุสงฆ์ ก็จะเป็นการไม่สมควร จึงทรงใช้ความเพียรระงับอาพาธ ตั้งพระทัยทรงชีวิตสังขารไว้ก่อน ความตอนนี้อาจเกี่ยวโยงกับการที่ได้เสด็จไป*สาวัตถี* และ*ราชคฤห์* ด้วย คือการเสด็จไปเพื่อบอกลาสงฆ์ เพราะย่อมเป็นที่ทราบกันดีว่า ศูนย์กลางพระศาสนา ที่มีสงฆ์หมู่ใหญ่ที่สุด ก็คือที่ ๒ เมืองนี้

ตรงนี้ขอแทรกหน่อย ญาติโยมบางท่านอาจสงสัยว่า ทำไม ๓ พระสูตรที่ว่านั้น จึงมาอยู่เรียงกันในเล่ม ๑๙ ก็ตอบได้ทันทีว่า เพราะในพระสูตรทั้ง ๓ นั้น พระพุทธเจ้าตรัสสอนเกี่ยวกับสติปัฏฐาน ๔ จึงเข้ากับเกณฑ์การจัดหมวดหมู่พระสูตรที่ว่าแล้ว คือมาอยู่ด้วยกันในเล่ม ๑๙ ซึ่งเป็นที่รวมของโพธิปักขิยธรรม ๓๗ และก็เลยพอดีช่วยให้ลำดับเหตุการณ์ได้สะดวกขึ้นบ้าง

ถ้าใครขยันค้นละเอียดยิ่งขึ้นไป บางทีอาจจะไปพบพระสูตรอื่นที่เกี่ยวกับพระสารีบุตรเพิ่มขึ้น ซึ่งไปอยู่ในพระไตรปิฎกเล่มอื่น เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับหลักธรรมอย่างอื่น และอาจจะทราบเพิ่มอีกว่า ในช่วงเวลาระหว่างนี้ มีเหตุการณ์อะไรอีกเกี่ยวกับพระสารีบุตร

๖. ว่าด้วยสูกรมัททวะ-การประชวร

"สูกรมัททวะ" มีความหมายต่อนักวิชาการ แต่ไม่มีความสำคัญสำหรับชาวพุทธ

ต่อไป เรื่องสูกรมัททวะ ความจริงก็เป็นการเล่าซื่อๆ ตามเหตุการณ์ ท่านก็บอกว่าอะไรเกิดขึ้น พระพุทธเจ้าประชวรในพรรษาจะถึงแก่สิ้นพระชนม์แล้ว พระองค์ทรงดำริว่าจะต้องลาสงฆ์ก่อน จึงระงับเวทนาไว้ และพระองค์ก็ตรัสธรรมะเรื่อยๆ ไป จนกระทั่งปลงพระชนมายุสังขาร แล้วต่อมาก็เสด็จไปปรินิพพาน

ที่ว่าพระองค์ประชวรอยู่แล้ว ท่านก็บอกตรงๆ และเป็นจุดเน้นด้วย ส่วนการปรินิพพานซึ่งเป็นเหตุการณ์ใหญ่ว่าปรินิพพานด้วยอะไร เหตุสุดท้ายก็คือ***สูกรมัททวะ*** แต่ไม่ใช่หมายความว่าพระพุทธเจ้าไม่ได้ประชวรมาก่อน ท่านก็บอกตรงๆ แล้วว่าประชวรอยู่แล้วขนาดนั้นๆ แล้วระงับเวทนาไว้ ท่านก็เจาะจงให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงมีสรีระเหมือนอย่างมนุษย์ธรรมดา แต่พระองค์มีพิเศษก็ที่ความเป็นพุทธะ มีมหากรุณาต้องการที่จะสั่งสอนช่วยเวไนยสัตว์ให้พ้นทุกข์ เมื่อทรงปรารภเหตุการณ์อะไรก็แสดงธรรมให้ฟังเพื่อให้นำไปปฏิบัติ พระองค์ทำประโยชน์จนถึงที่สุด หมายความว่าแม้ฉันจะจากไป ฉันก็ต้องทำประโยชน์แก่ชาวโลกจนถึงวาระสุดท้าย แม้แต่ไปถึงที่ปรินิพพานประทับนอนอยู่แล้ว เขาบอกว่าสุภัททะอยากจะรู้ ก็โปรดให้เข้ามา จุดประสงค์ก็อยู่ที่ตรงนี้ เป็น

เรื่องธรรมดา ไม่มีอะไรที่จะต้องไปให้ความสำคัญกับสูกรมัททวะเกินกว่าที่เป็นเหตุการณ์

ส่วนที่จะตีความกันว่า "สูกรมัททวะ" เป็นเนื้อสุกรอ่อน หรือเป็นเห็ดที่หมูชอบกิน อะไรก็แล้วแต่ นั่นไม่ใช่ประเด็นสำคัญ ใครจะสนใจในเชิงวิชาการว่าเป็นอะไรแน่ ก็ดี ก็ค้นกันไป แต่เป็นเรื่องประกอบ ประเด็นอยู่ที่ว่าเป็นเหตุการณ์ตอนสุดท้าย ถือว่าพระพุทธเจ้าประชวรอยู่แล้ว มาประสบเหตุการณ์นี้ ก็จึงปรินิพพานตอนนั้น

ตรงนี้ท่านเมตตาฯ ยกขึ้นเป็นเหมือนพาดหัวให้สนใจว่า "**จริงหรือที่พระพุทธองค์ปรินิพพานเพราะเสวย 'สูกรมัททวะ'**" เหมือนกับจะบอกให้เข้าใจเป็นนัยว่า ชาวพุทธเข้าใจกันมาผิดๆ ว่า พระพุทธเจ้าทรงอยู่มาดีๆ ไม่เป็นอะไร และเป็นเพราะมาเสวยสูกรมัททวะจึงเป็นเหตุให้ปรินิพพาน

แต่ที่จริง ชาวพุทธเมื่ออ่านมหาปรินิพพานสูตรมาตามลำดับย่อมเข้าใจเหตุการณ์ได้ดีพอสมควร (แม้จะไม่รู้ชัดลงไปในตัวชื่อเฉพาะของโรคที่ประชวร ซึ่งก็ย่อมยกให้เป็นเรื่องของแพทย์) ทั้งนี้เพราะมหาปรินิพพานสูตรเอง ได้ตั้งจุดเน้นไว้ให้ทราบแล้ว ว่าพระพุทธเจ้าประชวรหนักแทบปรินิพพานตั้งแต่ในพรรษาก่อนหน้านั้นแล้ว การปรินิพพานไม่ใช่เกิดจากเหตุปุบปับครั้งเดียว แต่เป็นเหตุการณ์ที่ดำเนินมาเป็นลำดับ และเหตุการณ์ต่างๆ ก็เป็นเหตุปัจจัยประกอบกัน ถ้าจะตอบคำถามที่ว่า ***"จริงหรือที่พระพุทธองค์ปรินิพพานเพราะเสวยสูกรมัททวะ?"*** ชาวพุทธก็ย่อมตอบได้ทั้งว่า "จริง" และ "ไม่จริง" ซึ่งเป็นคำตอบที่ถูกต้องทั้งสองอย่าง โดยที่ผู้

ตอบเข้าใจความหมายของคำตอบของตนเป็นอย่างดีว่าคำตอบนั้นกินความหมายแค่ใด

เหมือนกับว่าเรามีน้ำ ๑ ขวด จุ ๑ ลิตร เด็ก ๑๐ คน ดื่มมาตามลำดับ น้ำหมดเมื่อเด็กคนที่ ๑๐ ดื่มเสร็จ ในกรณีนี้ คำพูดว่า น้ำขวดนั้นหมดเพราะเด็กคนที่ ๑๐ ดื่ม จะว่าถูกก็ได้ ไม่ถูกก็ได้ โดยผู้ตอบคำถามย่อมเข้าใจเหตุผลในคำพูดนั้นว่าถูกด้วยเหตุใด และไม่ถูกด้วยเหตุใด แต่เมื่อเข้าใจเรื่องอยู่แล้ว ก็มิได้เป็นปัญหาแต่ประการใด

พระพุทธองค์เอง เมื่อประทับพักระหว่างทาง ใกล้จะถึงสถานที่ปรินิพพาน คือ ที่สวนมะม่วง ใกล้ฝั่งแม่น้ำกกุธานที ทรงปรารภถึงนายจุนทะผู้ถวายสูกรมัททวะว่า เมื่อพระองค์ปรินิพพาน เขาอาจจะเดือดร้อนใจว่า ได้ถวายภัตตาหารที่เป็นเหตุแห่งการปรินิพพานของพระองค์ พระพุทธเจ้าก็ยังตรัสสั่งพระอานนท์ให้เดินทางย้อนไปหานายจุนทะ เพื่อปลอบใจเขามิให้เสียใจ และยิ่งกว่านั้นแทนที่จะเสียใจก็กลับให้ปลาบปลื้มใจว่า ได้ถวายภัตตาหารมื้อสุดท้ายก่อนที่พระพุทธเจ้าจะปรินิพพาน โดยพระองค์ตรัสว่า บิณฑบาตที่ถวายแด่พระพุทธเจ้าเมื่อครั้งที่เสวยแล้วได้ตรัสรู้ กับเมื่อครั้งเสวยแล้วปรินิพพาน สองคราวนี้มีผลเท่าเสมอกัน โดยที่ผลานิสงส์นั้นมากมายเหนือกว่าบิณฑบาตครั้งอื่นๆ

พุทธดำรัสนี้ สำแดงถึงพระพุทธคุณ ทั้งพระปัญญาและมหากรุณา ซึ่งจะมิให้มองในทางเพ่งโทษว่า ภัตตาหารที่นายจุนทะถวาย เป็นสาเหตุให้พระองค์ปรินิพพาน แต่ให้ดีใจว่าได้ถวายในคราวที่จะปรินิพพาน เหมือนกับที่นางสุชาดาถวายข้าวมธุปายาส

คราวที่จะตรัสรู้ มิใช่หมายความว่า พระพุทธเจ้าตรัสรู้เพราะฉันข้าวมธุปายาสของนางสุชาดา แต่ข้าวมธุปายาสนั้นได้ถวายในกาลอันสำคัญพิเศษคือกาลที่จะได้ตรัสรู้ ฉันใดก็ฉันนั้น

"สูกรมัททวะ" ถึงจะไม่สำคัญ แต่รู้ไว้เพื่อให้เท่าทัน

อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการพูดทางวิชาการกันขึ้นมาแล้ว พุทธศาสนิกชนก็ควรจะได้ความรู้ด้านข้อมูลต่างๆ ไว้ประดับหรือประกอบความคิดให้ชัดเจนขึ้น จึงขอพูดต่อไปอีกหน่อย

เกี่ยวกับภัตตาหารมื้อสุดท้าย ที่นายจุนทะ กัมมารบุตร (ลูกช่างโลหะ = Mr. Smithson!) ถวายแด่พระพุทธเจ้า ท่านเมตตาฯ พูดไว้ประมาณ ๓ ครั้ง ขอคัดมาให้ดู ครั้งหนึ่งว่า

> **นักวิชาการและนักประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่มักมุ่งไปที่อาหารมื้อสุดท้ายของพระพุทธเจ้า ว่าเป็นสาเหตุทั้งหมดของการประชวรที่นำไปสู่การปรินิพพาน จนทำให้นำไปสู่ข้อสรุปที่ว่าอาหารนั้นน่าจะเป็นพิษในตัวของมันเอง เป็นต้นว่า เป็นอาหารที่ทำมาจากเห็ดชนิดหนึ่งที่เป็นพิษ การที่มีสมมติฐานว่า "สูกรมัททะวะ" เป็นเห็ดชนิดหนึ่ง ก็เนื่องจากรากศัพท์ว่า "สุกรได้แก่หมู" และ "มัททะวะแปลว่าอ่อนหรือนิ่ม" เมื่อนำมาสมาสกันทำให้ได้อีกความว่า "นิ่มสำหรับหมู" คือเป็นอาหารชนิดหนึ่งที่หมูชอบ เพราะความนิ่มของมัน การตีความในลักษณะนี้เข้ากันได้กับทิฐิของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานสายจีน ซึ่งเชื่อกันว่าพระพุทธเจ้าทรงเป็นมังสวิรัติ**

ได้ชี้แจงแล้วว่า เรื่องที่ท่านเมตตาฯ พูดถึงข้อพิจารณาของนัก

วิชาการว่าพระพุทธเจ้าปรินิพพานด้วยโรคอะไร(แน่)นั้น ใครจะสนใจกันไป เราก็ไม่ว่าอะไร แต่ไม่ใช่เรื่องสำคัญ เรื่องนานนักหนาแล้ว เมื่อไม่รู้ชื่อโรคนั้นชัด ก็เป็นอันรู้เท่าที่มีหลักฐาน แต่ที่แน่ก็คือในทางธรรม พระวรกายของพระพุทธเจ้าก็เป็นสรีระของมนุษย์ ที่ต้องแตกดับไปตามคติธรรมดา ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสเตือนอยู่เสมอให้ไม่ประมาท และในแง่ประวัติศาสตร์ มหาปรินิพพานสูตรเองก็อุทิศเนื้อที่ให้ถึง ๒ ภาณวาร เพื่อเน้นเหตุการณ์สำคัญอย่างเดียว คือการที่พระองค์ได้ประชวรหนักมาก่อนแล้ว ตั้งแต่เมื่อจำพรรษาสุดท้าย (ก่อนปรินิพพาน ๑๐ เดือน) ชาวพุทธก็ควรชัดเจนพอโดยไม่ต้องมารอฟังนักวิชาการ

ส่วนข้อสันนิษฐาน (ท่านพูดแบบวินิจฉัยมากกว่า) ของท่านเมตตาฯ ว่าพระพุทธเจ้าเป็นโรค mesenteric infarction เราก็ฟังท่าน แต่เราก็ได้รับความรู้จากแพทย์ผู้ใหญ่ที่เป็นผู้เชี่ยวชาญโรคทางเดินอาหารโดยตรง และมีประสบการณ์ในการรักษามากกว่า ๔๕ ปี (ได้ทราบว่าท่านเมตตาฯ เรียนจบแพทย์ แต่ยังไม่เคยรักษาเลย) ว่ายังมีสาเหตุของโรคที่ทำให้เกิดอาการอย่างที่ท่านเมตตาฯ เอามาวิเคราะห์นี้ได้อีกหลายโรค และพบได้บ่อยกว่าด้วย แต่ที่สำคัญคือ **"แพทย์คงจะไม่กล้าวินิจฉัยโรคอย่างมั่นใจด้วยข้อมูลเท่าที่มี..."** และเพื่อประโยชน์ทางปัญญา เราก็อาจจะฟังมติของแพทย์ท่านอื่นอีก แม้แต่ที่ว่า "สูกรมัททวะ" อาจจะเป็นเห็ดก็ได้

แต่ก่อนจะพูดถึงมติของแพทย์ท่านอื่น ขอพูดถึงข้อสังสัยที่ว่า "สูกรมัททวะ" คืออะไรกันแน่ เช่นที่ท่านเมตตาฯพูดว่า **"การที่มีสมมติฐานว่า 'สูกรมัททวะ' เป็นเห็ดชนิดหนึ่ง"** หรือการตีความว่าเป็น

เห็ด ฯลฯ คำเหล่านี้ คิดว่าน่าจะพูดให้ชัดลงไปเลยว่า คำแปลของ "สูกรมัททวะ" ที่เราเอามาวิเคราะห์วิจารณ์กันนี้ ที่จริงเป็นคำแปลของพระอรรถกถาจารย์ทั้งนั้น ท่านแปลไว้นานแล้ว

ขอให้นึกดูตามปกติธรรมดานี่แหละ อย่างเวลานี้ พระสงฆ์โดยทั่วไปไม่ค่อยจะรู้จักชื่อและชนิดอาหาร เมื่อญาติโยมถวายมาพอจะรู้แค่ว่าในอาหารนั้นมีผักมีพริก เป็นต้น แต่ไม่รู้ว่าอาหารหรือกับข้าวนั้นเรียกชื่อว่าอะไร เมื่อได้ยินชื่ออาหารก็ไม่รู้จัก เช่น ไม่รู้ว่ามีเครื่องปรุงอะไร ยิ่งอาหารพิเศษที่หายาก ยิ่งมีโอกาสรู้จักได้ยาก ทีนี้ "สูกรมัททวะ"นี้ ก็เป็นอาหารชนิดพิเศษ พระไตรปิฎกกล่าวไว้แต่พอเวลาล่วงมาระยะหนึ่ง พระสงฆ์ก็ไม่รู้ชัดว่าอาหารพิเศษชื่อนี้คืออะไรแน่ ท่านก็เลยต้องสันนิษฐานเอาตามที่พอจะสืบสอบกันได้ ว่าน่าจะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ซึ่งมีหลายความหมาย พวกเราก็ไปหยิบเอามาใช้กันความหมายหนึ่ง แล้วก็พูดต่อๆ ตามๆ กันไป

ที่จริง "สูกรมัททวะ"นี้ อรรถกถาแปลไว้หลายนัย ว่าตามอรรถกถาแห่งคัมภีร์อุทาน ท่านให้ความหมายไว้ ๔ อย่าง คือ *(อุ.อ.๔๒๗)*

๑. มหาอัฏฐกถาบอกไว้ว่าเป็นเนื้อหมู ที่นุ่มรสสนิท

๒. อาจารย์บางพวกว่าเป็นหน่อไม้ ที่หมูชอบไปดุดย่ำ

๓. อาจารย์อีกพวกหนึ่งว่าเป็นเห็ด ซึ่งเกิดในบริเวณที่หมูดุดย่ำ

๔. ยังมีอาจารย์พวกอื่นอีกว่าเป็นยาอายุวัฒนะขนานหนึ่ง

ส่วนอรรถกถาทีฆนิกาย *(ที.อ.๒/๑๗๒)* บอกความหมายไว้ ๓ นัย ว่า เนื้อหมูตัวเอกที่ไม่อ่อนไม่แก่เกินไป บ้างว่าเป็นข้าวที่นุ่มนวลกลมกล่อม ซึ่งมีวิธีปรุงโดยใช้เบญจโครส (ผลผลิตจากน้ำนมโค ๕ อย่าง คือ นมสด นมเปรี้ยว เปรียง เนยใส เนยข้น) บ้างว่าเป็นยา

อายุวัฒนะ

สำหรับชาวพุทธทั่วไป คงรับทราบไว้ประดับความรู้เท่านั้น

ท่านเมตตาฯ กล่าวไว้อีก ๒ แห่ง คือ แห่งหนึ่งว่า

> **ต่อมาทรงรับอาหารบิณฑบาตที่บ้านนายจุนทะ กัมมารบุตร ผู้ตั้งใจถวายอาหารจานพิเศษ มีชื่อว่า "เนื้อหมูอ่อน" (สูกรมัททะวะ) ซึ่งภายหลังที่รับประเคนไปแล้ว ดำริกับนายจุนทะว่า ไม่ทรงเห็นผู้ใดเลยในโลกนี้ที่จะสามารถย่อยอาหารนี้ได้ นอกจากพระองค์เอง จึงสั่งให้นายจุนทะนำอาหารทั้งหมดที่เหลือไปฝังดินทิ้งเสีย**

อีกแห่งหนึ่งว่า

> **อาการปวดท้องนี้กำเริบอีกครั้งหนึ่ง เมื่อเริ่มเสวยอาหารจานพิเศษ ชื่อสูกรมัททะวะ**
>
> **ระหว่างที่เสวยอยู่นั้นน่าจะทรงรู้สึกว่ามีอะไรผิดปรกติบางประการกับอาหารนี้ เพราะความสงสัยและความปรารถนาดีต่อผู้อื่นจึงทรงสั่งให้เจ้าภาพ คือนายจุนทะ กัมมารบุตร นำสูกรมัททะวะที่เหลือทั้งหมดไปฝังเสีย**

ทั้งสองแห่งนี้ ขอท้วงเรื่องการดูและแสดงข้อมูล ซึ่งควรจะให้แม่นยำสักหน่อย มิฉะนั้นก็จะพาให้มองภาพผิด ตีความพลาด และปิดกั้นโอกาสที่จะเข้าถึงความรู้ที่ถูกต้อง

ท่านเมตตาฯพูดว่า พระพุทธเจ้าตรัสให้นายจุนทะนำสูกรมัททวะที่เหลือไปฝังดินทิ้งเสีย แห่งแรกว่า หลังจากรับประเคนแล้ว แห่งหลังว่า ระหว่างที่เสวยอยู่และทรงรู้สึกว่ามีอะไรผิดปกติกับอาหารนั้น ทั้งสองแห่งนี้ ท่านนำเสนอข้อมูลเพี้ยนพลาดไป

ข้อมูลเดิมตามหลักฐานที่เอามาวิเคราะห์ คือในมหาปรินิพพานสูตรเอง บอกไว้ว่า

พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับนั่งแล้ว ก็ตรัสกะนายจุนทะกัมมารบุตรว่า: ดูกรจุนทะ สูกรมัททวะใดเธอได้จัดเตรียมไว้ จงอังคาสเราด้วยสูกรมัททวะนั้น ส่วนของฉันของขบเคี้ยวอย่างอื่นที่เธอเตรียมไว้ จงอังคาสแก่ภิกษุสงฆ์... *(ที.ม.๑๐/๑๑๗/๑๔๘)*

ตามหลักฐานนี้ พระพุทธเจ้าพอเสด็จถึงบ้านของนายจุนทะและประทับนั่งแล้ว ก็ตรัสแยกอาหารทันที เท่ากับตรัสห้ามไม่ให้ถวายสูกรมัททวะแก่พระสาวก ต่อจากนั้นก็ตรัสให้นำสูกรมัททวะที่เหลือไปฝังเสีย เท่ากับว่า นอกจากป้องกันพระสงฆ์สาวกแล้ว ก็ป้องกันคนอื่นๆ ทั้งหมดด้วย

เราก็ตีความได้ว่า พอทอดพระเนตรเห็นสูกรมัททวะ ก็ทรงทราบทันทีว่าไม่เหมาะแก่การบริโภค แต่ก็จะรักษาศรัทธาของเจ้าภาพ ไหนๆ พระองค์ก็จะปรินิพพานอยู่แล้ว ก็ให้นำมาถวายแก่พระองค์ผู้เดียว ขั้นแรกนี้ เท่ากับคุ้มครองป้องกันพระสงฆ์ไว้ ส่วนที่เหลือก็ยังทรงให้นำไปฝัง เพื่อป้องกันคนในบ้านเป็นต้นไม่ให้ต้องรับโทษจากอาหารนี้

ถึงตรงนี้ก็เลยจะให้ดูมติของแพทย์ผู้ใหญ่และอาจารย์ชาวไทยที่อยู่ในอเมริกา รวม ๓ ท่าน เพราะท่านได้เขียนเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ด้วย เป็นบทความร่วมที่ทั้ง ๓ ท่านเขียนด้วยกัน

ทั้ง ๓ ท่าน คือ น.พ.คงศักดิ์ ตันไพจิตร พ.ญ.นงนุช ตันไพจิตร และ ดร.สุนทร พลามินทร์ สันนิษฐานหรือกล่าวถึงความน่าจะเป็นไปได้ (ไม่รวบรัดหรือด่วนวินิจฉัย) ว่า สูกรมัททวะ ที่ก่อเหตุครั้งนี้น่าจะเป็นเห็ดมีพิษ ดังข้อความว่า

ส่วนอาการของเห็ดเป็นพิษ ดูจะเข้ารูปเข้ารอยมากที่สุดกับ

ประวัติอาการประชวรในวันปรินิพพานนั้นเพราะสามารถทำให้ป่วยได้อย่างรุนแรงกะทันหัน และทำให้ตายได้ภายในวันเดียวกันนั้น

เห็ดเป็นพิษ บางชนิดทำให้ผู้กินตายได้ถึงร้อยละ ๔๐-๘๐ เป็นเห็ดพันธุ์อะมานิทา (Amanita) และกาเลรินา (*Galerina*) ทำให้มีอาการทางระบบทางเดินอาหาร คลื่นไส้ อาเจียน ท้องร่วง อาการอาจจะเริ่มภายในไม่กี่นาทีหลังจากกินเห็ดเป็นพิษ และมักเกิดอาการภายในเวลาไม่เกิน ๘ ชั่วโมงให้หลัง

บทความของทั้ง ๓ ท่าน พูดถึงเห็ดที่หมูชอบกิน เรียกว่า truffle แต่คนก็ชอบกินด้วย และบางทีคนก็เก็บพลาด ไปเอาเห็ดมีพิษมาด้วยสำคัญผิด แต่พระพุทธเจ้าทรงทราบดี ดังคำของท่านว่า

พระพุทธองค์ทรงใช้ชีวิตในป่าก่อนตรัสรู้อยู่ถึง ๖ พรรษา และธุดงค์ต่อมาหลังจากนั้นอีกหลายพรรษา เข้าใจว่าทรงมีความรู้ความชำนาญในเรื่องเห็ดพอควร และคงจะทรงสังเกตเห็นแล้วว่า เห็ดที่นายจุนทะปรุงขึ้นถวายนั้นเป็นเห็ดมีพิษ

จึงมีข้อความในบทความนั้นอีกตอนหนึ่งว่า

...แต่ที่แน่ชัดคือ พระพุทธองค์ได้ทรงเล็งเห็นแล้วว่า อาหารนี้เป็นพิษ จึงให้ถวายแก่พระองค์เพียงผู้เดียว ส่วนสูกรมัททวะที่เหลือ ทรงสั่งให้นายจุนทะฝังเสีย*

ที่จริง เฉพาะประเด็นว่า "พระพุทธเจ้าปรินิพพานด้วยโรค

---

* "พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธ์ปรินิพพานด้วยโรคอะไร?" โดย
คงศักดิ์ ตันไพจิตร พ.บ.(เกียรตินิยม), F.A.C.P., F.R.C.P.(C), F.A.C.R., F.A.A.A.A.I., (Department of Medicine, Washington University, St. Louis, Missouri, U.S.A.)
นงนุช ตันไพจิตร Ph.D. (Human IVF Program, University of Ottawa, Ottawa, Canada)
และ สุนทร พลามินทร์ Ph.D. (อดีตเจ้าอาวาสวัดพุทธธรรม เมืองชิคาโก, รัฐอิลลินอยส์, สหรัฐอเมริกา)
ตีพิมพ์ใน *โภชนศาสตร์คลินิก* 2543:3 (น.พ.วิชัย ตันไพจิตร, บรรณาธิการ)

อะไร" นั้น เรานำเอาบทความนี้ของคุณหมอและอาจารย์ ๓ ท่านนี้ กับบทความที่อ้างถึงแล้วข้างต้นของคุณหมอสมพนธ์ บุณยคุปต์ มาอ่านกัน ก็ตอบได้เรียบร้อยเพียงพอแล้ว แต่ที่ต้องเขียนมายืดยาว ก็เพราะมีประเด็นซ่อนแฝงอยู่ในบทความของท่านเมตตาฯ หลายอย่าง ซึ่งน่าจะพูดได้ว่าเป็นเป้าหมายที่แท้จริงของบทความของท่านเมตตาฯ และถ้าปล่อยไว้ จะเป็นปัญหาจริงๆ ที่กระทบต่อพระพุทธศาสนาและประโยชน์ของประชาชน ก็เลยพูดแยกขยายออกไปหลายแง่

จะสันนิษฐานหรือวินิจฉัย ควรให้ตรงตามข้อมูลและได้ตรวจสอบให้แม่นยำ

ท่านเมตตาฯ เขียนอีกตอนหนึ่งว่า

เราทราบจากข้อมูลหลายแห่งในพระไตรปิฎกว่า ทรงมีโรคประจำตัว เช่น โรคปวดหลังจนถึงกับไม่อาจเทศน์ต่อไปได้ และทรงตรัสเปรียบกายสังขารของพระองค์เหมือนเกวียนที่เก่าคร่ำคร่า การใช้ชีวิตของพระองค์ตระเวนในแว่นแคว้นต่างๆ ของอินเดีย เทศนาโปรดสัตว์โลกตลอด ๔๕ ปีหลังตรัสรู้ ดำรงพระชนม์ด้วยอาหารบิณฑบาตหลากชนิดที่ไม่อาจเลือกได้ ก็สามารถเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้สังขารของพระองค์เสื่อมลงได้เร็ว

บทความของท่านเมตตาฯนี้ ต้องขออภัยอย่างมากที่จะพูดว่า ดูท่านจะพูดอะไรเอาง่ายๆ อย่างตรงนี้ก็ต้องถือว่าเป็นการพูดจับโน่นชนนี่เป็นตุเป็นตะ และให้ภาพเกินความจริง

ข้อความตอนนี้ของท่านเมตตาฯ เริ่มต้นด้วยคำพูดที่ให้เห็นว่า

พระพุทธเจ้าทรงมีโรคประจำตัว และคงจะมีหลายอย่าง โดยใช้คำว่า "**เช่น**" โรคปวดหลัง และว่ามีหลักฐานในพระไตรปิฎกบ่งบอกไว้อย่างนั้นหลายแห่ง

ตัวอย่างที่ท่านยกมาพูดสนับสนุน ถ้าเราดูข้อความของจริงก็ไม่เห็นว่าจะเอามาใช้อ้างกับข้อความที่กล่าวได้ ท่านกล่าวถึงการที่พระพุทธเจ้าตรัสเปรียบกายสังขารของพระองค์เหมือนเกวียนเก่าที่คร่ำคร่า

พุทธดำรัสนี้ตรัสตอนประชวรหนักในพรรษาสุดท้ายนั้น เนื้อความว่าพระองค์ทรงแก่เฒ่าชรา อยู่มานานมีวัยอายุถึง ๘๐ ปี เปรียบเหมือนเกวียนเก่าที่ยังไปได้ด้วยเอาไม้ปะแซม เราอ่านก็เห็นเป็นเรื่องที่พระองค์ตรัสไปตามธรรมดาของวัย ไม่จำเป็นต้องหมายถึงโรคประจำตัว

ที่ว่าพระองค์เสด็จจาริกโปรดสัตว์ ๔๕ พรรษา ฉันอาหารบิณฑบาต ที่เลือกไม่ได้ จะเป็นเหตุให้สังขารของพระองค์เสื่อมเร็ว ก็ไม่เห็นว่าจะต้องเป็นอย่างนั้น หรือแม้แต่ที่ว่าสังขารของพระองค์เสื่อมลงเร็ว ก็ไม่น่าจะชี้ลงไปได้ แม้ว่าพระองค์จะมิได้มีพระชนมายุยืนถึง ๑๒๐ พรรษา อย่างพระมหากัสสปะ แต่วัยขนาด ๘๐ พรรษา ที่ทรงเป็นอยู่อย่างนั้น ก็ไม่น่าจะถือว่าสังขารเสื่อมลงเร็ว

จุดสำคัญอยู่ตรงที่ท่านว่ามีหลักฐานในพระไตรปิฎกหลายแห่งว่า ทรงมีโรคประจำตัว เช่น โรคปวดหลัง ทีนี้ เรามาพิจารณาโรคประจำตัวอื่น ก็ไม่ทราบว่ามีจริงหรือไม่ โรคปวดหลังที่ว่าถึงกับไม่อาจเทศน์ต่อไปได้ ข้อมูลที่ว่าหลายแห่งในพระไตรปิฎก ท่านก็ไม่ได้บอกไว้ว่าที่ใดบ้าง

แต่ไม่เป็นไร ถึงท่านจะไม่บอกหลักฐาน ก็แน่ใจได้ว่า หมายถึงพุทธดำรัสที่ว่า "ปิฏฐิ เม อาคิลายติ" (แปลว่า หลังของเราเมื่อยล้า หรือไม่สบาย หรือว่าเราเมื่อยหลัง) เป็นประโยคเดียวกันนี่แหละ แต่ปรากฏในพระไตรปิฎกมากหลายแห่ง

อาการปวดเมื่อยพระปฤษฎางค์นี้ ไม่น่าจะถึงกับเรียกว่าเป็นโรคประจำตัว และไม่ใช่ถึงกับทำให้พระองค์เทศน์ต่อไปไม่ได้

คำของท่านเมตตาฯที่ว่า "**โรคปวดหลังจนถึงกับไม่อาจเทศน์ต่อไปได้**" นี้ อ่านแล้วโน้มไปในทางที่จะเข้าใจว่า พระพุทธเจ้าระหว่างทรงแสดงธรรมอยู่ ทรงมีทุกขเวทนาจากโรคปวดหลังมาก ถึงกับต้องหยุดเทศน์กลางคัน

ขอยกเรื่องมาพิจารณาด้วยกัน พุทธดำรัสนี้มักตรัสต่ออีกนิดหนึ่ง เป็นข้อความเหมือนกันเกือบทุกแห่งว่า "ปิฏฐิ เม อาคิลายติ, ตมหํ อายมิสฺสามิ" (=หลังของเราเมื่อยล้า เราจักเหยียดหลัง = เราเมื่อยหลัง จะเอนสักหน่อย)

ตัวอย่างสถานการณ์จริง เช่น ในพระไตรปิฎก เล่ม ๑๑ *(ที.ปา. ๑๑/๒๒๑/๒๒๒)* พระพุทธเจ้าได้รับนิมนต์จากเจ้ามัลละแห่งนครปาวาให้เสด็จไปประทับใช้สัณฐาคาร (สะกด สันถาคาร ก็มี) ที่สร้างเสร็จใหม่เป็นปฐม ณ ที่นั้นได้ประทับนั่งสนทนาและแสดงธรรมแก่เจ้ามัลละ จนราตรีล่วงไปมากแล้ว เมื่อเจ้ามัลละทั้งหลายทูลลากลับไป พระพุทธเจ้าก็ประทับอยู่ลำพังกับพระสงฆ์ จึงรับสั่งกะพระสารีบุตรให้แสดงธรรมแก่พระสงฆ์ ตรัสว่าทรงเมื่อยหลัง จะพักหรือเหยียดหลัง แล้วพระองค์ก็ให้ปูสังฆาฏิ ๔ ชั้น บรรทมสีหไสยาฟังพระสารีบุตรแสดงธรรมแก่ภิกษุสงฆ์ ซึ่งได้แก่พระสูตรชื่อสังคีติ-

สูตร ที่เป็นต้นแบบของการสังคายนา ทรงฟังจนจบแล้ว ทรงลุกขึ้นประทานสาธุการแก่พระสารีบุตร

ในพระไตรปิฎก เล่ม ๑๓ เรื่องคล้ายกัน *(ม.ม.๑๓/๒๔/๒๔)* เจ้าศากยะแห่งกบิลพัสดุ์สร้างสัณฐาคารเสร็จใหม่ ได้นิมนต์พระพุทธเจ้าไปทรงใช้เป็นประเดิม พระพุทธเจ้าทรงสนทนาและแสดงธรรมแก่เจ้าศากยะอยู่นานจนล่วงราตรีไปมากแล้ว จึงรับสั่งให้พระอานนท์บรรยายเรื่องปฏิปทาของพระเสขะ (คือ เสขปฏิปทาสูตร) แก่เจ้าศากยะมีมหานามเป็นต้น ซึ่งเป็นพระญาติใกล้ชิด ตรัสว่าทรงเมื่อยหลัง จะพักเหยียดหลัง แล้วให้ปูสังฆาฏิ ๔ ชั้น บรรทมสีหไสยา ฟังพระอานนท์บรรยายจนจบ แล้วจึงทรงลุกขึ้นประทานสาธุการแก่พระอานนท์

ในพระไตรปิฎก เล่ม ๑๘ เรื่องทำนองเดียวกันว่า *(สํ.สฬ.๑๘/๓๒๘/๒๒๘)* เจ้าศากยะแห่งกบิลพัสดุ์สร้างสันฐาคารเสร็จใหม่ ได้นิมนต์พระพุทธเจ้าไปทรงใช้สัณฐาคารนั้นก่อนเป็นปฐม พระพุทธเจ้าทรงสนทนาและแสดงธรรมแก่เจ้าศากยะทั้งหลายจนดึก เมื่อเจ้าศากยะทูลลากลับไปแล้ว พระพุทธองค์ได้รับสั่งให้พระมหาโมคคัลลานะแสดงธรรมแก่ภิกษุทั้งหลาย (ได้แก่อวัสสุตสูตร) ตรัสว่า เราเมื่อยหลัง จักพักเหยียดหลัง แล้วให้ปูสังฆาฏิ ๔ ชั้น บรรทมสีหไสยา ทรงฟังพระมหาโมคคัลลานะแสดงธรรมจนจบแล้ว ทรงลุกขึ้น ประทานสาธุการแก่พระมหาโมคคัลลานะ

ในพระไตรปิฎก เล่ม ๒๔ มี ๒ แห่งต่อกัน คือ ในแคว้นโกศลที่นฬกปานนิคม *(องฺ.ทสก.๒๔/๖๗,๖๘/๑๓๑,๑๓๔)* ประทับนั่งแสดงธรรมแก่สงฆ์ในวันอุโบสถจนดึก แล้วรับส่งให้พระสารีบุตรแสดงธรรมแก่

ภิกษุสงฆ์ ตรัสว่า ทรงเมื่อยหลังจะเอน แล้วให้ปูสังฆาฏิ ๔ ชั้น บรรทมสีหไสยา ฟังพระสารีบุตรแสดงธรรม แล้วทรงลุกขึ้นประทานสาธุการแก่พระสารีบุตร และตรัสสนทนาต่ออีก

การปฏิบัติอย่างนี้เป็นพระจริยาประจำของพระพุทธเจ้า ซึ่งพระเทวทัตก็เอาอย่างด้วย ดังเรื่องในพระวินัยปิฎก *(วินย.๗/๓๙๕/๑๙๙)* เมื่อครั้งที่พระเทวทัตพาพระภิกษุจำนวนมากแตกจากสงฆ์ไป พระสารีบุตรและพระมหาโมคคัลลานะ อัครสาวก เกรงว่าพระภิกษุใหม่ๆ จะได้ความรู้ความเข้าใจที่ผิดพลาด จึงตามไป พระเทวทัตเข้าใจผิดว่าพระสารีบุตร-โมคคัลลาน์ตามมาด้วยความเลื่อมใสตน จึงนิมนต์ให้ร่วมฟังตนสอนภิกษุทั้งหลาย เมื่อพระเทวทัตพูดสอนไปจนดึก ก็บอกให้พระสารีบุตรแสดงธรรมต่อ โดยพูดว่าตนเมื่อยหลังจะเอนเหยียดหลัง แล้วก็ให้ปูสังฆาฏิ ๔ ชั้น ลงนอนพัก แล้วเผลอหลับไป ระหว่างนั้นพระสารีบุตร-โมคคัลลาน์ สอนพระเหล่านั้นจนเกิดความเข้าใจถูกต้อง เลยตามพระสารีบุตร-โมคคัลลาน์กลับมาเฝ้าพระพุทธเจ้าที่เวฬุวันกันหมด พระเทวทัตตื่นขึ้นมารู้เข้า ถึงกับอาเจียนเป็นโลหิต

อีกคราวหนึ่ง ท่านเล่าไว้ในพระไตรปิฎก เล่ม ๒๓ *(องฺ.อฏฺฐก. ๒๓/๒๐๘/๓๗๑)* ที่วัดพระเชตวัน ท่านพระนันทกะ แสดงธรรมให้เพื่อนภิกษุทั้งหลายฟัง ในอุปัฏฐานศาลา แต่ท่านพูดยาว พระพุทธเจ้าเสด็จมาประทับยืนรออยู่นอกซุ้มประตูจนจบแล้ว จึงทรงให้สัญญาณ ภิกษุทั้งหลายก็เปิดประตู พระองค์เสด็จเข้ามาประทับนั่งบนอาสนะแล้ว ตรัสกะพระนันทกะว่าท่านบรรยายธรรมยาวทีเดียว ทรงยืนรอจนเมื่อยหลัง พระนันทกะแสดงอาการเกรงพระทัย

แต่พระพุทธเจ้าตรัสชมว่าเป็นการดีแล้วที่พระประชุมกันด้วยการพูดจาสนทนาธรรม

จะเห็นว่า คำตรัสที่ว่าทรงเมื่อยหลัง จะเอนเหยียดหลังนั้น ไม่ใช่เรื่องของความเจ็บป่วยถึงขั้นที่ท่านเมตตาฯว่า "โรคปวดหลังจนถึงกับไม่อาจเทศน์ต่อไปได้" ตามเรื่องในพระสูตรที่ยกมาให้ดู พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติภารกิจเสร็จ เวลาดึก เจ้าภาพลาไปแล้ว อยู่กันแต่พระสงฆ์ภายใน ก็ทรงพักบ้าง หรือแสดงธรรมมาจนดึก ก็ทรงผลัดเปลี่ยน ให้พระสาวกผู้ใหญ่แสดงบ้าง บางทีก็เป็นการให้โอกาสแก่พระสาวก หรือจะทรงฟังพระสาวกบ้าง พระองค์ก็ประทับอยู่ที่นั่น ไม่ปรากฏว่าทรงแสดงทุกขเวทนาหรือต้องมีการเยียวยาบำบัด แทบจะเป็นเพียงสำนวนภาษา ฟังจบแล้วก็ทรงลุกประทับนั่งสนทนาต่อ

อย่างพวกเรานี่แหละ เดินไปด้วยกัน ๕-๖ กิโลเมตร หลายท่านก็อาจจะบอกว่า "เมื่อยแล้ว ขอนั่งพักเสียที" ก็ไม่ได้หมายความว่าท่านเหล่านั้นเป็นโรคกระดูกขา หรือเป็นโรคขาอย่างหนึ่งอย่างใด

เรื่องนี้พระอรรถกถาจารย์ก็สันนิษฐาน ท่านว่าพระพุทธเจ้า (ก่อนตรัสรู้) ได้ทรงบำเพ็ญเพียรใหญ่ถึง ๖ ปี มีทุกข์บีบคั้นพระวรกายมาก ต่อมาเมื่อทรงพระชราลง ก็เกิดอาการเมื่อยขบพระปฤษฎางค์ หรือว่าข้อนั้นมิได้เป็นเหตุ เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงสามารถระงับเวทนาประทับนั่งในท่าเดียว ตลอดสัปดาห์หนึ่ง หรือสองสัปดาห์ก็ได้ แต่ในการที่ได้ทรงรับนิมนต์ไปใช้สัณฐาคารเป็นปฐมทรงพักบรรทมด้วย เพื่อเป็นการใช้อาคารนั้นให้ครบทั้ง ๔ อิริยาบถ

ลงท้าย พระอรรถกถาจารย์ก็สรุปว่า (เป็นเรื่องธรรมดาของร่างกาย) ทรงไม่สบายเล็กน้อย ซึ่งเกิดจากการประทับนั่งนาน

อย่างไรก็ตาม คำสรุปที่ดีที่สุด ก็คือพุทธพจน์ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้เองว่า *(องฺ.จตุกฺก.๒๑/๘๗/๑๑๔)*

ภิกษุทั้งหลาย เมื่อจะเรียกบุคคลใดโดยชอบว่าเป็นสมณสุขุมาละ (สมณะผู้ละเอียดอ่อน) ในหมู่สมณะ ก็พึงเรียกเรานี้แหละ...ภิกษุทั้งหลาย เวทนา...เหล่านั้น บังเกิดขึ้นแก่เราไม่มากเลย เราเป็นผู้มีอาพาธน้อย ...

ในภาษาบาลี คำว่า "มีอาพาธน้อย" หรือ "มีโรคน้อย" ตรงกับสำนวนไทยว่ามีสุขภาพดี

จึงชัดเจนว่า คำของท่านเมตตาฯ ที่ว่า "**เราทราบจากข้อมูลหลายแห่งในพระไตรปิฎกว่า ทรงมีโรคประจำตัว เช่น** .." นั้น นอกจากไม่มีหลักฐานแล้ว ก็ยังผิดตรงข้ามกับหลักฐานด้วย

ไม่รู้ว่าพระพุทธเจ้าทรงให้ปูสังฆาฏิทำไม เลยว่าทรงหนาวลุกนั่งไม่ไหว ต้องถูกหามขึ้นแคร่ไป

ระหว่างที่พระพุทธเจ้าเสด็จพุทธดำเนินมายังที่ปรินิพพาน ก็มีตอนหนึ่งว่าพระอานนท์ปูผ้าสังฆาฏิ ซ้อน ๔ ชั้น ท่านเมตตาฯก็บอกว่า อ้อนี่ พระพุทธเจ้า "**ไม่อาจลุกนั่งได้เอง**" พระพุทธเจ้าเสด็จไปไม่ไหวแล้วถึงได้ให้พระอานนท์ปูสังฆาฏิ ๔ ชั้น

ท่านเมตตาฯ จะสนับสนุนคำสันนิษฐานหรือวินิจฉัยของท่านว่า พระพุทธเจ้าลุกไม่ไหวแน่แล้ว และมีอาการหนาวจากการช็อก (shock) เพราะเสียพระโลหิตมาก ท่านก็จับเอาการปูผ้าสังฆาฏิ ๔ ชั้น เป็นข้อมูลหลักฐานที่จะใช้ยืนยันอาการหนาวของพระพุทธเจ้าดังคำของท่านเองว่า

> .. ความดันโลหิตน่าจะต่ำมากจนไม่อาจเสด็จไปด้วยพระองค์เองได้
>
> ข้อที่สนับสนุนอีกประการหนึ่งว่าทรงเสียพระโลหิตไปมาก คืออาการหนาว ซึ่งเป็นผลพวงจากการเสียโลหิตไปมาก โดยดูได้จากการที่สั่งให้พระอานนท์ปูผ้าสังฆาฏิหนาถึง ๔ ชั้น

เรื่องนี้ท่านก็ใช้เสรีภาพสันนิษฐานเองเลย โดยไม่ได้ตรวจดูว่าพระสมัยนั้นมีชีวิตเป็นอยู่อย่างไร ใช้บริขารกันอย่างไร ในพระไตรปิฎกกล่าวถึงการใช้สังฆาฏิปู ๔ ชั้นที่อื่นอีกไหม ในกรณีอย่างไร

การปูสังฆาฏิ ๔ ชั้น "จตุคฺคุณํ" อย่างนี้ เป็นเรื่องทั่วไป เพราะพระพุทธเจ้าเสด็จจาริกไปทั่วทุกแห่ง โดยเฉพาะบนหนทางในป่าเขาและระหว่างเมืองตำบลหมู่บ้าน เมื่อทรงแวะพักใต้ร่มไม้ระหว่างทาง พื้นที่เป็นดินหินกรวดทราย มีเศษกิ่งไม้ รากไม้ อาจจะขรุขระ กระด้าง อย่างน้อยก็ไม่เรียบ ไม่สบาย ก็ทรงให้ปูสังฆาฏิ ๔ ชั้น เพื่อประทับพักนั่งบ้าง บรรทมบ้าง มิใช่ใช้เฉพาะกันหนาว แต่ใช้ในกรณีทั่วไปที่เหมาะควร โดยไม่ได้เกี่ยวกับความเจ็บป่วยหรือความหนาวความเย็นอะไรเลย

ไปดูในพระไตรปิฎกที่อื่น เล่มอื่นก็มี พระพุทธเจ้าเสด็จในที่ต่างๆ มีกล่าวไว้ บางเรื่องก็ปูประทับนั่ง บางเรื่องก็ปูประทับนอน สังฆาฏิปู ๔ ชั้น นั่งก็ได้ นอนก็ได้ ระหว่างทรงเดินทางก็มี ในอาคารก็มี *(เช่น ที.ปา.๑๑/๒๒๔/๒๒๔; สํ.นิ.๑๖/๕๒๔/๒๖๐)*

ในกรณีเสด็จคราวนั้น พระองค์ทรงแวะที่ร่มไม้ข้างทาง รับสั่งให้พระอานนท์ปูสังฆาฏิ ๔ ชั้น แล้วประทับนั่ง แต่ท่านเมตตาฯ

คะเนว่า โอ้ พระพุทธเจ้าไปไม่ไหวแล้ว ปูสังฆาฏิ ๔ ชั้น ทรงหนาวมาก ลุกนั่งเองไม่ได้ (ต้องนอนแน่) ว่างั้น ก็กลายเป็นคิดเอาเอง

นอกจากนั้น พอสันนิษฐานว่าต้องเป็นโรคนี้ ไปไม่ไหวแล้ว ทั้งที่ข้อมูลที่เอามาสันนิษฐาน/วินิจฉัยว่าพระพุทธเจ้าประชวรด้วยโรคนี้ๆ ท่านก็เอาจากมหาปรินิพพานสูตรนั้นแหละ แต่พอท่านลงสันนิษฐานว่าต้องเป็นโรคนี้แล้ว ข้อมูลต่อจากนั้นที่ขัดกับการสันนิษฐานของท่าน ท่านก็บอกว่า **"ต่อเติมขึ้นภายหลัง"** อ้าว ก็ทำไมไม่ปฏิบัติต่อข้อมูลทั้งหลายซึ่งมาจากที่มาเดียวกันให้สม่ำเสมอ

ถ้าอย่างนั้น ลองมองกลับกัน ถ้าข้อมูลข้างหลังถูก ข้อมูลต้นที่ท่านเอามาสันนิษฐานก็แต่งใหม่ซิ ใช่ไหม กลายเป็นว่า อันไหนตัวเอาก็ถูก ตัวไม่เอาก็ผิด หรือแต่งเติมใหม่ ถ้าเราซื่อสัตย์ เราก็ต้องเอาข้อมูลตามนั้น ในฐานะที่เท่ากันก่อน แต่ท่านเมตตาฯบอกว่า พระพุทธเจ้านี่ ตอนนั้นน่ะไม่ไหวแล้ว หนาวสั่น เดินไม่ได้แล้ว พระสาวกต้องช่วยกันทำแคร่หามมาหามพระองค์ไป ซึ่งมิใช่เป็นข้อมูลในพระสูตรนั้นเลย ท่านก็ว่าของท่านไป

แต่ในพระไตรปิฎกนั้นน่ะ พระพุทธเจ้า เมื่อประทับที่ว่าปูสังฆาฏิ ๔ ชั้นนั้น ก็ประทับนั่ง แล้วตอนนั้นนายปุกกุสะเดินทางมาพบ ก็เลยได้แวะนั่งสนทนา ทรงนั่งสนทนาธรรมด้วย แล้วต่อมาพระองค์เสด็จเดินทางต่อไปอีก ถึงแม่น้ำกกุธานที ก็ยังลงสรงในแม่น้ำด้วย จะไปแคร่หามนอนหนาวสั่นอย่างไร ก็ยังเดินทางอยู่

ในฉบับภาษาอังกฤษ ท่านเมตตาฯ เขียนว่า “He could no longer walk, and from then to his deathbed he was most

likely carried on a stretcher." (*แปลว่า:* **พระพุทธเจ้าทรงเดินอีกไม่ได้เลย และต่อแต่นั้นไปจนถึงที่ปรินิพพาน น่าจะเป็นได้มากที่สุดว่าพระองค์ได้ถูกหามขึ้นแคร่ไป**) ที่ท่านว่านี้ตรงข้ามกับข้อมูลในพระไตรปิฎกว่า พระองค์ทรงนั่งสนทนา และเสด็จพุทธดำเนินต่อไป

ท่านเมตตาฯยังเขียนต่อไปอีกว่า "If this was indeed the situation, the sutta remains silent about the Buddha's travelling to his deathbed, possibly because the author felt that it would be an embarrassment for the Buddha." (*แปลว่า:* **ถ้าสถานการณ์เป็นจริงอย่างนี้ พระสูตรไม่กล่าวถึงการเสด็จไปยังที่ปรินิพพานเลย คงเป็นเพราะผู้เรียบเรียงรู้สึกว่า (ถ้าเล่า)จะเป็นการอัปยศ/เสื่อมเสียเกียรติคุณแก่พระพุทธเจ้า**)

ที่ท่านเมตตาฯว่านี้ ดูแล้วตรงข้ามกับความเป็นจริงไปเลย เพราะเหตุการณ์ตอนเสด็จสู่ที่ปรินิพพานนี้ กลับเป็นตอนที่พระสูตรเล่าไว้เป็นลำดับอย่างที่เรียกได้ว่าละเอียดกว่าตอนอื่นด้วยซ้ำ

ดูแล้วก็คือ ข้อมูลมันไม่เป็นไปตามที่ท่านว่า ถ้าตัวท่านไม่เชื่อก็ต้องให้เหตุผล ต้องบอกมาว่า เออ ข้อมูลในมหาปรินิพพานสูตรตอนนี้ว่าอย่างนี้ ๆ ข้าพเจ้าไม่เห็นด้วยเพราะอย่างนี้ๆ ต้องว่าไปให้จะแจ้ง ไม่ใช่ว่า อันไหนตัวไม่เอาไม่เห็นด้วยก็ข้ามไป แล้วบอกเฉยๆว่า ตอนนั้นแต่งมาใหม่

ส่วนข้อสงสัยที่ท่านยกขึ้นตั้งเหมือนเป็นตัวประเด็นหลัก (แต่ที่จริง น่าจะเป็นประเด็นซ่อนเงื่อน) ว่า พระพุทธเจ้าปรินิพพานด้วยโรคอะไรนั้น เป็นเรื่องทางแพทย์ที่พระและชาวบ้านทั่วไปคงมีความรู้ไม่เพียงพอที่จะวิจารณ์ด้วย และคิดว่าคงไม่จำเป็นต้อง

วิจารณ์ เพราะมีท่านผู้เชี่ยวชาญโดยตรงเขียนไว้แล้ว

คุณหมอสมพนธ์ บุณยคุปต์ ซึ่ง "เป็นอายุรแพทย์ที่ดูแลรักษาคนไข้มากว่า ๔๕ ปี และยังเป็นแพทย์ระบบโรคทางเดินอาหารและโรคติดเชื้อ และเคยเป็นกรรมการสอบเพื่อความรู้ความชำนาญของอายุรแพทย์ของแพทยสภาอยู่นานพอสมควร" ได้เขียนบทความไว้ ชื่อเรื่องว่า "อันสืบเนื่องมาจากบทความเรื่อง 'พระพุทธเจ้าปรินิพพานด้วยโรคอะไร' ธรรมรักษา และการรักษาพระปฏิบัติ" ท่านเขียนไว้ตอนหนึ่งว่า

> **ถ้ามีแพทย์ผู้เข้าสอบตอบอย่างที่ท่านผู้นิพนธ์เขียนไว้ ผู้เขียนไม่แน่ใจว่าจะให้สอบผ่านหรือไม่ เพราะยังมีสาเหตุของโรคที่ทำให้เกิดอาการเช่นนี้อีกหลายโรค และพบได้บ่อยกว่า แต่ที่สำคัญคือ แพทย์คงจะไม่กล้าวินิจฉัยโรคอย่างมั่นใจด้วยข้อมูลเท่าที่มี แพทย์จะต้องการข้อมูลเพิ่มเติมอีกมาก คือ ถามผลการตรวจร่างกาย ต้องทดสอบเพิ่มเติมอีกหลายอย่าง ซึ่งไม่มีทางจะมีข้อมูลเหล่านั้น จึงเป็นเรื่องไร้สาระและไม่เกิดประโยชน์ที่จะพยายามหาคำตอบ เพราะถึงอย่างไรก็เป็นการเดาตามหลักวิชาการที่ยึดถือไม่ได้...*[*]**

---

* *วิชัยยุทธจุลสาร* วารสารของโรงพยาบาลวิชัยยุทธ ฉบับที่ ๑๗ ประจำเดือน ก.ย.-ธ.ค. ๒๕๔๓ หน้า ๖๔-๖๘

๗. ว่าด้วยวันเวลาปรินิพพาน

ชมพูทวีปแต่โบราณ แบ่งฤดูกาลเป็น ๓ หรือ ๖ ก็ได้

ท่านเมตตาฯ กล่าวถึงระยะเวลาที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานว่า

> ความทั้งหมดของปาฏิหาริย์ที่ต้นสาละคู่นี้อาจเป็นเรื่องราวที่ต่อเติมในภายหลัง แต่อาจยืนยันได้ว่าเมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานใหม่ๆ นั้น ชาวพุทธยังจดจำได้ดีว่าเป็นฤดูหนาวหรือฤดูใบไม้ร่วงตอนปลาย ซึ่งต้นสาละในป่าสลัดใบร่วงหล่นไปหมดแล้ว

ข้อความตอนนี้ เมื่ออ่านแล้ว ทำให้นึกถึงคำที่ท่านเมตตาฯ ว่า พระเถระผู้เรียบเรียงมหาปรินิพพานสูตรฟั่นเฟือนไป ในเรื่องเหตุการณ์ที่พระพุทธเจ้าทรงพบกับพระสารีบุตรที่นาลันทา

ตรงนี้ ท่านเมตตาฯว่า เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานใหม่ๆ ชาวพุทธยังจำได้ดีว่าเป็นฤดูหนาวหรือฤดูใบไม้ร่วงตอนปลาย ต้นสาละใบร่วงหล่นไปหมดแล้ว

ถ้าชาวพุทธยังจดจำเหตุการณ์และฤดูกาลตอนปรินิพพานได้ดี พระสาวกทั้งหลายที่อยู่ใกล้ชิดพระพุทธเจ้ามากกว่าชาวพุทธทั่วไป ก็คงจะต้องจำเหตุการณ์และฤดูกาลนั้นได้ดีด้วยไม่แพ้กัน รวมทั้งเหตุการณ์เกี่ยวกับพระสารีบุตร ซึ่งเป็นพระอัครสาวกสำคัญที่สุดด้วย ท่านคงไม่พลาดในเรื่องเหตุการณ์ที่นาลันทา ถึงแม้ถ้ามีรูปหนึ่งรูปใดจำพลาดขึ้นมาจริงๆ พระสาวกรูปอื่นจำนวนมากมาย ซึ่ง

จะต้องสาธยายท่องทวนทรงจำรักษาพระสูตรนี้ไว้ให้แก่คนรุ่นหลัง ก็คงไม่ฝืนปล่อยยอมท่องยอมรักษาความผิดพลาดนั้นไว้

หันกลับมาดูข้อความที่ท่านเมตตาฯ กล่าวตอนนี้ ที่ท่านว่า **พระพุทธเจ้าต้องปรินิพพานในฤดูหนาว หรือฤดูใบไม้ร่วงตอนปลาย ซึ่งต้นสาละในป่าสลัดใบร่วงหล่นไปหมดแล้ว** เมื่อท่านลงความเห็นอย่างนี้แล้ว นอกจากเป็นการสรุปว่าพระพุทธเจ้าไม่ได้**ปรินิพพานในวันเพ็ญวิสาขะแล้ว** ก็เป็นเหตุให้ท่านลงความเห็นอื่นต่อไปด้วย เช่นว่า พระพุทธเจ้าจะปรินิพพานในสวนป่าสาลวันไม่ได้ แต่ต้องไปปรินิพพานในห้องเล็กในอาคารในเมือง ตลอดจนกล่าวว่า คำบรรยายเหตุการณ์ในมหาปรินิพพานสูตร ตอนที่พระพุทธเจ้าเสด็จมาสู่ที่ปรินิพพาน ณ สาลวโนทยานนั้น เป็นของแต่งเติมขึ้นภายหลัง

เพื่อทบทวนความรู้ทั่วไป เบื้องแรกขอทำความเข้าใจเกี่ยวกับฤดูกาลในชมพูทวีปก่อนว่า ตามปกติ ปีหนึ่ง แบ่งเป็น ๓ ฤดูๆ ละ ๔ เดือน คือ

๑. **วัสสานะ** = อาสาฬหมาสกาฬปักษ์+สาวณมาส+โปฏฐปทมาส+อัสสยุชมาส+กัตติกมาสศุกลปักษ์
ฤดูฝน = แรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ถึง ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒

๒. **เหมันต์** = กัตติกมาสกาฬปักษ์+มิคสิรมาส–ผุสสมาส+มาฆมาส+ผัคคุณมาสศุกลปักษ์
ฤดูหนาว = แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๒ ถึง ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔

๓. **คิมหานะ** = ผัคคุณมาสกาฬปักษ์+จิตรมาส+วิสาขมาส+เชษฐมาส+อาสาฬหมาสศุกลปักษ์
ฤดูร้อน = แรม ๑ ค่ำ เดือน ๔ ถึง ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘

การแบ่งปีละ ๓ ฤดูอย่างนี้ เป็นมาตรฐานทั่วไป แต่บางครั้งก็มีการแบ่งซอยออกเป็นปีละ ๖ ฤดู โดยแยกเป็นฤดูละ ๒ เดือน ตามลำดับดังนี้

๑. **วัสสานะ** = อาสาฬหมาสกาฬปักษ์+สาวณมาส+โปฏฐปทมาสศุกลปักษ์
ฤดูฝน = แรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ถึง ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐
๒. **สรทะ** = โปฏฐปทมาสกาฬปักษ์+อัสสยุชมาส+กัตติกมาสศุกลปักษ์
ฤดูท้ายฝน = แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๐ ถึง ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒
๓. **เหมันต์** = กัตติกมาสกาฬปักษ์+มิคสิรมาส–ผุสสมาสศุกลปักษ์
ฤดูหนาว = แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๒ ถึง ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๒
๔. **สิสิร** = ผุสสมาสกาฬปักษ์+มาฆมาส+ผัคคุณมาสศุกลปักษ์
ฤดูยะเยือก = แรม ๑ ค่ำ เดือน ๒ ถึง ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๔
๕. **วสันต์** = ผัคคุณมาสกาฬปักษ์+จิตรมาส+วิสาขมาสศุกลปักษ์
ฤดูชื่นบาน = แรม ๑ ค่ำ เดือน ๔ ถึง ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖
๖. **คิมหะ** = วิสาขมาสกาฬปักษ์+เชษฐมาส+อาสาฬหมาสศุกลปักษ์
ฤดูร้อน = แรม ๑ ค่ำ เดือน ๖ ถึง ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘

ในชุด ๖ ฤดูนี้ ฤดูที่เพิ่มเข้ามาอีก ๓ คือ ฤดูหนึ่งระหว่างฝนกับหนาว ได้แก่ ***สรทฤดู*** อยู่ท้ายฤดูฝน คือช่วงเดือน ๑๑ และเดือน ๑๒ บางทีแปลอนุวัตรตามฤดูของตะวันตกว่าฤดูใบไม้ร่วง แต่ไม่ตรงกับความเป็นจริงของสภาพภูมิอากาศของชมพูทวีป ในคัมภีร์บาลีมิได้อธิบายลักษณะของสรทฤดูว่าเกี่ยวกับใบไม้ร่วง แต่จะกล่าวเสมอว่าเป็น (สอง) เดือนท้ายฝน ซึ่งฝนตกเม็ดโต ยามฝนผ่านแล้ว ท้องฟ้าแจ่มใสไร้เมฆหมอก ดวงอาทิตย์ทอแสงเจิดจ้า ถึงราตรีมีเดือนดาว เปล่งปลั่งสุกสกาว ต่อจากสรทฤดูนี้ ก็เข้าสู่เหมันต์ คือฤดูหนาว ในเดือน ๑ และเดือน ๒

ต่อจากหนาวคือเหมันต์ มีฤดูย่อยเพิ่มเข้ามา ๒ ฤดู คือ ***สิสิร-ฤดู*** ตรงกับช่วงเดือน ๓ และเดือน ๔ (การนับจริงให้ถือตามบัญชีข้างบน) ท่านอธิบายว่า เป็นฤดูเย็นเยือก ลมเย็นเฉียบจับหัวใจ ในที่นี้แปลว่า ฤดูยะเยือก

ต่อจากสิสิรฤดู ก็คือ ***วสันตฤดู*** หรือเรียกสั้นๆ ว่า ***วสันต์*** ซึ่งมักแปลเทียบเลียนอย่างฤดูของตะวันตกว่าฤดูใบไม้ผลิ แต่เมื่อว่าตามเป็นจริง ในเมื่อไม่มีฤดูใบไม้ร่วง ใบไม้ยังอยู่ ไม่ต้องแตกใหม่ ก็ไม่ควรเรียกว่าฤดูใบไม้ผลิ เนื่องจากเพิ่งพ้นหนาว เข้าสู่ฤดูร้อนตอนต้นในช่วงเดือน ๕ และเดือน ๖ อากาศในชมพูทวีปกำลังสบาย พอดี ไม่หนาวไม่ร้อน ท่านบรรยายว่า มีสัมผัสเป็นสุข ผืนแผ่นดินปกคลุมด้วยหญ้าเขียวขจี ดอกไม้ต่างสีบานสะพรั่งไพรสณฑ์ เกลื่อนกล่นด้วยหมู่สกุณา เป็นฤดูหรรษาสนุกสนานร่าเริง

มีข้อเท็จจริงให้ตรวจสอบได้ ไม่มีเหตุให้ต้องตีความสรุปว่า พระพุทธเจ้าปรินิพพานในวันวิสาขบูชา

เรื่องฤดูกาลตามหลักฐานตำราแต่โบราณก็เป็นอย่างที่กล่าวข้างต้น แต่เมื่อมาอ่านบทความของท่านเมตตาฯ ว่า พระพุทธเจ้าต้องปรินิพพานในเดือน ๑๑-๑๒ หรืออย่างช้าเดือน ๑ ซึ่งเป็นฤดูหนาวหรือฤดูใบไม้ร่วงตอนปลาย ที่ต้นสาละในป่าสลัดใบร่วงหล่นไปหมดแล้ว เมื่ออ่านแล้ว ก่อนจะพูดอะไรอื่น ก็มีข้อสังเกตขึ้นมาว่า

เริ่มต้น คำของท่านเมตตาฯที่ว่า "**อาจยืนยันได้ว่า ..ชาวพุทธยังจดจำได้ดีว่า ..ต้นสาละในป่าสลัดใบร่วงหล่นไปหมดแล้ว**" นี้เป็นคำพูดลอยๆ ซึ่งไม่มีหลักฐานอะไรเลย = ***ขาดหลักฐาน***

ต่อจากนั้น ***ในแง่ข้อเท็จจริง*** ก็พิจารณากันอีกชั้นหนึ่งว่า สิ่งที่ท่านพูดตรงตามความเป็นจริงหรือไม่ ซึ่งก็เกิดปัญหาขึ้นมา ๒ ข้อ

๑) พระพุทธเจ้าปรินิพพานในฤดูหนาวหรือฤดูใบไม้ร่วงตอนปลาย ไม่ใช่เดือน ๖ จริงหรือ?

๒) *ที่กุสินารา ในฤดูหนาว และฤดูใบไม้ร่วงตอนปลาย ต้นสาละสลัดใบร่วงไปหมดแล้ว จริงหรือ?*

สำหรับข้อ ๑) ได้ชี้แจงไปบ้างแล้ว และถ้าตอบข้อ ๒) ได้จบสิ้นไป ก็จะช่วยให้ข้อ ๑) ยิ่งหมดปัญหา

ในข้อ ๒) ที่ท่านเมตตาฯ พูดนั้น ท่านคงนึกว่า เมืองกุสินาราอยู่ถิ่นเหนือสูงเลยระดับเมืองไทย จะต้องมีฤดูใบไม้ร่วง ที่ต้นสาละสลัดใบหมด แล้วท่านก็ตัดสินเลย ไม่ต้องหาข้อมูลความรู้หรือข้อเท็จจริง

บางท่านในวงวิชาการอาจพูดว่า ท่านเมตตาฯ ไม่ได้อยู่ที่กุสินาราท่านจึงมีสิทธิตีความอย่างนั้น แต่สำหรับชาวบ้าน การจะมาตีความ(คาดเดาในใจ)ในกรณีอย่างนี้คงไม่อาจเป็นที่ยอมรับได้ เพราะเป็นเรื่องข้อเท็จจริงที่ตรวจสอบได้

ถ้าไม่ตรวจสอบข้อเท็จจริงของสภาพฤดูกาลที่กุสินาราโดยตรง ท่านเมตตาฯ ก็อาจใช้วิธีรองลงมาโดยตรวจสอบทางภูมิศาสตร์ ในเมื่อท่านเคยไปพำนักในอเมริกา ซึ่งถือว่าเป็นเมืองหนาว มีฤดูใบไม้ร่วง และอเมริกาเป็นประเทศใหญ่ มีภูมิอากาศเกินกว่าหนึ่งแบบ ท่านจะเทียบกับอเมริกาก็ได้

สำหรับพวกเราในเมืองไทยที่ไม่เคยอยู่ในอินเดีย แม้จะเคยไปบ้าง ก็มีความรู้ไม่พอ และเมื่อไปก็ไม่ได้เจาะจงหาความรู้เรื่องนี้ พอท่านเมตตาฯ ว่าอย่างนี้ ก็นึกไปว่า ประเทศอินเดียนั้นกว้างใหญ่มาก บางถิ่นเหนือขึ้นไป โดยเฉพาะแถวกุสินารา อาจจะมีฤดูใบไม้ร่วง และต้นสาละสลัดใบหมดได้ไหม

การหาความรู้ทางหนึ่ง คือสอบถามจากท่านที่รู้จริง คือได้ไป

อยู่ หรืออย่างน้อยได้ไปอินเดียในฤดูที่อากาศหนาวเย็นที่สุด และได้เห็นมาชัดๆ (หรือจะเป็นเอกสารก็ได้) และต้องให้ได้คำตอบที่มั่นใจจริงๆ

อีกทางหนึ่ง คือ ระหว่างที่ทางที่หนึ่งยังไม่ได้ ก็ศึกษาในทางภูมิศาสตร์ ในเมื่อเรื่องนี้เทียบกับเมืองไทยไม่ได้ เพราะเราไม่มีฤดูที่หนาวมากๆ จนใบไม้ร่วง ก็ต้องเอาไปเทียบกับเมืองหนาว และเมืองหนาวที่ญาติโยมคนไทยรู้จักกันมาก ก็คืออเมริกา ซึ่งเป็นประเทศใหญ่ มีภูมิอากาศเกินกว่าหนึ่งแบบ

เมื่อเทียบกับอเมริกา ก็จะได้ภาพความเข้าใจร่วมกับท่านเมตตาฯ ด้วย

พอเทียบกันดู ปรากฏว่า เมืองกุสินารา อยู่ในระดับเส้นรุ้ง (latitude) 26°N. ใกล้กับเมืองไมอามี (Miami) ในรัฐฟลอริดา (Florida) แถบใต้เกือบสุดปลายแหลม ซึ่งอยู่ในเขตที่นับว่าร้อนที่สุดของอเมริกา (ถ้าจะให้ตรงกันจริง ต้องเทียบกุสินารากับ West Palm Beach ส่วน Miami อยู่ระหว่างเวสาลีกับปาฏลีบุตร/ปัตนะ) แม้ว่าไมอามีจะอยู่ชายทะเล และกุสินาราอยู่บนแผ่นดินสูงขึ้นไปทางหิมาลัย เหนือระดับน้ำทะเลมาก แต่ก็พอจะเทียบภูมิอากาศได้บ้าง อย่างน้อยพอมองเห็นภาพได้ระดับหนึ่ง

อินเดียนั้นอยู่ในเอเชียใต้ (South Asia) ต่ำลงมาทางเส้นศูนย์สูตร แม้แต่จุดเหนือสุดของประเทศอินเดีย ในแคว้นจัมมูและแคชเมียร์ (Jammu and Kashmir) เหนือกุสินาราขึ้นไปทางตะวันตกเฉียงเหนือ ๑,๑๒๐ ก.ม. (วัดตรงโดยระดับประมาณ ๑,๐๓๕ กม.) ยังอยู่ในระดับใต้เมืองซานฟรานซิสโก (San Francisco) ลงมา

มาก เหนือเมืองลอสแองเจลีส (Los Angeles) ขึ้นไปครึ่งทาง หรือต่ำกว่าเมืองลาสเวกัส (Las Vegas) เล็กน้อย

ไม่ต้องพูดถึงไมอามีหรอก แม้แต่เมืองซานฟรานซิสโก (San Francisco) ที่อยู่ในระดับเหนือไมอามีขึ้นไปกว่า ๑,๓๐๐ กม. ถึงฤดูหนาว ใบไม้ก็ร่วงบ้าง ไม่ร่วงบ้าง

ถามท่านที่เคยไปอยู่ทางไมอามีมาหลายๆ ปี ได้รับคำยืนยันว่า ไม่มีฤดูกาลที่ใบไม้ร่วง สลัดใบหมดต้น อย่างในรัฐทางเหนือขึ้นไป เช่นนิวยอร์ค

ต่อมา ได้มีโอกาสสอบถามท่านที่เคยไปอินเดียเพื่อนมัสการสังเวชนียสถานในช่วงเดือนธันวาคม และมกราคม บางท่านไปหลายครั้งแล้ว ได้รับคำยืนยันว่า ที่กุสินารา ต้นไม้ โดยเฉพาะต้นสาละ ไม่มีเวลาไหน แม้แต่ยามหนาวที่สุด ที่จะสลัดใบหมดเหมือนอย่างต้นไม้ในฤดูใบไม้ร่วงของเหมืองหนาว ดังเช่นฤดู fall ในอเมริกา แม้ในเดือนธันวาคมและมกราคม ช่วงหนาวที่สุด ต้นสาละก็มีใบอยู่เต็มต้น

เมื่อมาถึงขั้นนี้ ก็คิดว่าคงไม่ต้องไปติดใจอะไรอีกกับคำกล่าวของท่านเมตตาฯ เกี่ยวกับเรื่องต้นสาละในอินเดียสลัดผลัดใบในฤดูหนาว-ฤดูใบไม้ร่วง เพราะคำของท่าน ทั้งผิดพลาดล้มเหลวในขั้นข้อมูลข้อเท็จจริง และแสดงถึงงานเขียนที่หละหลวม ยังไม่ตรวจสอบให้ชัดเจน ก็“**ยืนยัน**”ขึ้นมาลอยๆ ดังนั้น ข้อสรุป-สันนิษฐาน-วินิจฉัยของท่านในกรณีนี้ทั้งหมด จึงไม่อาจเป็นที่รับฟังได้

พร้อมกันนี้ เราก็ถือตามความรู้เกี่ยวกับฤดู ๓ และฤดู ๖ ในคัมภีร์และตำราภาษาบาลีแต่โบราณ ได้อย่างเป็นที่มั่นใจมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ระหว่างนั้นได้ยินว่าบางท่านติดต่ออยู่กับพระสงฆ์ที่วัดไทยในกุสินารา ที่อินเดีย เพื่อสอบถามความรู้เกี่ยวกับเรื่องราวเหล่านี้ จึงได้ขอฝากถามรายละเอียดบางอย่างไปด้วย จนกระทั่งเมื่อสัก ๒ วันมานี้เอง ก็ได้รับโทรสารจากพระมหาคมสรณ์ คุตฺตธมฺโม หัวหน้าฝ่ายวิเทศสัมพันธ์ แห่งวัดไทยกุสินาราเฉลิมราชย์-อินเดีย เอื้อเฟื้อส่งข่าวมาให้ ว่าได้สอบถามเจ้าหน้าที่ป่าไม้ของอินเดีย ที่เกี่ยวข้องกับต้นสาละโดยตรง ได้ข้อมูลมา ซึ่งขอโอกาสพิมพ์ไว้เป็นภาคผนวก ในหนังสือนี้ด้วย

ตามโทรสารที่ได้รับความเอื้อเฟื้อนี้ นอกจากให้ความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างต้นสาละกับฤดูกาลแล้ว ยังช่วยให้โยงไปถึงเหตุการณ์ตอนพุทธปรินิพพานได้ด้วย

ขอสรุปข้อมูลที่ตรงกับประเด็นซึ่งกำลังพิจารณาค้างอยู่ ดังนี้

๑. ต้นสาละไม่มีการสลัดผลัดใบร่วงหล่นหมดต้น

๒. ต้นสาละเริ่มผลิดอก ประมาณต้นถึงกลางเดือนเมษายน และดอกจะบานอยู่ ๑๕–๒๐ วัน แล้วก็หมดไป กลายเป็นผล เท่ากับบอกว่า ต้นสาละมีดอกบานอยู่ในช่วงเดือนเมษายน

ข้อ ๑. สอบถามไว้เพียงประดับความรู้ และให้เกิดความมั่นใจ แต่ไม่ใช่ประเด็นสำคัญ เพราะได้ชี้แจงเหตุผลไปแล้วว่า พระพุทธเจ้าปรินิพพานในเดือน ๖ ซึ่งเป็นฤดูร้อน ตรงตามที่ถือกัน ไม่ใช่ท้ายฤดูฝนหรือในฤดูหนาวอย่างที่ท่านเมตตาฯว่า

ข้อ ๒. เกี่ยวข้องกับข้อพิจารณาที่สำคัญ คือ มหาปรินิพพานสูตรกล่าวว่า เมื่อพระพุทธเจ้าประทับระหว่างต้นสาละคู่ ในสาลวโนทยาน วันปรินิพพานนั้น ต้นสาละสะพรั่ง โปรยปรายบูชาพระ

พุทธสรีระด้วยดอกที่นอกกาล ถ้าต้นสาละมีดอกบานตามปกติในช่วงเวลาแห่งวิสาขบูรณมีอยู่แล้ว ก็จะไม่สมกันกับคำบาลีที่ว่าวันนั้นมีอกาลปุปผา (ดอกไม้ในเวลาที่มิใช่กาลของมัน, ดอกนอกฤดู)

ตามข้อมูลของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ (Forest Department Officer) ของอินเดีย ที่ดูแลเรื่องต้นสาละโดยตรง ว่าดอกสาละผลิบานและหมดไปในเดือนเมษายน

วันวิสาขบูชา คือ ขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๖ เป็นวันทางจันทรคติ เมื่อเทียบกับสุริยคติ ก็จะเลื่อนเข้า-ออก ไม่ตรงกันแน่ลงไปตายตัว แต่โดยทั่วไปจะตกในเดือนพฤษภาคม เว้นแต่บางปีอาจจะมาลงในปลายเดือนเมษายน

เพราะฉะนั้น ถ้าวันวิสาขบูรณมีที่พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธ-ปรินิพพาน ตกในเดือนพฤษภาคม แม้แต่ต้นเดือน ก็เป็นเวลาที่ดอกสาละซึ่งผลิบานตามฤดูกาล ได้ร่วงหล่นหมดไปก่อนแล้ว ดอกสาละที่บานในวันนั้น จึงเป็นดอกที่ผลิบานขึ้นมาใหม่ในเวลาที่พ้นไปมิใช่กาล เพราะฉะนั้น เหตุการณ์ปรินิพพานตามคำเล่าในมหาปรินิพพานสูตร จึงเกิดขึ้นได้ในวันวิสาขบูรณมี*

---

* ล่าสุด เมื่อวันที่ ๑-๒ มิ.ย. ๒๕๔๔ พระมหาคมสรณ์ คุตฺตธมฺโม วัดไทยกุสินาราเฉลิมราชย์ ได้เอื้อเฟื้อส่งข้อมูลเพิ่มเติมมาว่า ปีนี้ หลังจากที่ท่านได้รอดูให้แน่ใจจนถึงวันวิสาขบูชา คือวันที่ ๗ พ.ค. ๒๕๔๔ แล้ว ก็ได้ข้อมูลแน่ชัดว่า ต้นสาละเริ่มผลิดอกต้นเดือนมีนาคม ดอกร่วงหมดประมาณกลางเดือนเมษายน เมื่อถึงวันวิสาขบูชา ๗ พ.ค. (ปีนี้วันวิสาขบูชามาถึงเร็ว) นั้น ดอกไม่มีเพราะได้กลายเป็นผลไปหมดแล้ว นอกจากนั้น จนท.ป่าไม้อินเดียบอกด้วยว่าต้นสาละผลิดอกออกผลปีเว้นปี (ดูจดหมายของพระมหาคมสรณ์ ใน *ภาคผนวก ๒*) รวมความว่า ไม่ว่าในกรณีใดๆ วันพุทธปรินิพพานที่มีดอกสาละนอกฤดู ก็เป็นวันวิสาขบูรณมีได้

ส่วนว่าใครจะคำนวณย้อนหลังไป ๒๕๔๔ ปี ให้รู้ชัดจะแจ้งว่า วันวิสาขบูรณมีในปีแห่งพุทธปรินิพพานนั้น ตรงกับปฏิทินสุริยคติวันที่เท่าใดแน่นอน ก็สุดแต่จะมีความเพียรแจงนับออกมา แต่ ณ ที่นี้ควรจะยุติได้เพียงนี้ก่อน

เมื่อสรุปรวมความตามหลักฐานและเหตุผลทุกด้าน จึงเป็นอันว่า แม้แต่ตัวท่านเมตตาฯ เอง ก็ควรยกเอาข้อมูลหลักฐานที่สอดคล้องกันทั้งหมดนั้น ขึ้นมาเป็นฐานที่จะวินิจฉัยกลับเสียใหม่ในทางตรงข้ามว่า พระพุทธเจ้ามิได้ปรินิพพานในฤดูหนาวหรือฤดูใบไม้ร่วงตอนปลาย แต่จะต้องปรินิพพานในฤดูร้อนช่วงตอนวิสาขบูชา

ทั้งนี้ จะโดยทางการแพทย์เกี่ยวด้วยพระโรคาพาธ ก็ตาม โดยข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ในพระไตรปิฎกส่วนอื่น ซึ่งสอดคล้องตรงกันกับในมหาปรินิพพานสูตร ก็ตาม โดยข้อมูลเฉพาะเหตุการณ์ใกล้ชิดก่อนจะปรินิพพาน ที่พระพุทธเจ้าประชวรแล้ว ยังเสด็จเดินทาง ทรงแวะพักประทับตามโคนไม้ ทรงลงสรงสนานเสวยน้ำในกกุธานที และตรัสสอนธรรมประทานพระโอวาทมาตามลำดับจนวาระสุดท้าย ซึ่งกล่าวไว้ตรงกัน ทั้งในมหาปรินิพพานสูตรและพระสูตรอื่นหลายแห่งในพระไตรปิฎก ก็ตาม ทุกอย่างสอดคล้องกัน ไม่มีข้อค้านข้องติดขัด ต่อมติที่ถือมาแต่โบราณ ว่าพระพุทธเจ้าปรินิพพานในสวนป่าสาลวโนทยาน ในวันเพ็ญวิสาขบูรณมี

๘. ว่าด้วยสถานที่ปรินิพพาน-อื่นๆ

สันนิษฐานด้วยเหตุผลโดยมีข้อมูลหลักฐาน หรือตัดสินเพียงตามที่รู้สึกคิดนึกเอา

ท่านเมตตาฯ กล่าวสรุปความเห็นไว้หลายครั้งว่า พระพุทธเจ้าไม่ได้ปรินิพพานที่สาลวัน อุทยานของเจ้ามัลละ แต่ **"ปรินิพพานไปในห้องพักเล็ก ในอาคารแห่งหนึ่งในเมืองกุสินารา"** ท่านเมตตาฯ กล่าวอย่างนี้อีกหลายครั้ง เช่น

> **ความหลายตอนในมหาปรินิพพานสูตรนี้สนับสนุนตรงกันว่าสถานที่ที่ปรินิพพานจริงนั้นน่าจะเป็นห้องพักเล็กๆ แห่งหนึ่งในเมืองกุสินารามากกว่าที่จะเป็นป่าไม้สาละนอกเมืองนั้น**

ท่านเมตตาฯ ถึงกับยกเรื่องนี้ขึ้นเป็นหัวข้อหนึ่งโดยเฉพาะ ให้ชื่อว่า **"สถานที่ปรินิพพานที่แท้จริง"** และแสดงเหตุผลไว้ ๓ ข้อ จะยกมาให้ดู (ข้อ ๑ ยาวมาก ยกมาเฉพาะตัวความเห็น ส่วนเหตุผลประกอบ เป็นพลความ ถ้าต้องการอ่าน ขอให้ดูใน *ภาคผนวก ๑* ซึ่งได้นำมาลงไว้เต็มบริบูรณ์)

> **ความในมหาปรินิพพานสูตรเล่าเรื่องปาฏิหาริย์มากมายเมื่อทรงทอดพระองค์ลงระหว่างต้นสาละทั้งคู่ในป่าใกล้กรุงกุสินารา แต่สิ่งที่บรรยายมาทั้งหมดนี้ไม่น่าจะเป็นบริเวณแท้จริงที่ปรินิพพาน ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้ คือ**

๑. เมื่อทรงประชวรหนักนั้น ภิกษุผู้ติดตามน่าจะขวนขวายพาพระองค์ไปหาแพทย์ที่อยู่ในเมืองมากกว่าที่จะพาไปประทับในป่า โดยเฉพาะเมื่อทรงมีอาการหนาวสั่น ..

๒. เมื่อพระอานนท์ทราบว่าพระพุทธองค์จะปรินิพพานแน่แล้ว ได้เกิดความเสียใจจนกระทั่งจะเป็นลม ไม่อาจประคองตนไว้ได้ ต้องยืนเหนี่ยวกลอนประตูรูปหัวสิงห์อยู่ กลอนประตูนี้อยู่ในป่าตามลำพังไม่ได้แน่นอน นอกจากเสียว่าพระพุทธองค์กำลังประทับอยู่ในห้องของอาคารที่อยู่ในเมืองกุสินารานั่นเอง

๓. หลังจากปรินิพพานแล้ว มัลละกษัตริย์ทั้งหลายมีมติที่จะเคลื่อนพระศพออกจากเมืองไปประตูทางทิศใต้ แต่ไม่อาจเคลื่อนพระศพได้ มิได้ระบุว่าต้องนำพระศพเข้าเมืองก่อน แสดงว่าสถานที่ปรินิพพานนั้นอยู่ในเมืองกุสินารานั่นเอง

ขอให้พิจารณาตามลำดับ เริ่มด้วยข้อ ๑ สำหรับข้อแรกนี้ ได้พูดไว้ที่อื่นบ้างพอควรแล้ว ขอชี้แจงที่นี่เพียงตามสมควรว่า

ท่านเมตตาฯ ได้ลงความเห็นว่า พระพุทธเจ้าประชวรหนัก ถึงขั้นที่ทรงลุกนั่งเองไม่ไหว พระสาวกต้องนำพระองค์ขึ้นแคร่หามไปแล้ว เพราะฉะนั้นพระสาวกจะต้องรีบพาพระองค์ไปหาหมอในเมืองให้เร็วที่สุด พระพุทธเจ้าจึงต้องปรินิพพานในอาคารแห่งหนึ่งในเมือง ไม่ได้ปรินิพพานที่สาลวัน

แต่คำที่ว่าพระพุทธเจ้าทรงลุกนั่งเองไม่ไหว พระสาวกต้องรีบนำพระองค์ขึ้นแคร่หามไปหาหมอในเมืองนั้น เป็นคำพูดของท่านเมตตาฯ เองเท่านั้น ซึ่งขัดกับคำบรรยายในมหาปรินิพพานสูตรที่ว่า หลังจากเริ่มอาการประชวรแล้ว พระพุทธเจ้ายังเสด็จพุทธ

ดำเนินด้วยพระบาทต่อไป โดยทรงแวะพักใต้ร่มไม้ข้างทางเป็นระยะๆ ประทับนั่งบ้าง บรรทมบ้าง ตลอดจนลงสรงในแม่น้ำก็มี จนถึงสาลวันที่ปรินิพพาน แต่คำบรรยายส่วนนี้ท่านเมตตาฯ ลงความเห็นว่า **"น่าจะเกี่ยวข้องกับตอนที่เป็นปาฏิหาริย์ทั้งหมด"** ซึ่ง **"น่าจะเป็นสิ่งที่ต่อเติมขึ้นภายหลัง"**

การลงความเห็นของท่านเมตตาฯ นี้ พูดได้ว่าเป็นการทำไปตามความรู้สึก มิใช่ด้วยเหตุผลที่จะเป็นวิชาการได้เลย

• ท่านลงความเห็นของท่านเองว่าพระพุทธเจ้าประชวรด้วยโรคนั้นๆ และเมื่อประชวรด้วยโรคนั้นๆ แล้ว พระพุทธเจ้าจะทรงลุกนั่งหรือเดินไม่ได้

การสันนิษฐานพระโรคที่ประชวร ก็เป็นเพียงมติส่วนตัวของท่านเมตตาฯ

ข้อมูลที่ท่านเมตตาฯ ใช้สันนิษฐานโรค ก็เป็นข้อมูลในแหล่งที่เดียวกันกับข้อมูลที่ท่านว่าน่าจะต่อเติมขึ้นภายหลัง

เมื่อเป็นเช่นนี้ การที่จะเอาข้อสันนิษฐานของตัวท่านเมตตาฯ เอง ก็ดี เอาข้อมูลส่วนที่ท่านใช้สันนิษฐานโรค ก็ดี ไปหักล้างข้อมูลส่วนอื่นในที่นั้นโดยพูดดิ่งลงไปข้างเดียว ย่อมไม่ถูกต้อง มิใช่วิสัยของวิชาการ และกลายเป็นว่าท่านเมตตาฯ ว่าไปตามอำเภอใจ พอตนลงความเห็นไปอย่างไรแล้ว อะไรที่ไม่ตรงกับความเห็นของตัวก็ว่าแต่งเติมใหม่

การที่จะลงความเห็นแบบนั้น ผู้สันนิษฐานต้องมีข้อมูลเพิ่มจากแหล่งอื่นที่หนักแน่นมายันด้วย

เมื่อท่านเมตตาฯ มีข้อมูลที่ใช้เพียงเท่านี้ ท่านจึงไม่มีเหตุผล

อะไรที่จะสามารถใช้หักล้างข้อมูลเหตุการณ์ตอนต่อไปในมหาปรินิพพานสูตร

ในทางตรงข้าม ผู้อื่นต่างหากที่ควรจะพูดหักล้าง หรือท่านเมตตาฯ ก็ควรจะหักล้างคำของตัวท่านเอง โดยสันนิษฐานกลับกันว่า คำบรรยายในมหาปรินิพพานสูตรที่ว่า หลังจากเริ่มอาการประชวรแล้ว พระพุทธเจ้ายังเสด็จพุทธดำเนินต่อไป จนถึงสาลวัน (ข้อความทั่วไปตอนนี้ไม่ใช่เรื่องปาฏิหาริย์) นี้ เป็นเครื่องยืนยันว่า พระพุทธเจ้าประชวรและปรินิพพานด้วยโรคอื่น มิได้ประชวรปรินิพพานด้วยโรคที่ท่านเม่ตตาฯ สันนิษฐานไว้ ท่านเมตตาฯ จะต้องสันนิษฐานใหม่

แม้แต่ถ้าข้อมูลตอนที่ท่านเมตตาฯ ใช้สันนิษฐานโรค ขัดกับข้อมูลตอนท้ายของพระสูตร และข้อมูลตอนท้ายนั้นซึ่งมีมากกว่าก็สอดคล้องกันหมดด้วย ถ้าอย่างนี้ แทนที่จะว่าข้อมูลตอนท้ายเป็นของแต่งเติมใหม่ ก็ควรจะว่าใหม่ในทางตรงข้ามว่า ข้อมูลตอนที่ท่านเมตตาฯ ใช้สันนิษฐานโรคนั่นแหละเป็นของแต่งเติมใหม่ ข้อมูลตอนท้ายที่ว่าเสด็จเดินไปต่างหาก ถูกต้อง

อย่างไรก็ดี ข้อมูลในพระสูตร ทั้งตอนที่ท่านเมตตาฯ ใช้สันนิษฐานโรค ก็ตาม ตอนท้ายของพระสูตรนั้น ก็ตาม ไม่ได้ขัดกัน ส่วนที่ขัดก็คือ ขัดกับข้อสันนิษฐานโรคของท่านเมตตาฯ เท่านั้นเอง

ทีนี้ การสันนิษฐานโรคของท่านเมตตาฯ นั้น มิใช่ขัดกับคำบรรยายตอนต่อไปในมหาปรินิพพานสูตรเท่านั้น แต่แพทย์ใหญ่ที่เชี่ยวชาญโรคด้านนี้ ก็บอกเสียอีกว่าเป็นการสันนิษฐานที่ไม่ถูกหลักวิชา เชื่อถือไม่ได้

เมื่อถึงขั้นนี้ก็ยิ่งชัดว่า ทั้งหลักฐานข้อมูลในพระสูตรเอง และความเห็นตามหลักวิชาการแพทย์ ก็มาประสานกันที่จะยันกลับ ให้ต้องสันนิษฐานย้อนในทางตรงข้ามว่า พระพุทธเจ้ามิได้ประชวรปรินิพพานด้วยโรคที่ท่านเมตตาฯ สันนิษฐานไว้ และก็จึงไม่ต้องทรงถูกหามไปปรินิพพานในเมือง

• ยิ่งกว่านั้น แม้แต่ถ้าพระพุทธเจ้าประชวรด้วยโรคที่ท่านเมตตาฯ สันนิษฐานไว้จริง การที่จะไปปรินิพพานในเมืองก็มีเหตุผลน้อยกว่าจะปรินิพพานที่สาลวัน เพราะสาลวันเป็นสวนหลวงอยู่ติดทางเข้าเมืองกุสินารา ต่อกับเส้นทางที่เสด็จผ่านมาจากเมืองปาวา เป็นที่สงบร่มรื่น ควรแก่พระสงฆ์ และเหมาะแก่การทรงพักโดยเฉพาะยามประชวร กำลังเหน็ดเหนื่อยจากการเดินทางก็เข้าพักได้ทันที ไม่ต้องจัดเตรียมอะไร อย่างน้อย ถึงแม้ถ้าคิดว่ายังจะเดินทางต่อไปอีก ก็พักเสียหน่อยก่อน แต่ที่จริงถึงจะพยายามบำบัดพระโรคาพาธของพระพุทธเจ้า ก็น่าจะประทับที่นั่น เพราะ

ก) สาลวันอยู่ใกล้วังเจ้ามัลละผู้เคารพนับถือพระพุทธเจ้าอยู่แล้ว หาหมอหลวงมารักษาที่นั่นเลย ทั้งสะดวก ไว และน่าจะไว้ใจได้ดีกว่า ในเมื่อหมอหลวงอยู่ใกล้ ทำไมจะต้องตะลอนไปหาหมอในเมือง

ข) ถึงจะคิดหาหมอในเมือง ก็ควรให้พระพุทธองค์ประทับพักรอที่สาลวัน แล้วส่งพระสาวกบางรูปไปตามหมอมารักษา หรือแม้จะนำพระองค์ไปจริงๆ ก็ควรส่งพระสาวกบางท่านไปดู-ติดต่อให้ชัดก่อนว่าควรพาพระองค์ไปที่ไหนหมอใด แล้วจึงค่อยพาไป ไม่ใช่หามพระองค์(ถ้าเป็นอย่างที่ท่านเมตตาฯ ว่า) เที่ยวตระเวนหา

หมอให้ทุลักทุเล

อย่างไรก็ดี ไม่ควรต้องมาใช้เวลามากกับข้อ ๑ นี้ เพราะเมื่อพิจารณาข้อ ๒ และข้อ ๓ แล้ว จะเห็นว่าเรื่องที่ท่านเมตตาฯ ตั้งขึ้นมาทั้งประเด็นไม่มีความสำคัญเลย

สำหรับข้อ ๑ นี้ ควรพูดสั้นๆ เพียงว่า การสันนิษฐานโรคของท่านเมตตาฯ ขัดกับเหตุการณ์ที่บรรยายไว้ในพระสูตรตอนต่อจากนั้น พระพุทธเจ้าจึงมิอาจประชวรปรินิพพานด้วยโรคที่ท่านเมตตาฯ สันนิษฐานไว้ แต่ต้องประชวรและปรินิพพานด้วยโรคอื่น ท่านเมตตาฯ ควรหาทางนำวิชาการแพทย์มาทำการสันนิษฐานใหม่

น่าแปลกใจที่สันนิษฐานในเรื่องสำคัญ ด้วยข้อมูลหลักฐานเพียงที่นึกๆเอา

เหตุผลข้อที่ ๒ และ ๓ ของท่านเมตตาฯ ที่ทำให้ท่านสรุปความเห็นว่าพระพุทธเจ้าไม่ได้ปรินิพพานที่สาลวัน แต่ **"ปรินิพพานไปในห้องพักเล็ก ในอาคารแห่งหนึ่งในเมืองกุสินารา"** นั้น ก็เป็นเรื่องของข้อมูลที่ผิดพลาดและไม่ได้ตรวจตรา ซึ่งพูดได้ว่าเป็นลักษณะทั่วไปของบทความของท่าน ที่ไม่ควรจะเป็น และจำต้องพูดย้ำอีกเพราะเป็นเรื่องเสียหายในตัวที่ต้องเข้าใจ มิใช่ซ้ำเติม

ข้อที่ ๒ และ ๓ นี้ก็เหมือนกับว่าท่านเมตตาฯ พูดไปเรื่อยๆ และพูดเอาเองว่าอันนั้นเป็นอย่างนี้ อันนี้เป็นอย่างนั้น โดยไม่ได้ตรวจสอบข้อมูล ไม่ได้ดูหลักฐานให้ชัด ซึ่งนอกจากทำให้ข้อเขียนของท่านขาดฐานที่จะทำให้น่าเชื่อถือหรือแม้แต่จะเป็นวิชาการแล้ว ก็เป็นอันตรายแก่ผู้ที่อ่านโดยไม่ได้พินิจพิจารณาหรือโดยสัก

ว่าตื่นป้ายวิชาการอีกด้วย

ในข้อ ๒ ท่านเมตตาฯ บอกว่า พระพุทธเจ้าต้องปรินิพพานในตัวเมืองกุสินารา ไม่ใช่ปรินิพพานที่สวนหลวงใต้ต้นสาละ ด้วยเหตุผลตามคำของท่านที่ขอยกมาให้ดูอีกครั้ง ดังนี้

> **๒. เมื่อพระอานนท์ทราบว่าพระพุทธองค์จะปรินิพพานแน่แล้ว ได้เกิดความเสียใจจนกระทั่งจะเป็นลม ไม่อาจประคองตนไว้ได้ ต้องยืนเหนี่ยวกลอนประตูรูปหัวสิงห์อยู่ กลอนประตูนี้อยู่ในป่าตามลำพังไม่ได้แน่นอน นอกจากเสียว่าพระพุทธองค์กำลังประทับอยู่ในห้องของอาคารที่อยู่ในเมืองกุสินารานั้นเอง**

ท่านเมตตาฯ เห็นว่า ข้อความ "**ยืนเหนี่ยวกลอนประตูหัวสิงห์อยู่**" นี้ แสดงว่าสถานที่พระพุทธเจ้าปรินิพพาน ต้องเป็นอาคารอยู่ในเมือง ท่านคงคิดว่า ไม้หัวสิงห์นี้เป็นวัตถุมีค่าหรือมีราคา อาจจะต้องใช้ศิลปะหรือทำอย่างดี จะต้องเป็นอาคารใหญ่ๆ หรือสำคัญหรือเป็นที่อยู่ของคนมีเงิน อย่างน้อยท่านก็คงคิดว่า ในสวนหลวงเป็นป่า มีแต่หมู่ไม้ จะมีอาคารหรือสิ่งก่อสร้างไม่ได้ ท่านก็เลยสรุปว่า ต้องเป็นอาคารที่อยู่ในเมือง เรื่องนี้ท่านก็ผิดละ แล้วก็ผิดลิบเสียด้วย

เริ่มต้นก็ชัดๆ ว่าไม่มีหัวสิงห์ที่ไหนเลย ข้อมูลก็ชัดๆ อยู่แล้วว่า "หัวลิง" ดูศัพท์บาลียิ่งชัด เป็น "กปิสีสํ" *กปิสีสํ*=หัวลิง *กปิ* ก็คือกระบี่ ที่แปลว่าลิง เช่น ในรามเกียรติ์แบบชาวบ้านพูดถึงหนุมาณว่า กระบี่วานรผ่อนพักกายา กระบี่แปลมาจากบาลีว่า "กปิ" กปิแปลว่า ลิง "กปิสีสํ" ก็ ไม้หัวลิง

เรื่องไม้หัวสิงห์ หรือหัวลิงนี้ เมื่อเดือนก่อน คณะชาวธรรมะ

ร่วมสมัยมาถามเรื่องท่านเมตตาฯนี้ อาตมายังไม่ได้ตรวจสอบหลักฐานรายละเอียด ก็ยังพูดเผื่อให้ท่านเมตตาฯว่า บางทีอาจจะเกิดจากการพิมพ์ผิด คือ ท่านเมตตาฯเขียนไปถูก เป็นหัวลิง แต่ นสพ. ไปพิมพ์ผิดเป็นหัวสิงห์ หรืออาจจะเป็นได้ว่า พระไตรปิฎกแปลภาษาไทยพิมพ์ผิดเป็นหัวสิงห์ ตอนนั้นพูดเข้าข้างท่านเมตตาฯไว้ก่อน แต่ต่อมาไปอ่านข้อเขียนของท่านให้ละเอียดขึ้น จึงรู้ว่าท่านจงใจเขียนเป็นหัวสิงห์จริงๆ และไปตรวจดูในพระไตรปิฎกแปลภาษาไทย ก็ไม่ได้พิมพ์ผิด คือไม่มีคำว่าไม้หัวสิงห์†

เมื่อเป็นอย่างนี้ เรื่อง ไม้หัวสิงห์–หัวลิง ท่านเมตตาฯ ก็เลยพลาดหลายขั้น

๑. ข้อมูลเบื้องต้นที่สุด พระไตรปิฎกภาษาไทยพิมพ์ไว้อย่างอื่น ท่านก็จับหรือจำเอาไปเป็นไม้หัวสิงห์ ทำให้ใครๆ ว่าได้ว่าท่านอ่านลวกๆ แม้แต่เรื่องไม่ควรผิด ก็ผิดไปได้

๒. เมื่อจะจับเอาเป็นข้อมูลที่มีความหมายสำคัญ จะถึงกับสันนิษฐาน ก็เอาเลย ไม่ตรวจสอบก่อน ที่จริง ถ้าจะถึงขั้นแสดงมติ ก็ต้องไปตรวจดูว่า ไม้หัวสิงห์-หัวลิง ที่ว่านี้ คำบาลีเดิมว่าอะไร มีข้อความแวดล้อมว่าอย่างไรหรือไม่ ถ้าไปดูพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีต้นเดิม ก็จะเห็นว่า อ๋อ แปลมาจาก "กปิสีสํ" ก็จะชัดลงไปอีกว่าเป็นหัวลิง ตัดทาง

---

† หัวข้อนี้ เดิมเป็นการตอบคำถามของบางท่าน ในคณะแพทย์จากคณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล ที่ได้ไปขอฟังเรื่องพระไตรปิฎก ที่วัดญาณเวศกวัน เมื่อวันที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๔๓ ในการพิมพ์ครั้งใหม่นี้ ได้ยกมารวมไว้ที่นี่เพื่อให้เข้าลำดับกัน

ผิดพลาดและจะสันนิษฐานได้ด้วยความมั่นใจ

๓. โดยวิสัยของนักวิชาการ เมื่อเจอถ้อยคำเกี่ยวกับสิ่งของเครื่องใช้สำหรับชีวิตความเป็นอยู่สมัยโน้น ซึ่งไม่ใช่ยุคสมัยของเราเอง ไม้หัวสิงห์-หัวลิง อะไรนี้ พวกเราไม่เคยใช้ ไม่รู้จัก ก็ต้องไม่คิดเอาเองอย่างนั้นอย่างนี้ แต่ต้องตรวจสอบหาความรู้ก่อนว่า ไม้หัวลิง หรือ กปิสีสํ นี้ มีกล่าวถึงที่อื่นไหมในพระไตรปิฎก เผื่อจะได้เห็นชัดขึ้นว่า เป็นวัสดุที่มีลักษณะอย่างไร ใช้กันอย่างไร ค้นหาให้ถึงที่สุดแล้ว ถ้ายังไม่ชัด จึงค่อยสันนิษฐาน แต่นี่เจอและจับเอามาผิดเป็นไม้หัวสิงห์แล้ว ท่านก็ไม่ตรวจสอบ และไม่ค้นดูว่าสมัยนั้นเขาใช้กันอย่างไร

ทีนี้ ไม้หัวลิง หรือ **กปิสีสํ** นี้ ก็มีกล่าวไว้ที่อื่นในพระไตรปิฎกด้วย เราจะเห็นได้ชัดว่าในพระวินัยมีกล่าวไว้

ในพระวินัยปิฎกมีบัญญัติไว้หลายแห่ง เกี่ยวกับเรื่องสิ่งก่อสร้าง เรือนพัก แม้แต่ ขออภัย "ถาน" คือส้วมของพระที่สร้างขึ้นมานี่ พระพุทธเจ้าทรงมีพุทธานุญาตว่าให้มีอุปกรณ์ดังนี้ๆ ทีนี้ในบรรดาอุปกรณ์เหล่านั้นก็มี **"กปิสีสํ"** ไม้หัวลิงนี้ด้วย แต่ในบาลีวินัยปิฎก เขียน "**กปิสีสก**" คือไม้กลอนรูปหัวลิง แสดงว่าเป็นไม้สลักไม้กลอนที่มีในสิ่งก่อสร้างง่ายๆ แม้แต่สิ่งก่อสร้างในวัด แม้กระทั่งส้วม *(เช่น วินย.๗/๑๙๑/๗๔)* เรื่องของวัด ที่อยู่ของพระ ก็ง่ายๆ อยู่แล้ว

แม้แต่ถานคือส้วมในวัด ก็ยังมีไม้หัวลิงได้ ในสวนหลวงย่อมมีสิ่งก่อสร้างหรืออาคารได้หลายอย่าง เริ่มแต่เรือนพักคนเฝ้าสวน

ตลอดจนที่ประทับพักผ่อนของเจ้ามัลละ เพราะฉะนั้นจึงไม่ใช่เป็นเรื่องที่จะต้องไปสันนิษฐานอะไรไกล นี่แหละ แค่ตัวศัพท์ก็ผิดชัด ๆ แล้ว ท่านว่าหัวสิงห์ ที่จริงเป็นหัวลิง ก็ไปแล้ว

ท่านเมตตาฯอาจจะไปอ่านพระไตรปิฎกแปลภาษาไทย หรือฟังคำแปลจากที่ไหนก็ตาม ที่บอกว่าหัวลิง ทีนี้ท่านอาจจะอ่านเผินๆ ใจก็ไปนึกเป็นหัวสิงห์ คือมีอะไรต่างๆ เยอะไปในเมืองไทยที่เป็นหัวสิงห์ แต่ไม่เคยได้ยินว่าหัวลิง พออ่านปั๊บ ใจไปนึกถึงหัวสิงห์ก็จำไว้เป็นหัวสิงห์ไปเลย เป็นอันว่า

๑. ดูคำไทยไม่ชัด เพราะพระไตรปิฎกแปลไทย(เท่าที่ตรวจดู ๓ ชุด) ก็ไม่ได้พิมพ์ผิดเป็นหัวสิงห์
๒. ไม่ได้ตรวจสอบกับบาลี ซึ่งแน่นอนว่าเป็น "กปิสีสํ"
๓. ไม่ได้ตรวจสอบว่า ไม้กลอนอย่างนี้มีความเป็นมาอย่างไร มีการใช้อย่างไร ในยุคสมัยนั้น ในพระไตรปิฎกมีกล่าวถึงที่อื่นหรือเปล่า

การตรวจสอบข้อมูลต้องให้ถ่องแท้ ไม่ใช่อยู่ ๆ จะไปสันนิษฐานทันที นี่อยู่ ๆ ก็ปั๊บ คิดเอาเองเลย ว่าในป่าต้องไม่มีไม้หัวสิงห์ เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าต้องไปปรินิพพานในตัวเมือง โดยเหตุนี้ จากการที่จับข้อมูลผิดพลาด การสันนิษฐานก็ผิด กรณีนี้ก็คล้าย ๆ กับว่า เขาพูดมะนาว เราจับเอาเป็นมะพร้าว พอเป็นอย่างนี้แล้วก็ตีความสันนิษฐานไปคนละเรื่องละราว ที่เรียกว่าเตลิดไป

งานเขียนที่หละหลวม ยังไม่ตรวจสอบ ก็"ยืนยัน"ขึ้นมาง่ายๆ

ในข้อที่ ๓ ความผิดพลาดก็ทำนองเดียวกับข้อที่ ๒ นั่นเอง ขอยกคำของท่านเมตตาฯ มาให้ดูก่อน ดังนี้

> ๓. หลังจากปรินิพพานแล้ว มัลละกษัตริย์ทั้งหลายมีมติที่จะเคลื่อนพระศพออกจากเมืองไปประตูทางทิศใต้ แต่ไม่อาจเคลื่อนพระศพได้ มิได้ระบุว่าต้องนำพระศพเข้าเมืองก่อน แสดงว่าสถานที่ปรินิพพานนั้นอยู่ในเมืองกุสินารานั่นเอง

ข้อความนี้ไม่มีทางหลีกเลี่ยงที่จะต้องตำหนิว่าท่านพูดเอาเอง หรือจำข้อมูลไว้ผิดพลาด พอจะเขียนบทความก็เขียนไปตามที่จำผิดนั้นเลย โดยมิได้ตรวจสอบให้แน่ชัดก่อน (บางทีท่านอาจจะไปเอาข้อความที่มีคนแปลผิดพลาดไว้ มาอีกทีหนึ่ง)

ขอชี้แจงว่า การเคลื่อนพระศพจากที่ปรินิพพาน ไปยังที่ถวายพระเพลิงนั้น มีการพยายาม ๒ ครั้ง โดยวางกำหนดจุดผ่านต่างกัน ครั้งแรกไม่สำเร็จ ครั้งที่สองเปลี่ยนจุดผ่าน จึงสำเร็จ

ข้อความที่ท่านเมตตาฯ เขียนไว้ในข้อ ๒ ข้างบนนั้น เป็นการพยายามครั้งแรกที่เคลื่อนพระศพไม่สำเร็จ แต่ท่านเมตตาฯ เขียนคลาดเคลื่อน ให้ข้อมูลผิดตรงข้ามกับที่เป็นจริง ถ้าจะให้ถูกตรง ท่านเมตตาฯ ต้องแก้ไขเขียนใหม่ (เขียนตามสำนวนของท่านเมตตาฯ) ดังนี้

> ๓. หลังจากปรินิพพานแล้ว มัลลกษัตริย์ทั้งหลายมีมติที่จะเคลื่อนพระศพที่อยู่นอกเมืองด้านใต้ เลยต่อไปทางทิศใต้ แต่ไม่อาจเคลื่อนพระศพได้ มิได้ระบุว่าได้นำพระศพเข้า

เมือง แสดงว่าสถานที่ปรินิพพานนั้นอยู่นอกเมืองกุสินารา แน่นอน

คำบรรยายในมหาปรินิพพานสูตรตอนนี้ว่า

อถโข สตฺตมมฺปิ ทิวสํ โกสินารกานํ มลฺลานํ เอตทโหสิ มยํ ภควโต สรีรํ ... ทกฺขิเณน ทกฺขิณํ นครสฺส หริตฺวา **พาหิเรน พาหิรํ** ทกฺขิณโต นครสฺส ภควโต สรีรํ ฌาเปสฺสามาติ ฯ

แปลให้ชัดว่า

ครั้งนั้นแล ถึงวันที่เจ็ด พวกเจ้ามัลละเมืองกุสินาราได้มีความดำริว่า เรา...จักอัญเชิญพระสรีระของพระองค์โดยทางทิศทักษิณสู่ทิศทักษิณแห่งพระนคร **โดยทางภายนอกสู่ที่ภายนอก** จักถวายพระเพลิงพระสรีระของพระผู้มีพระภาคทางทิศทักษิณแห่งพระนครเถิด ฯ

ขอให้สังเกตว่าคำบรรยายตอนนี้ไม่กล่าวถึง **"ประตู"** เมืองเลย เพราะพระสรีระอยู่นอกเมืองอยู่แล้ว

ยิ่งกว่านั้น อรรถกถาก็อธิบายย้ำอีกว่า

พาหิเรน พาหิรนฺติ อนฺโตนครํ อปฺปเวเสตฺวา พาหิเรเนว นครสฺส พาหิรปสฺสํ หริตฺวา.

แปลว่า

คำว่า 'โดยทางภายนอก สู่ที่ภายนอก' หมายความว่า ไม่นำ (พระสรีระ)เข้าไปในพระนคร (แต่)อัญเชิญไปโดยทางภายนอกนั่นแหละ สู่ด้านนอกของพระนคร

ต่อมา เมื่อปฏิบัติตามวิธีที่ ๑ นี้ไม่สำเร็จแล้ว พวกเจ้ามัลละจึงพยายามครั้งที่ ๒ โดยปฏิบัติตามคำแนะนำของพระอนุรุทธเถระ คือ

อถ โข เทวา จ โกสินารกา จ มลฺลา ภควโต สรีรํ ...อุตฺตเรน อุตฺตรํ นครสฺส หริตฺวา อุตฺตเรน ทฺวาเรน นครํ ปวิสิตฺวา มชฺเฌน มชฺฌํ นครสฺส หริตฺวา ปุรตฺถิเมน ทฺวาเรน นิกฺขมิตฺวา ปุรตฺถิมโต นครสฺส มกุฏพนฺธนํ นาม มลฺลานํ เจติยํ เอตฺถ ภควโต สรีรํ นิกฺขิปึสุ ฯ

แปลให้ชัดว่า

ครั้งนั้น เหล่าเทพและเจ้ามัลละเมืองกุสินารา...อัญเชิญพระสรีระของพระผู้มีพระภาค โดยทางทิศอุดรสู่ทิศอุดรแห่งพระนคร แล้วเข้าสู่พระนครโดยทวาร(ประตู)ทิศอุดร อัญเชิญไปโดยท่ามกลางสู่ท่ามกลางพระนคร (=ผ่านไปท่ามกลางพระนคร) แล้วออกโดยทวาร(ประตู)ทิศบูรพา แล้ววางพระสรีระของพระผู้มีพระภาค ณ มกุฏพันธนเจดีย์ของพวกเจ้ามัลละ ทางทิศบูรพาแห่งพระนคร

ตามคำบรรยายคราวนี้จะเห็นชัดว่า พระสรีระอยู่ ณ ที่ปรินิพพานนอกพระนคร เจ้ามัลละจึงอัญเชิญพระสรีระจากด้านใต้นอกพระนครนั้น อ้อมไป*เข้าเมืองทางประตูทิศเหนือ* แล้วอัญเชิญผ่านไปท่ามกลางพระนคร *ออกจากเมืองโดยประตูทิศตะวันออก*

คำบรรยายตอนนี้กล่าวถึง **"ประตู"** เมือง ๒ ครั้ง ทั้งประตูเข้าและประตูออก ก็เป็นอันชัดเจนแล้วว่าปรินิพพานนอกเมือง จึงต้อง

อัญเชิญเข้าเมืองประตูหนึ่ง ก่อนอัญเชิญออกอีกประตูหนึ่ง

เป็นอันว่า เรื่องนี้หลักฐานก็ชัดเจน ไม่ได้เป็นปัญหา แต่ท่านเมตตาฯ ทำให้เกิดปัญหาขึ้น เพราะเป็นปัญหาในตัวของท่านเอง

ปัญหาก็คือ การอ้างหลักฐานข้อมูลขึ้นมาเรื่อยๆ ง่ายๆ ตามที่นึกเอา หรือที่คิดว่าตนจำได้ โดยไม่ตรวจสอบให้แน่นอน และปฏิบัติเช่นนี้อยู่เสมอจนกลายเป็นลักษณะของบทความของตน

บางแห่งเขียนว่า "**พระสูตรอีกตอนหนึ่งระบุว่า พระสารีบุตรได้นิพพานไปก่อนล่วงหน้านี้แล้ว**" ทั้งที่ไม่มีที่ใดในพระสูตรระบุอย่างนั้น

บางแห่งก็ว่า "**แต่ความในมหาปรินิพพานสูตรระบุไว้ชัดเจนว่า พระพุทธองค์ปรินิพพานหลังอ่อกพรรษาใหม่ๆ**" ทั้งที่ในมหาปรินิพพานสูตรไม่มีที่ใดระบุไว้อย่างนั้น

บางทีก็พูดว่า "**แต่อาจยืนยันได้ว่าเมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานใหม่ๆ นั้น ชาวพุทธยังจดจำได้ดีว่าเป็นฤดูหนาว หรือฤดูใบไม้ร่วงตอนปลาย ซึ่งต้นสาละในป่าสลัดใบร่วงหล่นไปหมดแล้ว**" ทั้งที่ไม่มีอะไรที่จะเป็นเครื่องยืนยันเช่นนั้น และไม่รู้ว่าชาวพุทธที่ไหนจดจำได้อย่างนั้น ถ้าใช้ลักษณะการพูดอย่างนี้ คนอื่นจะพูดได้หนักแน่นโดยมีหลักฐานมากกว่าว่า *"เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานใหม่ๆ นั้น ชาวพุทธยังจดจำได้ดีว่าเป็นฤดูร้อน ระหว่างทางเสด็จพุทธดำเนินมายังที่ปรินิพพาน พระพุทธเจ้ายังเสด็จลงสรงในแม่น้ำ และเมื่อเสด็จถึงสาลวัน ก็ได้บรรทมระหว่างต้นสาละคู่ที่เข้าสู่ช่วงฤดูออกผล มีใบสะพรั่ง พร้อมด้วยดอกนอกฤดู"*

การพูดหรือเขียนงานวิชาการควรตรวจสอบหลักฐานข้อมูลให้ถ่องแท้แม่นยำ ไม่ให้เป็นการทำอย่างสุกเอาเผากิน ยิ่งเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างกรณีนี้ ก็ยิ่งต้องระมัดระวังที่สุด ให้มั่นในความจริง

ความถูกต้อง เพราะความผิดพลาดจะส่งผลร้ายกว้างและยาวไกล ทำลายประโยชน์สุขของมหาชน อาจกลายเป็นการบ่อนทำลายสังคมของตน

ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย ไม่มีใครยึดอำนาจได้

ต่อไปเรื่องพระมหากัสสปะ ยิ่งไม่น่าเกี่ยวเลย อ่านดูไม่รู้ว่าท่านเมตตาฯโยงเรื่องไปได้อย่างไร คือพูดถึงการปรินิพพานของพระพุทธเจ้า แล้วอยู่ๆ ก็ไปโยงเอา***พระมหากัสสปะ***มาคล้ายว่าท่านได้โอกาสยึดอำนาจ หรืออะไรทำนองนี้ ดังที่ท่านเมตตาฯ เขียนว่า

> ...**พระสูตรนี้ยังมีอิทธิพลต่อการเกิดขึ้นของการทำการสังคายนาครั้งที่หนึ่ง และให้อำนาจแก่พระมหากัสสปะ พระเถระผู้หนึ่งซึ่งไม่ได้อยู่ใกล้ชิดกับพระพุทธเจ้า แต่ให้กลับมามีอำนาจในคณะสงฆ์สมัยนั้นอีกด้วย**

ถ้าท่านจะพูดว่า พระสูตรนี้เล่าให้ทราบว่า ทำไมพระมหากัสสปะ ซึ่ง(ถือธุดงค์อยู่ป่าเป็นวัตร)ไม่ได้อยู่ใกล้ชิดพระพุทธเจ้า จึงมามีบทบาทสำคัญในกิจการคณะสงฆ์ โดยเฉพาะการสังคายนาครั้งที่ ๑ ถ้าท่านพูดอย่างนี้ ก็เป็นไปตามข้อมูลความจริงที่รับฟังได้ แต่ท่านพูดว่า พระสูตรนี้มีอิทธิพลต่อการเกิดขึ้นของการสังคายนาครั้งที่ ๑ และให้อำนาจแก่พระมหากัสสปะ คำพูดของท่านก็เลยกลายเป็นเหลวไหลไป

เรื่องราวเดียวกัน พูดด้วยถ้อยคำสำนวนคนละอย่าง อาจมีความหมายให้ความเข้าใจที่ต่างกัน คำอย่างหนึ่งสร้างความรู้สึกเคลือบแคลงสงสัยไม่ไว้วางใจ แต่อีกสำนวนหนึ่งให้รู้ไปตามเหตุ

การณ์ ซึ่งไม่มีเรื่องวิปริตผิดแปลกอะไร

คณะสงฆ์นั้นมิใช่เป็นของใครผู้ใดผู้หนึ่ง พระพุทธเจ้าเองทรงเคารพธรรม และเมื่อสงฆ์เจริญเติบใหญ่ขึ้น พระองค์ก็ตรัสว่าทรงเคารพสงฆ์ด้วย *(องฺ.จตุกฺก.๒๑/๒๑/๒๗)* พร้อมทั้งทรงมอบอำนาจให้สงฆ์เป็นใหญ่ ครั้นพระองค์จะปรินิพพานจากไป ก็มิได้ทรงตั้งพระสาวกรูปใดเป็นพระศาสดาแทน แต่มีพุทธดำรัสให้พระสาวกถือพระธรรมวินัยเป็นพระศาสดา ดังพุทธพจน์ที่ชาวพุทธจำกันได้ดีว่า

> **อานนท์ ธรรมและวินัยใด ที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้ว แก่เธอทั้งหลาย ธรรมและวินัยนั้น จักเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย โดยกาลที่เราล่วงลับไป** *(ที.ม.๑๐/๑๔๑/๑๗๘)*

นอกจากนั้น ยังได้ตรัสวางหลักการในการปกครองไว้ให้ด้วย ดังที่พระอานนท์ได้เฉลยแก่วัสสการพราหมณ์ภายหลังพุทธปรินิพพานว่า โดยการยึดเอาธรรมคือหลักการเป็นสรณะนั้น ภิกษุใดประกอบด้วยธรรม ๑๐ ประการ ภิกษุทั้งหลายก็สักการะเคารพยอมรับให้เป็นหลักที่อาศัย *(ม.อุ.๑๔/๑๑๓/๙๔)* นี้คือประเพณีแห่งพระธรรมวินัยในการปกครองคณะสงฆ์

ในกรณีนี้ พระสาวกผู้ใหญ่ก็มีกันมาตามที่รู้กันแล้ว โดยเคารพนับถือ โดยความรู้ความสามารถ และโดยการที่มีพรรษายุกาลสูง ทีนี้ตอนนั้น พระสารีบุตรและพระมหาโมคคัลลานะ อัครสาวกก็ปรินิพพานไปแล้ว เรื่องก็ชัดอยู่ ในบรรดาพระสาวกที่เหลืออยู่ ***พระมหากัสสปะ***ก็เป็นผู้ใหญ่ที่สุด ถึงเวลาปรินิพพาน ถึงแม้ท่านจะไม่มาวันนั้น ต่อจากนั้นก็ต้องมา เป็นเรื่องธรรมดา เมื่อมาพบกันแล้วก็เป็นเรื่องของพระภิกษุทั้งหลายที่มีระบบความเป็นอยู่

ที่ถือสงฆ์เป็นใหญ่ จะยกย่องเคารพนับถือกันโดยธรรม

อนึ่ง พระมหากัสสปะท่านพบเหตุการณ์ว่า ลูกศิษย์ คือพระองค์หนึ่งในคณะของท่าน พูดไม่ดีต่อพระธรรมวินัย ท่านก็ยกขึ้นมาปรารภชักชวนพระเถระองค์อื่นๆ ท่านไม่ได้เป็นผู้ที่จะใช้อำนาจบังคับบัญชา ท่านเล่าเหตุการณ์ให้ฟังแล้วก็ชักชวนว่า เรามาสังคายนากันเถอะ มิฉะนั้นพระพุทธศาสนาจะไม่ยั่งยืน พุทธพจน์จะเสื่อมสลายเลอะเลือนไป ก็ตกลงกันจะสังคายนา และก็ไม่ได้สังคายนาที่ปาวา

ถ้าถือว่าพระมหากัสสปะเป็นใหญ่อยู่ที่ปาวา (ซึ่งก็ไม่ได้ปรากฏว่าเป็นอย่างนั้น) ก็ไม่ได้สังคายนาที่นั่น แต่ไปสังคายนาอีกสามเดือนข้างหน้าที่ราชคฤห์ ซึ่งก็รู้กันอยู่แล้วว่าเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนา เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธศาสนา พระเถระผู้ใหญ่ทั้งหลายก็อยู่กันที่นั่นเยอะแยะ ถึงแม้ไม่อยู่ในเวลานั้น ก็เดินทางกันมา ก็แล้วแต่จะตกลงว่าเมื่อเข้าที่ประชุมจะเอาอย่างไร

พระมหากัสสปะเป็นพระเถระผู้ใหญ่ที่สุดในตอนนั้น เขาก็ยกให้ท่านเป็นประธาน แล้วการที่จะดำเนินต่อไปก็ขึ้นต่อที่ประชุมว่าจะตกลงอย่างไร เลยไม่รู้ว่าท่านเมตตาฯมีเหตุผลอะไรจะมายกให้พระมหากัสสปะ **"กลับมามีอำนาจ"** (พูดเหมือนกับว่า พระมหากัสสปะเคยมีอำนาจ แล้วถูกยึดอำนาจหรือเสื่อมอำนาจไป จะกลับมาใหม่ ซึ่งทำให้เกิดภาพความเข้าใจที่ผิดจากความเป็นจริง) แต่ที่แน่ก็คือ คุณความดีของท่าน ที่ได้ชักชวนพระสงฆ์ให้ทำสังคายนา ถ้าไม่มีการสังคายนา ไม่มีการรวบรวมพระธรรมวินัย แล้วพุทธพจน์จะมาถึงเราอย่างนี้ไม่ได้ อันนี้สิน่าจะเห็นความดีของท่าน

รวมแล้วก็เป็นเรื่องที่เกิดจากปัญหาข้อมูล คือเมื่อข้อมูลไม่ชัดเจน ไม่ถูก ไม่ครบถ้วนแล้ว การวิเคราะห์ตีความสันนิษฐานต่างๆ ก็ผิดพลาดคลาดเคลื่อนไป แล้วบางทีเราก็ไปนึกว่าเป็นการตีความวิเคราะห์วิจารณ์แบบฝรั่ง ต้องนับถือเชื่อฟัง อันนี้เป็นข้อบกพร่องของคนไทยอย่างหนึ่ง

พวกเราอาจจะตื่นตามเขาง่าย และใช้ปัญญาน้อยไปหน่อย แต่ก็ไม่ใช่ว่าเราจะรังเกียจฝรั่ง บอกแล้วว่าฝรั่งนั้นเขาก็มีดี โดยเฉพาะเขามีวัฒนธรรมทางวิชาการ การวิเคราะห์วิจารณ์อะไรต่างๆ นี่ ก็เป็นเรื่องของการใช้เสรีภาพอย่างหนึ่ง และการใช้ปัญญาก็เป็นเรื่องที่ดี แต่อย่าลืมว่าต้องรวบรวมตรวจสอบข้อมูลให้แม่นยำชัดเจนเป็นพื้นฐาน และฝรั่งนั้นเอง แม้จะเอาจริงเอาจังตั้งแต่ขั้นข้อมูล ก็ยังมีผิดพลาดไม่น้อย อย่างที่ได้พูดแต่ต้น

ฝรั่งสร้างวัฒนธรรมทางวิชาการไว้ดี
ไทยมีธรรมเป็นทุนที่ต้องรีบเอามาสร้างตัวให้ดี

ก็เลยจะเล่าถอยหลังไปนิดหนึ่ง ตามประสบการณ์ที่ได้เห็นมา เมื่อ ๒๐–๓๐ ปีก่อน ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๕ ตรงกับปีฝรั่ง ๑๙๗๒ ครั้งได้รับนิมนต์ไปบรรยายในรัฐ Pennsylvania มาถึงครั้งสุดท้ายที่ฮาร์วาร์ด เมื่อปี ๒๕๒๔ (๑๙๘๑) ที่ไปสอนในเรื่องพระพุทธศาสนา ที่ Divinity School ซึ่งเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า Faculty of Divinity (ต่อมาท่านเมตตาฯไปเรียนที่นี่)

คำว่า Divinity แปลง่าย ๆ ก็ว่า เทวศาสตร์ แต่พวกสมัย

ใหม่เขาชอบแปลว่า ศาสนศาสตร์ ที่จริง divine แปลว่า ทิพย์ คือเป็นเรื่องของเทพต่างๆ divinity ความเป็นทิพย์ ก็หมายถึงความรู้เรื่องศาสนาคริสต์นั่นเอง ซึ่งบางทีเขาก็เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า theology แปลว่า เทววิทยา ก็คือเรื่องเทวดา เรื่องเทพเจ้า เรื่องพระผู้เป็นเจ้า ก็คือเรื่องศาสนาคริสต์อีกนั่นแหละ

เดิมคณะเทวศาสตร์อย่างนี้ก็เกิดขึ้นโดยพวกบาทหลวงหรือศาสนาจารย์ของคริสต์ศาสนา ไว้ฝึกบาทหลวง หรือศาสนาจารย์ แต่มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดเน้นความเป็นมหาวิทยาลัยแบบ secular หรือแบบนอกวัด มาแต่ต้น ยิ่งนานมาก็มีเหตุให้ต้องเรียนศาสนาต่างๆ กว้างออกไป แต่ถึงอย่างนั้นก็ต้องเน้นที่ศาสนาของฝรั่ง

การที่คนไทยเราไปเรียนที่นั่น ถ้าเราไปเอาในแง่วัฒนธรรมทางวิชาการ ก็ได้ประโยชน์ แต่จะไปเอาในแง่เนื้อหาสาระทางพระพุทธศาสนานั้น ไม่ได้เท่าไรหรอก ถ้าจะให้ดี เมื่อคนของเราจะไปเรียนที่นั่น เราให้เรียนพุทธศาสนาของเราให้ดีให้แม่น มีฐานที่มั่นแล้วจึงไปเรียน อย่างนั้นจะได้ประโยชน์ เช่น เรียนพระไตรปิฎก เรียนพระสูตรของเราให้แม่นยำดีแล้ว เราก็ไปเรียนรู้วัฒนธรรมทางวิชาการของเขามา ก็เสริมกัน

โปรเฟสเซอร์เมืองฝรั่ง ที่เขาว่ามีความรู้ความชำนาญในเรื่องพระพุทธศาสนานั้น ถามเขาดูเถอะ เคยมาเรียนมาค้นคว้าที่ประเทศทางเอเชีย เช่น ศรีลังกา บางทีหลายปีหรือหลายครั้ง ก็พุทธศาสนาอยู่ที่นี่ เรื่องอะไรจะไปเรียนพุทธศาสนาที่โน่น นอกจากเพื่อวัตถุประสงค์พิเศษบางอย่าง เช่น ในเชิงเปรียบเทียบ หรือไปเรียนรู้ให้เท่าทันวัฒนธรรมทางวิชาการของเขาอย่างที่ว่าเมื่อกี้

ก็อย่างที่ว่า เมื่อไปสอนเราก็เห็นอยู่ วิชาหลักของเขาก็คือเรื่องคริสต์ศาสนา ส่วนเรื่องพุทธเขาจะมีพร้อมอย่างของเราได้อย่างไร เขาสิต้องเรียนจากเราในเรื่องพุทธศาสนา ทีนี้ตอนที่ไปสอนนั้น ก็พอดีวิชาที่บรรยาย เป็นวิชาร่วมของ Faculty of Divinity คือคณะศาสนศาสตร์หรือเทวศาสตร์นี้ด้วย และ Faculty of Arts หรือคณะอักษรศาสตร์ด้วย ก็มีนักศึกษามาเรียนเป็นวิชาเลือก ตั้งแต่ระดับปริญญาตรีจนถึงปริญญาเอก

คนที่มาเรียนเป็นอย่างไร ย่อมเห็นได้ชัด คือตอนนั้นพุทธศาสนากำลังเป็นที่สนใจก้าวหน้าไปในเมืองฝรั่ง อย่างเช่นอเมริกา เพราะฉะนั้น พวกหนึ่งก็คิดไปตามกระแสว่า ตอนนี้คนกำลังสนใจพุทธศาสนา ก็อยากจะรู้ว่าพุทธศาสนาเป็นอย่างไร ก็มาสมัครเรียน บางคนก็เตรียมจะเป็นศาสนาจารย์หรือเป็นบาทหลวง เขาต้องการรู้ว่าพุทธศาสนาเป็นอย่างไร คล้ายๆ กับว่าเขาจะได้มีท่าทีหรือจะเอาอย่างไรกับพุทธศาสนา รู้เขารู้เรา เขาก็มาสมัครเรียน บางคนก็สนใจพุทธศาสนาจริงๆ ตั้งใจเล่าเรียนค้นคว้า อยากจะปฏิบัติ อยากเข้าถึงพุทธศาสนา ก็มีกันต่างๆ

แต่รวมแล้วคนเหล่านี้ก็เป็นนักศึกษาที่ว่า มีความรู้ความเข้าใจพุทธศาสนายังน้อย ก็มาเรียนรู้ในส่วนหนึ่งเท่านั้น ส่วนบางคนที่อยากจะรู้มากกว่านั้น ก็อาจจะขอนอกเวลา อย่างตอนที่ไปสอนนั้น คนหนึ่งก็มาขอเรียนภาษาบาลี ขอเรียนแปลวิสุทธิมรรคตอนค่ำในบางวัน โปรเฟสเซอร์เจ้าของวิชาก็มาเรียนด้วย

อย่างที่ว่าแล้ว *วัฒนธรรมทางวิชาการของเขาดี เขามีความใฝ่รู้ ตั้งใจ เอาจริงเอาจัง แต่เนื้อหาสาระตัวพุทธศาสนานั้นเขาจะรู้ดี*

กว่าเรา เป็นไปไม่ได้ (นอกจากว่าพวกเราจะปล่อยปละละเลย ตกอยู่ในความประมาทเอง ซึ่งเวลานี้เป็นไปมากทีเดียว) มันก็อยู่ที่ว่าเรานั้นเองจะต้องมีความแม่นยำ เพราะฉะนั้นการจะไปวิเคราะห์วิจารณ์ตีความอะไรก็อย่างที่ว่าแล้ว คือต้องทำให้ถูกต้อง เริ่มตั้งแต่มีความแม่นยำในเชิงข้อมูล หาข้อมูลให้ครบถ้วน ถ้าทำได้อย่างนั้นก็จะเกิดผลดี ทั้งหมดนี้ก็เอามาพูดให้ญาติโยมฟัง ที่จริงยังมีอะไรที่น่าพูดอยู่หลายอย่าง โดยเฉพาะเรื่องข้อมูล อยากจะพูดอีกนิดหนึ่ง

พระไตรปิฎกเป็นข้อมูลหลักสูงสุดของชาวพุทธ จะเอ่ยอ้างอะไรก็ควรตรวจสอบให้แม่นยำ

ได้พูดไปแล้วว่า ในขั้นพื้นฐานคือข้อมูลผิดพลาดนั้น นอกจากข้อมูลที่ได้ไปผิดพลาดแล้ว ข้อมูลถูกแต่ตัวเองจับไปคือเข้าใจผิดไปบ้าง แล้วยังมีการนำข้อมูลไปถ่ายทอดหรือนำเสนอผิด ๆ อีก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความน่าเป็นห่วงในเรื่องการขาดวัฒนธรรมทางปัญญาเป็นอย่างยิ่ง เช่น แม้แต่เอาเนื้อความในพระสูตรไปนำเสนอ บางทีก็พลาดก็ยุ่ง อย่างเรื่อง "ใบไม้ในกำมือ"

มีพระสูตรหนึ่ง ซึ่งพระพุทธเจ้าประทับอยู่ในป่าสิงสปา หรือสีสปา ที่เราแปลว่าไม้สีเสียดบ้าง ไม้ประดู่ลายบ้าง พร้อมด้วยพระภิกษุสงฆ์ พระองค์ทรงกำใบสิงสปาไว้ในพระหัตถ์ แล้วก็ตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า ใบสีสปาในพระหัตถ์ของพระองค์กับในป่าไหนมากกว่ากัน พระภิกษุทั้งหลายก็ทูลตอบว่า ในป่ามากกว่าเยอะแยะ เทียบกันไม่ได้เลย พระองค์ก็ตรัสว่า **สิ่งที่เราตรัสรู้**

นั้นมากมายเหมือนใบไม้ในป่า แต่ที่สอนเธอทั้งหลายเหมือนใบไม้ในกำมือ

จากนั้นก็ตรัสต่อไปอีกว่า สิ่งที่ตรัสรู้มากมายทำไมจึงไม่สอน เพราะไม่เป็นประโยชน์ (อนฺตถสญฺหิตา) ไม่เป็นไปเพื่อความตรัสรู้ ไม่เป็นไปเพื่อนิพพาน (น สมฺโพธาย น นิพฺพานาย สํวตฺตติ)

แล้วเรื่องส่วนน้อยที่ตรัส เหมือนใบไม้ในกำพระหัตถ์นั้น คือ อะไร ก็คือเรื่องอริยสัจ ๔ และที่ตรัส ก็เพราะประกอบด้วยประโยชน์ เป็นไปเพื่อความตรัสรู้ เพื่อนิพพาน *(สํ.ม.๑๙/๑๗๑๒/๕๔๘)*

เวลานี้มีการเอาไปถ่ายทอดกันโดยไม่ได้ดูไม่ได้ตรวจสอบข้อมูลให้แม่นยำ บางคนบอกว่า พระพุทธเจ้าตรัสธรรมะไว้แค่ใบไม้ในกำมือ เพราะฉะนั้นธรรมะที่ยังไม่ได้ตรัสมีอีกมาก อาจารย์ของฉันนี้สอนใบไม้ที่อยู่นอกกำมือได้ด้วย คนที่พูดอย่างนี้คือพยายามที่จะบอกว่า อาจารย์ของตนเก่ง รู้ธรรมะอีกมากมายที่พระพุทธเจ้าไม่ได้ตรัส แต่คนที่พูดอย่างนี้ญาติโยมควรตอบเขาไปเลยว่า พระพุทธเจ้าตรัสไว้แล้วว่า ใบไม้นอกกำมือที่พระองค์ไม่ตรัส ก็คือใบไม้ที่ไม่มีประโยชน์ เพราะฉะนั้นอาจารย์ของท่านก็สอนสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ไม่เป็นไปเพื่อตรัสรู้เพื่อนิพพาน

บางคนหนักกว่านั้นไปอีก บอกว่า ธรรมะที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้นั้นแค่ใบไม้ในกำมือ ไม่ได้ตรัสรู้ทั้งป่า แต่อาจารย์ของฉันรู้ทั้งป่า หนักเข้าไปอีก ก็ตอบเขาไปเลยว่า พระพุทธเจ้าตรัสรู้ทั้งป่า แต่ทรงเลือกตรัสแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ แสดงว่าอาจารย์ของท่านเลือกไม่ถูกว่าอะไรเป็นประโยชน์หรือไม่เป็นประโยชน์ เลยสอนมั่วไปหมด

เห็นไหม นี่ชี้ให้ดู ตัวอย่างของการที่ข้อมูลผิดพลาด ไม่แม่น

ยำ แล้วก็ตีความวิจารณ์สันนิษฐานผิดหมด เหลวหมด เพราะฉะนั้นโยมจะต้องแม่นในพุทธพจน์ ซึ่งเป็นข้อมูลหลักของชาวพุทธ เราจึงบอกว่าต้องดูต้องตรวจสอบกับพระไตรปิฎกให้แม่นยำ

ย้ำอีกที พระพุทธเจ้าตรัสว่า "สิ่งที่เราได้รู้ตรัสรู้นั้น มากมายเหมือนใบไม้ในป่า แต่ที่แสดงแก่เธอทั้งหลายเหมือนใบไม้ในกำมือ" **ทำไมธรรมที่ตรัสรู้มากมาย แต่ส่วนใหญ่มิได้ตรัส เพราะไม่เป็นประโยชน์** จำไว้โยม **ที่ตรัสนั้น คือส่วนน้อยในกำมือ เพราะเป็นประโยชน์** ถ้าได้พุทธพจน์นี้แล้ว ก็ไปชี้แจงเขาให้ถูกต้อง

เป็นอันว่า ในพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้นท่านมีแนวที่ชัดเจน คือต้องการชี้ประเด็นว่าพระพุทธเจ้าเป็นมนุษย์ แต่เป็นมนุษย์ที่ประเสริฐด้วยการที่ได้ทรงบำเพ็ญบารมี ทำความดีอย่างยวดยิ่ง ได้ฝึกฝนอบรมพระองค์ให้มีพระหฤทัยเจริญงอกงาม มีพระปัญญาแก่กล้าจนได้ตรัสรู้ เพราะฉะนั้นเราทั้งหลายที่เป็นมนุษย์ก็สามารถทำอย่างพระองค์ได้

แม้แต่ฤทธิ์ก็เหมือนกัน ฤทธิ์เป็นความสามารถพิเศษอย่างหนึ่ง ซึ่งไม่เฉพาะเทวดาเท่านั้น มนุษย์ก็ทำได้ แต่ไม่ว่าจะมีฤทธิ์เก่งขนาดไหน ก็ต้องอยู่ภายใต้กฎธรรมชาติ สรีระร่างกายของมนุษย์ก็ต้องเกิดแก่เจ็บตาย เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา พระพุทธเจ้าทรงชี้จุดนี้ ทรงเน้นทรงย้ำเสมอ เพื่อให้เราทั้งหลายไม่ประมาท ทรงกระตุ้นเตือนใจเราให้ไม่ประมาท เพื่อเราทั้งหลายจะได้เร่งขวนขวายใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ในการที่จะเจริญไตรสิกขา เพียรพัฒนาฝึกฝนอบรมตนเองให้บรรลุภูมิธรรมสูงขึ้นไป โดยเอาตนเป็นที่พึ่ง เอาธรรมเป็นที่พึ่ง อย่างที่ว่าแล้ว

พระสูตรทั้งหมดที่ตรัส เน้นที่จุดนี้ ไม่ว่าจะเล่าเหตุการณ์อะไรก็ตาม จะเน้นที่การแสดงธรรม เพราะฉะนั้น ในมหาปรินิพพานสูตรนี้ ตัวสาระไม่ว่าจะตรัสปรารภอะไร ก็จะแสดงธรรมเสมอ

ขอทวนย้ำว่า สาระสำคัญของมหาปรินิพพานสูตร ได้แก่ธรรมที่กำกับอยู่กับเหตุการณ์ใหญ่ทั้ง ๔ ที่เกี่ยวกับพุทธปรินิพพาน คือ

๑. ข่าวมคธจะไปตีวัชชี: พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญแก่เรื่องนี้มาก โดยที่สาระของเรื่องคือการดำรงอยู่ของวัชชี ซึ่งมีหลักการปกครองคล้ายกับสังฆะ แต่วัชชีนั้นยังเป็นได้แค่คณาธิปไตย ไม่ว่าวัชชีจะคงอยู่ได้อีกนานหรือไม่ แต่สังฆะซึ่งเป็นสังฆาธิปไตย หรือจะเรียกว่าประชาธิปไตยที่แท้ก็แล้วแต่ ควรจะต้องเจริญมั่นคงอยู่เพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลกให้นานที่สุด ด้วยการตั้งอยู่ใน *อปริหานิยธรรม ๗* ทั้งห้าหมวด และอปริหานิยธรรม ๖ อีกหนึ่งหมวด ที่พระองค์ได้ทรงเรียกประชุมสงฆ์แล้วตรัสแสดงไว้ในคราวนั้น (นาคาวโลกคือสัญลักษณ์ของเรื่องนี้)

๒. การปลงประชนมายุสังขาร: ตรัสแสดงเงื่อนไขที่พระองค์จะปรินิพพาน ต่อเมื่อทรงมองเห็น*คุณสมบัติของพุทธบริษัท* ว่ามีความสามารถพึ่งตนเองได้ในธรรม เกื้อกูลแนะนำผู้อื่นได้ และสามารถรักษาพระศาสนาไว้ให้มั่นคง

๓. พระดำรัสฝากสั่งแก่สงฆ์ก่อนปรินิพพาน: เมื่อจะปรินิพพานที่สาลวโนทยานได้ตรัสเรื่องต่างๆ โดยเฉพาะที่สำคัญที่สุด คือ ให้พุทธบริษัทถือ*พระธรรมวินัยเป็นศาสดา* เมื่อพระองค์ล่วงลับไป

๔. การประชวรหนักและปรินิพพาน: เหตุการณ์ทั้งสองนี้มีคติตามพระ*ปัจฉิมวาจาให้ไม่ประมาท* ที่ตรัสเตือนว่า สิ่งทั้งปวงใน

โลก คือสรรพสังขาร รวมทั้งพระสรีระแห่งมนุษย์ของพระองค์และของเราทั้งหลาย จะต้องแตกสลายไปตามกฎธรรมดา ทุกคนควรอาศัยสรีระนี้ สร้างสรรค์ประโยชน์สุข นำชีวิตของตนและผู้อื่นให้เข้าถึงสิ่งที่ดีงามประเสริฐแท้จริง

นอกจากนี้ เหตุการณ์ในระหว่างทุกตอนมีธรรมสำคัญที่ตรัสย้ำโดยตลอด ทั้งเรื่องความสำคัญของการตรัสรู้อริยสัจ ๔ เรื่องพหุลธรรมีกถาหรือพหุลานุศาสนีคือไตรสิกขา เรื่องอภิญญาเทสิตธรรมที่จะทำให้พระศาสนาอยู่ยั่งยืนนาน เรื่องแว่นส่องธรรม (ธัมมาทาสะ) ที่จะใช้ตรวจสอบการบรรลุธรรมของตน และมหาปเทส ๔ ที่จะใช้ตรวจสอบหลักคำสอน

ขอให้ญาติโยมถือเอาประโยชน์ที่เป็นสาระของมหาปรินิพพานสูตรให้ได้

ถ้าโยมมีอะไรสงสัยคงไม่มีโอกาสถาม จะต้องลาไปฉัน ขออนุโมทนาทุกท่านที่มีศรัทธาในพระรัตนตรัย เป็นห่วงเป็นใย ก็ขอให้ช่วยกันชี้แจงให้ถูกต้อง แต่ก็ต้องมีเมตตากรุณาต่อท่านเมตตาฯ ที่เป็นผู้เขียนด้วย ขอให้เจริญงอกงามด้วยจตุรพิธพรชัยทั่วกัน

ในแง่เป็นพระภิกษุ

ถาม เมื่อคราวที่แล้ว พระเดชพระคุณได้พูดในแง่ความเป็นนักวิชาการ สำหรับวันนี้เหมือนกับต่อจากคราวที่แล้ว ส่วนต่อไปนี้ (ขออาราธนาพูด) ในแง่ของการเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา

ตอบ ในแง่ของความเป็นพระ ความจริงก็เป็นหน้าที่ของพุทธบริษัททุกคน จะต้องมีความรับผิดชอบต่อพระศาสนา ถ้าจะพูดถึงพระพุทธเจ้า ก็ต้องพูดโดยวิเคราะห์ด้วยสติปัญญาและมีภูมิธรรม ถ้าจะให้อาตมาพูด พูดสั้นๆ ก็ได้ แต่อาจจะรู้สึกว่าแรงหน่อย ซึ่งที่จริง ไม่ได้แรงอะไรเลย เป็นเพียงว่าอาจจะรู้สึกไปว่าแรง เป็นเรื่องธรรมดา ตามเรื่องที่เป็นไปเป็นมา และเกี่ยวกับสิ่งที่เราเรียกปัจจุบันว่าเสรีภาพด้วย

ตามปกติ ในพระพุทธศาสนาเรามีเสรีภาพเป็นธรรมดาอยู่แล้ว คือไม่ได้บังคับให้ใครมานับถือ ไม่ได้บังคับให้ใครมาบวช และบวชแล้วก็ไม่ได้บังคับให้อยู่ เพราะฉะนั้นก็จึงมีการบวชและลาเพศไปตามสมัครใจ ซึ่งเป็นประเพณีมาแต่ดั้งเดิม และเข้ามาเกี่ยวข้องกับคำพูดสมัยใหม่ที่เราใช้ว่าเสรีภาพ ซึ่งสมัยนี้บางทีก็ชักจะหลงเลยเถิดไป

เสรีภาพนี้มีขึ้นเพื่อเราจะได้มีโอกาสที่จะแสดงและทำสิ่งที่ถูกต้อง เราคงไม่ยอมรับว่ามีเสรีภาพในการพูดเท็จ หรือเสรีภาพในการไปหลอกลวง ถ้าทำอย่างนั้นก็ใช้ไม่ได้ ไม่ใช่จะอ้างว่าฉันมีเสรีภาพแล้วฉันจะไปหลอกใคร หรือไปทำอะไรก็ได้ แต่เรามีเสรีภาพ

เพื่อจะพูดความจริง เพื่อแสดงสิ่งที่ถูกต้อง จึงต้องพูดต่อท้ายกันอีกว่า ต้องใช้เสรีภาพอย่างมีความรับผิดชอบ

ยิ่งเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ ก็จะต้องตรวจตราดูข้อมูลข้อเท็จจริงให้ชัดเจน มิฉะนั้นบางครั้งเสรีภาพอาจเป็นการทำลาย เพราะอาจจะมีผลกระทบมากมาย เช่น ถ้าไม่ตรวจสอบให้ชัดเจน หรือเผยแพร่สิ่งที่ไม่จริง พูดออกไปแล้ว คนเห็นเป็นจริงตาม เพียงแค่จะแก้ก็ต้องเสียเวลามาก อย่างนี้คือการใช้เสรีภาพที่ไม่มีความรับผิดชอบ การใช้เสรีภาพที่ตรงตามความหมายที่แท้จริงของมัน คือใช้เป็นโอกาสในการแสดงความจริง เพื่อแสดงสิ่งที่ถูกต้อง เพื่อสร้างสรรค์ให้เกิดสติปัญญา เป็นต้น

ขอพูดย้อนที่ว่าเมื่อกี้ ในพุทธศาสนานี้เราให้เสรีภาพอยู่เสมอ ไม่ได้บังคับความเชื่อ จึงเห็นได้ว่า คนที่มาบวช ก็มาบวชด้วยศรัทธา ไม่ได้ถูกบังคับให้บวช และเมื่อบวชแล้วต่อมาเกิดไม่เห็นด้วย ไม่พอใจ ก็แสดงออกมาตรงๆ ด้วยการสละออกไป ไม่ได้บังคับให้อยู่ เพราะฉะนั้นจึงไม่ใช่เรื่องที่รุนแรงอะไรเลย แต่เป็นเรื่องสามัญตรงไปตรงมา เป็นการใช้เสรีภาพของตนตามปกติ

เพราะฉะนั้นในเรื่องนี้ จึงเป็นความรับผิดชอบของตัวผู้เขียนเอง คือท่านเมตตาฯ ที่จะต้องพูดออกมาให้ชัดว่า ตัวท่านเองยังมีความเลื่อมใสในพระพุทธเจ้า มีศรัทธาในพระรัตนตรัยหรือไม่ ถ้าตนไม่เลื่อมใสไม่เชื่อถือแล้ว การที่จะดำรงเพศอยู่ก็กลายเป็นการกระทำที่ไม่ตรงไปตรงมา หมายความว่า เมื่อไม่นับถือ ก็ใช้เสรีภาพที่จะไม่เอาด้วย อันนี้เป็นเรื่องธรรมดา ไม่ใช่เป็นเรื่องความคับแคบใจแคบ หรือจำกัดเสรีภาพแต่อย่างใดทั้งสิ้น แต่เป็นความตรงไป

ตรงมา ความใจกว้าง การใช้เสรีภาพอย่างถูกต้อง และเป็นการปฏิบัติตามปกติสอดคล้องกับประเพณีอันดีงาม

การเข้าใจคำว่าเสรีภาพเป็นเรื่องภูมิปัญญาของประชาธิปไตยด้วย เดี๋ยวนี้ การเข้าใจคำว่าเสรีภาพชักจะเลอะเทอะ อย่างที่ว่าถ้าปล่อยกันไปก็จะมีได้แม้กระทั่งเสรีภาพในการหลอกลวง หรือเสรีภาพในการพูดเท็จ เป็นการมีเสรีภาพโดยไม่รู้ความหมายของเสรีภาพว่าคืออะไร และเสรีภาพมีขึ้นเพื่ออะไร

ทำไมประชาธิปไตยจึงให้มีเสรีภาพ ก็เพื่อเปิดโอกาสให้คนได้แสวงหาความจริง แสดงความจริง และทำสิ่งที่ถูกต้อง ทุกอย่างที่พูดที่ทำ ก็ควรตรวจสอบให้ดีว่าถูกต้องเป็นจริง โดยเฉพาะสิ่งใดที่สำคัญ มีผลกระทบต่อส่วนรวม ต่อประเทศชาติ ต่อพระศาสนา ต่อสังคม ต่อประโยชน์สุขของประชาชน ก็ต้องตรวจสอบข้อมูลอย่างจริงจัง

ในเรื่องนี้ ประเด็นก็อยู่ตรงนี้ คือ ในฐานะที่เป็นพระ เราได้ใช้เสรีภาพโดยมาบวชเป็นพระก็ด้วยศรัทธา อยู่เป็นพระก็ด้วยศรัทธา เมื่อหมดศรัทธา เราก็ลาออกไป เพราะฉะนั้น การปฏิบัติที่ตรงไปตรงมา ก็อยู่ที่ต้องแสดงให้ชัดว่า ที่ทำนี้เป็นการแสดงว่า เลื่อมใสหรือไม่เลื่อมใส นับถือหรือไม่นับถือ ในพระพุทธเจ้า ในพระรัตนตรัย ในหลักธรรมคำสอน ในหลักการของพระพุทธศาสนาเถรวาท เพราะขณะนี้ตัวผู้เขียนบทความนั้นก็อยู่ในเพศพระภิกษุ ในพุทธศาสนาเถรวาท ทั้งหมดนี้เป็นกรอบที่จะตัดสินว่าตรงไปตรงมา และใช้เสรีภาพถูกต้องหรือไม่ ประกาศให้เห็นลงไปว่า ฉันยังเลื่อมใส หรือฉันไม่เอาด้วยกับพุทธศาสนาเถรวาท ยังนับถือหรือ

ไม่นับถือพระพุทธเจ้า ตลอดจนพระรัตนตรัย เป็นการมีสิทธิ์ที่จะใช้เสรีภาพนี้ ซึ่งขึ้นต่อความที่จะต้องตรงไปตรงมา เรื่องก็จบ

ขอย้ำไว้อีกว่า เรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องรุนแรง ที่พูดนี้เป็นการพูดตามความจริงตามปกติธรรมดา ความจริงเป็นของกลางๆ เป็นได้ทั้งความรุนแรงและความนุ่มนวลอยู่ในตัว ถ้าเราไปรู้สึกรุนแรงมันก็รุนแรง

ถาม กรณีที่พระเมตตานันโทพูด หรือที่เขียนออกมา ก็มองดูว่าเป็นการตำหนิพระรัตนตรัย เรียกว่า พุทฺธสฺส อวณฺณํ ภาสติ ธมฺมสฺส อวณฺณํ ภาสติ สงฺฆสฺส อวณฺณํ ภาสติ ในลักษณะอย่างนี้จะพูดได้ไหมว่าพระเมตตานันโทขาดจากพระรัตนตรัย เพราะได้ติเตียนพระรัตนตรัยอย่างชัดเจน

ตอบ เป็นเรื่องที่ชาวพุทธมีสิทธิ์จะวิเคราะห์วิจารณ์ แต่ควรให้โอกาสแก่ท่านด้วย ที่จะบอกว่าฉันนับถือหรือไม่นับถือ คือท่านควรทำตัวให้ชัด ในขณะที่ชาวพุทธก็มีสิทธิพิจารณาด้วยว่าสิ่งที่ท่านพูดออกมาแล้ว ใช้ตัดสินได้หรือไม่ คือมีขั้นตอนว่า ที่ท่านเขียนนั้นเป็นการแสดงชัดหรือไม่ว่าท่านไม่เลื่อมใส ไม่เคารพ ไม่นับถือพระรัตนตรัย หรือรองลงมา ไม่นับถือพระพุทธศาสนาเถรวาท ที่ท่านสังกัดอยู่ และถ้าท่านบอกว่ายังนับถืออยู่ ก็ให้โอกาสท่านที่จะชี้แจงเหตุผลและท่าทีออกมา อันนี้ก็เป็นเรื่องที่ต้องว่าไปตามกระบวนการ เริ่มด้วยตัวท่านเองควรจะทำตัวให้ชัดเสียก่อน เป็นเรื่องของการปฏิบัติตามหลักธรรมดาที่ควรจะเป็น คือหลักของความจริงความถูกต้อง

ถาม ในแง่ของความเป็นพุทธศาสนิกชน ถ้าหากจะต้องอ้างเสรีภาพก็น่าจะได้ แต่ในแง่ความเหมาะความควรที่จะไปวิพากษ์วิจารณ์พระรัตนตรัย จะมีความเหมาะสมแค่ไหนเพียงไร

ตอบ ก็นั่นสิ ถ้าจะอ้างเสรีภาพ ก็ต้องปฏิบัติให้ตรง จึงจะเป็นเสรีภาพที่แท้ มิฉะนั้นจะเป็นเสรีภาพเทียม หรืออำพราง ถึงได้บอกว่า เรามีเสรีภาพแล้ว เมื่อฉันไม่นับถือ ฉันเห็นว่าไม่ถูกต้อง ไม่เป็นจริง ก็ควรจะแสดงตัวออกมา โดยใช้เสรีภาพที่ตรงไปตรงมา อย่างที่บอกแล้วว่า ผู้ที่บวชในพระพุทธศาสนา ก็สมัครใจบวชโดยเลื่อมใส เพราะได้เห็นชอบในคำสอนจึงมาบวช เมื่อไม่เห็นด้วยก็เป็นธรรมดาที่จะเลิกบวช ฉันไม่เอาด้วย เรื่องก็เท่านั้น นี้ก็คือความตรงไปตรงมา

ตั้งแต่สมัยพุทธกาลก็เป็นอย่างนี้ ใครเห็นชอบในคำสอน พอใจ เขาศรัทธา อยากจะเล่าเรียนศึกษาในพระพุทธศาสนา อยากเรียนรู้ยิ่งขึ้นไป และอยากปฏิบัติ เขาก็มาขอสมัครบวช เมื่อเขาไม่ศรัทธา เขาไม่เห็นด้วย ไม่พอใจอย่างใดอย่างหนึ่ง เขาก็สละออกไป อันนี้เป็นหลักปฏิบัติตามธรรมดา เป็นความตรงไปตรงมา เป็นเสรีภาพที่แท้ๆ ชัดๆ ไม่ซ่อนเร้น

ศาสนาทางเราไม่มีการบังคับหรือกีดกั้นอย่างในประเพณีเดิมของตะวันตก ถ้าเราไม่ศรัทธา ไม่เอาด้วยแล้ว ยังขืนอยู่ ก็จะกลายเป็นว่าเราใช้เสรีภาพในการหลอกให้คนอื่นเห็นว่าเรายังเลื่อมใส หรือยังอยู่ในสังกัดนี้ ใช่ไหม ก็อย่างที่ว่าแล้ว คือตรงไปตรงมา อันนั้นขั้นหนึ่ง

ที่นี้ว่าถึงในแง่ของพุทธบริษัท ถ้าเราเป็นชาวพุทธ เราบอกว่าเราปฏิญาณตนนับถือพระพุทธศาสนา เป็นพุทธมามกะ แม้แต่เป็นคฤหัสถ์ เมื่อบอกว่าฉันนับถือแล้ว เวลาจะพูดจะวิจารณ์ ก็ย่อมต้องใช้ถ้อยคำที่สุภาพอ่อนโยน ใช่ไหม อันนี้เป็นเรื่องธรรมดาเหมือนจะวิจารณ์พ่อแม่ เราก็จะวิจารณ์ด้วยถ้อยคำที่สุภาพอ่อนโยนหรือแสดงความเคารพ ไม่ใช่จะไปใช้ถ้อยคำที่ทำให้รู้สึกว่าไม่เคารพนับถือ อันนี้ก็หลักธรรมดาอีกนั่นแหละ ไม่ต้องพูดถึงขั้นพระรัตนตรัยหรอก แม้แต่ในชีวิตประจำวันก็เป็นอย่างนั้น

แต่ไม่ใช่หมายความว่าไม่มีสิทธิ์จะพูด เรามีสิทธิ์ แม้กระทั่งว่าไม่เอาด้วย ก็คือมีสิทธิ์เต็มที่อยู่แล้ว พุทธศาสนาไม่บังคับ เมื่อไม่บังคับ และให้เสรีภาพอย่างนี้ ก็คือต้องทำต่อกันอย่างตรงไปตรงมา เสรีภาพก็เปิดโอกาสให้แล้วที่จะปฏิบัติตามหลักของความจริงความถูกต้อง

ถาม ในแง่ของการปกครอง ย้อนไปเมื่อพระสุภัททะวุฑฒบรรพชิตกล่าวว่า พระพุทธเจ้าปรินิพพานก็ดีแล้ว เราอยู่ข้างหลังก็จะสบายไม่ต้องมีผู้ว่ากล่าวตักเตือน กรณีพูดเพียงเท่านี้พระมหากัสสปเถระถือว่าเป็นการจ้วงจาบพระธรรมวินัย เห็นสมควรจะต้องจัดการในเรื่องของการสังคายนาให้เป็นหลักเป็นฐาน กรณีที่พระมโนพูดที่ค่อนข้างจะรุนแรงอย่างนี้ คณะสงฆ์ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนรับผิดชอบในการปกครองพระสงฆ์ น่าจะต้องปฏิบัติการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือเปล่า

ตอบ ไม่ใช่เฉพาะคณะสงฆ์ผู้ปกครองหรอก แม้แต่ชาวพุทธทั่วไป

ก็ต้องร่วมรับผิดชอบ ผู้ปกครองก็คือท่านที่มาทำหน้าที่เหมือนเป็นตัวแทนของชาวพุทธ ที่จะมาช่วยรักษาพระพุทธศาสนา รักษาพระธรรมวินัยไว้ให้มั่นคง เมื่อมีอะไรเกิดขึ้น ที่จะมีผลกระทบ ก็เป็นธรรมดาที่จะต้องเอาใจใส่แก้ปัญหา อันนั้นคิดว่าเป็นหลักปฏิบัติตามธรรมดา

ถาม ในกรณีที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ เรามองดูว่า ท่านผู้มีส่วนที่จะต้องมาดูแลรักษาค่อนข้างจะไม่ได้เอาใจใส่ ก็ปล่อยให้เรื่องเลยตามเลยมา แม้กระทั่งปัจจุบันนี้ ก็ยังไม่มีท่านที่รับผิดชอบออกมาแสดงความรับผิดชอบโดยตรง

ตอบ เป็นเรื่องที่ชาวพุทธวิจารณ์ได้ อาตมาไม่ต้องวิจารณ์ก็ได้ ญาติโยมก็ได้ยินอยู่ เรื่องที่วิพากษ์วิจารณ์กันอยู่ ก็มีสิทธิ์ที่จะวิจารณ์ ตลอดจนเรียกร้องให้ทำสิ่งที่น่าจะทำ หรือสิ่งที่จะเป็นประโยชน์ของส่วนรวม หรือเพื่อประโยชน์แก่พระศาสนา ที่เราทั้งหลายมีส่วนร่วมอยู่ด้วยกัน

ถามตอบทั่วไป

ถาม ผมได้อ่านบทความของพระมโน แล้ว ยังมีข้อติดใจ คือท่านได้กล่าวถึงตอนเสด็จแวะที่เมืองปาฎลีบุตรก่อนแล้วแสดงปาฏิหาริย์ข้ามแม่น้ำคงคา โดยการหายตัวจากฝากหนึ่งไปยังอีกฝากหนึ่ง อันนี้ก็อยากทราบว่าเรื่องนี้พระไตรปิฎกได้กล่าวไว้อย่างไรหรือเปล่า

ในพระพุทธศาสนา ฤทธิ์ปาฏิหาริย์สำคัญแค่ไหน?

ตอบ มีกล่าวไว้ ไม่เฉพาะที่นี่หรอก ที่อื่นก็มี เรื่องหายตัวข้ามฝั่งในคัมภีร์แถวๆ อุทาน ก็มี เรื่องฤทธิ์เรื่องปาฏิหาริย์มีแทรกอยู่ในพระไตรปิฎกที่โน่นบ้างที่นี่บ้าง

บทความของท่านเมตตาฯนี้ เพิ่งจะอ่านตลอดเมื่อกี้ เรื่องนี้บอกแล้วว่าอาตมาไม่ค่อยได้สนใจอะไรมาก ก่อนนี้ก็อ่านผ่านๆ และขีดที่สำคัญไว้ ตอนนี้ก็เลยถือโอกาสอ่านใหม่ให้ตลอด ก็จึงเห็นว่าท่านเมตตาฯมีการเขียนข้ามข้อมูล หรือเดาเอามาก

ที่ท่านเมตตาฯบอกว่ามหาปรินิพพานสูตรมีลีลาต่างจากพระสูตรอื่นอะไรนั้น ความจริงพระสูตรแต่ละพระสูตรเราจะบอกว่ามีลีลาต่างจากพระสูตรอื่นก็ได้ เพราะแต่ละพระสูตรก็มีลีลาเป็นของตัวเอง จะบอกว่าเหมือนพระสูตรอื่นก็ได้ คือมุ่งที่การแสดงธรรม ส่วนเรื่องอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ก็มีแทรกอยู่ในพระไตรปิฎกที่โน่นบ้างที่นี่บ้าง และเรื่องในมหาปรินิพพานสูตรส่วนมากก็มีในพระไตรปิฎกเล่มอื่นด้วย

ได้บอกแล้วว่า ในพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะเถรวาทนี้ชัดเจนอยู่แล้ว ฤทธิ์เป็นเรื่องประกอบ และในบรรยากาศของชมพูทวีปสมัยนั้นก็รู้กันอยู่ทั่วไปว่าเขานิยมฤทธิ์ เพราะฉะนั้นลีลาในการเล่าเรื่องต่าง ๆ ก็จะมีอย่างนี้เป็นธรรมดา

เราลองกลับไปนึกถึงบรรยากาศในยุคสมัยนั้น เมื่อจะเล่าเรื่องให้คนยุคนั้นฟัง ก็จะมีเรื่องอย่างนี้แทรกเข้ามา โดยเฉพาะในยุคอรรถกถายิ่งมากใหญ่ การที่พระพุทธเจ้าจะมีฤทธิ์ก็เป็นเรื่องธรรมดา พระโมคคัลลาน์ และพระสารีบุตรก็มีฤทธิ์ แต่ทั้งหมดนั้น สาระอยู่ที่ว่าท่านถือว่าฤทธิ์ปาฏิหาริย์เป็นเรื่องประกอบ ไม่ใช่เรื่องสำคัญ และฤทธิ์นี้ ทางพระพุทธศาสนาถือว่ามนุษย์ฝึกฝนพัฒนาขึ้นมาได้ อย่างที่พูดวันก่อนว่า ไม่เฉพาะเทวดาเท่านั้นที่มีฤทธิ์ ไม่ต้องไปรอหวังพึ่งเทวดา มนุษย์ก็สร้างฤทธิ์เองได้

ในบางศาสนานั้นมนุษย์จะมีฤทธิ์ต้องให้เทวดาเอาฤทธิ์มาให้ คือเทวดาโปรดปรานก็เลยให้คนนั้นมีฤทธิ์ แต่ในพุทธศาสนานั้นฤทธิ์ของมนุษย์ไม่ต้องพึ่งเทวดา มนุษย์สามารถพัฒนาตัวเองให้มีฤทธิ์ได้ คือจะเน้นจุดนี้ว่าให้มนุษย์ไม่มัวหวังพึ่งพาเหตุปัจจัยอื่น คือ การดลบันดาลจากภายนอก ฤทธิ์นี้ไม่ต้องรอเทวดาภายนอกหรอก มนุษย์ก็พัฒนาได้

เสร็จแล้วท่านก็ประมวลอีกทีหนึ่ง ตีซ้ำเข้าไปว่า แต่ถึงจะมีฤทธิ์เก่งกาจเท่าไร เลิศแค่ไหน ก็ตกอยู่ใต้อำนาจคติธรรมดาของสังขาร เมื่อร่างกายนี้เกิดมาจากเหตุปัจจัยปรุงแต่ง ก็ต้องเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป และเสื่อมสลายเป็นธรรมดา กลับมาย้ำสำทับให้เกิดความไม่ประมาทว่า นี่นะ ไม่ว่าจะเป็นพระพุทธเจ้าหรือใครก็ตาม

จะเป็นผู้ประเสริฐ จะเป็นผู้มีฤทธิ์อย่างไร ในที่สุดก็จะต้องถึงวาระสุดท้ายของพระชนมชีพเป็นคติธรรมดา อย่าว่าแต่เราเลย แม้แต่ท่านผู้มีความประเสริฐอย่างนั้นก็ยังต้องปรินิพพาน เพราะฉะนั้นเราทั้งหลายอย่ามัวประมาท ซึ่งไม่ว่าในมหาปรินิพพานสูตรหรือที่ไหนก็จะย้ำจุดนี้

พูดถึงฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เป้าหมายแท้มุ่งเพื่ออะไร ?

การที่เอาเรื่องปาฏิหาริย์มาพูดจึงไม่ใช่เป็นเรื่องแปลกอะไร ไม่ใช่เรื่องบุคลิกขัดแย้ง แต่เป็นเรื่องธรรมดา พระสาวก เช่นพระสารีบุตรและพระมหาโมคคัลลานะก็เป็นอย่างนี้ จะบอกว่าเป็นสองบุคลิก สามบุคลิกก็ได้ อาจารย์ทองขาวก็มีสอง-สาม-สี่บุคลิก หนึ่ง บุคลิกเป็นนายทหาร สอง บุคลิกเป็นคุณพ่อ สาม บุคลิกเป็นอาจารย์ สี่ บุคลิกเป็นมนุษย์คนหนึ่ง ใช่ไหม แต่ที่ท่านเมตตาฯ เขียนนี่ ท่านรู้สึกว่าบุคลิกสองอย่างนี้ขัดแย้งกัน ก็จะพาลไปถึงว่ามีพระสงฆ์ที่ต่างความคิดเห็นกันมาเขียนเรื่องไว้ในพระสูตรเดียวกันอะไรทำนองนี้ เลยไปกันใหญ่

แต่เมื่อท่านว่าอย่างนั้น เราจะยอมรับก็ได้ ไม่ยากอะไร ก็บอกว่ามีสองบุคลิก สามบุคลิก สี่บุคลิกก็ได้ แต่บุคลิกเหล่านี้ไม่ได้ขัดแย้งกันแต่ประการใด เป็นเรื่องธรรมดา และยิ่งกลับมาเสริมการสอนธรรมะด้วยซ้ำ อย่างที่เคยพูดแล้ว เช่นในพุทธวงส์ ท่านสรุปพุทธประวัติสั้นแทบจะเหลือหน้าเดียว พูดตั้งแต่ประสูติที่ไหน เป็นโอรสใคร จนปรินิพพาน ให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงมีคุณสมบัติพิเศษอย่างนั้นๆ อย่างที่เราเรียกว่ามีฤทธิ์มีอานุภาพสูงที่สุด แต่ลง

ท้ายท่านก็สรุปว่า ไม่ช้าไม่นานเลย พระองค์ก็จะปรินิพพาน สังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นของว่างเปล่า ก็โน้มมาสู่การสอนธรรม ให้เราไม่ประมาท ให้เราเร่งพัฒนาตน อย่ามัวไปหวังพึ่งข้างนอก

แม้แต่ในมหาปรินิพพานสูตรนี้เอง พระพุทธเจ้าก่อนปรินิพพานก็ตรัสย้ำเรื่องนี้อยู่เสมอ พอพระอานนท์ตลอดจนพระสงฆ์ทั่วไปได้ฟังข่าวว่าพระพุทธเจ้าจะปรินิพพาน รู้กันทั่วแล้ว พระองค์ก็ตรัสกับพระสงฆ์เหล่านั้นว่า ให้มีตนเป็นที่พึ่ง ให้มีธรรมเป็นที่พึ่ง คืออย่ามัวหวังพึ่งพระองค์ ถ้าเรียกอย่างภาษาสมัยใหม่ก็เรียกว่าเป็นแนวคิดหลัก เป็นแกน เป็น theme แน่นอนชัดเจนอยู่ในคำสอน ทั้งในพระสูตรนี้และพระสูตรอื่น ไม่ได้มีความขัดแย้งกันเลย

ได้ย้ำไปแล้วว่า พระพุทธศาสนานั้นพูดได้ว่า ท่านจงใจเลยทีเดียว ในการเล่าประวัติของพระพุทธเจ้าให้เห็นว่า พระองค์ทรงมีพระวรกายหรือพระสรีระเป็นมนุษย์ธรรมดา แต่ความประเสริฐไม่ได้อยู่ที่ชีวิตร่างกายของมนุษย์ ความประเสริฐนั้นอยู่ที่ว่าพระองค์ได้ทรงบำเพ็ญบารมี เพียรพัฒนาฝึกพระองค์อย่างดี ในเรื่องนี้หลักคำสอนก็สอดคล้องกันหมด เช่นว่า ทนฺโต เสฏฺโฐ มนุสฺเสสุ "ในหมู่มนุษย์ ผู้ที่ฝึกดีแล้วเป็นผู้ประเสริฐ" และว่า ผู้ที่ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ เป็นผู้ประเสริฐสุดทั้งในหมู่มนุษย์และเทพเทวา หรืออีกแห่งที่ว่า พระสัมพุทธเจ้านี้ ทั้งที่เป็นมนุษย์นี่แหละ แต่ได้อบรมพระหฤทัยตั้งมั่นดีแล้ว ได้ฝึกฝนพระองค์แล้ว มีคุณสมบัติอย่างนั้น ๆ แม้เทพทั้งหลายก็น้อมนมัสการ

นี้เป็นแนวคิดของพุทธศาสนาเถรวาท ที่พยายามย้ำอยู่เสมอ

ให้มนุษย์ถือพระองค์เป็นแบบอย่าง หรือให้มองเห็นว่าพระพุทธเจ้าเป็นมนุษย์ แต่มนุษย์นี้แหละเมื่อพัฒนาฝึกฝนตนเองแล้วจะประเสริฐเลิศที่สุด จะเรียกว่าเป็นเทพก็ได้ แต่เป็น***วิสุทธิเทพ*** ซึ่งเหนือกว่าเทพทั้งหลาย เพราะเข้าถึงธรรมที่เหนือเทพอยู่แล้ว จึงไม่ต้องไปหวังพึ่งเทวดาเทพเจ้าพระพรหมอะไร แม้แต่เทพพรหมเหล่านั้นก็ยังมาน้อมนมัสการ

ข้อสำคัญอยู่ที่ว่า มนุษย์แต่ละคนจะต้องเพียรพยายามฝึกฝนพัฒนาตนเอง และอย่ามาหวังพึ่งแม้แต่ขอให้พระองค์ดลบันดาลให้ พระองค์เป็นผู้สั่งสอนแนะนำ ชี้ทางให้ เราต้องปฏิบัติกันเอง แนวคิดนี้มาลงชัดที่มหาปรินิพพานสูตรนี้ด้วย เรื่องฤทธิ์เดชปาฏิหาริย์ยิ่งมาเสริมคำสอนนี้ให้หนักแน่นยิ่งขึ้น

ทีนี้ที่ท่านเมตตาฯเล่านั้น ก็เหมือนกับเอาพระสูตรนี้มาตีกันเอง ตอนไหนที่จะเอา ท่านก็ยกมาเพื่อจะสนับสนุนความคิดของตน ตอนไหนที่ท่านเห็นว่าจะเสียท่า ท่านก็ไม่เอาซะ

พระพุทธเจ้าไปเอาน้ำเองไม่ไหว ต้องคะยั้นคะยอพระอานนท์เชียวหรือ ?

ที่จริงนั้น ตามความในพระสูตรนี้ เมื่อพระพุทธเจ้าฉันสูกรมัททวะแล้ว ต่อมาระหว่างทรงเดินทาง ตอนที่แวะประทับนั่งที่โคนไม้ แล้วให้พระอานนท์ไปนำน้ำมาจะเสวยเพราะทรงกระหายมาก เนื่องจากทั้งทรงประชวรและทั้งเดินทาง อีกทั้งถ้ายอมรับตามนี้ก็เป็นเดือนวิสาขะ อากาศก็ร้อนด้วย ทรงให้พระอานนท์ไปนำน้ำมา ท่านเมตตาฯบอกว่าพระพุทธเจ้าลุกนั่งไม่ไหว “**ไม่อาจเสด็จไปตัก**

น้ำได้ด้วยพระองค์เอง" ถึงต้องคะยั้นคะยอให้พระอานนท์ไปเอา ก็มันเรื่องอะไร พระอานนท์เป็นลูกศิษย์ ถึงแม้ถ้าพระองค์แข็งแรงเป็นปกติ พระอานนท์ก็ต้องไปเอามาถวาย เหมือนอย่างเราอยู่กันสบายดี แล้วเดินทางไปด้วยกัน จะปล่อยให้ครูอาจารย์ต้องเดินไปตักน้ำเอง ในประเพณีมารยาทของเรามีที่ไหน ไม่ใช่เมืองฝรั่งนี่

ขอเล่าแทรก เมื่อปี ๒๕๓๗ หรือ ๒๕๓๘ เมื่อคณะอาตมาไปพักที่เมือง Albany ในรัฐนิวยอร์ค วันหนึ่งตอนเช้า โยมนิมนต์พาไปฉัน ตอนนั้นมองเห็นรถยนต์คันหนึ่งมาจอดข้างร้านแมคโดนัลด์ รถจอดแล้วมองเห็นคนแก่เดินเข้าในร้าน ซื้ออาหารจานด่วน รวมทั้งเครื่องดื่ม ๑ แก้วปลาสติก เอาไปให้หนุ่มใหญ่ที่นั่งรอในรถกิน เรามองอย่างคนไทย รู้สึกแปลกใจว่า เมืองฝรั่งนี้ พ่อต้องรับใช้ลูกแม้แต่โตๆ แล้วอย่างนั้นเชียวหรือ ถ้าเป็นเมืองไทย ลูกคงปล่อยให้พ่อทำอย่างนั้นไม่ได้ แต่นึกเผื่อใจ บางทีลูกจะป่วยหรือติดขัดอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่เมืองฝรั่งโดยทั่วไป เรื่องเป็นไปได้แบบนี้

ในกรณีนี้ ตามวัฒนธรรมของเรา ลูกศิษย์กับอาจารย์ ก็เป็นธรรมดาอยู่แล้ว พระพุทธเจ้าก็ให้พระอานนท์ไปเอาน้ำมา หลังจากนั้นอนพระสูตรก็ยังเล่าอีกว่า พระองค์ทรงเดินทางต่อไป และได้ลงไปในแม่น้ำกกุธานที ทั้งสรงสนานและเสวยน้ำในแม่น้ำ แสดงว่ายังมีกำลัง ท่านเมตตาฯลงความเห็นว่า พระพุทธเจ้า **"ไม่อาจลุกนั่งได้เอง"** และ **"ทรงประคองพระองค์ไม่ไหว"** พระสาวกเอาพระองค์ขึ้นแคร่หามไปแล้วตั้งแต่ตอนที่ให้พระอานนท์ไปเอาน้ำ

แม้แต่ที่ว่าหามไปนั้น ท่านเมตตาฯเองก็ไม่มีข้อมูลอะไร เมื่อท่านเห็นว่า **"ทรงประคองพระองค์ไม่ไหว"** แล้ว ก็ต้องทรงถูกหาม

ขึ้นแคร่ไป ส่วนหลักฐานที่ว่ายังทรงเดินทางต่อ และลงสรงในแม่น้ำนั้น ไม่เข้ากับความเห็นของท่าน ท่านก็ว่าคงต่อเติมเข้าไปใหม่

หลังจากสรง-เสวยน้ำแล้วนั่นแหละ จึงให้พระจุนทกะปูสังฆาฏิ ๔ ชั้น และทรงบรรทม (ครั้งก่อนปูประทับนั่ง) ตอนประทับนอนก็ไม่ใช่หมดแรงไปเลย แต่ยังทรงทำงานต่อ คือตรัสเรียกพระอานนท์มารับสั่งว่า เมื่อพระองค์ปรินิพพาน นายจุนทะผู้ถวายอาหารมื้อสุดท้ายจะเดือดร้อนใจว่าทำให้พระองค์ปรินิพพาน จึงรับสั่งให้พระอานนท์ไปปลอบใจนายจุนทะ พระองค์ก็ประทับรอพระอานนท์อยู่ที่นั่น เมื่อพระอานนท์มาแล้วจึงรับสั่งว่าจะเดินทางต่อไปยังสวนหลวงสาละหรือสาลวโนทยานของกษัตริย์มัลละ

ตอนนี้ ถ้าว่าตามท่านเมตตาฯพระสาวกก็หามพระพุทธเจ้ากันร่องแร่งกระหืดกระหอบมาตลอดทาง ว่าเป็นคนละเรื่องไปเลย

ที่จริง เรื่องราวตอนเสด็จเดินทางสู่ที่ปรินิพพานนี้ มิใช่มีเฉพาะในมหาปรินิพพานสูตรเท่านั้น แม้แต่ที่พระพุทธเจ้ารับสั่งให้พระอานนท์ไปปลอบใจนายจุนทะก็มีเล่าในพระไตรปิฎกเล่ม ๒๕ ด้วย *(ขุ.อุ.๒๕/๑๖๘/๒๑๓)* แต่ถ้าว่าตามท่านเมตตาฯก็กลายเป็นว่ามหาปรินิพพานสูตรนี้แต่งขึ้นแปลกใหม่ต่างหาก มีลีลาไม่เหมือนพระสูตรอื่น ๆ นี่ก็เพราะไม่ตรวจสอบข้อมูลให้ดี อย่างที่ว่าแล้ว

ในสวนหลวง มีอาคารไม่ได้หรือไร ?

เรื่องต่อจากนั้น พระพุทธเจ้าก็เสด็จต่อมา จนถึงสวนหลวงไม้สาละ และให้จัดวางเตียงประทับนอน (เลือกเอา) ที่ระหว่างต้นสาละคู่ ตอนนี้ท่านเมตตาฯก็บอกว่าจะอยู่ที่นั่นไม่ได้เพราะเป็นที่

หนาวกลางแจ้ง คนป่วยขนาดนั้นไม่ไหวแล้ว ต้องให้ไปอยู่ในที่กำบัง ในอาคาร ก็มีสิ่งที่ท่านจะเอามาใช้อ้างนิดเดียว ที่ท่านยกมาอ้าง แต่ผิดพลาดไปว่า พระอานนท์ **"จะเป็นลม ไม่อาจประคองตนไว้ได้ ต้องยืนเหนี่ยวกลอนประตูรูปหัวสิงห์อยู่"** ท่านก็บอกว่าพระพุทธเจ้าไม่ได้ประทับที่สาลวโนทยาน หรือที่สวนหลวงสาลวัน แต่ **"ประทับอยู่ในห้องของอาคารที่อยู่ในเมืองกุสินารานั่นเอง"**

ตอนก่อนท่านเอาข้อมูลในมหาปรินิพพานสูตรมาใช้ เพื่อบอกว่าพระพุทธเจ้าต้องเป็นโรคที่ถึงขั้นขึ้นแคร่หามเดินไม่ไหว แต่ตรงนี้ข้อมูลในมหาปรินิพพานสูตรบอกว่าพระพุทธเจ้าประทับนอนในสวนหลวง ท่านกลับปฏิเสธ มันก็ขัดกันในตัวเอง ท่านเมตตาฯบอกว่าเป็นที่กลางแจ้งพักไม่ได้ คนป่วยอย่างนั้นไม่ไหว ท่านว่างั้นต้องไปพักในอาคาร

ถึงแม้ถ้าต้องการพักในอาคารสิ่งก่อสร้างจริง ในสวนหลวงไม่มีบ้านพัก เช่นเรือนคนเฝ้าสวน เป็นต้นหรือ ในราชอุทยานก็เป็นไปได้เยอะแยะ เมื่อกี้แม้แต่ที่ประทับนอนใต้ต้นสาละคู่ก็ยังมีเตียงแล้วทำไมจะไม่มีสิ่งก่อสร้าง และเครื่องใช้ต่างๆ สำหรับราชูปโภค นี่ก็คล้ายๆ กับว่า ตัวท่านเมตตาฯเองจะเอาให้เป็นอย่างที่ตัวคิดจะให้เป็น ก็เลยกลายเป็นอย่างนั้นไป แต่ในแง่ข้อมูลมันก็ไม่เป็นอย่างที่ท่านต้องการ

ที่จริง ในแง่ข้อมูลนั้น ถ้ามีอย่างไรท่านก็ควรเอามาแสดงตรงตามที่เป็นจริง และต้องเอามาให้หมด ถ้าตรงนี้เป็นไปไม่ได้ ก็ต้องแสดงเหตุผล ถ้าไม่ชัด ก็ต้องใช้คำว่าสันนิษฐานว่าน่าจะเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ แต่นี่ตัวท่านเองเอาเลย ไม่บอกว่าท่านสันนิษฐาน แต่

กลับไปพูดถึงคนอื่น ท่านบอกว่า ที่สันนิษฐานกันมาอย่างนั้นๆ ก็นึกไม่ออกว่าใครสันนิษฐาน ที่ท่านบอกว่า ที่สันนิษฐานกันอย่างนั้น ก็ไม่น่าจะเป็นจริง เพราะไม่รู้ว่าใครสันนิษฐาน ในหมู่ชาวพุทธไม่เห็นเคยมีใครสันนิษฐานอย่างที่ท่านเขียน แล้วท่านก็เอาข้อสันนิษฐานที่ไม่มีนั้นมาตีบอกว่า ที่เคยสันนิษฐานว่าอย่างนั้น ไม่น่าจะเป็นจริง แล้วใครสันนิษฐาน ในหมู่เราผ่านมาก็ไม่เคยเห็นมีใครสันนิษฐานว่าอย่างนั้น แล้วท่านมาตีข้อสันนิษฐานนั้นเหมือนกับยกอะไรขึ้นมา เพื่อจะตียันให้ความสำคัญกับสิ่งที่ตัวพูดไป

อย่างที่พูดวันก่อนแล้วว่า การทำงานทางวิชาการ เริ่มด้วยขั้นต้นต้องได้ข้อมูลที่ถูกต้องแม่นยำชัดเจนเพียงพอ และจากฐานข้อมูลนั้นก็จึงตีความวิเคราะห์วิจารณ์ ถ้าเรื่องไหนไม่ชัดก็ต้องบอกว่าข้าพเจ้าสันนิษฐาน หรือมีความเป็นไปได้อย่างนี้ หรืออาจจะมีความเป็นไปได้ ๒ - ๓ อย่าง ดังนี้ๆ ไม่ใช่จะปักลงไปในขณะที่ไม่มีหลักฐานชัดเจน

เรื่องโรคที่ปรินิพพาน ตั้งบังไว้ ประเด็นแท้ซ่อนอยู่ คืออะไร?

แม้แต่พระโรคที่ประชวร เราไม่ได้รังเกียจการวิเคราะห์ในทางแพทย์ แต่นี่**ประเด็นทางแพทย์กลายเป็นประเด็นย่อย** คือตั้งชื่อเรื่องยกขึ้นมาคล้ายๆ ว่าประเด็นทางการแพทย์เป็นเรื่องใหญ่เป็นเรื่องหลัก แต่พอเอาเข้าจริง เรื่องโรคภัยไข้แพทย์กลายเป็นประเด็นเล็กๆ แต่ประเด็นหลักที่ซ่อนไว้ หรือเป้าหมายใหญ่น่ะต่างหาก คือมุ่งไปที่จะให้เห็นว่า ได้เกิดความขัดแย้งในคณะสงฆ์ การ

สังคายนาเชื่อไม่ได้ พระไตรปิฎกเป็นหลักฐานที่ไม่แน่นอน พระพุทธเจ้านี่ไม่แน่จริง อะไรต่าง ๆ เหล่านี้กลายเป็นประเด็นหลักไป

เพราะฉะนั้นจึงบอกว่า การใช้เสรีภาพจึงต้องมีความรับผิดชอบ เรามีเสรีภาพเพื่อจะแสดงความจริงและทำสิ่งที่ถูกต้อง เพื่อช่วยให้สังคมนี้อยู่ดีมีความเจริญงอกงาม การที่เรามีประชาธิปไตยก็เพื่อให้โอกาสแก่คนทั้งหลายที่จะนำศักยภาพของตนออกมาร่วมสร้างสรรค์สังคม คนที่ไม่มีเสรีภาพก็จะถูกปิดกั้นโอกาส ศักยภาพที่เขามีก็ไม่อาจถูกดึงออกมาใช้เพื่อร่วมทำประโยชน์แก่สังคมได้ เราจึงให้เสรีภาพเพื่อให้สติปัญญาความสามารถของเขาออกมาร่วมสร้างสรรค์สังคมได้ ไม่ใช่ว่ามีเสรีภาพขึ้นมาก็นึกว่า ฉันจะทำอะไรก็ได้ ไม่ใช่อย่างนั้น เพราะฉะนั้น เรื่องใหญ่จึงอยู่ที่ว่าเสรีภาพต้องมากับความจริงและความถูกต้อง คนที่ใช้เสรีภาพจึงต้องมีความรับผิดชอบด้วย

ฤดูหนาว-หัวสิงห์-กัปป์สิ้นโลก ลอดเข้ามากับข้อมูลแบบไหน?

ถาม มีเหตุผลหนึ่งที่พระมโนเอามาอ้าง คือพูดว่า พระพุทธเจ้าปรินิพพานในฤดูหนาว โดยเหตุผลหนึ่งว่าอาจจะไม่สามารถนอนกลางแจ้งได้ แต่ที่พระคุณเจ้าได้อธิบายว่า พระพุทธเจ้าเสด็จลงไปสรงสนานได้อย่างไร

ตอบ ถ้าเป็นฤดูหนาวจริงอย่างที่ท่านเมตตาฯ ว่า แล้วไปสรงน้ำในแม่น้ำ พระองค์ประชวรอยู่ก็คงแย่เลยนะ ประชวรแล้วจะลงไปสรงในแม่น้ำ แล้วยังแถมเป็นฤดูหนาวจะทำได้อย่างไร แต่นี่เป็น

เดือน ๖ หน้าร้อน จึงเป็นธรรมดา

ลงไปสรงน้ำในแม่น้ำก็ยังได้ ทำไมจะประทับโคนไม้กลางแจ้งไม่ไหว

ถาม อีกประเด็นก็คือว่า เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพาน พระอานนท์ก็ไปกอดกลอนประตูรูปหัวสิงห์อยู่ ทีนี้ในพระไตรปิฎกได้พูดคำว่ากลอนประตูรูปหัวสิงห์หรืออย่างไร

ตอบ ที่จริงในพระไตรปิฎกเป็น ***หัวลิง*** คือ กปิสีสัง

ถาม หมายความว่าไปโหนกลอนประตูจริง ๆ หรือว่า

ตอบ ไปเกาะเหนี่ยว เท่านั้น

ถาม เขาแปลศัพท์ผิดหรืออย่างไร

ตอบ ก็แปลผิดไปหน่อย อาจจะพิมพ์ผิดก็ได้ คือ ***หัวลิง*** แต่พิมพ์เป็น***หัวสิงห์***ไป* ส่วนเนื้อความนั้นก็อย่างที่อาตมาได้พูดไว้แล้วว่าอันนี้ไม่ใช่เหตุผลสำคัญที่จะมาวินิจฉัยได้ มันไม่เพียงพอสำหรับการวินิจฉัย เพราะว่าในสวนหลวงย่อมมีสิ่งก่อสร้างหรืออาคารได้เป็นเรื่องธรรมดา ไม่จำเป็นจะต้องไปมีอยู่เฉพาะในเมือง และในพระสูตรก็เล่าว่า พระอานนท์เข้าไปในที่พัก (บาลีว่า *วิหาร* คือที่อยู่อาศัย หรือที่พัก อรรถกถาอธิบายว่าเป็น *มณฺฑลมาฬ* ที่แปลกันว่าพลับพลา)

---

* ต่อมาได้ตรวจสอบข้อมูล ปรากฏว่าไม่ใช่พิมพ์ผิด

ถ้าอยู่ในเมือง สภาพแวดล้อมอาจจะไม่เหมาะกับการไปเหนี่ยวกลอนประตูด้วย เพราะจะไม่ปลอดคน แต่อาจจะพลุกพล่านจอแจด้วยซ้ำ ถ้าเข้าเมืองจริง คนมากมายจะรู้ว่าพระพุทธเจ้าประชวร แล้วก็จะมากัน พระอานนท์จะมีเวลาและมีที่ปลอดคนไปเหนี่ยวกลอนประตูร้องไห้ได้อย่างไร และที่ท่านเมตตาฯ ว่าเป็นฤดูหนาว ก็ขัดกับการที่เสด็จลงไปสรงน้ำ

เรื่องข้อมูลผิดพลาดหรือจับข้อมูลผิดนี้ มันเสียแต่ต้น ถ้าตัวไม่รู้ศัพท์ก็ยุ่ง อย่างเราไปอ่านภาษาอังกฤษ นอกจากไม่เข้าใจความแล้วบางทีก็จับความหมายผิด นั่นถือว่าอยู่ในขั้นข้อมูลผิด ไม่ใช่ตีความผิด เพราะมันเป็นคำธรรมดา เป็นแต่เพียงว่าเราเองไม่รู้เรื่องเราไม่รู้ความหมายนั้น

ตัวอย่างเช่น คนไทยคนหนึ่งไปเห็นคำภาษาอังกฤษว่า season ก็บอกว่า ต้องแปลว่าลูกทะเล เพราะ sea แปลว่าทะเล son แปลว่า ลูก "season" อ๋อ ลูกชายทะเล ถ้าอย่างนี้ก็ต้องมี seagirl แปลว่า ลูกสาวทะเล แต่ที่จริงมันแปลว่าฤดู ใช่ไหม เมื่อแกไปจับผิดความหมายเอา season เป็นลูกทะเล มันก็ไปคนละเรื่อง

เรื่องจับความหมายศัพท์ผิด ก็เป็นอีกปัญหาหนึ่งซึ่งเตือนว่าคนที่จะนำเสนอเรื่องทางวิชาการ จะต้องมีความรับผิดชอบที่จะศึกษาให้ถ่องแท้ชัดเจน อย่างเรื่องกัปป์ที่พูดไปแล้ว ***กัปป์***ในพุทธศาสนาเถรวาทพูดถึงคนและพูดถึง*อายุกัปป์* ซึ่งหมายถึงช่วงอายุของคนที่อยู่ได้ประมาณร้อยปีในยุคนั้นสมัยนั้น เมื่อเข้าใจศัพท์ผิดการตีความมันก็ไปคนละเรื่องคนละราวเตลิดเปิดเปิง ตรงนี้แหละที่อาจจะเป็นมูลเหตุให้ท่านคิดว่า อู้!...นี่พระพุทธเจ้าอวดพระองค์

ว่ามีฤทธิ์อยู่ได้ตลอดกัปป์จนสิ้นโลก ไปโน่นเลย ก็ไกลลิบลับ

เมื่อเราดูรู้ว่าพระพุทธเจ้าตรัส *หนึ่ง* กัปป์ไม่ได้หมายถึงสิ้นโลก แต่หมายถึงช่วงอายุของคน แทนที่จะอยู่แค่ ๘๐ ปี ก็อยู่ให้เต็ม ๑๐๐ *สอง* ข้อที่ว่านั้นก็ตรัสเป็นกลางๆ ไม่ได้ตรัสเฉพาะพระองค์ คือ ตรัสว่า ยสฺส กสฺสจิ อานนฺท จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา เป็นต้น บอกว่า อานนท์ ผู้ใดก็ตามเจริญอิทธิบาท ๔ อย่างนั้น ๆ แล้ว ถ้าหวังก็จะอยู่ได้ตลอดกัปป์ หมายความว่าใครก็ได้ เป็นการตรัสสอนธรรมะไปด้วย

นี่คือการนำเสนอข้อมูล โดยที่ตัวข้อมูลซึ่งเราจะนำมาใช้ ต้องให้ถูกต้องและเพียงพอ แล้วก็นำเสนอให้ตรงไปตรงมา มิฉะนั้นก็จะมีปัญหาได้ทุกขั้น ตั้งแต่ตัวข้อมูลที่ผิดพลาด การจับเอาข้อมูลมาผิด และการนำเสนอข้อมูลที่ไม่เพียงพอ ทำให้เกิดข้อสรุปที่ผิดพลาด และการนำเสนอข้อมูลไม่ตรงความจริง

นับเวลา แต่หาข้อมูลไม่พอ จะไม่พลาดได้อย่างไร?

ถาม **ในประเด็นที่ท่าน(เมตตานันโท)บอกว่าพระพุทธเจ้าไม่ได้ปรินิพพานวันวิสาขบูชา แต่คงจะปรินิพพานหลังจากออกพรรษา ซึ่งอยู่ในช่วงฤดูหนาว อย่างที่พระเดชพระคุณพูดเมื่อตะกี้นี้ มีความเป็นไปได้ไหมครับ**

ตอบ นี่ก็เพราะไปคาดเดาด่วนลงความเห็นว่า เออ...พระพุทธเจ้าออกพรรษาแล้วก็เสด็จออกจากที่นั่นมายังที่ปรินิพพานเลย อ้อ... ออกพรรษาแล้วเดินทางมาที่ปรินิพพานก็แค่นิดเดียว ใช้เวลาไม่นาน เพราะฉะนั้นก็ต้องอยู่ในช่วงต่อจากเดือนสิบเอ็ด มาถึงที่นั่น

ก็ต้องอยู่แถวไม่เกินเดือนสิบสอง หรือเดือนอ้าย

อันนี้ท่านก็คิดเอาง่ายๆ แต่ทำไมไม่ตรวจสอบข้อมูล เห็นอะไรสงสัยหรือยังไม่ชัด ก็ต้องค้นต้องตรวจสอบเทียบข้อมูลกันไปจนกว่าจะแน่ใจว่าหมดที่ค้น หรือชัดแน่จนไม่ต้องหาอะไรมาตรวจสอบอีก เช่นค้นว่า เออ...คัมภีร์นี้ว่าอย่างนี้ ช่วงระหว่างนี้ท่านกล่าวไว้เฉพาะตอนจำพรรษาที่เวสาลี ต่อจากนั้นเมื่อออกพรรษาแล้วพระพุทธเจ้าทำอะไรบ้าง แล้วจึงเสด็จไปที่ปรินิพพาน มีพูดไว้ที่ไหนไหม อาจจะไม่ใช่มีอยู่ในแหล่งเดียว เพราะมหาปรินิพพาน-สูตรเล่าเฉพาะเหตุการณ์เกี่ยวกับการปรินิพพานโดยตรง

เรื่องนี้เห็นได้ตามหลักฐานที่มีอยู่ เช่นว่า ทำไมท่านเล่าเรื่องจำพรรษาในเวสาลี ก็เพราะในพรรษานั้นมีเหตุการณ์เกี่ยวข้องกับการปรินิพพาน คือพระพุทธเจ้าประชวรครั้งหนัก ที่ขนาดว่ามรณันติก จะถึงกับสิ้นพระชนม์เลย เมื่อมหาปรินิพพานสูตรเล่าเรื่องปรินิพพานก็ต้องให้ความสำคัญแก่เหตุการณ์ประชวรหนักครั้งนี้ จะเห็นว่าในการจำพรรษาตลอด ๓ เดือน ท่านเล่าไว้เฉพาะเหตุการณ์ประชวรครั้งหนักนี้อย่างเดียวเท่านั้น หลังจากนั้นไม่มีเหตุการณ์เกี่ยวข้องอีก ท่านก็ไม่เล่า ก่อนประชวรและหลังประชวรนั้นจะเป็นกี่เดือน จะทรงทำอะไร ถ้าเราอยากรู้ ก็เป็นเรื่องของเราจะต้องไปตรวจสอบหาข้อมูลเอง

ต่อจากนั้น พระสูตรเล่าอีกทีก็ตอนที่ปลงพระชนมายุสังขารเลย ออกพรรษาแล้ว จนถึงปลงพระชนมายุสังขาร นานเท่าไรพระองค์ทำอะไร พระสูตรก็ไม่บอก แต่ที่บอกไว้ชัดก็คือ นับจากปลงพระชนมายุสังขาร ถึงปรินิพพาน ก็สามเดือน ช่วงระหว่างนั้น

พระสูตรก็ไม่เล่าอีกว่า ๓ เดือนนั้นทรงทำอะไร

การนับเวลา จะเอาเฉพาะเหตุการณ์ที่ท่านระบุเจาะจงเท่านั้นไม่พอ ต้องนึกถึงเหตุการณ์ในระหว่าง และถ้าเป็นการเดินทาง ก็ต้องนึกถึงการพักแรมระหว่างทางด้วย แม้แต่การเดินทางจากเวสาลีที่ปลงพระชนมายุสังขาร ไปถึงกุสินาราที่ปรินิพพาน ถ้าวัดระยะทางตรงแบบไม้บรรทัดก็ ๑๔๐ กม. ถ้าเดินทางอย่างเดียวไม่หยุดเลยวันละ ๒๐ กม. ก็ใช้เวลา ๗ วัน แต่หนทางจริงผ่านคาม นิคมและนครต่างๆ อาจเป็นระยะทางยาวกว่านั้นอีกมาก ยิ่งกว่านั้นในเรื่องก็ชัดว่า พระพุทธเจ้าทรงแวะประทับระหว่างทางหลายแห่งและบางแห่งอาจจะหลายวัน แต่เราก็ไม่ทราบแน่ว่ากี่วัน เช่นที่ภัณฑคาม ก็ดี ที่โภคนคร ก็ดี ท่านเล่าแต่เพียงว่า พระพุทธเจ้าประทับที่นั้น ๆ ตามพระพุทธาภิรมย์แล้ว จึงเสด็จต่อไป ช่องว่างแห่งช่วงเวลาในระหว่างอย่างนี้ จะต้องคำนึงด้วย

นับเวลาสามเดือน เอาแค่ตั้งแต่ออกพรรษา ถ้าปลงพระชนมายุสังขารทันทีเลย นับไปถึงเวลาปรินิพพาน คือนับจากเดือนสิบเอ็ดไปสามเดือนก็ต้องเป็นเดือนยี่ แค่นี้ท่านเมตตาฯ ก็ผิดอีก ท่านบอกว่าต้องปรินิพพานช่วงเดือน ๑๑-๑๒ หรืออย่างช้าก็เดือน ๑

แม้แต่เดือนยี่ คือเดือน ๒ ก็ยังไม่ใช่อีก ก่อนจะปลงพระชน-มายุสังขารยังต้องถามอีกว่าไปที่ไหนทำอะไรอีก ไม่ใช่มาเอาข้อมูลเหตุการณ์เฉพาะจุดแล้วก็จบ การที่จะทำงานวิชาการเราต้องศึกษาค้นคว้าให้ละเอียด พอไปค้นอรรถกถาท่านก็เล่าเชื่อมความตรงนี้ตลอดหมดว่า พระพุทธเจ้าเสด็จมาจากราชคฤห์ ทรงแวะนาลันทา แล้วต่อจากนาลัทาเสด็จมาจำพรรษาที่เมืองเวสาลี ณ

หมู่บ้านเวฬุวคาม ระหว่างจำพรรษานั้นประชวรหนักแทบจะสิ้นพระชนมชีพ แต่ทรงระงับอาการไว้ก่อน เพราะทรงพระดำริว่าจะต้องลาสงฆ์ก่อน

พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญแก่สงฆ์มาก ดังที่ตรัสไว้ว่า "เราเคารพธรรม แต่เมื่อสงฆ์เติบใหญ่ขึ้น เราก็เคารพสงฆ์" คือพระพุทธเจ้าให้ความสำคัญกับส่วนรวม เมื่อแรกประกาศพระศาสนา สงฆ์ยังไม่เกิด ยังไม่ได้ตั้งสงฆ์ พระองค์ก็ประทานอุปสมบทเอง พอมีคณะสงฆ์พระพุทธเจ้าก็ทรงมอบอำนาจแก่สงฆ์ส่วนรวมว่า ต่อไปนี้ให้บวชโดยสงฆ์ ด้วยสังฆกรรมญัตติจตุตถกัมมวาจา อย่างนี้เป็นต้น

พระองค์จะทำอะไรก็ทรงคำนึงถึงสงฆ์ ดังเช่นเหตุการณ์ใกล้พุทธปรินิพพานจะมีเรื่อย พอปรารภเรื่องอะไรสำคัญ ก็ให้พระอานนท์ไปแจ้งพระสงฆ์มาประชุมที่อุปัฏฐานศาลา ทรงแจ้งข่าวและแสดงธรรม หรือฝากฝังเรื่องต่างๆ คล้ายกับว่าตอนนี้พระองค์ทรงทราบแล้วว่าจะปรินิพพาน จึงได้ตรัสอะไรต่างๆ ที่เกี่ยวกับเรื่องที่จะปรินิพพานไว้

อรรถกถาเล่าว่า เมื่อออกพรรษาแล้วพระพุทธเจ้าเสด็จออกจากเวสาลี ไปถึงพระเชตวัน เมืองสาวัตถี แล้วเสด็จมาถึงราชคฤห์แล้วก็ย้อนกลับมาเวสาลีอีก และ ณ ริมแม่น้ำคงคาที่เมืองอุกกเจลา ที่เคยบอกว่า บางฉบับเป็นอุกกเวลา พระพุทธเจ้าก็ปรารภการปรินิพพานของพระสารีบุตร และพระมหาโมคคัลลานะ

นับจากที่พระพุทธเจ้าทรงพบพระสารีบุตร ที่นาลันทา มาจนถึงทรงปรารภการปรินิพพานของพระสารีบุตรนั้นนานเท่าไร ก็ต้อง

เกินสามเดือน และการที่ทรงปรารภการปรินิพพานของพระสารีบุตรและพระมหาโมคคัลลานะ ก็เพราะทรงมีพระประสงค์จะแสดงธรรม ทรงเตือนภิกษุทั้งหลายว่า พระอัครสาวกทั้งสองปรินิพพานไปแล้ว สังขารทั้งหลายก็ต้องดับสลาย จะหวังให้คงอยู่ตลอดไปไม่ได้ เพราะฉะนั้นท่านทั้งหลาย ควรจะเอาตนเป็นที่พึ่ง เอาธรรมะเป็นที่พึ่ง ตั้งใจปฏิบัติในสติปัฏฐาน และต่อมาทรงปรารภการปรินิพพานของพระองค์เอง ก็ตรัสทำนองเดียวกันนี้ ย้ำว่าให้เอาตนเป็นที่พึ่ง ให้เอาธรรมเป็นที่พึ่ง อตฺตทีปา อตฺตสรณา ธมฺมทีปา ธมฺมสรณา

จากนั้นก็จึงเสด็จต่อไป จนกระทั่งมาปลงพระชนมายุสังขารที่ปาวาลเจดีย์ แล้วก็ข้ามไปกล่าวอีกทีตอนเสด็จสู่ที่ปรินิพพาน

หลักฐานอย่างนี้เราต้องเอามาแสดง จะไม่เห็นด้วยก็ได้ แต่ต้องไปเอามา ในเมื่อหลักฐานข้อมูลมีอยู่ จากนั้นเมื่อไม่เห็นด้วย ก็ต้องหาเหตุผลมาแสดงชี้ชัด ว่าฉันไม่เห็นด้วยเพราะอะไร เป็นไปไม่ได้อย่างไรๆ ก็ว่าไป แต่จะข้ามไปไม่ได้ การละเลยข้อมูลเหล่านี้ก็กลายเป็นว่าไม่มีความรับผิดชอบในทางวิชาการ

ข้อมูลไม่มั่น สันนิษฐานวิจารณ์ผลีผลาม ตีความเอาง่าย ๆ จะให้งานวิชาการดีได้อย่างไร ?

ที่ว่านี้เพื่อให้เห็นว่า การทำงานทางวิชาการก็เป็นปัญหากันอยู่ หนึ่ง เราอย่านึกแค่ว่ามีเสรีภาพในการวิเคราะห์วิจารณ์ อันนั้นจะผิวเผินและเสียหายมากกว่า สอง อย่าไปดูแค่การวิเคราะห์วิจารณ์ว่า เออ...เข้าทีนะ เป็นวิธีสมัยใหม่ แค่นั้นเป็นเพียงความ

ตื่นเต้น ไม่เป็นสาระ

ต้องดูเป็นขั้นเป็นตอน เริ่มต้นแต่ว่าการวิเคราะห์วิจารณ์ตั้งอยู่บนฐานข้อมูลที่ถูกต้องแม่นยำชัดเจนเพียงพอหรือไม่ นำเสนอข้อมูลถูกต้องหรือไม่ และการวิเคราะห์วิจารณ์นั้นแสดงเหตุผลรอบคอบ ให้เห็นความเป็นไปได้ในแง่ต่างๆ ไหม

ถ้าหลักฐานไม่ชี้ชัดจะแจ้งลงไป ก็ไม่ไปทึกทักเอาว่า ต้องเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ถ้าไปทึกทักเอาอย่างใดอย่างหนึ่ง ได้ข้อมูลส่วนนี้นิดหนึ่ง ไปด่วนลงข้อสรุปทันทีว่าเป็นอย่างนี้ เช่น สันนิษฐานว่าเป็นโรคนี้แล้ว เพราะฉะนั้นต่อไปพระองค์ต้องเป็นอย่างนี้ แล้วก็ตัดสินว่าข้อมูลที่เล่าในมหาปรินิพพานต่อจากนั้นใช้ไม่ได้ เป็นของแต่งใหม่

ก็ตัวไปลงข้อสันนิษฐานว่าเป็นโรคนี้ คนที่เป็นโรคนี้เดินอย่างนั้นไม่ได้ เมื่อเรื่องในพระสูตรว่ายังเดินทางอยู่ ก็เลยหาว่าท่านแต่งเติมเข้ามาใหม่ เป็นเท็จหมด ข้อมูลที่ตนเอามาสันนิษฐานว่าเป็นโรคนั้น ตัวก็เอาจากมหาปรินิพพานสูตร ถ้าอย่างนั้นข้อมูลตอนที่ตนใช้วินิจฉัยนั้นอาจจะเท็จก็ได้ ข้อมูลข้างหลังสิถูก ถ้าอย่างนั้น ที่ตัวสันนิษฐานก็ผิด เลยวุ่น ทำอย่างนี้ใช้ไม่ได้ ต้องแสดงข้อมูลทั้งหมด ตัวไม่เห็นด้วยอย่างไรก็ต้องว่าไป ชี้เป็นข้อๆ แง่ๆ มุมๆ ไป จึงไม่ใช่เป็นเรื่องของชาวพุทธเท่านั้น แม้ในวงวิชาการ ก็เป็นเรื่องที่จะต้องสังวร

"จริยธรรมนักวิชาการไทยอยู่ที่ไหน?"

พระเมตตานันโทตอบโต้ผู้วิจารณ์บทวิเคราะห์พุทธปรินิพพาน*

ถาม: *ตามความเข้าใจของดิฉันนะคะ ที่เห็นพระก็ดี ผู้ที่ปฏิบัติธรรมขณะนี้ก็ดี มีความเห็นผิด หลงทางกันเยอะทีเดียว ทีนี้การหลงทางนี่ ดิฉันคิดว่าถ้าหากว่าท่านได้ศึกษาพระไตรปิฎก คงจะช่วยให้การหลงทางนี้น้อยลง ดิฉันคิดว่าอย่างนั้นนะเดิม แต่พอมาอ่านชีทอันนี้ เรื่อง "พระพุทธเจ้าปรินิพพานด้วยโรคอะไร?" ซึ่งท่านก็อ้างพระไตรปิฎกมาเยอะแยะเลย ก็หลงอีกเหมือนกัน เพราะฉะนั้นการศึกษาพระไตรปิฎกนี่จะช่วยไม่ให้หลงทาง หรือถ้าหลงทางก็หลงไปอย่างแนบเนียนหรือเปล่าคะ*

ตอบ: ไม่ว่าเรื่องอะไรละ ถ้าตั้งใจไว้ผิดละมันก็เขวได้หมด เช่น เรามีเจตนา มีความมุ่งหมายอย่างหนึ่ง แล้วก็ไปเที่ยวจับเอาอะไรๆ ในแง่ที่จะให้สนองความประสงค์ของเรา อย่างนี้เป็นต้น แสดงว่าเราไม่ได้ตั้งวางจิตใจเพื่อจะเข้าใจไปตามสิ่งนั้น แต่เรามีเป้าหมายของเรา แล้วเราไปเอาสิ่งนั้นมาสนอง ถ้าอย่างนี้ก็ต้องเกิดปัญหา

อย่างในกรณีนี้ คือบทวิเคราะห์เรื่องการปรินิพพานของพระ

---

* พระธรรมปิฎก ตอบคำถามของแพทย์ท่านหนึ่ง ในคณะแพทย์ จากคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล ที่ได้ไปขอฟังเรื่องพระไตรปิฎก ณ วัดญาณเวศกวัน เมื่อวันที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๔๓

พุทธเจ้า ที่ท่านเมตตานันโทเขียนนั้น เมื่อวานนี้พระท่านก็เอานสพ. *ข่าวสด* มาอ่านให้ฟังว่า ท่านตอบโต้คนอื่นที่วิจารณ์ข้อเขียนของท่าน โดยตั้งชื่อเรื่องว่า **"จริยธรรมของนักวิชาการไทยอยู่ที่ไหน"***

ก็มานึกว่า เออ! ที่จริงนี่ท่านไม่ควรจะไปถือสาคนที่ว่าท่านหรอก ความสำคัญอยู่ที่ท่านจะต้องจับประเด็นที่เขาว่า คืออย่าไปถือในเรื่องถ้อยคำ เพราะบางคนเขาอาจจะพูดรุนแรง บางคนก็พูดตามเหตุตามผล ทีนี้ตัวประเด็นในเรื่องนี้อยู่ที่ไหน ในเมื่อคุณหมอยกเรื่องนี้ขึ้นมาถาม ไหนๆ พูดแล้วก็เลยขออธิบายสักหน่อย

ในเรื่องจริยธรรมของนักวิชาการนั้น เราจะรู้ว่าจริยธรรมของนักวิชาการไทยอยู่ที่ไหน เราก็ต้องรู้ก่อนว่าจริยธรรมที่ว่านั้นคืออะไร เป็นอย่างไร เหมือนกับจะรู้ว่านาย ก.อยู่ที่ไหน ก็ต้องรู้ว่านาย ก. เป็นใคร รูปร่างหน้าตาเป็นอย่างไร

เมื่อพูดทั่วๆ ไปอย่างง่ายๆ "จริยธรรม" ก็คือ การประพฤติปฏิบัติถูกต้องที่จะให้เกิดผลดีสมความมุ่งหมาย จริยธรรมในเรื่องใด ก็เป็นการประพฤติปฏิบัติถูกต้องให้เกิดผลดีตามวัตถุประสงค์ของเรื่องนั้น จริยธรรมทางวิชาการก็เป็นการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องให้เกิดผลดีตามวัตถุประสงค์ของวิชาการ

การประพฤติปฏิบัติในทางวิชาการ นอกจากมีจริยธรรมพื้นฐานคือการประพฤติตามหลักศีลธรรมทั่วไปแล้ว ก็ต้องมีการประพฤติปฏิบัติถูกต้องดีงาม ที่เป็นส่วนเน้นส่วนขยายเพื่อให้บรรลุความมุ่งหมายของวิชาการด้วย

---

* นสพ.ข่าวสดรายวัน ฉบับวันอังคารที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๔๓

งานวิชาการเป็นงานด้านเสริมสร้างปัญญา เพราะฉะนั้น จริยธรรมที่จะต้องเน้นก็คือจริยธรรมในระดับปัญญา ซึ่งหมายความว่า นอกจากมีความสุจริตใจ ซื่อสัตย์ต่อเรื่องที่ทำ ไม่ลักไม่ขโมย เป็นต้นแล้ว ก็ต้องมีความรับผิดชอบในการทำงานวิชาการ เริ่มตั้งแต่เรื่องข้อมูล การจะตีความ วิเคราะห์ วินิจฉัยต่างๆ ต้องทำด้วยความรับผิดชอบ เพื่อมุ่งจะนำผู้อ่าน ผู้ฟัง ฯลฯ ไปสู่ความจริง และนำเสนอความจริงให้ถ่องแท้ ไม่ทำแบบสุกเอาเผากิน หรือสื่อชนิดฟังไม่ได้ศัพท์จับเอาไปกระเดียด หรือเขียนแบบจับแพะชนแกะ หรือนำเสนออย่างไม่ตรงไปตรงมา เป็นต้น

ถ้าทำโดยไม่รับผิดชอบอย่างที่ว่านี้แหละ คือการเสียจริยธรรมทางวิชาการแท้ๆ ไม่ต้องไปพูดถึงคำรุนแรงอะไรต่าง ๆ ซึ่งยังเป็นเรื่องเบา

ถ้าข้อมูลผิดพลาด ไม่ตรวจสอบให้ถ่องแท้ หรือนำเสนอไม่ตรง ทำให้คนอ่านเข้าใจผิดนี่ เป็นการเสียจริยธรรมทางวิชาการโดยตรง และถ้าจงใจทำให้ผิดก็ร้ายแรงที่สุด เพราะว่าถ้าเราทำงานอะไรขึ้นมาแล้ว ทำให้คนที่อ่านที่ฟังซึ่งยังไม่รู้ เกิดรู้ผิดจำผิดนี่ มันอันตรายยิ่งกว่าให้เขายังไม่รู้อีก ใช่ไหม พอรู้ขึ้นมา ก็เป็นการรู้ผิดจำผิดไปเสียนี่ ข้อสำคัญจึงอยู่ที่นี่

จริงอยู่ แม้จะตั้งใจระวังอย่างดี แต่บางทีก็ยังมีความผิดพลาดไปบ้างด้วยพลั้งเผลอ หรือด้วยเหตุที่คาดไม่ถึงบางอย่าง ซึ่งจะต้องให้อภัยกันบ้าง แต่ความผิดพลาดแบบนั้นโดยมากจะเป็นเพียงเรื่องปลีกย่อย มีไม่บ่อย และไม่ใช่สาระสำคัญ

เคยแยกแล้วว่า ในการทำงานวิชาการ ที่มีการวิเคราะห์ วิจัย

วิจารณ์ สันนิษฐาน ตีความ อะไรต่าง ๆ นี้ มีอย่างน้อย ๒ ขั้นตอน ที่ต้องระวัง คือ

๑. ขั้นข้อมูล

๒. ขั้นวิเคราะห์วิจารณ์สันนิษฐานวินิจฉัย รวมทั้งตีความ

เรามักจะมองข้ามขั้นไปเสีย แล้วมัวตื่นเต้นว่าวิจารณ์ได้เก่งอะไรต่างๆ โดยไม่ได้ดูว่าข้อมูลนั้นถูกต้องถ่องแท้หรือไม่ ทีนี้ถ้าข้อมูลผิดพลาด มันก็เสียหมด เหมือนอย่างว่าเขาพูดเรื่องแมวแล้วตัวเองไปจับเอาเป็นเรื่องเสืออย่างนี้ ข้อมูลที่จับเอาไปผิดแล้ว การสันนิษฐานวิจารณ์ก็คลาดเคลื่อนหมด หรือเขาพูดเรื่องมะนาวตัวเองไปฟังเป็นมะพร้าว แล้วจะเอาไปวิเคราะห์วิจารณ์สันนิษฐานอย่างไร มันก็ไปคนละเรื่อง

อีกอย่างหนึ่ง เวลานี้ชอบพูดกันในเรื่องเสรีภาพ จนกลายเป็นตื่นหลงไป แทนที่จะศึกษากันให้เข้าใจ เพื่อจะได้ใช้ให้ถูกต้อง บางทีพูดกันเหมือนกับว่าถ้ามีเสรีภาพหรือใช้เสรีภาพ ก็เป็นอันว่าถูกต้องดังจะเป็นจริยธรรมไปเลยในตัว

เสรีภาพเป็นหลักการสำคัญอย่างหนึ่งของประชาธิปไตย ซึ่งเป็นการเปิดช่องทางให้คนมีโอกาสและใช้โอกาส ประชาธิปไตยสร้างเสริมโอกาส และเสรีภาพก็ทำให้คนเข้าถึงและสามารถใช้โอกาสนั้น เสรีภาพที่สำคัญคือ เสรีภาพในการแสวงและแสดงความจริง กับเสรีภาพในการแสดงความต้องการ ทำสิ่งที่ต้องการและได้รับผลตามควรแก่ความต้องการ

การใช้เสรีภาพไม่ใช่เป็นจริยธรรม แต่เป็นตัวบ่งบอกว่ามีจริยธรรมหรือไม่ พูดง่ายๆ ว่า การใช้เสรีภาพอย่างถูกต้องนั่นแหละ

เป็นจริยธรรม ถ้าใช้เสรีภาพไม่ถูกต้องก็เป็นการทำลายจริยธรรม

ถ้าใช้เสรีภาพในการแสดงความเท็จ เช่น เพื่อหลอกลวงผู้อื่น หรือแม้แต่เพื่อทำอะไรง่ายๆ ตามใจตัว หรือเพียงเพื่อสนองอารมณ์ หรือใช้เสรีภาพในการทำการเพื่อสนองความต้องการของตนในทางที่เห็นแก่ตัว ซึ่งเป็นการเบียดเบียนผู้อื่น ก่อความเดือดร้อนแก่สังคม หรือทำให้เกิดความเสียหายต่อคุณภาพของชีวิตและโลก ก็ไม่เป็นจริยธรรม และก็ไม่เป็นไปตามหลักการของประชาธิปไตยด้วย จึงพูดว่า เสรีภาพถูกจำกัดด้วยสิทธิ และถูกคุมโดยความรับผิดชอบ อีกทั้งมีกฎกติกาเป็นกรอบกั้น

ถ้าใช้เสรีภาพในการแสวงและแสดงความจริง โดยมีจริยธรรมทางวิชาการอย่างที่กล่าวข้างต้น ก็จะก่อให้เกิดความเจริญงอกงาม เริ่มด้วยการพัฒนาปัญญา ที่เป็นผลดีทั้งแก่ชีวิตและสังคม แต่ถ้าใช้เสรีภาพนั้นโดยขาดจริยธรรมทางวิชาการ ผลงานและการกระทำ แม้จะเรียกว่าเป็นวิชาการ ก็จะไม่ก่อให้เกิดผลดีอะไรเลย ตนเองก็ไม่ได้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ไม่เจริญปัญญา ไม่ก้าวหน้าไปในทางที่จะเข้าถึงความจริง ทั้งบั่นทอนประโยชน์สุขและความดีงามแห่งชีวิตและสังคม ตลอดจนก่อความเสียหายแปดเปื้อนเลือนรางแก่หลักการอันเป็นที่ยึดเหนี่ยวหล่อเลี้ยงและเป็นตราชูแก่ชีวิตและสังคมนั้นด้วย

เสรีภาพทางวิชาการที่แท้ จึงหมายถึงเสรีภาพที่เป็นเครื่องมือของจริยธรรมทางวิชาการ

หันไปดูบทวิเคราะห์ที่ถูกวิจารณ์ คือบทความของท่านเมตตาฯ

ว่าเป็นอย่างไร[‡]

ว่าโดยสรุป บทความของท่านเมตตาฯ เป็นปัญหาที่ว่ามีข้อมูลผิดพลาดไปทั่ว ท่านมักจะพูดเหมือนกับนึกเอา โดยไม่ตรวจสอบข้อมูล ทำให้ผิดพลาดแม้แต่ในเรื่องง่ายๆ ที่ไม่น่าจะผิด และทำให้มีเสียงตำหนิติเตียนมาก ทั้งจากพระสงฆ์และคฤหัสถ์ ซึ่งไม่เพียงว่ากล่าว แต่มักสงสัยเจตนาของท่านเมตตาฯ ด้วย

ถึงแม้บางท่านจะติเตียนด้วยถ้อยคำรุนแรงมาก ท่านเมตตาฯ ก็ต้องยอมรับว่า ความผิดพลาดอย่างนี้แม้แต่ในงานวิชาการทั่วไป ก็เสียหายมากอยู่แล้ว เมื่อมาทำกับเรื่องนี้ที่สำคัญยิ่งสำหรับมหาชน จะเสียหายเกิดโทษขนาดไหน

จึงเป็นเรื่องที่ท่านเมตตาฯ เอง ควรระลึกพิจารณาว่า ท่านได้ทำไปด้วยความประมาท ขาดความรับผิดชอบ หรือทำแบบลวกๆ โดยละเลยไม่ใส่ใจ ไม่ตรวจสอบข้อมูล ไม่ได้ตรวจตราหลักฐานให้ถ่องแท้ จนกลายเป็นการพูดแบบทึกทักเอา หรือตีความ-สันนิษฐานแบบคาดเอาเดาเอา เป็นต้น หรือไม่

ความซื่อตรงต่อหลักฐานข้อมูลข้อเท็จจริง ความมีใจใฝ่รู้มุ่งแสวงหาความจริง ความถูกต้องแม่นยำในการนำเสนอ เจตนาที่เป็นกุศลมุ่งปัญญา นี้แหละคือตัวจริยธรรมทางวิชาการ อยู่ที่ตรงนี้ ไม่ควรเพ่งคนอื่น ที่เขาว่าแรง ก็เพราะตนนำเสนออย่างนี้ ทำให้คนเข้าใจผิด และการทำให้คนเข้าใจผิดหลงผิด โดยเจตนาก็ตาม โดย

---

* ในการพิมพ์ครั้งใหม่ พ.ศ. ๒๕๔๔ ได้นำตัวอย่าง ๔ เรื่อง รวม ๑๔ หน้าเศษ ของตอนนี้ไปย่อยรวมเข้าในหัวข้อต่างๆ ของภาคแรกแล้ว

ประมาทก็ตาม นี่แหละคือการเสียจริยธรรมทางวิชาการอย่างยิ่ง เป็นการขาดความรับผิดชอบ ถ้าใช้สำนวนพระก็คือ บาป นั่นแหละ

ถาม: *สรุปแล้ว การศึกษาพระอภิธรรม หรือพระไตรปิฎกทั้งหมด จะช่วยไม่ให้หลงทางได้มากได้น้อยแค่ไหนคะ*
ตอบ: ถ้าไม่เรียนเลย ก็หลงได้ง่าย ใครๆ ก็มาชักมาจูงไปได้ เมื่อเรียนแล้วก็หลงได้ยากขึ้น แต่ก็ยังไม่ใช่ปลอดภัยร้อยเปอร์เซนต์ ก็อยู่ที่จับผิดจับถูก พระพุทธเจ้าตรัสเตือนไว้แล้วว่า เมื่อเรียนพุทธพจน์คือคำสอนของพระองค์ ถ้าจับผิดก็จะกลายเป็น "อลคทฺทูปมา" คือเหมือนจับงูที่หาง หมายความว่าจับหางงูแล้วมันก็ตวัดฉกเอา

ถาม: *แล้วถ้าเรียนพระไตรปิฎกนี่ ตรงส่วนไหนที่จะช่วยป้องกันการหลงทางได้มากที่สุด ในทางพระ ดิฉันรู้สึกว่าพระวินัยน่าจะช่วยได้มากที่สุด จะถูกหรือเปล่าคะ*
ตอบ: ก็ทั้งนั้นละ เจริญพร คืออยู่ที่การตั้งจิต วางทิฏฐิ เช่น คนที่มีทิฏฐิของตัวมาเดิมอย่างหนึ่ง แล้วมาเรียน แกก็จะแปลอะไรต่ออะไรให้เข้าทิฏฐิแกไป คือมีทิฏฐิของตัวเองมาแล้ว ไม่ตั้งใจมาเรียนให้รู้ตามที่ท่านสอน แต่จะเอาคำสอนของท่านไปใช้สนองความต้องการบางอย่างของตัว ก็ย่อมเขวออกไป

มีกัลยาณมิตร วางจิตให้ถูกต้อง และมีวินัยช่วยกำกับ จะปลอดภัยขึ้นมาก

ถาม: *เพราะฉะนั้นการที่ปฏิบัติก่อนแล้วมาศึกษาปริยัติ มีหวังตอน*

ปฏิบัติถ้าจับความเชื่อของตัวเองไปแล้วขั้นหนึ่ง (ก็จะเอาความเชื่อนั้นตั้ง) จึงน่าจะเรียนปริยัติก่อนแล้วไปปฏิบัติ

ตอบ: ตามวิธีของพระพุทธเจ้าก็อย่างนั้น หรือตามธรรมดาก็ต้องอย่างนั้น เพราะการเรียนปริยัติ ก็คือ เราฟังคำตรัสเล่าประสบการณ์ที่เป็นผลจากการปฏิบัติของพระพุทธเจ้า พร้อมทั้งคำแนะนำต่างๆ ของพระองค์ก่อน แล้วเราก็เอาคำสอนของพระองค์ไปปฏิบัติ หรือปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์ ถ้าขึ้นต้นก็ปฏิบัติเลย ก็คือเราปฏิบัติไปตามความคิดเห็นความเข้าใจของเราเอง ก็ไม่รู้ว่าจะนับถือพระพุทธเจ้าไปทำไม และจะเรียกว่านับถือพระพุทธเจ้าได้อย่างไร

ทำไมพระพุทธเจ้าจึงให้มีกัลยาณมิตร ครูอาจารย์เป็นกัลยาณมิตร แม้แต่พระพุทธเจ้าเองก็ทรงเป็นกัลยาณมิตร ก็เพราะว่าจะได้บอกกล่าวเล่าประสบการณ์สั่งสอนแนะนำและคอยตรวจคอยสอบ คอยปรับ คอยแก้ไข กัลยาณมิตร ก็คือแหล่งปริยัติ ที่จะมาช่วยการปฏิบัติของเราให้ดำเนินไปในสัมมาทิฏฐิ

ทีนี้ ในการศึกษาเพื่อให้เกิดสัมมาทิฏฐินี้ พระพุทธเจ้าก็ตรัสวิธีปฏิบัติไว้หลายอย่าง มีการสอบถาม มีการสากัจฉา มีการสนทนากัน มีการที่จะไปพิจารณาโดยใช้โยนิโสมนสิการ หมายความว่ามันเป็นกระบวนการมากกว่าที่จะกำหนดตายตัวลงไปว่าต้องทำอย่างนั้นอย่างนี้ ท่านจึงให้การปฏิบัติอยู่ในระบบชีวิตด้วย

การที่พระพุทธเจ้าตั้งสงฆ์ขึ้นมาก็เพื่อให้มีบรรยากาศที่พระจะได้มาอยู่ร่วมกัน โดยมีแนวทางความมุ่งหมายเพื่อการศึกษา ผู้อยู่ในวัดในสงฆ์ก็จะได้มาเป็นกัลยาณมิตรแก่กัน มีการแนะนำสั่งสอนถกเถียงสนทนา อย่างวัดในสมัยพุทธกาล ก็จะมีอุปัฏฐาน

ศาลา ซึ่งเป็นทั้งที่ฉันอาหาร โดยใช้เวลานิดหน่อยชั่วประเดี๋ยวหนึ่ง แต่เวลานอกนั้นก็คือใช้เป็นที่ประชุม ใช้เป็นที่เฝ้าฟังพระพุทธเจ้า หลังฉันแล้วพระท่านก็มาที่อุปัฏฐานศาลานี่ มาตอนไหนก็ได้ แล้วท่านก็อาจจะมาสนทนาธรรมกัน หรือแสดงธรรมให้กันฟัง

มีเรื่องที่พระพุทธเจ้าตรัสที่อุปัฏฐานศาลาหลายครั้ง บางทีพระองค์เสด็จไป มีพระองค์หนึ่งกำลังแสดงธรรมให้เพื่อนพระภิกษุฟัง พระองค์ก็ไม่ทรงรบกวนที่ประชุม พระองค์ก็จะไปหยุดยืนรอที่ประตู แล้วก็ทรงฟังไปด้วย พอฟังจบแล้ว พระองค์ก็จะเคาะประตู แล้วพระก็จะเปิด พระองค์ก็เข้าไป บางทีพระองค์ได้ทรงฟังแล้ว ก็อาจจะทรงยกย่องพระภิกษุที่ได้แสดงธรรมว่า เธอแสดงธรรมได้ดี หรือบางครั้งพระองค์เสด็จไป พระกำลังคุยกันในเรื่องไม่เป็นเรื่อง พระองค์ก็ทรงตักเตือนว่าคุยกันอย่างนี้ไม่เหมาะ อะไรอย่างนี้

นี่ก็เป็นบรรยากาศในวัด ซึ่งจะเห็นว่าชีวิตสมัยก่อนครั้งพุทธกาลนี่ เป็นบรรยากาศแห่งการศึกษาแท้ๆ คือชีวิตเต็มไปด้วยเรื่องของการศึกษา การเรียนรู้ การฝึกตน การเป็นกัลยาณมิตรแก่กัน อุปัชฌาย์อาจารย์ก็ทำหน้าที่ในฐานะผู้มีประสบการณ์มากกว่า เรียนรู้แล้ว ก็มาแนะนำสั่งสอน บอกแนวทาง และสร้างบรรยากาศที่อยู่ร่วมกันนี้ให้เป็นไปในทางของการศึกษาด้วยกัน โดยมีการปรึกษาสนทนา มีการแสดงธรรม ฟังธรรม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน แต่เดี๋ยวนี้บรรยากาศอย่างนั้นแทบไม่มีเหลือ คำว่า "อุปัฏฐานศาลา" ก็หายไปแล้ว เหลือแต่ศาลาการเปรียญซึ่งแต่ก่อนก็ยังใช้เพื่อความหมายนี้บ้าง คำว่าการเปรียญก็แสดงว่ายังเกี่ยวกับการศึกษาบ้าง แต่ตอนหลังนี้ศาลาก็ใช้ไปในเรื่องอื่นๆ แทบหมด

ปิดท้าย

ใฝ่รู้จริง รักความจริง ซื่อตรงต่อความจริง นักวิชาการไทยจะสร้างปัญญาให้แก่สังคมได้

จะด้วยความเข้าใจผิดเอง หรือพยายามจะให้คนทั่วไปเข้าใจผิด ก็ตาม ได้มีการพูดและเขียนในทำนองที่จะทำให้คนไขว้เขวว่า กรณีของท่านเมตตาฯ เป็นการตีความทางวิชาการ และว่าผู้ที่ออกมาคัดค้านหรือชี้แจงเป็นคนใจแคบ ทั้งที่แท้จริงนั้น กรณีของท่านเมตตาฯนี้ เป็นเรื่องที่มองเห็นได้ง่ายๆ ว่าเป็นเพียงความผิดพลาดบกพร่องในเรื่องข้อมูลข้อเท็จจริงง่ายๆพื้นๆ เท่านั้น

เปรียบเหมือนว่า มีชาวต่างประเทศนายหนึ่งมาทัศนาจรเมืองไทย ไปเที่ยวชมแม่ฮ่องสอนได้จังหวัดเดียว ก็กลับไปเขียนเล่าว่า ประเทศไทยมีแต่ภูเขาเต็มไปหมด

ชาวต่างประเทศอีกนายหนึ่ง มาเมืองไทย เที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน แล้วก็มาทัศนาจรในกรุงเทพฯและจังหวัดใกล้เคียงจนถึงอยุธยา กลับไปแล้ว ก็เขียนบอกว่า เมืองไทยมีภูเขาอยู่ที่เดียว คือในจังหวัดแม่ฮ่องสอน นอกนั้นมีแต่ที่ราบ

ใครไปชี้แจงให้เขาฟังว่า ที่เขาพูดนั้นยังไม่ถูกต้อง ประเทศไทยไม่เป็นอย่างนั้น ถ้าเขาตอบกลับมาว่า เป็นการตีความทางวิชาการ เขามีสิทธิทำเช่นนั้น คำพูดของเขานี้คงต้องถือว่าประหลาด

ไม่มีใครจะยอมรับได้

กรณีบทความของท่านเมตตาฯนี้ ในส่วนที่ท่านยกขึ้นตั้งเป็นประเด็นใหญ่ให้เป็นชื่อเรื่องว่า "**พระพุทธเจ้าปรินิพพานด้วยโรคอะไร?**" นั้น แพทย์ใหญ่ผู้เชี่ยวชาญด้านโรคทางเดินอาหารเอง ก็พูดแล้วว่า การวินิจฉัยโรคที่ท่านเมตตาฯทำไปนั้น ไม่ถูกต้องตามหลักวิชา ทำไปโดยมีข้อมูลไม่เพียงพอ เป็นการเดาที่ยึดถือไม่ได้

ในส่วนของประเด็นที่ซ้อนหรือแฝงอยู่ (ซึ่งขอสันนิษฐานว่า ที่จริงท่านเมตตาฯตั้งใจให้เป็นประเด็นหลักเลยทีเดียว) ซึ่งท่านใช้สนับสนุนประเด็นชื่อเรื่องด้วย โดยเฉพาะข้อที่ว่า

๑. **ผู้เรียบเรียงพระไตรปิฎกฟั่นเฟือนไปบ้าง แต่งเติมเข้ามาบ้าง**

๒. **พุทธปรินิพพานมีในฤดูหนาว-จวนหนาว ไม่ใช่เดือนวิสาขะ**

๓. **พุทธปรินิพพานเกิดขึ้นในเมือง ไม่ใช่ในสวนป่าสาลวัน**

ทั้งหมดนี้ ท่านเมตตาฯ ยิ่งพลาดหนัก เหมือนพูดขึ้นมาลอย ๆ

ในด้านนี้ บทความของท่านเมตตาฯ เป็นอย่างไร อาจให้ญาติโยมทั่วไปมองเห็นง่ายขึ้นโดยเปรียบเทียบว่า บางส่วนท่านเมตตาฯก็ทำคล้ายกับชาวต่างประเทศที่สรุปสภาพภูมิศาสตร์ประเทศไทยจากการไปเที่ยวชมจังหวัดแม่ฮ่องสอน บางส่วนก็เหมือนหลวงลุงที่ฟังคำว่า "มีถ่านใส่เทปไหม?" แต่เข้าใจเป็น "มีถาดใส่เทปไหม?" บางส่วนก็เหมือนคนที่เจอคำฝรั่งว่า "fall" ในข้อความที่หมายถึงกรุงศรีอยุธยาแตก แต่เข้าใจผิดเป็นว่ากรุงศรีอยุธยามีฤดูใบไม้ร่วงเป็นต้น ซึ่งเป็นปัญหาข้อเท็จจริง มีเกณฑ์วินิจฉัยความถูกผิดได้ และจะต้องตัดสินด้วยข้อมูลที่มีอยู่แล้ว

นอกจากนั้น เมื่อท่านเข้าใจหรือจับข้อมูลผิด หรือได้ข้อมูล

พลาดๆ พร่องๆ ไปแล้ว เรื่องที่ไม่มีเหตุให้ต้องตีความหรือสันนิษฐาน ท่านก็เลยต้องไปพยายามตีความหรือสันนิษฐานโดยไม่จำเป็น และถึงแม้จะตีความหรือสันนิษฐาน การตีความหรือสันนิษฐานนั้นก็กลายเป็นเรื่องเหลวไหลไร้ความหมาย อย่างที่ได้กล่าวแล้ว จึงไม่ใช่เรื่องที่จะมาเฟื่องไปกับการตีความแต่อย่างใด

ความไขว้เขวสับสนเพียงด้วยการฟังตามๆ พูดตามๆ กันไป หรือเพียงตื่นป้ายว่าเป็นเรื่องวิชาการอย่างนี้ กำลังเกิดบ่อยขึ้นในสังคมไทย กรณีซึ่งที่จริงเป็นเพียงปัญหาในเรื่องความผิดพลาดสับสน(ตลอดจนบิดเบือน) ในเรื่องข้อมูลหลักฐานและข้อเท็จจริงธรรมดา ก็มีการพยายามเลี่ยงหลบบิดเบนความเข้าใจของคนทั่วไปให้มองเป็นเรื่องการตีความ แม้ว่าคนส่วนใหญ่จะไม่ไขว้เขวไปตามเสียงล่อหลอก แต่นักวิชาการส่วนหนึ่งที่ไม่ทันได้พิจารณาเรื่องให้ชัด ก็ได้พาซื่อพลอยพูดไปตามกลวิธีที่ชักจูง ให้ติดอยู่แค่ว่าเป็นเรื่องของการตีความทางวิชาการ

ถ้าจะให้วิชาการเจริญงอกงาม เป็นทางสร้างปัญญาแก่สังคมไทย คนในวงวิชาการจะต้องมีความใฝ่รู้ แสวงความจริง ศึกษาเรื่องราวที่เกิดขึ้นให้ชัดเจน เพื่อจะได้เป็นความหวังว่าวิชาการแท้จริงที่สร้างสรรค์ปัญญาจะเกิดขึ้นในสังคมไทย

สรุปว่า บทความของท่านเมตตาฯ นี้ เป็นกรณีตัวอย่างที่ความผิดพลาดเพียงแค่ในขั้นหลักฐานข้อมูลง่ายๆ พื้นๆ ได้ถูกยกชูให้ดูเหมือนเป็นเรื่องมีเนื้อหาสาระ โดยอาศัยความตื่นป้ายวิชาการ ซึ่งเป็นการอำพราง ที่ทำให้เรื่องซึ่งไม่เป็นปัญหา กลายเป็นปัญหาต่อ

พระพุทธศาสนา และก่อความสับสนโดยใช่เหตุ เป็นกรณีใหม่ คล้ายกับเรื่องก่อนนี้ที่ค้างคาอยู่ คือกรณีธรรมกาย ซึ่งปัญหาเพียงในขั้นหลักฐานข้อมูล ได้ถูกบิดเบนอำพรางให้ดูเหมือนยากและซับซ้อน เนื่องจาก

- จับข้อมูลผิดพลาดสับสน รวมทั้งเข้าใจผิดในความหมายของถ้อยคำ เพราะไม่ศึกษาให้แม่นยำชัดเจน
- นำเสนอข้อมูลคลาดเคลื่อน หรือ(จงใจ)ให้คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง
- แยกไม่ได้ระหว่างข้อมูลกับการตีความ หรือทำให้สับสนกัน หรือนำเอาข้อมูลที่ผิดพลาดสับสนมาเป็นฐานของการตีความ
- เกิดความเข้าใจผิด หรือการพยายามทำให้เกิดความเข้าใจไขว้เขวสับสนว่าปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นเรื่องของการตีความ

แท้จริงนั้น ทั้งกรณีท่านเมตตาฯ นี้ และกรณีธรรมกาย มีประเด็นซึ่งเห็นได้ไม่ยาก ถ้าตั้งใจพินิจ ก็จะไม่ไขว้เขวไปไกล

อย่างไรก็ตาม กรณีท่านเมตตาฯ ก็ยังเบา เพราะไม่ได้เกิดเป็นการกระทำรุนแรงขึ้นมา ต่างจากในเหตุการณ์กรณีธรรมกาย ที่ถึงกับเกิดมีขบวนการขึ้นมาดำเนินการใช้กลวิธีต่างๆ ที่จะทำให้คนทั่วไปเข้าใจไขว้เขวสับสน ตลอดจนมีการทำร้ายผู้อื่น เช่น

- หลีกหลบการตรวจสอบ โดยปั่นข่าว หรือปั้นแต่งเรื่องให้คนเข้าใจไขว้เขวสับสนว่าปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นเรื่องของการตีความ
- ปั้นแต่งเรื่องป้ายสีใส่ความ เพื่อให้เกิดความเข้าใจผิดต่อผู้ที่ออกมาชี้แจงสร้างความเข้าใจแก่ประชาชน หรือเพื่อเบนประเด็น

สิ่งที่พุทธศาสนิกชนต้องการ คือ ความซื่อตรงต่อข้อมูล และ

การนำเสนอข้อมูลอย่างตรงไปตรงมา ความเข้าใจถูกต้องตรงตามความเป็นจริง และการพูดจาถกเถียงกันตามเหตุผลโดยสุจริต

ปัญหาที่ถ่วงความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการ และขัดขวางพัฒนาการทางปัญญาของสังคมไทยนั้น ไม่ใช่เพราะคนไทยมีใจคับแคบ หรือผูกขาดความคิด ซึ่งที่จริงนั้นตรงข้ามเลยทีเดียว คนไทยเป็นคนใจกว้าง เราจึงไม่มีประวัติการรบราฆ่าฟันกันด้วยเรื่องความคิดความเชื่ออย่างชาติตะวันตก

โดยวิสัยปุถุชน ไม่ว่าคนฝรั่ง หรือคนไทย หรือคนชาติไหน ก็มีทิฐิ มีการยึดถือความเห็นของตัวตนด้วยกันทั้งนั้น แต่เมื่อมองในขั้นการสั่งสมทางวัฒนธรรมที่กลายเป็นความโน้มหนักหรือวิถีของสังคม ไทยกับฝรั่งมีลักษณะเด่นและปัญหาในเรื่องนี้ต่างกันไกล:

- ฝรั่งหรือพวกตะวันตก มีภูมิหลังด้านลัทธิศาสนาที่มีการยึดถือรุนแรง เต็มไปด้วยประวัติศาสตร์แห่งการบีบบังคับข่มเหงทำสงครามรบราฆ่าฟันกันด้วยเรื่องความคิดความเชื่อ ปัญหาของเขาคือการที่ต้องดิ้นรนต่อสู้มากมายกว่าจะได้เสรีภาพทางศาสนา แต่ในแง่ดีก็เกิดเป็นมรดกแห่งลักษณะนิสัยใฝ่รู้แสวงปัญญา
- ส่วนคนไทยนั้นตรงข้าม เรามีภูมิหลังด้านลัทธิศาสนาที่เสรีสบายๆ จนกลายเป็นภาพที่แปลกแก่ฝรั่ง อย่างที่นายพลฝรั่งเศสยุคกรุงศรีอยุธยา ชื่อ เชวาลิเอร์ เดอ ฟอร์บัง เล่าให้บาทหลวงใหญ่ในประเทศของเขาฟัง *(ประชุมพงศาวดาร เล่ม ๕๐ ภาคที่ ๘๐)* ว่า **“เมื่อผู้สั่งสอนศาสนาของเราแสดงคริสต์ธรรม คนไทยซึ่งเป็นคนว่านอนสอนง่าย นั่งฟังธรรมปริยายนั้นเหมือนฟังคนเล่านิทานให้เด็กฟัง ความพอใจของเขานั้น ไม่ว่าจะสอนศาสนาใดก็ชอบฟังทั้งนั้น”** ปัญหาของเราคือ ปล่อย

เสรีไปเสรีมาจะกลายเป็นเลยเถิด ชักเรื่อยเปื่อย ถึงกับจะละเลย ไม่ใส่ใจในเรื่องทางด้านความคิดและการแสวงปัญญา

สาเหตุที่แท้ของปัญหานี้ น่าจะสืบค้นดูในวงวิชาการไทยเรานี้ให้มาก บางทีเราจะขาดความใฝ่รู้และความเพียรที่จะสืบค้นความจริงให้ถ่องแท้ถึงที่สุด (เช่นที่ตีความอะไรง่ายๆ โดยไม่ศึกษาเรื่องให้ชัดเจน และไม่หาข้อมูลให้เพียงพอ พูดสั้นๆ ว่า *ชอบแสดงความเห็น แต่ไม่ชอบหาความรู้*) ถ้าแก้จุดอ่อนนี้ได้ นักวิชาการไทยจะเป็นที่หวังว่าจะมาเป็นผู้นำทางปัญญา ช่วยพาสังคมไทยให้มีวัฒนธรรมแห่งปัญญา และเดินหน้าไปในวิถีแห่งการสร้างสรรค์

ภาคผนวก ๑

พระพุทธเจ้าปรินิพพานด้วยโรคอะไร?*

พระมโน เมตฺตานนฺโท

วท.บ., พ.บ. (จุฬาฯ), B.A., M.A. (Oxford), Th.M. (Harvard), Ph.D. (Hamburg)

วัดราชโอรสาราม กรุงเทพมหานคร

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เก่าแก่มีอายุยาวนานกว่า ๒,๕๐๐ ปี เป็นศาสนาที่กำเนิดในประเทศอินเดีย ซึ่งศรัทธาของพุทธศาสนิกชนมีความผูกพันในบุคลิกของผู้ก่อตั้งศาสนาอย่างมาก ไม่ว่าจะมีการประกอบพิธีครั้งใด ก็ต้องมีการเริ่มต้นด้วยการแสดงนอบน้อมต่อองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทุกครั้งไป ในฐานะที่ทรงเป็นประมุขสูงสุดในศาสนา และเป็นบิดาแห่งพุทธบริษัททั้งหลาย

การจากไปของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าย่อมสร้างความสะเทือนใจแก่ศิษย์ทั้งหลายอย่างมาก และการจากไปของพระบรมศาสดาในกาลครั้งนั้นได้เป็นเหตุให้ชาวพุทธเริ่มการจาริกแสวงบุญ ไปนมัสการสถานที่สำคัญในพุทธประวัติทั้งสี่แห่ง คือ สถานที่ประสูติ ตรัสรู้ นิพพาน และแสดงปฐมเทศนา แม้เป็นยุคสมัยที่การเขียนยังไม่เป็นที่แพร่หลาย การถ่ายทอดข้อมูลเกี่ยวกับคำสอนในหมู่สาวกยังคงใช้วิธีการท่องจำปากต่อปาก โดยเฉพาะในเรื่องที่สำคัญ เช่นการเสียชีวิตของพระบรมศาสดาผู้เป็นที่เคารพสักการะอย่างสูงสุดนี้ จึงเป็นเรื่องที่ชาวพุทธให้ความสำคัญอย่างยิ่งยวดตั้งแต่ในยุคแรกของพระพุทธศาสนา

รายละเอียดที่โลกได้รับทราบเกี่ยวกับการปรินิพพานของพระพุทธเจ้าทั้งหมดนั้นมาจากเอกสารในพระไตรปิฎกเพียงตอนเดียวเท่านั้น คือ มหาปรินิพพานสูตร ซึ่งเป็นพระสูตรที่ยาวที่สุดสูตรหนึ่งในพระไตรปิฎก ซึ่งนอกจากจะมีลีลาการพรรณนาแตกต่างไปจาก

---

* จากวารสาร *ศิลปวัฒนธรรม* ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๙ กรกฎาคม ๒๕๔๓ หน้า ๒๗-๓๕

พระสูตรอื่นๆ ทั่วไปแล้ว ยังมีอรรถาธิบายเชิงพรรณนาในเรื่องสำคัญอีกหลายประการ ทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ทางการเมืองและวัฒนธรรมอินเดีย ธรรมะในหมวดหมู่ที่สำคัญต่างๆ รวมทั้งปาฏิหาริย์ที่น่าอัศจรรย์ยิ่งกว่าตอนใดๆ ในพระไตรปิฎกรวมกันทั้งหมด

กระนั้นเองผู้อ่านพระไตรปิฎกตอนนี้อาจเกิดการสับสนได้ง่าย หากพยายามที่จะแสวงหาความจริง ว่าสาเหตุที่ทำให้พระพุทธเจ้าทรงประชวรจนต้องถึงกับปรินิพพานนั้นคืออะไรแน่

นักการศาสนาส่วนหนึ่งมักมุ่งไปที่ประเด็นว่า พระพุทธเจ้าทรงบริโภค "สูกรมัททวะ" (แปลตรงตัวว่าเนื้อหมูอ่อน) ว่าเป็นสาเหตุที่ทำให้ทรงประชวรหนักจนต้องปรินิพพานในคืนวันที่ทรงขบฉันอาหารชนิดพิเศษนี้นั่นเอง การศึกษาในเชิงค้นคว้ามักจะสะดุดอยู่เพียงข้อความเท่านี้ แม้การศึกษาทางวิชาการทางวิทยาศาสตร์ได้เกิดขึ้นแพร่หลาย นักวิชาการทั้งโลกตะวันตกและตะวันออกยังมิได้มีการนำข้อมูลทั้งหมดในพระสูตรนี้มาวิเคราะห์ให้ทราบถึงแก่นว่า ความจริงคืออะไร ที่ทำให้พระพุทธเจ้าต้องปรินิพพานในครั้งนั้น

ความเจริญก้าวหน้าทางการแพทย์แผนปัจจุบันนั้นสามารถให้ความกระจ่างนี้ได้ไม่มากก็น้อย วิทยาศาสตร์อาจเป็นเครื่องมือที่ดีประการหนึ่งในการวิเคราะห์สภาพการณ์ที่เกิดขึ้นในวันสุดท้ายของสิทธัตถะ โคตะมะ นักบวชแห่งศากยสกุล ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์นี้อาจเป็นพื้นฐานในการศึกษาประวัติศาสตร์ของพระพุทธศาสนา ในยุคแรกได้ต่อไป

ความสำคัญของมหาปรินิพพานสูตร

มหาปรินิพพานสูตรเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญที่สุด ที่ให้รายละเอียดเกี่ยวกับเหตุการณ์นับตั้งแต่สามถึงสี่เดือนก่อนวันสุดท้ายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไปจนถึงการแจกจ่ายพระบรมสารีริกธาตุไปยังดินแดนต่างๆ ทั้งแปดแห่ง รวมถึงสถูปเจดีย์ทั้งหลายที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุนั้นๆ อีกด้วย

ผู้อ่านส่วนใหญ่มักจะประหลาดใจที่พระสูตรซึ่งระบุไว้ชัดเจนว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับการปรินิพพานของพระพุทธเจ้านี้เริ่มเรื่องด้วยการดำริของพระเจ้าอชาตศัตรู ที่จะยึดครองแคว้นวัชชี ซึ่งเป็นรัฐเพื่อนบ้านที่เข้มแข็งอยู่ทางทิศตะวันตก และปกครองด้วยระบอบ

ประชาธิปไตยหรือคณาธิปไตย มีจารีตประเพณีเป็นที่ยึดเหนี่ยวที่เรียกว่า **"วัชชีธรรม"** และในท้องเรื่องของพระสูตรตอนนี้ พระเจ้าอชาตศัตรูพระองค์นี้ได้มอบหมายให้วัสสะการพราหมณ์ (แปลตรงตัวว่าพราหมณ์ผู้สร้างฝน) ไปปรึกษาพระพุทธเจ้าว่าตนจะทำการใหญ่ครั้งนี้สำเร็จหรือไม่ และด้วยเหตุใด และก็น่าประหลาดใจว่า ทรงแนะนำวัสสะการพราหมณ์ทางอ้อมผ่านทางการสนทนากับพระอานนท์ ให้วัสสะการพราหมณ์ได้ยิน (เรื่องตอนนี้ต่อมาเป็นมูลเหตุให้เกิดเป็นวรรณกรรมไทยเรื่องหนึ่ง คือสามัคคีเภทคำฉันท์)

พราหมณ์ผู้นี้เมื่อได้ยินคำสนทนาเข้าแล้วสามารถนำมาสรุปเป็นกลยุทธ์ได้เลยว่า แคว้นวัชชีจะแตกได้โดยอาศัยการยุยงให้คนในแตกกันก่อน จึงได้ลากลับไป

เมื่อทรงเสร็จกิจที่เกี่ยวข้องกับพระเจ้าอชาตศัตรู พระพุทธเจ้าทรงเสด็จต่อไปทางทิศเหนือ แวะตำบลนาลันทา บ้านเกิดของพระสารีบุตร (อัครสาวกฝ่ายขวาผู้เป็นเลิศทางปัญญา) ผู้ซึ่งออกมาต้อนรับโดยการประกาศความศรัทธาอย่างไม่คลอนแคลนในพระพุทธองค์ ซึ่งเป็นข้อความที่ซ้ำซ้อนกับพระสูตรอีกตอนหนึ่ง และน่าเชื่อได้ว่าเป็นส่วนที่ผู้เรียบเรียงพระสูตรนี้เกิดฟั่นเฟือน เพราะพระสูตรอีกตอนหนึ่งระบุว่า พระสารีบุตรได้นิพพานไปก่อนล่วงหน้านี้แล้ว

ทรงเสด็จแวะที่เมืองปาฏลิบุตร ก่อนที่จะแสดงปาฏิหาริย์ข้ามแม่น้ำคงคาที่เต็มปริ่มฝั่ง โดยการหายตัวจากฟากหนึ่งไปปรากฏตัวอีกฟากหนึ่งของแม่น้ำ พร้อมหมู่พระสงฆ์สาวก หลังจากที่ทรงพยากรณ์อนาคตของเมืองใหม่ที่อำมาตย์วัสสะการพราหมณ์สร้างไว้ โดยมีประตูเมืองด้านที่ทรงเสด็จผ่านนั้นเรียกต่อไปว่า **"ประตูโคตมะ"**

ทางการแพทย์ เหตุการณ์ที่สำคัญระหว่างพรรษาคือ การประชวรด้วยอาการปวดอย่างรุนแรงจนเกือบสิ้นพระชนม์ แต่ทรงเอาชนะความเจ็บปวดด้วยความอดทน และระลึกว่ายังไม่ได้ตรัสอำลาสาวกพุทธบริษัททั้งหลาย แต่ทรงปลงอายุสังขารที่จะเสด็จปรินิพพานตามคำเชิญของพญามาร จนเกิดแผ่นดินไหวครั้งใหญ่ ภายหลังจากที่พระอานนท์ลืมที่จะทูลอาราธนาให้เจริญเจโตสมาธิในอิทธิบาท ๔ แต่ทว่าพระอานนท์ไม่อาจระลึกได้ในนัยที่ทรงบอกใบ้ให้กระทำ (ข้อความที่ทรงตำหนิพระอานนท์ในตอนนี้ค่อนข้างรุนแรง)

ต่อมาทรงรับอาหารบิณฑบาตที่บ้านนายจุนทะ กัมมารบุตร ผู้ตั้งใจถวายอาหารจาน

พิเศษ มีชื่อว่า "เนื้อหมูอ่อน" (สูกรมัททวะ) ซึ่งภายหลังที่รับประเคนไปแล้ว ดำริกับนายจุนทะว่า ไม่ทรงเห็นผู้ใดเลยในโลกนี้ที่จะสามารถย่อยอาหารนี้ได้ นอกจากพระองค์เอง จึงสั่งให้นายจุนทะนำอาหารทั้งหมดที่เหลือไปฝังดินทิ้งเสีย

หลังจากที่ฉันอาหารนั้นแล้วทรงประชวรถ่ายออกมาเป็นเลือด (โลหิตปักขันทิกา) ซึ่งจากคำศัพท์หมายถึงการพรั่งพรูของเลือดออกมาจากทวารหนัก จนรับสั่งให้พระอานนท์ไปตักน้ำมาให้ทรงเสวย แต่พระอานนท์รีรอ เนื่องจากเห็นน้ำในลำธารขุ่นมาก เนื่องด้วยเกวียนจำนวนมากเพิ่งข้ามลำธารนี้ไป แต่พระพุทธเจ้าคะยั้นคะยอถึง ๓ ครั้ง และยังสั่งให้ปูผ้าสังฆาฏิ ๔ ชั้นถวายเพื่อทรงประทับ

ต่อจากนั้นเป็นเรื่องราวของปาฏิหาริย์ ของการถวายผ้าสิงคิวรรณ อันเป็นผ้าสีเหมือนทองของนายกองเกวียนสองคน เมื่อทรงห่มผ้านี้แล้วพระฉวีวรรณเกิดผุดผ่องขึ้นเอง ซึ่งทรงอธิบายว่า เป็นธรรมดาของพระพุทธเจ้าทั้งหลายที่จะมีผิวพรรณสว่างไสว หลังจากตรัสรู้ใหม่ๆ และก่อนที่จะเสด็จเข้ามหาปรินิพพาน

วันเวลาที่ปรินิพพาน

เป็นประเพณีที่ชาวพุทธฝ่ายเถรวาทเชื่อกันสืบๆ มาว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพานในวันเดียวกัน คือวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ (ประมาณวันเพ็ญกลางเดือนพฤษภาคมหรือมิถุนายน) แต่ความในมหาปรินิพพานสูตรระบุไว้ชัดเจนว่า พระพุทธองค์ปรินิพพานหลังออกพรรษาใหม่ๆ คือประมาณเดือน ๑๑-๑๒ หรืออาจล่วงเลยได้ถึงเดือน ๑ ของปีจันทรคติต่อมา ซึ่งเป็นฤดูหนาว หรือฤดูใบไม้ร่วงตอนปลาย ความตอนหนึ่งยืนยันว่าเป็นฤดูกาลดังกล่าว คือ ปาฏิหาริย์ของต้นสาละ เมื่อทรงเอนพระองค์ลงนอนระหว่างต้นสาละทั้งคู่ว่า ต้นสาละทั้งสอง (ซึ่งเป็นไม้ผลัดใบ) ผลิใบและดอกซึ่งเป็น "อกาล" คือ "นอกฤดูกาล" ออกมา

ความทั้งหมดของปาฏิหาริย์ที่ต้นสาละคู่นี้อาจเป็นเรื่องราวที่ต่อเติมในภายหลัง แต่อาจยืนยันได้ว่าเมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานใหม่ๆ นั้น ชาวพุทธยังจดจำได้ดีว่าเป็นฤดูหนาว หรือฤดูใบไม้ร่วงตอนปลาย ซึ่งต้นสาละในป่าสลัดใบร่วงหล่นไปหมดแล้ว

สมมติฐานการเจ็บป่วยของพระพุทธเจ้า

นักวิชาการและนักประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่มักมุ่งไปที่อาหารมื้อสุดท้ายของพระพุทธเจ้า ว่าเป็นสาเหตุทั้งหมดของการประชวรที่นำไปสู่การปรินิพพาน จนทำให้นำไปสู่ข้อสรุปที่ว่าอาหารนั้นน่าจะเป็นพิษในตัวของมันเอง เป็นต้นว่า เป็นอาหารที่ทำมาจากเห็ดชนิดหนึ่งที่เป็นพิษ การที่มีสมมติฐานว่า "สูกรมัททะวะ" เป็นเห็ดชนิดหนึ่ง ก็เนื่องจากรากศัพท์ว่า "สุกรได้แก่หมู" และ"มัททะวะแปลว่าอ่อนหรือนิ่ม" เมื่อนำมาสมาสกันทำให้ได้อีกความว่า "นิ่มสำหรับหมู" คือเป็นอาหารชนิดหนึ่งที่หมูชอบ เพราะความนิ่มของมัน การตีความในลักษณะนี้เข้ากันได้กับทิฐิของพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานสายจีน ซึ่งเชื่อกันว่าพระพุทธเจ้าทรงเป็นมังสวิรัติ

ทางการแพทย์นั้นการจะสรุปว่าพยาธิสภาพที่ทำให้พระพุทธองค์ปรินิพพานนั้นมาจากลำพังอาหารที่เสวยอย่างเดียวนั้นยังไม่เพียงพอ และอาหารจานสุดท้ายนี้อาจเป็นเพียงปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดอาการเจ็บป่วยซึ่งสุกงอมมาเต็มที่แล้วเกิดประทุขึ้น โดยเฉพาะเมื่อมีประวัติการเจ็บป่วยอย่างหนักครั้งหนึ่งมาก่อนล่วงหน้านี้แล้ว ข้อมูลที่สำคัญมากอีกประการหนึ่งคืออายุของพระองค์ท่านในขณะนั้นคือ ๘๐ ปี ซึ่งเป็นวัยที่สังขารร่วงโรยเพราะความเสื่อมของอวัยวะภายในหลายอย่าง

เราทราบจากข้อมูลหลายแห่งในพระไตรปิฎกว่า ทรงมีโรคประจำตัว เช่น โรคปวดหลังจนถึงกับไม่อาจเทศน์ต่อไปได้ และทรงตรัสเปรียบกายสังขารของพระองค์เหมือนเกวียนที่เก่าคร่ำคร่า การใช้ชีวิตของพระองค์ตระเวนในแว่นแคว้นต่างๆ ของอินเดียเทศนาโปรดสัตว์โลกตลอด ๔๕ ปีหลังตรัสรู้ ดำรงพระชนม์ด้วยอาหารบิณฑบาตหลากชนิดที่ไม่อาจเลือกได้ ก็สามารถเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้สังขารของพระองค์เสื่อมลงได้เร็ว

อาการเจ็บป่วยระหว่างพรรษาสุดท้ายนั้น มหาปรินิพพานสูตรกล่าวไว้เพียงสั้นๆ ว่าทรงมีอาการปวดอย่างรุนแรงจนเกือบต้องมรณภาพ แต่ไม่ได้ให้อาการร่วมอย่างอื่นที่ระบุว่าเป็นการปวดที่เกิดที่อวัยวะใด

อาจเป็นการปวดที่หน้าอกอันเนื่องมาจากกล้ามเนื้อหัวใจขาดเลือดมาเลี้ยง อันมีสาเหตุมาจากหลอดเลือดตีบตัน ซึ่งเป็นโรคแห่งความชราที่พบกันบ่อยอย่างหนึ่ง ซึ่งทำให้เกิดอาการปวดได้มาก และผู้ป่วยส่วนใหญ่มักเสียชีวิตหากไม่ได้รับการรักษาที่เหมาะสม

อาการป่วยในครั้งนี้ไม่ว่าสาเหตุที่แท้จริงจะเป็นอะไรก็ตาม แต่อาการทั้งหมดนั้นหายไป จนทำให้เสด็จจาริกต่อไปได้หลังออกพรรษาเหมือนปกติ หากอาการไม่ปกติ นายจุนทะเองคงไม่กล้าที่จะนิมนต์ให้ไปรับบิณฑบาตเป็นแน่ กระนั้นเองพยาธิสภาพดั้งเดิมก็คงเหลืออยู่ แต่อาการที่ระบุในการประชวรครั้งสุดท้ายที่ว่ามีอาการลงพระโลหิต หรือถ่ายเป็นเลือดนั้นเป็นอาการที่เนื่องด้วยระบบทางเดินอาหาร ซึ่งเป็นอวัยวะที่มีความยาวมาก ตั้งแต่หลอดคอไปจนถึงทวารหนัก

โรคกระเพาะอาหาร เป็นโรคหนึ่งที่น่าสงสัยว่าอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้สิ้นพระชนม์ได้ เนื่องจากทำให้เกิดการปวดได้มาก โดยเฉพาะหลังอาหารใหม่ๆ และแผลในกระเพาะอาหารนั้นอาจมีขนาดใหญ่และลึกมาก จนทำให้ทะลุไปถึงเส้นเลือด ทำให้เกิดการลงพระโลหิตได้

การที่เป็นภิกษุฉันอาหารเพียงวันละมื้อเท่านั้น ก็ทำให้น่าจะคิดต่อไปได้ว่าเป็นโรคที่ทำให้ประชวรครั้งสุดท้าย

แต่โรคแผลในกระเพาะอาหารหรือลำไส้ส่วนต้นนั้น มักไม่ทำให้ผู้ป่วยถ่ายออกมาเป็นเลือดสด แต่เป็นอุจจาระเหลวสีดำ (melena) ซึ่งมักจะหยุดเองเป็นส่วนใหญ่ และผู้ป่วยมักไม่เสียชีวิตอย่างรวดเร็ว ยกเว้นในกรณีที่แผลนั้นลึกมากจนกระเพาะอาหารหรือลำไส้นั้นทะลุ กรดในกระเพาะอาหารรั่วออกมาสู่ช่องท้อง ทำให้เกิดอาการอักเสบในช่องท้องที่รุนแรงจนถึงกับเสียชีวิตได้ในที่สุด

แต่ในพระสูตรนี้หรือในพระไตรปิฎกมีข้อมูลประกอบเกี่ยวกับอาการปวดท้องเรื้อรัง การถ่ายอุจจาระสีดำของพระพุทธเจ้า รวมทั้งการปวดท้อง หลังหรือก่อนมื้ออาหาร เป็นต้น

ลักษณะที่ระบุว่าเป็นโลหิตออกมานั้นพระสูตรนี้มิได้อธิบายว่าออกมามากน้อยเพียงใด มีมูกเจือปนหรือไม่ ซึ่งเป็นข้อมูลที่แพทย์ต้องการทราบเสมอเมื่อซักประวัติผู้ป่วยที่ตกเลือดทางทวารหนัก แต่เรื่องราวที่เกิดขึ้นต่อจากนั้นทำให้เราสามารถอนุมานได้ว่า เลือดที่ออกมาต้องมีจำนวนมากอย่างแน่นอน และมากจนทำให้พระพุทธองค์รู้สึกกระหายน้ำอย่างมาก จนกระทั่งต้องสั่งให้พระอานนท์ไปตักน้ำมาให้เสวยถึง ๓ ครั้ง แม้พระอานนท์ปฏิเสธว่าน้ำในลำธารขุ่นมาก การเสียเลือดในครั้งนี้พระองค์คงอยู่ในอาการที่ทางการแพทย์เรียกว่าช็อก (shock) และไม่มีปริมาณโลหิตที่หมุนเวียนในพระสรีระเพียงพอ ความดันโลหิต

น่าจะต่ำมากจนไม่อาจเสด็จไปด้วยพระองค์เองได้

ข้อที่สนับสนุนอีกประการหนึ่งว่าทรงเสียพระโลหิตไปมาก คืออาการหนาว ซึ่งเป็นผลพวงจากการเสียโลหิตไปมาก โดยดูได้จากการที่สั่งให้พระอานนท์ปูผ้าสังฆาฏิหนาถึง ๔ ชั้น

ผ้าสังฆาฏินี้ในภาษาไทยแปลว่า ผ้าซ้อนนอน อันเป็นผ้าที่มีพุทธานุญาตให้พระภิกษุห่มเป็นเสื้อคลุมในฤดูหนาว ในภาษาอังกฤษแปลว่า cloak

ในทางการแพทย์มีโรคไม่กี่โรคที่ทำให้เกิดอาการตกเลือดเป็นเลือดสดปริมาณมากๆ จนทำให้เสียชีวิตได้ และมีโรคอยู่ ๒ โรคที่พบบ่อย คือ

Diverticulosis (เยื่อบุผนังส่วนในของลำไส้ใหญ่งอกออกมาเป็นกระเปาะใหญ่ ซึ่งต่อมาผนังของกระเปาะนี้แตกออกทำให้เลือดสดไหลออกมาได้จำนวนมากเข้าสู่ลำไส้ใหญ่ และพบในสังคมที่ประชาชนบริโภคอาหารที่มีเส้นใยน้อย โดยเฉพาะในประเทศทางตะวันตก)

และอีกโรคหนึ่งคือ Angiodysplasia (เป็นความผิดปรกติของหลอดเลือดใต้เยื่อบุผนังส่วนในของลำไส้ใหญ่ และต่อมาเยื่อบุผนังลำไส้เกิดเป็นแผลฉีกขาด ทำให้เลือดจำนวนมากไหลออกมาสู่ลำไส้ใหญ่)

แต่ทั้งสองโรคนี้ผู้ป่วยมักไม่มีอาการปวดนำที่รุนแรง

ริดสีดวงทวารหัวใหญ่ๆ ก็เป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดตกเลือดได้มาก แต่มักไม่มีอาการปวดมาก และเลือดมักหยุดได้เอง แต่อาการก็ไม่สอดคล้องกับที่ระบุไว้ในพระสูตรนี้

การแตกของกระเปาะโลหิตของเส้นเลือดแดงใหญ่ในช่องท้องเข้าสู่ลำไส้ส่วนปลาย (aorto-intestinal fistula) ก็เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการปวดท้องที่รุนแรง และการตกเลือดจำนวนมากจนทำให้ผู้ป่วยเสียชีวิตได้อย่างรวดเร็ว แต่ไม่เกี่ยวข้องกับการกินอาหาร จึงเป็นโรคอีกชนิดหนึ่งที่เป็นไปได้ว่าเป็นสาเหตุที่ทำให้พระพุทธเจ้าปรินิพพานได้ และเป็นโรคที่พบน้อยมาก

โรคที่มีอาการปวดท้องอย่างรุนแรงเป็นอาการนำ โดยเฉพาะโรคที่เกิดอาการหลังอาหารมื้อใหญ่ และมักเกิดกับผู้สูงอายุ โรคดังกล่าวนี้คือ โรคการตายของสายรัดไส้ อันเนื่องมาจากการขาดโลหิต (mesenteric infarction) ซึ่งพยาธิสภาพเริ่มต้นคือ การอุดตันของหลอดเลือดแดงที่ออกมาจากเส้นโลหิตใหญ่ในช่องท้อง (superior mesenteric artery) เหตุพื้นฐานของการอุดตันมักเนื่องมาจากการเสื่อมของผนังหลอดเลือด

(arteriosclerosis) โรคนี้มักเริ่มต้นด้วยการปวดท้องรุนแรง เช่นเดียวกับการปวดเมื่อหัวใจขาดเลือดมาเลี้ยง ต่างกันที่ตำแหน่ง คือ เกิดในช่องท้อง (abdominal angina) อาการปวดนี้อาจหายไปเองได้ เมื่อโลหิตจากเส้นเลือดส่วนอื่นไหลมาทดแทนได้พอเพียง แต่พยาธิสภาพที่เกิดขึ้นยังคงอยู่ ซึ่งเข้าได้กับประวัติอาการป่วยของพระพุทธเจ้า อาการปวดที่เกิดขึ้นนั้นมักจะปวดรุนแรงมาก และลำไส้ที่ขาดเลือดมาหล่อเลี้ยงก็จะตาย ทำให้ผนังลำไส้ตาย เป็นเหตุให้โลหิตจำนวนมากไหลเข้าสู่ลำไส้ พร้อมกับของเสียในลำไส้ (อาหารที่ยังไม่ถูกดูดซึม กากอาหาร และเชื้อโรคทั้งหลาย) ถูกดูดซึมเข้ากระแสโลหิต

เชื้อโรคต่างๆ ที่ถูกดูดซึมเข้ามาสู่กระแสเลือดเหล่านี้ทำให้โลหิตเป็นพิษ ผู้ป่วยมีอาการหนาวสั่นได้มาก และในที่สุดทำให้เกิดการช็อกขึ้นได้อีก เป็นพยาธิแทรกซ้อนที่ทำให้ผู้ป่วยถึงแก่กรรมได้อย่างรวดเร็วในระยะต่อมา

การบริโภคอาหารมื้อใหญ่ๆ มักเป็นสาเหตุทำให้เกิดอาการลำไส้ขาดเลือดได้ โดยเฉพาะเมื่อเส้นเลือดที่มาหล่อเลี้ยงลำไส้นั้นมีอาการตีบตันอยู่แล้ว ลำไส้ที่ต้องการเลือดมาหล่อเลี้ยงจำนวนมากหลังอาหารไม่ได้รับเลือดเพียงพอ ทำให้ลำไส้นั้นตายลงกะทันหัน อาหารที่บริโภคเข้าไปจึงไม่ใช่เหตุโดยตรงที่ทำให้ผู้ป่วยเสียชีวิต ซึ่งไม่ว่าจะเป็นอาหารชนิดใดก็ทำให้เกิดอาการนี้ได้

ข้อสันนิษฐานที่ว่าสูกรมัททะวะนั้นเป็นเนื้อหมูที่มีพยาธิภายในนั้น ไม่เข้ากับอาการส่วนใหญ่ที่ปรากฏในพระสูตรนี้ และไม่น่าเชื่อว่าเจ้าภาพจะถวายเนื้อดิบ ซึ่งมีตัวพยาธิติดเข้ามาด้วย และพระวินัยนั้นห้ามพระภิกษุบริโภคเนื้อดิบอยู่แล้ว และยังไม่เคยปรากฏว่ามีพยาธิใดที่อยู่ในเนื้อที่สามารถทำให้ผู้ป่วยมีอาการตกเลือดได้มากอย่างเฉียบพลัน

ไม่ว่าสูกรมัททะวะนี้จะเป็นอะไรก็ตาม ก็คงไม่ใช่สาเหตุของการป่วยโดยตรง แต่เป็นปัจจัยกระตุ้นจากภายนอกที่ทำให้โรคที่สะสมกันมานาน และเคยกำเริบมาครั้งหนึ่งแล้ว ปะทุขึ้นอีกครั้งหนึ่ง และครั้งนี้สภาพการณ์นั้นเลวร้ายกว่าครั้งก่อน

ลำดับเหตุการณ์ในพระสูตร : ประชวรสู่ปรินิพพาน

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระชนม์ประมาณ ๘๐ ปี เมื่อจำพรรษาสุดท้าย ณ กรุงเวสาลี พระวรกายของพระองค์ได้เสื่อมโทรมไปตามสังขารเช่นเดียวกับผู้สูงอายุวัยเดียวกับ

พระองค์ ทรงประชวรหนักในระหว่างพรรษานั้น ด้วยอาการปวดท้องอย่างรุนแรง จนเกือบสิ้นพระชนม์ สาเหตุของการปวดนั้นมีสาเหตุจากการอุดตันบางส่วนของเส้นเลือดใหญ่ของลำไส้เล็กส่วนกลาง (superior mesenteric artery)

อาการปวดท้องนี้กำเริบอีกครั้งหนึ่ง เมื่อเริ่มเสวยอาหารจานพิเศษ ชื่อ**สูกรมัททะวะ**

ระหว่างที่เสวยอยู่นั้นน่าจะทรงรู้สึกว่ามีอะไรผิดปรกติบางประการกับอาหารนี้ เพราะความสงสัยและความปรารถนาดีต่อผู้อื่นจึงทรงสั่งให้เจ้าภาพ คือนายจุนทะ กัมมารบุตร นำสูกรมัททะวะที่เหลือทั้งหมดไปฝังเสีย

ขณะเดียวกันนั้นลำไส้ของพระองค์ตายไปเพราะขาดโลหิต ยังผลให้เลือดจำนวนมากไหลซึมเข้าไปในลำไส้ ทำให้ตกเลือดสดๆ ออกมา โลหิตที่ออกมานั้นมากจนทำให้พระองค์เกิดอาการช็อก และหนาวสั่น เนื่องจากเชื้อโรคที่ค้างอยู่ในลำไส้เริ่มถูกดูดซึมเข้าสู่ช่องท้อง ทำให้เกิดการอักเสบของช่องท้อง และเชื้อโรคส่วนหนึ่งเริ่มซึมเข้ากระแสโลหิต

การช็อกทำให้ทรงกระหายน้ำมาก จนทำให้ต้องสั่งให้พระอานนท์ไปตักน้ำมาให้เสวย แต่เนื่องจากพระอานนท์ไม่เห็นแหล่งน้ำสะอาดจึงปฏิเสธ จนต้องคะยั้นคะยออยู่หลายครั้ง การที่ไม่อาจเสด็จไปตักน้ำได้ด้วยพระองค์เองนั้น เพราะว่าโลหิตที่ไหลเวียนในพระวรกายนั้นไม่เพียงพอ ไม่อาจลุกนั่งได้เอง และทรงรู้สึกหนาวมากจึงสั่งให้ปูลาดที่ประทับด้วยสังฆาฏิหนา ๔ ชั้น

เรื่องปาฏิหาริย์ที่ปรากฏต่อจากความตอนนี้ น่าจะเป็นสิ่งที่ต่อเติมขึ้นภายหลัง หลังจากปาฏิหาริย์ตอนนี้แล้วพระสูตรไม่ได้ระบุว่าเกิดอะไรขึ้นบ้างจนกระทั่งเสด็จลงสรงน้ำ และประทับลงระหว่างไม้สาละสองต้น หากพิจารณาด้วยสามัญสำนึก ความตอนนี้ทั้งหมดน่าจะเกี่ยวข้องกับตอนที่เป็นปาฏิหาริย์ทั้งหมด ในขณะที่ทรงประชวรหนักขนาดนี้คงไม่มีอุปัฏฐากใดที่จะนำพระองค์ไปนอนลงกลางแจ้งระหว่างที่ทรงหนาวจัด อ่อนเพลีย และกระหายน้ำมาก ความเป็นจริงที่น่าจะเกิดขึ้นก็คือ ทรงประคองพระองค์ไม่ไหว พระภิกษุผู้ติดตามต้องนำพระองค์ไปรักษาอาการประชวรซึ่งเกิดขึ้นแบบกะทันหัน โดยช่วยกันทำแคร่หามพระองค์ไปหาแพทย์ให้รักษาในเมืองที่ใกล้ที่สุด

แม้ว่าพระสูตรจะกล่าวถึงการปลงอายุสังขารล่วงหน้านั้นแล้วก็ตาม ข้อความในพระสูตรนี้ระบุชัดเจนว่า การป่วยภายหลังการเสวยสูกรมัททะวะนี้มิได้ทรงคาดคะเนมาก่อน การที่

รับนิมนต์ไปฉันก็ดี ที่บ้านนายจุนทะก็ดี การตรัสบอกกับนายจุนทะว่าไม่ทรงเห็นผู้ใดที่สามารถย่อยอาหารนี้ได้นอกจากพระองค์เท่านั้น ยืนยันว่าไม่ได้ทรงคาดว่าจะปรินิพพานในวันนั้น

สถานที่ปรินิพพานที่แท้จริง

ความในมหาปรินิพพานสูตรเล่าเรื่องปาฏิหาริย์มากมายเมื่อทรงทอดพระองค์ลงระหว่างต้นสาละทั้งคู่ในป่าใกล้กรุงกุสินารา แต่สิ่งที่บรรยายมาทั้งหมดนี้ไม่น่าจะเป็นบริเวณแท้จริงที่ปรินิพพาน ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้ คือ

๑. เมื่อทรงประชวรหนักนั้น ภิกษุผู้ติดตามน่าจะขวนขวายพาพระองค์ไปหาแพทย์ที่อยู่ในเมืองมากกว่าที่จะพาไปประทับในป่า โดยเฉพาะเมื่อทรงมีอาการหนาวสั่น ปวดท้อง และกระหายน้ำมาก เนื่องจากสภาพความต้องการของร่างกายของผู้ป่วย จะเป็นปัจจัยที่บังคับให้ผู้ใกล้ชิดทั้งหลายขวนขวาย ให้พระองค์ทรงพระชนม์ให้นานที่สุด การจัดสภาพสิ่งแวดล้อมให้อบอุ่นเป็นความจำเป็นที่ต้องการในการดูแลผู้ป่วยที่หนาวจัด จึงน่าจะเป็นไปได้มากกว่าที่ว่า สาวกทั้งหลายพาพระองค์เข้ารับการรักษาภายในที่มุงบังที่ให้ความอบอุ่น ซึ่งอาจมีแพทย์ดูแลใกล้ชิด ผู้พยายามทุกวิถีทางที่จะทำให้พระองค์สบายที่สุด ในสภาวะเช่นนี้ผู้ที่ดูแลน่าจะพยายามให้น้ำ (ซึ่งเป็นไปได้ว่าเป็นน้ำสมุนไพรบางอย่าง) ให้พระองค์จิบทีละน้อยเพื่อประทังความกระหาย ในสภาพนี้พระองค์เองไม่น่าจะทรงดื่มน้ำได้ทีละมากๆ

๒. เมื่อพระอานนท์ทราบว่าพระพุทธองค์จะปรินิพพานแน่แล้ว ได้เกิดความเสียใจจนกระทั่งจะเป็นลม ไม่อาจประคองตนไว้ได้ ต้องยืนเหนี่ยวกลอนประตูรูปหัวสิงห์อยู่ กลอนประตูนี้อยู่ในป่าตามลำพังไม่ได้แน่นอน นอกจากเสียว่าพระพุทธองค์กำลังประทับอยู่ในห้องของอาคารที่อยู่ในเมืองกุสินารานั้นเอง

๓. หลังจากปรินิพพานแล้ว มัลละกษัตริย์ทั้งหลายมีมติที่จะเคลื่อนพระศพออกจากเมืองไปประตูทางทิศใต้ แต่ไม่อาจเคลื่อนพระศพได้ มิได้ระบุว่าต้องนำพระศพเข้าเมืองก่อน แสดงว่าสถานที่ปรินิพพานนั้นอยู่ในเมืองกุสินารานั่นเอง

บุคลิกพระพุทธเจ้าในมหาปรินิพพานสูตร

พระพุทธเจ้ามี ๒ บุคลิกในมหาปรินิพพานสูตร

บุคลิกแรกนั้นเป็นบุคลิกของผู้วิเศษซึ่งแสดงปาฏิหาริย์จำนวนมากนับตั้งแต่การหายตัวข้ามแม่น้ำคงคาพร้อมด้วยหมู่สงฆ์ที่ติดตาม จากฟากหนึ่งไปสู่อีกฟากหนึ่งในพริบตา เป็นบุคลิกที่เห็นเหล่าเทพยดาทั้งหลายที่ลงมาตั้งถิ่นฐานในเมืองปาฏลิบุตร เป็นบุคลิกที่พยากรณ์เรื่องราวอนาคตของเมืองนี้ในอนาคต เป็นบุคลิกที่สามารถมีอายุยืนได้ตลอดกัปป์ หรือกว่านั้นหากมีผู้ใดผู้หนึ่งอาราธนา แต่จำต้องปลงอายุสังขารของพระองค์เองเพราะความผิดพลาดลืมสติของพระอานนท์ และเป็นบุคลิกที่ปรินิพพานในป่าระหว่างไม้สาละสองต้น ในขณะที่มีดอกไม้และผงจันทน์ร่วงหล่นจากสรวงสวรรค์ ท่ามกลางหมู่เทพยดานับไม่ถ้วนมาให้ความเคารพ แม้ใกล้ปรินิพพานก็ยังสามารถโปรดสุภัททะปริพาชกจนมีศรัทธาขอบวชและตรัสรู้ธรรมเป็นพระอรหันต์ได้ในคืนเดียวกับที่ปรินิพพาน และบุคลิกแห่งความศักดิ์สิทธิ์ของพระองค์นั้นมิได้ลดลงหลังปรินิพพานแล้ว ยังให้เกียรติแก่พระมหากัสสป ทำให้ไฟที่นำมาจุดถวายพระเพลิงนั้นไม่ยอมติด ต้องรอจน**พระมหากัสสป**ได้ถวายบังคมเสียก่อน ไฟจึงติดขึ้นได้เอง และดับเองเมื่อน้ำพุจากใต้ดินฉีดขึ้นมาเมื่อเผาพระศพแล้วเสร็จ

บุคลิกที่สองนั้นเป็น**บุคลิกของชายชราธรรมดาคนหนึ่ง** ซึ่งปรินิพพานด้วยสาเหตุการเจ็บป่วยทางธรรมชาติ อันเกิดจากความเสื่อมของเส้นเลือดที่หล่อเลี้ยงลำไส้เล็กเส้นสำคัญอุดตัน จนทำให้เกิดการปวดท้องอย่างรุนแรง จนเกือบสิ้นพระชนม์ในระหว่างที่ทรงจำพรรษาสุดท้าย และในขณะที่ทรงจาริกหลังออกพรรษาใหม่ๆ โรคเก่านี้กำเริบขึ้นอีกครั้งหนึ่งอย่างไม่คาดฝันหลังอาหารมื้อใหญ่ที่เสวยเข้าไป และปรินิพพานไปในห้องพักเล็ก ในอาคารแห่งหนึ่งในเมืองกุสินารา ภายหลังจากที่หมู่สงฆ์ผู้ติดตามได้ให้การดูแลอย่างสุดความสามารถแล้ว

หากถามว่าความจริงที่เกิดขึ้นคืออะไร?

คำตอบคือ บุคลิกที่สอง ซึ่งถูกบุคลิกแรกนั้นบดบังด้วยอิทธิปาฏิหาริย์เกือบทั้งหมด โดยผุดขึ้นมาเป็นปริศนาทำให้เกิดความฉงนของชนรุ่นหลัง

แต่ทำไมจึงเกิดบุคลิกและความขัดแย้งของพระพุทธเจ้าพระองค์เดียวขึ้นได้ภายในพระสูตรเดียวกัน สิ่งนี้ยังเป็นปริศนาสำหรับนักค้นคว้าทั้งหลายในอนาคต

สรุป

ข้อความในมหาปรินิพพานสูตรเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ชิ้นเดียวที่ให้รายละเอียดการปรินิพพานของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่ข้อมูลทั้งปวงที่ได้พรรณนาในพระสูตรนี้มีความแตกต่าง และขัดแย้งในรายละเอียด สามารถแบ่งได้เป็นสองบุคลิก ซึ่งบุคลิกหนึ่งน่าจะเป็นสิ่งที่น่าเชื่อถือได้ว่าตรงกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้น และแสดงให้เห็นว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นเป็นมนุษย์ธรรมดาคนหนึ่ง ซึ่งถึงแก่ความตายด้วยการเจ็บป่วยทางธรรมชาติ อันเกิดจากความเสื่อมของหลอดโลหิตแดงที่ไปลำไส้ส่วนกลางเกิดการอุดตันอย่างเฉียบพลัน ทำให้เกิดอาการปวดท้องอย่างรุนแรง ตกเลือดทางทวารหนักเป็นเลือดสดปริมาณมาก พร้อมการอักเสบในช่องท้องจนทำให้ต้องเสียชีวิตในที่สุด และความหลายตอนในมหาปรินิพพานสูตรนี้สนับสนุนตรงกันว่าสถานที่ที่ปรินิพพานจริงนั้นน่าจะเป็นห้องพักเล็กๆ แห่งหนึ่งในเมืองกุสินารามากกว่าที่จะเป็นป่าไม้สาละนอกเมืองนั้น

แม้ว่ามหาปรินิพพานสูตรนำเสนอข้อมูลที่ซับซ้อน จนสามารถแยกบุคลิกของพระพุทธเจ้าออกได้เป็นสองบุคลิกก็ตาม ที่มาของบุคลิกของผู้วิเศษที่บดบังบุคลิกจริงซึ่งน่าจะเป็นบุคลิกของพระพุทธเจ้าในประวัติศาสตร์ผู้ปรินิพพานแบบเรียบง่ายและไม่แตกต่างไปจากมนุษย์เดินดินคนหนึ่ง เรื่องราวของพระสูตรนี้ยังสมควรที่จะศึกษาต่อไปอีก ปาฏิหาริย์ที่เกิดขึ้นทั้งหลายอันเนื่องด้วยการปรินิพพานนี้มีทิศทางที่สอดคล้องกันและเรียบเรียงไว้อย่างดี หลายตอนเกิดจากการคัดลอกจากพระไตรปิฎกตอนอื่น แต่ยากที่จะเชื่อได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยบังเอิญ

นอกจากที่พระสูตรนี้เป็นเรื่องที่เล่าถึงการจากไปของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว **พระสูตรนี้ยังมีอิทธิพลต่อการเกิดขึ้นของการทำสังคายนาครั้งที่หนึ่ง** และให้อำนาจแก่พระมหากัสสป พระเถระผู้หนึ่งซึ่งไม่ได้อยู่ในที่ใกล้ชิดกับพระพุทธเจ้าแต่ให้กลับมามีอำนาจในคณะสงฆ์สมัยนั้นอีกด้วย

เป็นไปได้หรือไม่ว่าบุคลิกที่ขัดแย้งกันของพระพุทธเจ้าในพระสูตรนี้เกิดจากความขัดแย้งของคณะสงฆ์ในยุคแรก ภายหลังจากที่พระบรมศาสดาได้จากไปแล้ว

ภาคผนวก ๒

จดหมายจากวัดไทยกุสินาราเฉลิมราชย์ – อินเดีย ฉบับที่ ๑

วัดไทยกุสินาราเฉลิมราชย์ – อินเดีย

14 ตุลาคม 2543

เรื่อง ข้อมูลเรื่องต้นสาละ-อินเดีย

กราบเรียน พระเดชพระคุณ ท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก

เกล้าฯ ขอกราบเรียน เกี่ยวกับข้อมูลเรื่องต้นสาละที่ได้สอบถามรายละเอียดจาก นาย A.K.Singh (S.D.O) Forest Department Officer, ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับต้นไม้สาละ โดยตรง ดังนี้

1. การผลิดอกของไม้สาละในอินเดีย จะเริ่มประมาณต้นเดือนถึงกลางเดือนเมษายน ของทุกปี
2. ระยะเวลาที่ออกดอก 15–20 วัน
3. การออกผล 15–20 วัน หลังจากผลิดอก จากนั้นผลก็จะร่วงหล่น คล้ายกังหัน
4. ระยะเวลาการออกราก ประมาณ 15 วัน หากไม่รีบนำไปปลูกก็จะตาย เพราะรากจะงอกก่อน หากรากแห้งเมล็ดก็ไม่สามารถขยายพันธุ์ได้
5. ต้นสาละไม่ใช่ต้นไม้ผลัดใบ จนหมดต้น ในช่วงผลิดอก จะมีทั้งใบแก่-อ่อนรวมอยู่ด้วย
6. ได้สอบถามรายละเอียดเพิ่มเติม จากเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ของอินเดียได้ความว่าป่าสาละไม่พบในเขตรัฐพิหารเลย มีอยู่มากในเขตรัฐตอนเหนือ ของรัฐอุตตรประเทศ และในเขตประเทศเนปาลเท่านั้น
7. มีภาพที่ถ่ายไว้ เมื่อวันที่ 11 เมษายน 2543 ตรงกับ วันขึ้น 8 ค่ำ เดือน 5 มาถวาย เพื่อประกอบเนื้อหาที่เสนอมาแล้ว

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระมหาคมสรณ์ คุตฺตธมฺโม)
หัวหน้าฝ่ายวิเทศสัมพันธ์
วัดไทยกุสินาราเฉลิมราชย์ เมืองกุสินาคาร์ อินเดีย
พระนักศึกษาระดับปริญญาเอก มหาวิทยาลัยเมือง โครักขปุร์

จดหมายจากวัดไทยกุสินาราเฉลิมราชย์ – อินเดีย ฉบับที่ ๒

ฝ่ายกิจการต่างประเทศ/วิเทศสัมพันธ์
วัดไทยกุสินาราเฉลิมราชย์ รัฐยูพี
สาธารณรัฐอินเดีย

๑ มิถุนายน ๒๕๔๔

เรื่อง เพิ่มเติมข้อมูลเรื่องต้นสาละอินเดีย

กราบเรียน พระเดชพระคุณ ท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก

เกล้าฯ ต้องกราบขออภัยเป็นอย่างสูง ที่กราบเรียนเรื่องต้นสาละมาล่าช้า เพราะว่าต้องการรอดูการผลิดอกออกผลของต้นสาละ และข้อมูลจนแน่ชัดเสียก่อน

เกล้าฯ ขอกราบเรียนข้อมูลเรื่องต้นสาละเพิ่มเติมดังนี้:-

๑. ต้นสาละที่กุสินาราและเขตรัฐยูพีปีนี้เริ่มออกดอกเมื่อต้นเดือนมีนาคม พอถึงเดือนพฤษภาคม ช่วงวันวิสาขะ (๗ พฤษภาคม) ก็กลายเป็นผลแล้ว รายละเอียดนี้ เกล้าฯ ได้ให้ถ่ายวีดีโอไว้เป็นข้อมูลประกอบหลักฐานด้วย และจักได้นำม้วนวีดีโอที่บันทึกมาถวายพระเดชพระคุณด้วยตนเอง ประมาณเดือนตุลาคม ศกนี้

๒. ได้รับทราบข้อมูลใหม่เพิ่มเติม จากการสังเกตด้วยตนเองและสอบถามเจ้าหน้ากรมป่าไม้ของเมืองกุศินาคาร์ว่า ต้นสาละที่ผลิดอก ออกผล เมื่อปีที่ผ่านมา ปรากฏว่า มาปีนี้ กลับไม่มีการผลิดอก ออกผลแต่ประการใด ความนี้ Mr. S.P. Srivastav (D.F.O.) Kushinagar Distt. ป่าไม้จังหวัดกุศินาคาร์ หมายเลขโทรศัพท์: 00191-5564- 59088 ได้ยืนยันเช่นเดียวกันว่า โดยปกติทั่วไป ต้นสาละบางต้น จะผลิดอก ออกผล สลับปีกัน กล่าวคือ ไม่ออกดอกต่อเนื่องกันทุกปี

๓. ยังไม่ปรากฏว่า ต้นสาละที่อินเดีย ออกดอกในฤดูกาลอื่นนอกจากฤดูที่ได้กราบเรียนแล้วเบื้องต้น

กราบเรียนมาด้วยความเคารพอย่างสูง

(พระมหาคมสรณ์ คุตฺตธมฺโม)
หัวหน้าฝ่ายกิจการต่างประเทศ/วิเทศสัมพันธ์
วัดไทยกุสินาราเฉลิมราชย์ – สาธารณรัฐอินเดีย

Tel: 001915564-71189

E-mail : kusinara@vsnl.com/ www.kushinagar.com/thai

คำโปรย

"เรื่องการวิพากษ์วิจารณ์นี่ พระพุทธศาสนาของเราเปิดกว้างอยู่แล้ว เรียกว่าชาวพุทธน่ะใจกว้าง ... ใจกว้างนี่คนละอย่างกับไม่เอาเรื่อง ถ้าไม่เอาเรื่องราว ปล่อยปละละเลย ก็กลายเป็นประมาท พระพุทธเจ้าก็ตรัสไว้แล้วว่า เมื่อมีการเห็นผิดเข้าใจผิด มีการกล่าววาทะที่ทำให้เข้าใจผิดพลาด ก็ต้องชี้แจงให้รู้เข้าใจตามเป็นจริง"

"บทความของท่านเมตตาฯ นี้ เป็นกรณีตัวอย่างที่ความผิดพลาดเพียงแค่ในขั้นหลักฐานข้อมูลง่ายๆ พื้นๆ ได้ถูกยกชูให้ดูเหมือนเป็นเรื่องมีเนื้อหาสาระ โดยอาศัยความตื่นป้ายวิชาการ ซึ่งเป็นการอำพราง ที่ทำให้เรื่องซึ่งไม่เป็นปัญหา กลายเป็นปัญหาต่อพระพุทธศาสนา และก่อความสับสนโดยใช่เหตุ ..."

"...เรื่องการวิพากษ์วิจารณ์นี่ พระพุทธศาสนาของเราเปิดกว้างอยู่แล้ว เรียกว่าชาวพุทธน่ะใจกว้าง...ใจกว้างนี่คนละอย่างกับไม่เอาเรื่อง ถ้าไม่เอาเรื่องราว ปล่อยปละละเลย ก็กลายเป็นประมาท พระพุทธเจ้าก็ตรัสไว้แล้วว่า เมื่อมีการเห็นผิดเข้าใจผิด มีการกล่าววาทะที่ทำให้เข้าใจผิดพลาด ก็ต้องชี้แจงให้รู้เข้าใจตามเป็นจริง"

"...ข้อมูลนั้นเป็นฐานสำคัญ ข้อมูลจะต้องถูกต้องแม่นยำชัดเจนเพียงพอ ถ้าข้อมูลผิดพลาดเสียแล้ว การวิเคราะห์ วิจารณ์ ตีความ สันนิษฐานก็ผิดหมด เหลวเลย ไม่มีความหมาย...เหมือนอย่างว่าเขาพูดเรื่องแมวแล้วตัวเองไปจับเอาเป็นเรื่องเสือ...หรือเขาพูดเรื่องมะนาวตัวเองไปฟังเป็นมะพร้าว แล้วจะเอาไปวิเคราะห์วิจารณ์สันนิษฐานอย่างไร มันก็ไปคนละเรื่อง"

"บทความของท่านเมตตาฯนี้ เป็นกรณีตัวอย่างที่ความผิดพลาดเพียงแค่ในขั้นหลักฐานข้อมูลง่ายๆ พื้นๆ ได้ถูกยกชูให้ดูเหมือนเป็นเรื่องมีเนื้อหาสาระ โดยอาศัยความตื่นป้ายวิชาการ ซึ่งเป็นการอำพรางที่ทำให้เรื่องซึ่งไม่เป็นปัญหากลายเป็นปัญหาต่อพระพุทธ-ศาสนา และก่อความสับสนโดยใช่เหตุ..."